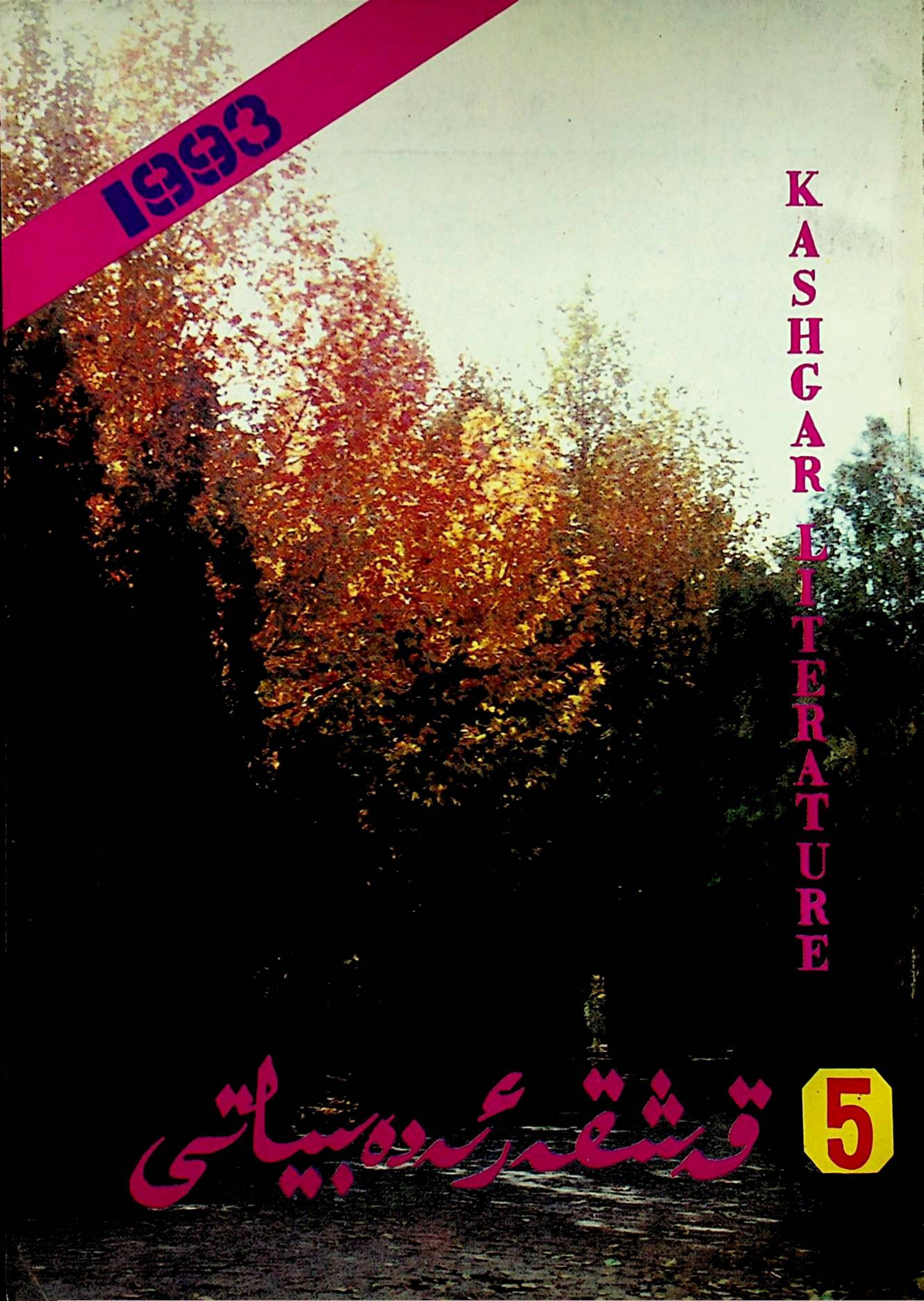
1993
KASHGAR LITERATURE
قەشقەر ئەدەبىياتى
5

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى، شائىر ئارسلان قەشقەردىكى بىر قىسىم ئەدىبلەر بىلەن بىللە.

ئادىلجان ئابدۇقادىر فوتوسى

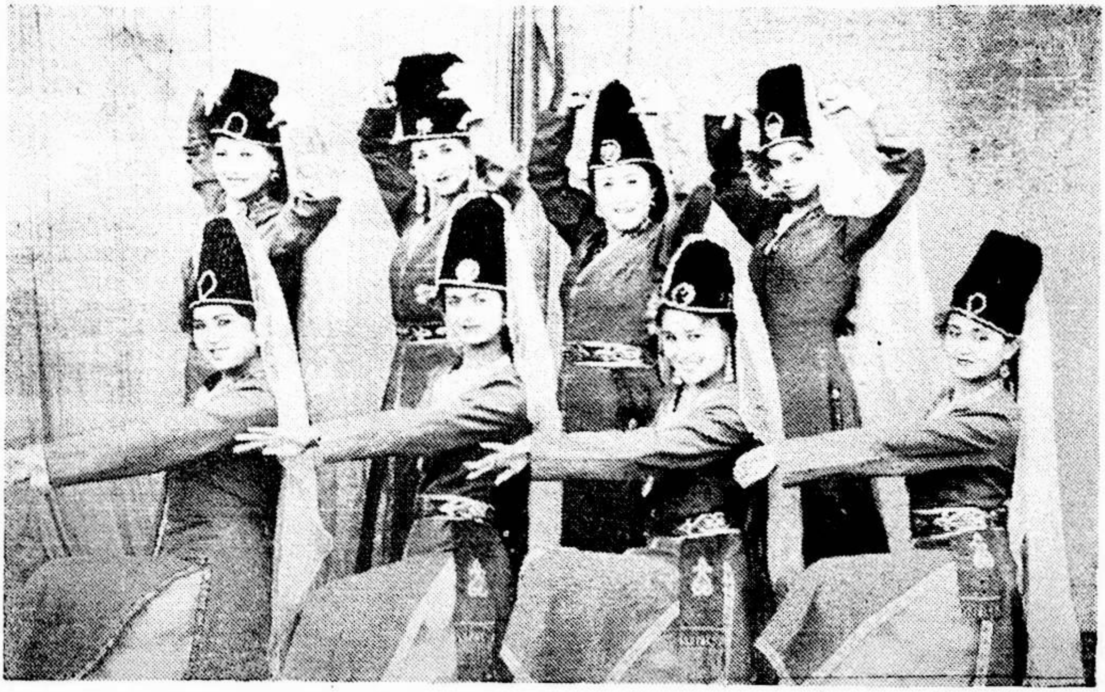

كاچۇك سەنەمى

نۇردۇن ئابدۇسەمەت فوتوسى

(قوش ئايلىق ژۇرنال)

5

1993

22- يىل نەشرى

(ئومۇمى 114- سان)

«قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

بۇساندا

نەسرىي ئەسەرلەر

راخمانجان رۇسۇل .... ھايات ئۇلۇغ ، سۆيگۈ مەڭگۈلۈك (ئەدەبىي ئاخباراتى) 1
ھاجى ئاتىكە مىرەخمەت .... نەزىر 23
قۇربان توختى .... ئاچقۇچ چىبى 31
ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن .... تۇپراقنىڭ مونولوگى 36
مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى .... نەسرلەر 38

شېئىرىيەت گۈلزارى

غەيرەت غوپۇر .... رەزىل ئايال شەجەرىسى (سونىت داستان) 43
مۇھەممەت سالىم ، دىلشات ساھىت، قۇربانجان مۇھەممەتئېلى ، ئابدۇللا تۇردى، زاھىر يۈسۈپ ، غېنى قۇربان ، مەھمۇد زەيىدى، چوپانى ، ئەيسا سايىم ، تۇرغۇنجان ئابلا ، ئەخمەت كىبىر ، يۈسۈپجان بارات، ئوسمانجان زۇنۇن، تۇرسۇن مامۇت ، مېھرىناي تۇردى، ئەخمەتجان ئۆمەر — شېئىرلار 45

ھايات دولقۇنلىرى

مۇھەممەت روزى ، دىلنۇر ئابلىز ، تەلئەت قادىرى ، تۇرغۇنجان تۇرسۇن ، روشەنگۈل تۇرسۇن ، تۇراپ ئوبۇل ، ئىبراھىم ئايۇپ ، ئابدۇرۇسۇل تاش ، ئابلىمىت مېجىت ، ئەمەتجان سايىت ، راخمانجان ئىمىر ، ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر ، كامىلجان ناسىر ، تىلىۋالدى ياقۇپ ، ئەزىز روزى — نەسرلەر 61

ئەدىب ۋە سەنئەتكارلىرىمىز

خوجا ئابدۇللا .... ئۇچقۇندىن پارلىغان يالقۇن 81

شەبنەم

ئابلىمىت ئىسمايىل .... شېئىر ۋە تۇرمۇش 95

كۆرسانتلار ئىجادىيىتىدىن

مېھرىگۈل زۇنۇن .... سۇلماس ياپراق (ھېكايە) 101
ئەنۋەر تاھىر .... ئاخىرقى سىناق (ھېكايە) 108
ياسىنجان قادىر ، سەمەت ئىمام ، مۇختەر ياسىن ، نۇر ئامىنەم ئەخمەت، ئالىيە تۇرسۇن ، ئابدۇغوپۇرجان مەمتىمىن ، نۇرىمانگۈل ئىدرىس ، ئايگۈل بەكرى ، ئەمەتجان قۇربان ، ئەنۋەرجان سادىق ، ھۈسەيىن تىلىۋالدى — شېئىرلار 111

ساتىرا ۋە يۇمۇرلار

ئابدۇقادىر مۇھەممەت .... خوتۇن بېدىككىنىڭ پۇشايمىنى 116
ئېلى ئوبۇل .... «چاقچاق» نىڭ ئەرزى 118
كېرىم قاسىم .... كېيەل تەككەن قۇلاقلار 118

خەزىنە

روزى ئىسلام .... قوشاقلار 120
زىياۋىدىن ئابدۇراخمان .... «خىزىر»غا يولۇققان دېھقان 123

مۇقاۋا 1 – بېتىدە : كۆز مەنزىرىسى (ناسىرجان مۇھەممەت فوتوسى)

(بۇ ساندىكى ھۆسن خەت ۋە رەسىملەرنى غولامجان قادىر ، يالقۇنجان قۇربانلار ئىشلىگەن، مۇقاۋىنى ئابلىز تاش لايىھىلىگەن)

راخمانجان رۇسۇل

ھەقىقىي مۇھەببەت كىشىلەر قەلبىنى پاكلاشتۇرىدۇ،
چۈنكى ئۇ ھەقىقىي ئىنساننى ئۆلچەيدىغان سىناق تېشى.
— ياشلىق خاتىرەمدىن

ئەۋلادمۇ ئەۋلاد تۆگە، قېچىر، قوتازلار بىلەن يىپەك يولىنىڭ پامىر ئېگىزلىكى ئارقىلىق ئوتتۇرا ئاسىياغا؛ شەرققە قاراپ ماڭغاندا ئوتتۇرا تۈزلەڭلىككە؛ جەنۇبقا قاراپ ماڭغاندا ھىندىستان، تىبەتكە①؛ غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئافغانىستان، تۈركىيىلەرگىچە بېرىپ، خەن سۇلالىسىنىڭ يىپەك رەختلىرىدىن تارتىپ، شىنجاڭنىڭ ئۈنچە - مەرۋايىت، قاشتېشىغىچە؛ جاڭنەننىڭ چىنىسىدىن② تارتىپ، قەشقەر، خوتەننىڭ قۇرۇق يېمىشلىرىگىچە؛ چىنانىڭ③ دورا - ماتېرىياللىرىدىن تارتىپ، ئەزىزانە قەشقەرنىڭ ماتالىرىغىچە ئاپىرىپ سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىپ، نەچچە مىڭ يىللىق جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنىڭ بىر بۆلىكى سۈپىتىدە دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ نەزەرىگە نائىل بولغان «ئۇزۇن بۇرۇن» ئۇيغۇر سودىگەرلىرى، شەرق بىلەن غەربنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت، قائىدە - يوسۇن قاتارلىقلارنى ئالماشتۇرۇشتا كىشىنى قايىل قىلارلىق ئەجايىب رول ئوينىغانىدى. تاۋار ئىگىلىكى جانلانغان بۈگۈنكى كۈندە، نۇرغۇن ئۇيغۇر تىجارەتچىلىرى «قايتىدىن دېڭىزغا شۇڭغۇپ» مۈرىنى-مۈرىگە تىرەپ تەرەققىي قىلىش، ئالغا ئىلگىرىلەش يولىنى تېپىۋالدى...

ئۆز دادىسىدىن يېشىغا توشماي تۇرۇپ يېتىم قالغان، ئانىسىدىن بىر يېرىم يېشىدىلا ئايرىلىپ، يېتىمچىلىكنىڭ، غۇربەتچىلىكنىڭ دەردىنى يېتىپ ئاشقۇدەك تارتقان، دۇنيادىكى بارلىق ئېغىرچىلىق ئاشۇ يېتىمنىڭلا شىللىسىدىن باسقاندەك، بويى ئاران بىر مېتىر ئاتمىش ئىككى سانتىمېترلا ئۆسەلىگەن زۇنۇن ھاجى ئەنە شۇ قوشۇننىڭ بىر ئەزاسى ئىدى. ئۇ دادىسىدىن قالغان ئاز-تولا تەئەللۇقاتىنى سېتىپ، كېمىسىنى «تەۋەككۈل دەرياسى» غا سالدى...

① تىبەت — شىزاڭ، ② جاڭنەن چىنىسى — جاڭنان چىنىسى، ③ چىنا — جۇڭگو.

— ھەي، ئاشۇ بالا يامان قىلدى، يېتىمچىلىكىنىڭ، غۇربەتچىلىكىنىڭ دەردىنى بو- لۇشىغا تارتىپ، ئەمدى نېنى پۈتۈن بولاي دېگەندە...

— ھەي، سىياسەت ئۆگىنىش ئاغزى ئەمدى ئاشقا تېگىۋېدى، «يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە بۇرنى قاناپتۇ» دېگەندەك بولمىغىيدى...

— ھازىرقى زاماننىڭ بالىلىرى دېگەن-زە، ئۇچۇشىنى بىلىپ چۈشۈشىنى بىلمەيدۇ-دە!

— ھەي، نېمانچىۋىلا قىلىپ كېتىسىلەر، ئۇ بالا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقاندىن بۇيان ئۇنداق چوڭ شەھەرلەرگە بېرىپ بېقىش تۈگۈل ناھىيە بازىرىغا بېرىپ باق- قىنىنىمۇ بىلمەيمىز، ئاللا يېتىمنىڭ ھالىغا يېتىپ «ئال قولۇم» دەپ قالسا ئەجەب ئەمەس...

— ھېچبولمىسا شەھەر كۆرۈپقۇ كېلەر...

— ...

— ...

يۇقىرىقىلار زۇنۇن ھاجى بېيجىڭگە قوغۇن ئاپىرىدىغانلارغا ھەمراھ بولۇپ «پۇل تېپىش ئۈچۈن» ئىچكىرىگە ماڭغان چاغدا پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ غولتوغراق يېزىسىدا يۈز بەرگەن غۇلغۇلا ئىدى.

ئۇلارنىڭ غۇلغۇلىسىنىڭمۇ ئاساسى بار ئىدى: زۇنۇن ھاجى پانىي دۇنياغا كۆز ئېچىپ ئون ئايلىق بولغاندا دادىسى ئۇنى تاشلاپ باقىي ئالەمگە كېتىۋالدى. ئانىسى ئاتا - ئانا مېھرىگە قانمىغان سەبىي بوۋاقنى تاغىسىنىڭ ھىمايىسىغا تاشلاپ، تىرىك- چىلىك ئۈچۈن ئەرگە تەگدى...

زۇنۇن ھاجىنىڭ تاغىسى توختى ئاكا ئاق كۆڭۈل، ياۋاش دېھقان بولسىمۇ، ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن ياۋاشلىق كىشەن بولغان ئاشۇ يىللاردا زۇنۇن ھاجىنىڭ قورسىقىغا كۈندە بىر ۋاق - ئىككى ۋاخ قوناق زاغرىسى، ئۇچىسىغا بالىلىرىدىن ئاشقان كىيىمنى سەپلەپ بېرەلىگەندىن باشقا ئارتۇق خۇشلۇق بېرەلمىدى. كىچىكىدىن تارتىپ جاپا- مۇشەققەت بىلەن ھوزۇر - ھالاۋەتنىڭ، ئاچلىق بىلەن توقلۇقنىڭ تەمىنى راسا تېتى- غان زۇنۇن ھاجى باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈشكە قادىر بولالماي ئۈچىنچى سىنىپ- تىنلا ئۆينىڭ ئۇششاق - چۈششەك ئىشلىرىغا تۇتۇلدى. ئۇ تەڭتۇشلىرىنىڭ مەكتەپكە ماڭغىنىنى كۆرگىنىدە مەسۇمە قەلبى پۇچۇلىنىپ كۆزىگە ياش ئالاتتى. ئۆز پەرزەنت- لىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يېزا بازىرىدىكى ئاشخانىلاردا كىرىپ كېتىۋاتقان ئاتا - ئانى- لارنى كۆرگەندە ئاغزىغا سېرىق سۇ يىغىلىپ ئاتا - ئانىسىنى ئېسىگە ئالاتتى...

بىر كۈنى ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچتى، ئۇنىڭ خىيالى پۈتۈن جاھاننى كېزەتتى، ئۇنى- بۇنى ئويلايتتى. يېقىندا بىرەيلەننىڭ «ھۈنىرى يوق ئەردىن مىڭ يىلان توخۇ ياخشى» دېگەن بىر جۈملە سۆزى تاڭ ئاتقۇچە ئۇنى ئويغا سېلىپ، ئاخىرى بىر ھۈنەر ئۆگىنىش قارارىغا كەلدى - دە، بامدات نامىزىدىن يېنىپ ناشتىغا ئولتۇرغان تاغى- سىغا مۇددىئاسىنى ئېيتتى.

— بۇ ئويۇڭغۇ ياخشى بوپتۇ، بالام، - دېدى توختى ئاكا خېلىدىن كېيىن، -

مېنىڭمۇ بىر پۈتۈم كۆرگە ساڭگىلىدى، بىراق...مەن سەندىن ئايرىلسام بۇنچىۋالا كۆپ
يەرنى باشقۇرۇپ بولالمايمەن...

— ئۆيىنىڭ ئىشلىرى يەنىلا مېنىڭ زىممەمدە، دادا، — دېدى زۇنۇن ھاجى تاغىسى-
نىڭ كۆزىگە ئۈمىد بىلەن تەلمۈرۈپ، — ئاشپەزلىكنى ئۆگىنەيمىسكىن دەيمەن. بۇنداق
بولغاندا ھەر بازار كۈنلىكى بىر كۈنلا ھۈنەر ئۆگىنىمەن، قالغان كۈنى ئېتىز-ئې-
رىقنىڭ ئىشلىرىنى قىلىپ سىزنىڭ خىزمىتىڭىزدە بولىمەن...

— ئەقلىڭگە بارىكاللا بالام، — دېدى توختى ئاكا ئاقارغان ساقىلىنى سىلاپ تۇرۇپ، —
سەن ھازىرغىچە ئاتا-ئانا خۇۋلۇقىنى كۆرمىدىڭ، ئۇچاڭ يېڭى كىيىمگە،
ئاغزىڭ بازار تامىقىغا ئېرىشەلمىدى، ئاللا رىسقىڭنى ھۈنەردىن ئاچقان بولسا ئە-
جەب ئەمەس، داداڭ رەھمەتى... ، — توختى ئاكا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدى.

× ×

زۇنۇن ھاجى ئەتىدىن كەچكىچە ئېتىز-ئېرىقنىڭ ئېغىر ئەمگەكلىرىنى قىلىپ تاغىسىنى
رازى قىلسا، بىر كۈنلۈك دەم ئېلىش كۈنىدە ئىخلاس بىلەن ھۈنەر ئۆگەندى. ئۇنىڭغا
ئىشنىڭ ئۆگىيى، ئىشنىڭ قىيىنى، مەينىتى يوق ئىدى. ئۇستىلارلا ئەمەس، شاگىرتلارمۇ
ئۇنى ئىشقا بۇيرۇيالايتتى. قانداق ئىش قىلمىسۇن كۆڭۈل قويۇپ پۇختا قىلاتتى، ئۇ
قاچا-قۇچا يۇيۇۋاتقىنى بىلەن، يەي ئادالاۋاتقىنى بىلەن، يۇندە توكۇۋاتقىنى بى-
لەن ئۇنىڭ كۆزى، ئېسى-يادى خېمىردا، ھەر خىل قورۇمىلاردا ئىدى. ئەۋلادمۇ
ئەۋلاد ئاشپەزلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، تالاي شاگىرتلارنى يېتىشتۈرۈپ چىققان پېش-
قەدەم ئۇستا، زۇنۇن ھاجىنىڭ ھۈنەرنى تېز ئۆگىنەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئۇنىڭغا
سايلىق قىبشىدىن بۇرۇنراق ئورۇن بەردى.

زۇنۇن ھاجى ھۈنەرنى تېز، مۇكەممەل ئۆگەنگىنى بىلەن قولى پۇل كۆرمەيۋاتات-
تى، دۇكان ئايرىپ ئايرىم ھۈنەر قىلاي دېسە بىر تەرەپتىن كۆزى قورقسا، يەنە بىر
تەرەپتىن ئۇنچىۋالا دەسمايىسىمۇ يوق ئىدى. داۋاملىق شاگىرت بولۇپ ئۆتۈۋېرىشكە، دا-
ۋاملىق پۇلسىز يۈرۈۋېرىشكە، داۋاملىق باشقىلارنىڭ كۆزىگە تەلمۈرۈپ ياشاۋېرىشكە
ئۇنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرى، ئۇنىڭدىكى ئۇرغۇپ تۇرغان شىجائەت، ئۇنىڭدىكى تولۇپ-
تاشقان ئىشەنچ يول قويمىدى. ئاخىرى ئۇ ھۈنەر ئۆگەتكەن ئۇستىسىنى، بېقىپ چوڭ
قىلغان تاغىسىنى قايىل قىلىپ، ھەر خىل سۆز-چۆچەكلەرگە پىسەنت قىلماي يىراق
شەرققە سەپەر قىلدى...

× ×

زۇنۇن ھاجى بېيجىڭگە بېرىپ ھەيران قالدى: ئەيىۋھاننىاس، بۇلۇتقا تاقاشقان
قەۋەتلىك بىنالار، كەڭ، ئازادە ئاسفالت يول، موكىدەك ئۆتۈشۈۋاتقان ھەر خىل ما-
شىنىلار، سەل سۇدەك دەريا بولۇپ ئېقىۋاتقان مىڭ-مىڭ ئادەملەر قاينام-تاشقىن-
لىقىقا چۆمگەن، باش-ئايىغى يوق بازار...

زۇنۇن ھاجى نېمە قىلارىنى، قەيەرگە بېرىشىنى بىلمىدى، شۇنچە ئادەم سىغقان
ئۇ شەھەرگە ئۇ سىغمايۋاتقاندەك، شۇنچە ئادەم چانمىغان بۇ شەھەردە ئۇ چېنىپ قېلىن-
ۋاتقاندەك تۇيۇلدى. توغرا، ئۇنىڭ تىلى چاناتتى، تۇغۇلۇپ مۇشۇ ياشقىچە بىرەر ئې-

غىز خەنزۇچە ئۆگىنىش تۇگۇل، بىر خەنزۇ بىلەن بىر ئېغىز گەپلىشىپ باقمىغان تۇرسا، ئۇنىڭ تىلى چانماي كىمنىڭ چانسۇن؟ ئۇ ئۆز مىللىتى، ئۆز زۇۋانىدا سۆزلىشىدىغانلارنى ئىزلەيتتى، ئۇلار بىلەن سىرداشقىسى، ئۆز كۆڭلىدىكىنى ئىزھار قىلغۇسى، ئۇزاق - ئۇزاق مۇڭدىشىۋالغۇسى كېلەتتى، ئۇنىڭ يانچۇقىدا پۇلى تۇرۇپ ئاچ قالدى، ئۇنىڭ بەش ئەزاسى سالامەت تۇرۇپ مېڭىشقا يول تاپالمىدى، گۈلدەك ھۈنەرى تۇرۇپ ئىشسىز قالدى، ئۆز ئانا تىلى تۇرۇپ گاچا بولۇپ قالدى. كوچىدا سەل سۈدەك ئېقىۋاتقانلاردىن بىرەرسىمۇ ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ قويمىدى، ئۇنىڭ ھالىغا يەتمىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى بويى بىر مېتىر 60 سانتىمېتىردىن ئاشىدىغان بۇ يىگىتنى جۇڭخۇا نوپۇسىنىڭ تىزىملىكىدىن ئۆچۈرۈۋەتكەندەك، جۇڭگو زېمىنى تېررىتورىيىسىدىن چىقىرىۋەتكەندەك كارى بولمايتتى. ئۇ كېلىپ تۇنجى قېتىم پۇشايمان قىلدى، تۇنجى قېتىم ئاشۇ شورتاڭلىق يۇرتىنى، ئەل - ئاغىنىلىرىنى، ئانا تىلىنى سېغىندى. ئۇ ئېزىپ قېلىشتىن قورقۇپ، پويىز ئىستانسىسى ئەتراپىدىن يىراق بارالمىدى، كەچ قىستاپ كېتىۋاتاتتى، ئاخشامغۇ بىر كېچىنى پويىز ئىستانسىسىنىڭ ئورۇندۇقىدا ئۆتكۈزگىنى بىلەن، بۈگۈن بىر قونالغۇ تېپىۋېلىش قورساقنىڭ ئاچلىقىدىن مۇھىم ئىدى. ئۇ بىر قانچە بىناغا كىرىۋىدى، ئۇلار «كالدىرلاپ» ھەيدەپ چىقاردى، ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ ئۇ نېمە قىلارىنى، قەيەرگە بېرىدىشىنى ئۇقالماي تېڭىرقاپ تۇرغىنىدا، ئۆز زۇۋانىدا سۆزلەشكىنىچە بىر كاۋاپدانىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان ئىككى نەپەر تىلداشنى كۆرۈپ، خۇددى تېگى يوق دېڭىزغا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندا شاپائەتچىگە يولۇققان ئادەمدەك ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بەجا كەلتۈردى:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! - دېيەلىدى ئۇ شاپائەتكە تەشنا بىرجۈپ كۆزىنى ئۈمىد بىلەن ئۇلارغا تىكىپ.

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام، - دېدى ئۇلاردىن بىرسى ئۇستىبېشىدىن سەھرالىقى چىقىپ تۇرغان يىگىتكە زەن سېلىپ قاراپ ۋە دەرھال مېڭىشقا تەمشەلدى.

— مەن شىنجاڭدىن تۈنۈگۈنلا چىققانىدىم، سىلەرنى بىر كىشىلىك ياتاق ئېلىپ بېرىشكە ياردەملىشەمدىكىن دەپ... ، - زۇنۇن ھاجى خېجىللىقتا شەلپەردەك قىزاردى.

— بىز بىلەن مېڭىڭ، بىز ئاۋۇ ئارقا كوچىدا كاۋابچىلىق قىلىمىز، - دېدى بىر يىگىت بېگىز قولى بىلەن ئارقىنى كۆرسىتىپ، - ئاشۇ يەرگە بېرىپ دېيىشەيلى.

زۇنۇن ھاجىنىڭ ئۆچەي دەپ قالغان ھايات شامى قايتا يانغاندەك، باياملقى كۆڭۈل غەشلىكى قاياققىدۇر غايىب بولۇپ، دەرھال ئۇلارنىڭ قولىدىكى كاۋابدانىنى ئالدى. ئىككى نەپەر كاۋاپچى ئۇنىڭ كۆزىدىن چىققان ئىككى تال خۇشاللىق يېشىنى كۆرمىگەنىدى. زۇنۇن ھاجى نىجادچىغا ئېرىشكەنىنىڭ خۇشلۇقىدا قورساقىنىڭ ئاچقانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ ئۇلار ئۈچۈن ئۈچ سائەتتەك خىزمەت قىلدى. پۇل ئۇلارنىڭ يانچۇقىغا غازاڭدەك كىرەتتى، ئۇلارنىڭ خېرىدار چاقىرىپ قىلغان سۆزلىرى زۇنۇن ھاجىنى ئەسىر قىلىۋالغانىدى. ئۇ «بۇلار خەنزۇچە مەكتەپتە ئوقۇغان بولۇشى مۇمكىن» دېگەنلەرنى ئويلىدى...

ئاق كۆڭۈل كىشىلەر يەنىلا كۆپ ئىكەن. كەچتە ئۇلار دۇكاننى يىغىپ، زۇنۇن ھاجىنى ئۆز ئۆيىدە قوندۇردى (ئۇلار خېلى يىراق بىر جايدا بىر ئېغىزلىق بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرغانىدى). قورسىقىغا ئىسسىق تاماق بەردى ۋە زۇنۇن ھاجىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر تېپىپ، ياخشى مەسلىھەتلەرنى بېرىشتى. ئۇلار دېگەندەك زۇنۇن ھاجىنىڭ ئازغىنە پۇلى بىلەن بۇ چوڭ شەھەردە ئاشپەزلىك دۇكىنى ئېچىشقا بولمايتتى. زۇنۇن ھاجى ئۇلارنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئېيىغا 300 يۈەن ئىش ھەققى ئېلىپ، ئۇلارغا ئىمكا ئىشلىشىپ بېرىدىغان، ياتاق ۋە تاماقنىڭ دەردىنى ئۇلار تارتىدىغان بولۇپ پۈتۈشتى. 300 يۈەن پۇلنى بىر ئايدا ئەمەس، بىر يىلدىمۇ تۇتۇپ باقمىغان بۇ «يېتىمەك» كە نىسبەتەن ئاجايىپ ئىش بولدى، ئۇ ئاشۇ پۇلنىڭ خوشلۇقىدا قېنىپ ئۇخلىدى، ئاجايىپ شېرىن چۈشلەرنى كۆردى…

زۇنۇن ھاجى ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدىنمۇ ياخشى ئىشلەپ ئۇلارنى رازى قىلدى، ئالتە ئايدىن كېيىن زۇنۇن ھاجىنىڭ كۆزى ئېچىلدى، نەزەر دائىرىسى كېڭەيدى، قېتىرقىنىپ خەنزۇچە ئۆگىنىپ ئۆزىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان دەرىجىگە يەتتى، ئۇ «ئۇستاز» لىرىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن «دۇكان ئايرىپ» ئۆز ئالدىغا كاۋاپچىلىق قىلدى، ئۇنىڭ ئارزۇسى رېئاللىققا ئايلاندى، پۇلى كۈنسايىن كۆپىيىۋەردى. ئۇ، پۇل تاپقاندا بېقىپ قاتارغا قاتقان تاغىسىنى، يۇرتىدىكى يېتىم - يېسىرلارنى ئۇنتۇپ قالمىدى…

× ×

1989 - يىلى كۈزدە شىزاڭنىڭ مەركىزى لاسا شەھىرىدە بىر ئۇيغۇرلار ئاشخانىسى تۇنجى بولۇپ تىجارەت باشلىدى. ئاشخانىنىڭ خوجايىنى ئۇچىسىغا سارجىدىن كاستيۇم - بۇرۇلكا كىيگەن بولۇپ، ئۇنىڭ سۈتتەك ئاق كۆڭلىكى بىلەن چېكىت گۈللۈك گالىستۇكى ئۇنى تېخىمۇ سالاپەتلىك كۆرسەتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئوغۇز سۈتى تېمىپ تۇرسىمۇ، ئويناپ تۇرىدىغان بىر جۈپ كۆزىدىن ئىشچان، ئاق كۆڭۈللۈكى چىقىپ تۇراتتى.

ئاش مانتا، لەغمەن، كاۋاپ… قاتارلىق ئۇيغۇر تائاملىرىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى لاسا شەھىرىنى قاپلىدى. لاسالىقلار ھەيرانۇ - ھەستە ئاشخانىنى ئورۇۋېلىشتى. ئۇلار چەۋەر ئۇيغۇر ئاشپەزلىرىنىڭ بىر پارچە خېمىرنى تۇتۇۋېلىپ تارىدەك ئېشىپ سالغان لەغمەنلىرىنى، ھورى چىقىپ تۇرغان قاسقاندىكى گۆشى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان پېتىر مانتىنى، قەغەزدىنمۇ نېپىز يۆگەلگەن يوتازىنى كۆرگىنىدە ئادەتتىكى بۇغداي ئۇنىدىنمۇ مۇشۇنداق ئالىي تائاملارنى ئەتكىلى بولىدىغانلىقىغا ھەيران قېلىشتى. سۇ بىلەن تۇزدىلا يۇغۇرۇلغان خېمىرنى ئۆز خاھىشىچە «ئويناپ»، رېزىنكىدەك سوزۇپ، پەشخۇنغا جىنىنىڭ بېرىچە كوچەپ ئۇرسىمۇ ئۈزۈلمەيدىغان «جان» ئاتا قىلغۇچى چەۋەر قوللارغا ئاپىرىن ئوقۇشتى. زاڭزۇلار دەسلەپتە ئۇلارنىڭ ھەرىكىتىدىن، چەۋەرلىكىدىن ھەيران قالغان بولسا، ئەمدىلىكتە ئۇ خىل تائاملارنىڭ تەمىدىن ھەيران قالدى. يۇقىرى مائاشلىق زاڭزۇ ئىشچى - خىزمەتچىلىرى بۇ ئاۋات ئاشخانىنىڭ دائىملىق خېرىدارى بولۇپ قالغانىدى. ئۇلار يۇقىرى مائاشىنىڭ قەنتىنى

چېقىش ئۈچۈن مۇشۇنداق بىر ئاشخانىنىڭ ئېچىلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇرغاندەك ئائىلە بويىچە، ھەر قايسى ئىدارىلەر بويىچە غىزالىنىپ بەختىنىڭ پەيزىنى سۈرەتتى، يۇقىرى مائاشىنىڭ قەنتىنى چاقاتتى، ئاتىنىڭ قېنىدەك دەملەنگەن چايلارنى ئىچىپ، زاڭزۇچە بىر نەرسىلەرنى دەپ كالدىرلىشىپ كېتىشەتتى. ئاشخانىنىڭ ئۇدۇلىدا قەد كۆتەرگەن زىبالىي ياشلار ماگىزىنىدىكى پىركازچىك قىزلار بۇ ئاشخانىنىڭ ئەتىۋارلىق مېھمانلىرى بولۇپ، ئۇلار ئاشخانىنىڭ قېنىق دەملەنگەن چېيىدىن خالىغانچە بەھرىمەن بولاتتى. باشقىلاردىن ئالاھىدىرەك كۈتۈلۈشكە مۇيەسسەر بولاتتى...

ئاشخانىنىڭ خوجايىنى زۇنۇن ھاجى ئۈستىدىن گەپ ئاچىدىغان بولساق، ئاشۇ ماگىزىنغا كۆپرەك كىرىدىغان، ئائىلە ئېلېكتىر سايمانلىرى بار پۇكەينى كۆپرەك چۆگىلەپ، بىر نەرسە سېتىۋالمىسىمۇ ئەتەي ئۇنىڭ-بۇنىڭ باھاسىنى سوراپ قويىدىغان بولۇپ قالدى. بىراق نېمە ئۈچۈن بۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ يېتەلمەيتتى. بىر كۈنى زۇنۇن ھاجى شۇ زىبالىي ياشلار ماگىزىنىغا كىرىپ ئۆزىنىڭ بىر ئۈنئالغۇ سېتىۋالماقچى ئىكەنلىكىنى پىركازچىكقا ئېيتتى. زاڭزۇ قىزى بىر ئۈنئالغۇنى ئېلىپ بېرىپ ئۆز ئىشى بىلەن بولۇپ كەتتى. بىراق ئۈنئالغۇنىڭ بىر كۇنۇپكىسى ئىشلىمىدى. زۇنۇن ھاجى باشقىنى يەڭگۈشلەپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. زاڭزۇ قىز باشقىغا يەڭگۈشلەپ بەردى. ئەمما ئۇنىڭدىن توك ئۆتەشمىدى. ئۇ قايتا ئالماشتۇرۇشنى خىجىللىق ھېس قىلىپ، ئۈنئالغۇنىڭ كاشىلىسى بارلىقىنى ئېيتىۋىدى، زاڭزۇ قىزنىڭ ئاچچىقى كەلدى:

— پۇلنى تاپقان بىلەن خەجلەشكە قىيىنمىسا، ساق نەرسىمۇ بۇزۇق كۆرۈنىدۇ،- دېدى ئۇ خەنزۇ تىلىدا تەلەتىنى تۈرۈپ.

بۇ گەپ زۇنۇن ھاجىنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى بولغاي، بىر توپ پۇلنى پۇكەينىڭ ئۈستىگە تاشلاپ قويۇپ، ئاشىدىغان ئۇن نەچچە يۈەننى ئېلىشنىمۇ ھار كۆرۈپ ماگىزىندىن چىقىپ كەتتى...

ھەر كۈنى چۈشلۈك تامىقىنى « ھاجى ئاشخانىسى » (لاسالىقلار ئۇ ئاشخانىنى شۇنداق ئاتىشىۋېلىشقانىدى) دا يېيىشكە ئادەتلەنگەن زىبالىي ياشلار ماگىزىنىنىڭ پىركازچىكلىرى شۇ كۈنكى چۈشلۈك تاماققا كەلمەي، زۇنۇن ھاجىنىڭ كۆڭۈل غەشلىكىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇۋەتتى. ئۇنىڭ قولى ئىشقا بارمايتتى، سودىسى سودا بولمايتتى. كەچقۇرۇن ئىشتىن چۈشۈشكە يېرىم سائەت قالغاندا، ئاشخانىغا كىرىپ كېلىۋاتقان پىركازچىك قىزنى كۆرۈپ تەئەججۈپ ئىلكىدە تۇرۇپ قالدى. پىركازچىك قىزنىڭ قولىدا بىر ئۈنئالغۇ بار ئىدى.

— چۈشتىن بۇرۇن سىزنى خاپا قىلىپ قويدۇم، - دېدى پىركازچىك قىز ئۈنئالغۇنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ،- مانا بۇنى يەڭگۈشلەپ بېرەي، ئەگەر بۇمۇ يارىمىسا باشقىسىغا يەڭگۈشلەپ بېرىمەن، بۈگۈنكى سەۋەنلىكىم ئۈچۈن كەچتە سىزنى كىنوغا تەكلىپ قىلىمەن. ماۋۇ كىنو بېلىتى بىلەن ئۈنئالغۇنىڭ ئاشقان پۇلى... ، - ئۇ ئۇن نەچچە يۈەن پۇل بىلەن بىر دانە كىنو بېلىتىنى زۇنۇن ھاجىغا تۇتقۇزۇپ چىقىپ كەتتى.

ــ ھەي، بەي ماجى (ئۇ قىزنىڭ ئىسمى بەي ماجى ئىدى) تاماق يەپ…، ــ
دەپ ۋارقىرىدى زۇنۇن ھاجى خېلىدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، ــ «ئۇرۇشمىغۇچە دوست
بولماس» دېگەن شۇدە! بىراق، بۇ چاغدا پىركازچىك قىز ئىشىكتىن چىقىپ ئۇزاپ
كەتكەن بولغاچقا، ئۇنىڭ ئاۋازى لاسا كوچىسىدىكى شاۋقۇنغا سىڭىپ كەتتى…
كىنونىڭ باشلىنىشىغا يەنە ئىككى سائەتتىن ئارتۇقراق ۋاقىت بار ئىدى، ئۇ
نېمىشقىدۇر ۋاقىتنىڭ تېزراق توشۇشىنى ئارزۇ قىلىپ قالدى. ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن
يۈز ــ كۆزلىرىنى يۇيۇپ تاراندى. ئىش كىيىمىنى سېلىۋېتىپ كاستيۇم ــ بۇرۇلكىسىنى
كىيدى. يارىشىملىق گالستۇكىنى تاقىدى، ئۆزىگە ئەترە چېچىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى.
ئۇ كىنوخانا ئالدىغا يېتىپ بارغاندا كىنونىڭ باشلىنىشىغا يېرىم سائەتكە يېقىن ۋا-
قىت قالغان بولسىمۇ، يولغا تەلمۈرۈپ تۇرغان بەي ماجىنى كۆرگەندە خېجىللىقتىن
يۈزىگە ئوت ئېلىپ كەتتى.
ــ كەچۈرۈڭ، سىزنى ساقلىتىپ قويۇپتىمەن، ــ دېيەلىدى زۇنۇن ھاجى قىزىرىپ.
ــ يېقىن ئادىمىنى ساقلاش كىشىلەر ئۈچۈن بىر خىل ھوزۇر، ــ دېدى بەي ماجى
كۈلۈپ تۇرۇپ.
گەپدان، چاقچاقچى شەھەر قىزىغا گەپتە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى سەزگەن
سەھرا يىگىتى ئۇنىڭ چاقچىقىغا كۈلكە بىلەنلا جاۋاب قايتۇرۇپ يەرگە قارىدى. ئۇلار
كىنوغا كىرىپ ئۆز ئورۇنلىرىدا يانداشىپ ئولتۇرۇشتى، كىنو باشلىنىشى بىلەن تەڭ
ئۇلارنىڭ پارىڭىمۇ باشلاندى. زۇنۇن ھاجى ئۆزىنىڭ ئەگرى ــ توقاي تارىخىنى، يۇرتى-
نىڭ ئەھۋالىنى يېپيېڭى ــ يىڭنىسىغىچە سۆزلەپ بەردى، زۇنۇن ھاجى ئۇ چاغدا تۇر-
مۇشتىكى سۆزلەردە قىينالمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنىدى. بەي ماجى ئۆزىنىڭ زاڭزۇچە
تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ زىيالىي ياشلار ماگىزىنىغا ئورۇنلاشقانلىقى، ئاي-
لىق ئىش ھەققىنىڭ 250 يۈەندىن كەم ئەمەسلىكىدىن تارتىپ، خەنزۇچىنى ئۆزى
ئۆگىنىۋالغانلىقىرىغىچە، ئاتا ــ ئانىسىنىڭ خىزمەت ئەھۋالىدىن تارتىپ، ھەر ئىك-
كىيلەننىڭ بېيجىڭ مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەن ئالىي مەلۇماتلىق
زاڭزۇ خىزمەتچىسى ئىكەنلىكلىرىگىچە سۆزلەپ، كىنونىڭ قانداق ئاخىرلاشقانلىقىنىمۇ
سەزمەي قېلىشتى. زۇنۇن ھاجى قىزنىڭ تەكلىپىنى كۈتمەيلا ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ
قويدى. كىنوخانا بىلەن بەي ماجىنىڭ ئۆيىنىڭ ئارىلىقى بىر كىلومېتىردىن ئارتۇق
بولسىمۇ ئۇلارغا يۈز مېتىردەكلا تۇيۇلدى.
ــ ئەتە كەچتە سىزنى ئۆيۈمگە مېھمانغا تەكلىپ قىلىمەن، ــ دېدى بەي ماجى
ئايرىلىش ئالدىدا، ــ سىزنى ئاۋارە قىلدىم، يولنى پەرق ئېتەلەيدىغانسىز؟
ــ بۇ… بۇ… ــ زۇنۇن ھاجى دۇدۇقلىدى، ــ رەت قىلاي دېسە قىز تەشەببۇسكار-
لىق بىلەن مېھمانغا تەكلىپ قىلىۋاتسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە بەي ماجىنى تونۇغىنى بىلەن
ئۇنىڭ ئاتا ــ ئانىسى بىلەن تونۇشمايدۇ. ئۇلار لاما دىنىغا ئېتىقاد قىلىدۇ، بىز بول-
ساق ئىسلام دىنىغا، مۇسۇلمان. ئۇلارنىڭ ئۆرپى ــ ئادىتى…، ــ زۇنۇن ھاجى ئاخى-
رىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى.
ــ خاتىرجەم بولۇڭ! ــ دېدى بەي ماجى زۇنۇن ھاجىنىڭ ئويلىغانلىرىنى سەز-

گۈرلۈك بىلەن چۈشىنىپ، ھەممە ئىش ساھەرىنىڭ ئادىتىڭلار بويىچە بولىدۇ، بەك كەچ بولۇپ كەتتى، سوغۇقتا سىزنى ئاۋارە قىلمىۋەرمەي، ئەمىنى دەپ جاپا چەكتەڭمىز، خەيرىلىك كەچ! — بەي ماجى غالىب كەلگەنلىكىدىنمۇ مۇغەمبەرلەرچە كۈلۈپ قويۇپ «بەي - بەي» دېدى - دە، ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. بۇ چاغدا لاسا كوچىلىرىدا ئادەم كۆزگە چىلىقمايتتى. زۇنۇن ھاجى جىمجىت كوچىدا خىيالغا پاتقانچە ئالدىرىماي مېڭىپ ئاشخانىسى تەرەپكە كەلمەكتە. ئۇنىڭ خىيالچان كۆڭلى پۈتۈن لاسا شەھىرىنى، شۇنچە ئېگىز تاغلار، دەشتى - باياۋانلاردىن ئېشىپ ئۆز يۇرتىنى كەزمەكتە ئىدى...

× ×

زۇنۇن ھاجى جىددىي سودا قىلىۋاتاتتى. كەچلىك تاماققا قىستاپ قالغاچقا خېرىدارلارمۇ كۆپ ئىدى. يەپيېڭى بىر «بېيجىڭ 213» ماركىلىق پابېدا ئاشخانا ئالدىدا «شەپپىدە» توختىدى. پابېدادىن يېشى ئەللىكلەردىن ئاشقان، ئىككى چېكىسىگە ئاق سانجىلغان بىر زاڭزۇ چۈشۈپ ئۇدۇل ئاشخانىغا كىردى ۋە بىر يۈز نەچچە يۈەنلىك ھەر خىل قورۇما، پېتىرمانتا، پولۇ، كاۋاپ بۇيرۇپ ئۇنى ئۆيىگە ئېلىپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئادەتتە بۇنداق ئەھۋال كۈندە دېگۈدەك بولۇپ تۇراتتى. شۇڭلاشقا ئۇ پىرىكازچىك قىز بەي ماجىنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا بارىدىغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، قورۇمىلارنى قورۇپ، خېرىدار ئېلىپ كەلگەن ئىسسىق ساقلاش قاچىلىرىنىڭ قەۋەتلىك تەخسىلىرىگە تۈرى بويىچە ئۇسسۇپ خېرىدارنى يولغا سالغاندىن كېيىن، مېھمانغا بېرىشنىڭ تەرەددۇتىنى قىلدى. ئۇ گالستۇكىنى تاقاۋاتقاندا باياقىغا ئوخشاش يەنە بىر پابېدا ئاشخانا ئالدىدا توختاپ، پابېدادىن بەي ماجى چۈشتى. ئۇ زۇنۇن ھاجىنى تەكلىپ قىلىپ ماشىنا ئېلىپ-كەلگەنىدى. زۇنۇن ھاجى بىر ئاز مەڭدەپ قالدى - يۇ، «باياقى ماشىنا شۇمۇ نېمە؟» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ «بۇنداق ماشىنىلاردىن كۈنىگە بىر قانچىسى كېلىپ-كېتىپ تۇرىدىغۇ» دەپ ئويلاندى. بەي ماجى ئۇنى ئالدىرىتىۋاتاتتى. زۇنۇن ھاجى ئىمكارلارغادۇكاننى بۇرۇنراق يىغىشنى تاپىلاپ، پابېدا بىلەن بەي ماجىنىڭ ئۆيىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. بۇ چاغ دەل لاسا شەھىرىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقتىغا توغرا كەلگەچكە كوچىدا ئادەم كۆپ ئىدى. ئۇلار ئالدى ئورۇننى بوش قالدۇرۇپ ئارقا ئورۇندۇققا يۆلەنگىنىچە، ئادەملەر توپىنى، قەۋەتلىك بىنالارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، كەڭرى ئاسفالت كوچىدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى...

زۇنۇن ھاجىنى ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىدا بىر مۇنچە كىشى قارشى ئالدى. قارشى ئالغۇچىلار ئىچىدە تېخى بۇنىڭدىن يېرىم سائەت ئىلگىرىلا زۇنۇن ھاجى ئاشخانىسىدىن قورۇما، تاماق ئېلىپ قايتىپ كەلگەن زاڭزۇ كىشى تۇراتتى. زۇنۇن ھاجى ئىشىكنىڭ تەھتىگە يېتىپ، ئوڭ قولىنى يۈرىكىگە ئاپىرىپ سالام قىلغاندىن كېيىن، ئۆزىگە سۇنۇلغان قوللار بىلەن بىر - بىرلەپ كۆرۈشتى. ئۇ راستىنى ئېيتقاندا، لاسادا تۇنجى قېتىم زاڭزۇلار ئۆيىگە قەدەم تەشرىپ قىلغانىدى.

مېھمانخانا زامانغا لايىق بېزەلگەن بولۇپ، ياۋروپاچە بىر يۈرۈش ئۆي جاھازلىرى

رەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى . رەڭلىك تېلېۋىزور ، قوش ئىشىكلىك توڭلاتقۇ ، قوش قاپلىق ئۈنئالغۇ قاتارلىق ئالىي دەرىجىلىك ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرى ئاسما چىراغنىڭ نۇرىدا كۆزنى قاماشتۇراتتى. زۇنۇن ھاجى كۆرسەتكەن ئورۇنغا چۆكتى. ئوتتۇرىدىكى شىرەگە پىچىنە - پىرەنىك ، ئالىي دەرىجىلىك سۈت كەمپۈت ، ھەر خىل مېۋە - چېۋە ، پەيزاۋات قوغۇنى ، ئالىي سورتلۇق ھاراق ، شىنجاڭ پىۋىسى ، گاز سۈيى ، بايام ئۈزۈم قولى بىلەن قوروپ بەرگەن ھەر خىل قورۇمىلار، تائاملار تىزىلغان بولۇپ ، شۇنچە چوڭ شىرەنىڭ سەرەڭگە پاتقۇدەك بوش يېرى قالمىغانىدى . زۇنۇن ھاجى بۇنداق بېزەلگەن ئۆيلەرنى غەربچە ئىشلىگەن كىنو- تېلېۋىزورلاردا كۆرگىنىنى ئېسىگە ئېلىپ ، يۇقىرى مائاشلىق لاسالىقلارنىڭ ئۆي سەرەمجانلاشتۇرۇشتا زامانىۋىلاشتۇرۇشقا قاراپ يۈزلەنگەنلىكىنى چۈشەندى .

بۇ كۈنى ساھىپخان ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى جەم بولغان بولۇپ ، بەي ماجى ئائىلىسىدىكىلەرنى تونۇشتۇرماقچى بولۇپ ، دادىسى شىلو ئەپەندىمنى تونۇشتۇرۇپ تۇرۇشىغا مۇزىكىلىق ئاپتوماتىك تېلېفون يېقىملىق مۇزىكا چېلىپ بەي ماجىنىڭ ھەپسىلىسىنى قاچۇردى. تېلېفوننى شىلو ئەپەندى ئېلىپ زاڭزۇچە بىر نەرسىلەرنى دېگەندىن كېيىن تۇرۇپكىنى قويۇشىغا بەي ماجى تونۇشتۇرۇشنى داۋاملاشتۇردى . ھەر بىر تونۇشتۇرۇلغۇچى ئىسمىنى ئاتاپ بولغۇچە ئەدەب بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ زۇنۇن ھاجىغا ئېگىلىپ سالام قىلاتتى . تونۇشتۇرۇشتىن زۇنۇن ھاجى بەي ماجىنىڭ دادىسى شىلو ئەپەندىنىڭ لاسا شەھەرلىك كان بايلىقلىرى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئىكەنلىكىنى، ئانىسى زىرى يۇجىننىڭ دادىسى بار ئىدارە دوختۇرخانىسىدا پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتىگە مەسئۇل بولۇپ ئىشلەيدىغانلىقىنى، چوڭ ئاكىسى دېڭىزنىڭ چىن لىننىڭ لاسا شەھەر باجۇ كوچا پەيچۇسودا ئىشلەيدىغانلىقىنى ، ئىككىنچى ئاكىسى ئۇدۇي دۇيلۇڭنىڭ دېجىڭ ناھىيىسىدە بىر يېزىلىق پارتكوم شۇجىسى ئىكەنلىكىنى، چوڭ ئاچىسى باسا فۇجىننىڭ لاسا شەھىرىدە داڭلىق يەككە تىجارەتچى ئىكەنلىكىنى، ئىككىنچى ئاچىسىنىڭ لادا شەھىرىدىكى بىر باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ئىكەنلىكىنى بىلدى .

ئۇلار زۇنۇن ھاجىنى ئاجايىپ قىزغىن كۈتتى : ئۆيدىكى تاماق قاچىلىغان ، مېۋە - چېۋە تىزغان چىنە - تەخسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يېڭىدىن سېتىۋالغان بولۇپ، تاماقنى ئىشلىتىش ئۈچۈن سېتىۋالغان بىر باغلام چوكىنىڭ پېچەتتىنىمۇ زۇنۇن ھاجىغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ بۇزدى . زۇنۇن ھاجى ئۇلارنىڭ قىزغىن ، ئىللىق مۇئامىلىسىدىن ھەيران قالاتتى ، بەي ماجى ھېلى زۇنۇن ھاجىنىڭ چېيىنى يەڭگۈشلىسە، ھېلى كاۋاپقا زورلايتتى . شىلو ئەپەندى ئۇنىڭ پىۋا ئىستىكىنى لىقلاپ قويسا، زىرى يۇجىن خانىم ئۇنىڭ تەخسىسىگە قورۇما سېلىپ قوياتتى .
زۇنۇن ھاجى ئۇلارنىڭ مۇئامىلىسىدىن سۆيۈنسە، ئۆرپى - ئادەت توپەيلىدىن ئۆزى قورۇغان قورۇما ۋە تاماقنىڭ گېلىدىن پەقەت ئۆتمەيۋاتقانلىقىدىن ئەپسۇسلىناتتى، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىپ قويغانلىقىدىن خىجىل بولاتتى، شىلو ئەپەندى ئەرخوتۇن ئىككىيلەننىڭ مەركىزىي مىللەتلەر ئىنىستىتۇتىدا ئوقۇغاندا چۈشكەن ئوقۇش

پۈتتۈرۈش سۈرىتىدىن تارتىپ، ئۆزىنىڭ ئىنژېنېرلىققا تەكلىپ قىلىنغان كىنىشكىسىگىچە كۆرسىتىشنى ئۇنتۇپ قالمىدى. زۇنۇن ھاجى ئۇزاپ چىقاشىدا ئۆيلىرىنى بىر-بىرلەپ كۆرسىتىپ، بايلىقىنى يەنە بىر قېتىم نامايان قىلىۋالدى. ئۇلارنىڭ ئۆيى ئاستى-ئۈستى ئىككى قەۋەت بولۇپ، جەمئىي سەككىز ئېغىز ئۆي، بىر ئاشخانا، بىر خالا (مۇنچا)، يۇرۇشلەنگەن پاردۋايلىق ئۆي ئىدى. ئۇلارنىڭ چوڭ تۆت بالىسى ئۆي ئايرىپ چىقىپ كەتكەن بولۇپ، ئاشۇنداق كەڭ، ئازادە ئۆيدە بەي ماجىنىڭ ئاتا-ئانىسى، ئۆزى ۋە يەتتە ياشقا كىرگەن بىر سىڭلىسىلا ئولتۇراتتى...

× ×

ئاشۇ كۈندىكى مېھماندارچىلىقتىن كېيىن بەي ماجى بىلەن زۇنۇن ھاجىنىڭ بېرىش-كېلىشى تېخىمۇ كۆپەيدى. ئۇلار بىر-بىرىنى بىر قانچە سائەت كۆرمىسە خۇددى مۇھىم بىر نەرسىنى يوقىتىپ قويغاندەك تۇراتتى-دە، يا زۇنۇن ھاجى بىر نەرسە ئېلىشنى باھانە قىلىپ ماگىزىنغا كىرەتتى، ياكى بولمىسا بەي ماجى چاي ئەكىرىشنى باھانە قىلىپ ئاشخانىدا پەيدا بولاتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئىككىيلەن ھەر كۈنى دېگۈدەك بىرگە كىنو كۆرىدىغان بولۇۋېلىشتى، كىنودىن كېيىن بەي ماجىنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇش، ئادەم شالاڭ، بەزىدە ئادەمسىز لاسا كوچىلىرىدا ياندىشىپ مېڭىش ئۇلارنىڭ كۈندىلىك ئادىتىگە ئايلىنىپ قالغانىدى. بىراق، بۇنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى زۇنۇن ھاجىمۇ، بەي ماجىمۇ ئېنىق بىلمەيتتى، ئۇلار ھەر قېتىم ئايرىلىدىغان چاغلىرىدا بىر-بىرىنىڭ نۇرغۇن يۈرەك سۆزلىرى يوشۇرۇنغان خىيالچان كۆزلىرىگە ئۇزاق قارىشىپ قالاتتى-يۇ، باشقا گەپنى دېيەلمەي «خەير-خوش»، «ياخشى چۈش كۆرۈڭ» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى دەپلا ئايرىلاتتى...

بىر كۈنى كەچتە ئۇلار ئادەتتىكىگە ئوخشاش كىنو كۆرۈۋاتاتتى. بەي ماجى يانچۇقىدىن بىر سىقىم كەمپۈتنى ئېلىپ زۇنۇن ھاجىغا تەڭلىدى. بۇنداق ئىشلار داۋاملىق تەكرارلىنىپ تۇرغىنى ئۈچۈن زۇنۇن ھاجىمۇ كۆزىنى ئېكراندىن ئۈزمەي قولىنى تەڭلىدى، ئۇ قارىمايلا تەڭلىگەچكە كەمپۈتنى تۇتتۇم، دەپ ئۇنىڭ قولىنى قوشۇپ تۇتۇۋالدى، زۇنۇن ھاجى قىزنىڭ قولىنى تۇتتى-يۇ، بىر خىل ئىسسىق ئېقىم ئۇنىڭ قولى بىلەن بەدىنىگە، بەدىنىگە ئەمەس يۈرىكىنىڭ بېغىشىغا ئۆتۈۋاتقاندەك «جىغىغىدە» قىلىپ كەتتى، ئۇ قولىنى تارتىۋېلىشنى ئۇنۇتقانىدى. ئەمدىلىكتە ھېلىقى ئېقىم ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئېرىتىپ ئېقىۋاتقاندەك، يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كېتىشكە تىپىرلاۋاتقاندەك سېزىلىپ خېلىغىچە مەڭدەپ قالدى. بەي ماجى ئۆزىنىڭ دولىسىنىڭ زۇنۇن ھاجىنىڭ دولىسىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ئاجرىتىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

— بەي ماجى... مەن سىزنى... — زۇنۇن ھاجى سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى.

— مېنى... نېمە؟ — چاقچاقچى قىز زۇنۇن ھاجىنى تېخىمۇ ھودۇقتۇرۇۋەتتى.

— مەن... مەن سىزنى... ياخشى كۆرۈپ قالدىم، — دېيەلىدى زۇنۇن ھاجى. بەي ماجى بىر شاپىلاق سالىدىغاندەك قولىنى ۋە چاپلاشقان دولىسىنى ئۇنىڭدىن تارتىپ:

— ھا! ھا! ھا! — بەي ماجىنىڭ قوڭغۇراقتەك زىل كۈلكىسى ئەتراپىدىكى كىنو كۆرۈۋاتقانلارنىڭ دىققىتىنى چاچتى بولغاي، ئارقىدىن غۇدۇراشقان ئاۋازلار ئاڭلاندى.

بەي ماجى بېشىنى زۇنۇن ھاجىنىڭ بېشىغا يېقىن ئەكىلىپ بوش ئاۋاز بىلەن دېدى: ـ ۋاي بايقۇش، مەن ئاللىبۇرۇن سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، سىز تېخى ئەمدى ...

ـــ بۇ دېگىنىڭىز راستما؟ ـ زۇنۇن ھاجى بەي ماجىنىڭ قولىنى بېغىشىدىن تۇتۇپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى.

ـــ راست بولمايچۇ، ئىشەنمىسىڭىز يۈرىكىمنى تۇتۇپ بېقىڭ! ـ بەي ماجى زۇنۇن ھاجىنىڭ قولىنى يۈرىكىگە ئاپاردى. زۇنۇن ھاجى بىلدىكى، ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ ئۆزىنىڭ يۈرىكىدەك رېتىمسىز سوقۇۋاتاتتى.

ـــ نېمە دېدىڭىز؟ ـ دېدى زۇنۇن ھاجى ئۆز قۇلىقىغا، بەي ماجىنىڭ يۈرىكىنى تۇتقان قولىدىكى سېزىمىگە ئىشەنمىگەندەك قايتا سوراپ. بەي ماجى جاۋاب ئورنىغا زۇنۇن ھاجىنىڭ مۈرىسىگە بېشىنى قويدى. شۇ تاپتا ھەر ئىككىيلەننىڭ خۇمارلاشقان كۆزلىرى سۆيگۈ لەززىتىدە چىڭ يۇمۇلغانىدى...

ئۇلار كىنوخانىدىن چىققاندا لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قار تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتكەن بولۇپ، ھەر ئىككىيلەن تەڭلا ئاسمانغا قارىدى. ئۇلارنىڭ يۈزىگە ئاجايىپ چىرايلىق قار گۈللىرى چۈشۈپ، تولىمۇ لەززەت ھېس قىلدى. تۆۋەندە ئاق شايىدىن لىباس كىيگەن زېمىن مۆكچىيىپ ياتاتتى، يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنگەن ئاقباش تاغلار لاسا شەھرىنى يېمىرىلمەس سېپىلدەك مۇھاپىزەت ئاستىغا ئالغانىدى...

× ×

شۇ كۈندىن باشلاپ زۇنۇن ھاجىنىڭ كاللىسىنى گادىرماش خىياللار چۇلغىۋالدى. ئۇ، خۇددى تېگى يوق بىر ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقاندەك گاراڭ بولۇپ قالدى. ئۇ راستىنلا بەي ماجىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. داۋاملىق ئۇنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا بەي ماجىنىڭ ئوبرازى، ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈل، خۇشچاقچاق سىماسى گەۋدىلەنگەنىدە، ئۇنىڭ دولقۇنلىنىپ تۇرىدىغان قاپقارا چاچلىرى، تال چىۋىقتەك تولغىنىپ تۇرىدىغان بەللىرى، ئەۋرىشىمدەك نازۇك قوللىرى، بۇلاقتەك تىنىق شەھلا كۆزلىرى، سۆيگۈ ئۇچقۇنلىرىنى چاچرىتىپ تۇرىدىغان ئاتەشتەك تىنىقلىرى زۇنۇن ھاجىنىڭ سۆيگۈگە تەشنا يۈرىكىنى چوغقا ئايلاندۇرۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى ئېرىپ ئېقىپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ كېتەتتى. بىراق، بەي ماجىنىڭ باشقا مىللەت، باشقا ئېتىقاد، باشقا تىل، باشقا دىن، باشقا ئۆلكە ئىكەنلىكىنى؛ ئۆزىنىڭ بىر يېتىم بالا، بەي ماجى بولسا توققۇزى تەل، ئابرويلۇق باشلىقنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى ئويلىغىنىدا قەلبى پۇچۇلىنىپ، دۇنيادا بارمۇ ـ يوق بولۇپ كېتەتتى...

بىر كۈنى زۇنۇن ھاجى مۇۋاپىق پەيتنى كەلتۈرۈپ كۆڭلىدىكى ھەممە گەپلەرنى دېدى، يېشەلمىگەن تۈگۈنلەرنى يەشتى:

ـــ بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرۈشنىڭ ئۆزى ئىناق ئائىلە قۇرغانلىق ھېسابلانمايدۇ، ئۆز ھېسسىياتىمىزغا قاراپلا مەن سىزنى ئاشۇ ھەممىسى تەل باياشاد ئائىلىڭىزدىن، ئۆز يۇرتىڭىزدىن، دوست ـ ئاغىنىلىرىڭىزدىن، ئەڭ مۇھىمى سىزنى بېقىپ چوڭ

قىلىپ قاتارغا قوشقان ئاتا - ئانىڭىزدىن ئايرىپ، بەختلىك قىلالماسمەنمىكىن، دەپ ئەنسىرەيمەن...

— ياق، ياق، ئۇنداق دېمەڭ، سىز مېنى چوقۇم بەختلىك قىلالايسىز،— بەي ماجى زۇنۇن ھاجىنىڭ سۆزىنى بۆلدى،— مەن سىز بىلەن بەختلىك ئائىلە قۇرۇپ، ئاشۇ ئەڭ يىراق جايدا بىر ئۆمۈر خىزمىتىڭىزنى قىلىمەن...

زۇنۇن ھاجى ئۆزىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش تارىخى، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپى - ئادەتلىرى، يۇرتىنىڭ قىياپىتى، يېزىلاردىكى تېخىغىچە تۈگىمىگەن فېئوداللىق قاراشلارقا- تارلىق يامان تەرەپلەرنىمۇ يىپىدىن يىڭنىسىغىچە سۆزلىدى.

— مەيلى، سىز ئۈچۈن ھەر قانداق بەدەللەرنى بېرىشكە رازىمەن، مۇسۇلمان بولۇشقا تېگىشلىك بارلىق شەرتلەرنى ئورۇنلاشقا، ھەر قانداق قىيىن ئۆتكەللەردىن ئۆتۈشكە رازىمەن. مەيلى قانداق ئۆزگىرىش يۈز بېرىشىدىن، قانداق قىيىنچىلىقلارغا يولۇقۇشۇمدىن قەتئىينەزەر، سىز يۈز ئۆرۈمىسىڭىزلا پۇشايمان قىلمايمەن، بۇ مېنىڭ يۈرەك سۆزۈم، قەسىمىم...

زۇنۇن ھاجى ئۇنىڭغا نۇرغۇن داۋلىلارنى چۈشەندۈردى، قائىدىلەرنى سۆزلىدى، ئەمما ئۇنى قايىل قىلالمىدى، ئۇ يىغلايتتى. ئۇنىڭ نالىسىدىن، ئۇنىڭ يىغىسىدىن زۇنۇن ھاجى ھېچقانداق ساختىلىق، بىمەنىلىك ھېس قىلمىدى. زۇنۇن ھاجى ئەمدى ئۇنى بۇنىڭدىن ئارتۇق ئازابلاشنى، ئۇنىڭ دىلىنى چېكىشنى راۋا كۆرمىدى. دېمىسىمۇ راست، ئاشۇنداق باياشاد ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى بىر « يېتىمەك » نى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى يامان ئىشمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە زۇنۇن ھاجىمۇ ئۇنى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرۈۋاتقان، ئۇنىڭ يۈرىكى، پۈچۈلانغان قەلبى داۋاملىق ئاشۇ ياققا تەلپۈنۈۋاتقان، شۇ تەرەپكە سوقۇۋاتقان تۇرسا!...

— مېنىڭغۇ مەسلىھەت سالغۇدەك ھېچكىمىم يوق،— دېدى زۇنۇن ھاجى ئۇنىڭ يەڭگىدىن قىزارغان ئوتلۇق كۆزىگە قاراپ،— بىراق، ئاتا - ئانىڭىز نېمە دەر؟ باشقىلار قانداق چۈشىنەر؟ ئاتا - ئانىڭىز ۋە سىز باشقىلارغا قانداق چۈشەندۈرەرسىز؟!

— ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭ،— دېدى بەي ماجى خۇشلۇقىدا زۇنۇن ھاجىنىڭ بويىنىغا تۇنجى قېتىم گىرە سېلىپ،— بۇ ئىشلارنى ئۆزۈم توغرىلايمەن. سىزنى تەڭلىكتە قويىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن،— بەي ماجى زۇنۇن ھاجىنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويدى...

× ×

ئىش ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغىنىدەك، ئۇلارنىڭ پىلانىدىكىدەك ئوڭايلا چۈشمىدى. بىر كۈنى بەي ماجى ئېسەدەپ يىغلىغىنىچە ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ بولاقتەك تىنىق كۆزىنىڭ قىزىرىپ ئىششىپ كەتكىنىدىن قارىغاندا كېچىچە، يىغلاپ چىققانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

زۇنۇن ھاجى بەي ماجىدىن ئانىسىنىڭ قوشۇلمىغانلىقىنى ئۇقۇپ كۆڭلى لەككىدە بولدى.

— سىز خاتىرجەم بولۇڭ!— دېدى بەي ماجى ئويچان كۆزلىرىنى زۇنۇن ھاجىغا

تىكىپ،ــ سىزلا يانمىسىڭىزمەن سىز بىلەن كېتىمەن، بۇيەردىن كېتەيلى...

زۇنۇن هاجى ئىشنى ئۇنداق يەڭگىللىك بىلەن بىر تەرەپ قىلسا ئاقىۋىتىنىڭ ياخشى بولمايدىغانلىقىنى، مۇۋاپىق پەيتتە ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆزىنىڭ كۆڭۈل قويۇپ بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەي ماجىنىڭ كۆڭلىنى تىندۇردى.

زۇنۇن هاجىنىڭ لاسا شەهرىدە بىر قانچە زاڭزۇ ئاغىنىلىرىمۇ بار ئىدى، ئۇ ئاشۇ ئاغىنىلىرىگە مەسلىهەت سىلىۋېدى، ئۇلار زاڭزۇلارنىڭ يات مىللەت بىلەن تويقىلىش ئادىتىنىڭ ئاساسەن يوقلۇقىنى، ئەگەر ئاشۇنداق ئەهۋال كۆرۈلسە ئۇنى پۈتۈن زاڭزۇلار يامان كۆرىدىغانلىقىنى، هەتتا ئۇنى «ساتقىن» دەپ تونۇيدىغانلىقىنى، هەتتا ئۇنداقلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنىڭمۇ كەمسىتىلىشكە ئۇچرايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ياردەم قىلىشتىن باش تارتتى.

زۇنۇن هاجى گاڭگىراپ قالدى. بەي ماجى ئۇنى سىناپ كۆرۈشكە ئالدىراتقان بولسىمۇ، هەر خىل ۋەۋەبلەرنى باهانە قىلىپ كېچىكتۈرەتتى ـ يۇ، يۈرىكى ئاشۇ تەرەپكە سوقاتتى. بەي ماجىنى يەنە ئازابلاشقا كۆڭلى ئۇنىمايتتى. بىر قانچە كۈندىن بۇيان بەي ماجىنىڭ ياداپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، باشقا كۈتۈلمىگەن ئەهۋال كېلىپ چىقىپ «تۈگىمەس بالا» غا قېلىشتىنمۇ قورقتى. بەي ماجىنىڭ هازىرقى كەيپىياتىدىن قارىغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىغۇدەك دەرىجىگە يەتكەنلىكى زۇنۇن هاجىغا بەش قولدەك ئايان ئىدى.

زۇنۇن هاجى نېمە قىلارىنى، قانداق قىلىشنى بىلمەي تۇرغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە بەي ماجى ئانىسىنىڭ بىر ئاز يۇمشاپ قالغانلىقىنى، بۇگۈندىن قالدۇرماي بېرىشىنىڭ لازىملىقىنى ئېيتتى. مەسلىهەت بويىچە زۇنۇن هاجى كەچتە 200 يۈەنلىكتەك سوۋغا ـ سالام ئېلىپ بەي ماجىنىڭ ئۆيىگە «كۈيمۇغۇل» لۇقا باردى. ئۇ ئىشىك ئالدىغا بېرىشىغا ئىشىك ئالدىدا تۇرغان بەي ماجىنىڭ دادىسى زۇنۇن هاجىنى كۆرۈپلا ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ، ئىشىكنى زۇنۇن هاجىنىڭ يۈزىگە ياپقاندەك «جالاققىدە» يېپىپ كىرىپ كەتتى. زۇنۇن هاجى يا ئالدىغا مېڭىشنى يا ئارقىسىغا قايتىشنى ئۇقماي قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى. قارىغاندا دادىسىمۇ ئەهۋالدىن خەۋەر تاپقاندەك قىلاتتى. زۇنۇن هاجى ئىشىك ئالدىدا بويۇن قىسىپ قانچىلىك تۇرغانلىقىنى بىلمەيتتى. قايتىپ كېتەي دېسە يەنە كەلمىسە بولمايدۇ، كىرەي دېسە، «ئاقىلغا ئىشارەت، نادانغا جۇۋالدۇرۇز». دەل شۇ پەيتتە بەي ماجى چىقىپ ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. زۇنۇن هاجى مىڭ پاتمان ئۇمۇتنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئۆيگە كىرىۋېدى، ئۆتكەن كۈنكى ئىللىق مۇئامىلە، قىزغىن كۈتۈۋېلىشلەردىن ئەسەرمۇ يوق. هەممەيلەن خۇددى رەقىبىگە تىكىلگەندەك قادالدى. ئۇنىڭ ئوڭ قولى بىلەن يۈرىكىنى تۇتۇپ بەرگەن سالىمى ئىلىك ئېلىنمىش تۇگۇل، بەي ماجىنىڭ ئانىسى كەلگەنچە ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ هەيدەپ چىقاردى. ئۇ خۇددى رىسقىغا تەلمۈرگەن ساهىلدەك ئىشىككە تەلمۈرۈپ قانچىلىك تۇرغىنىنى بىلمەيتتى، ئۇنىڭ مۇهەببەت ئالدىدا بۇنداق بىقۇۋۇل بولۇپ تالغىنى كاشكى دېمىسىمۇ راست، ئۇ مۇشۇنىڭدىن باشقا بىرەر ئىش بولسا، هەتتا ئۇنىڭغا بىر قانچە ئون مىڭ يۈەن نەپ تېگىدىغان ئوقەتتى بولسىمۇ، بۇنداق بىچارىلەرچە تەلمۈر-

مىگەن بولاتتى. هازىر ئۇنى بىر خىل ئۈزۈلمەس نەرسە بىلەن باغلاپ قويغاندەك مى-
دىرلىيالمىدى. توغرا، ئۇنى بىر خىل سۆيگۈ تانىسى قىمىر قىلالماس قىلىپ باغلىۋال-
دى، هازىر ئۇنى ئۈزۈۋېتىشكە ئۇنىڭ قۇدرىتى يېتەمدۇ؟...

ئۆينىڭ ئىچىدىكى كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى ئېزىدىغان يىغا ئاۋازى بىلەن تاراق-
تۇرۇقلار ئۇنى ئېسىگە كەلتۈردى، ئۇنىڭ ئىشىكنى ئىتتىرىپ كىرىپ بەي ماجىنى تىل-
دەشنامىدىن، تاپا-تەنىدىن قۇتۇلدۇرغۇسى كېلىپ ئىشىكنى ئىتتىرىۋىدى، ئىشىك ئې-
چىلمىدى، ئۇنىڭدايەنە قانچىلىك تۇرغىنىنى، قانچىلىك ئازابلانغىنىنى سەزگۈدەك سەزگۈ
يوق ئىدى. ئۇ قانداق چاغدا قايتىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇخلىغان ياكى ئۇخلىمىغانلىقى-
نىمۇ بىلمىدى ۋە ئەسلىيەلمىدى...

× ×

شۇ ئىش يۈز بەرگەندىن تارتىپ، بەي ماجى ئىشقا كەلمىدى، زۇنۇن هاجى
بۇنىڭدىن ئەھۋالنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلاشقانلىقىنى مۆلچەرلەپ، قانداق چارە-تەدبىر
قوللىنىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە زىيالىي ياشلار ماگزىنىنىڭ
باشلىقى زۇنۇن هاجى بىلەن سۆھبەتلىشىپ، زۇنۇن هاجىنىڭ بەي ماجىغا ئۆيلىنىش
نىيىتىدىن يېنىشىنى، ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا كېلىپ چىقىدىغان بارلىق ئاقىۋەتكە
مەسئۇل ئىكەنلىكىنى ئاگاهلاندۇرۇپ، زۇنۇن هاجى بىلەن بەي ماجىنىڭ لاۋۇلداپ
كۆيۈۋاتقان مۇھەببىتى ئۈستىگە سوغۇق سۇ سېپىپ ئۆچۈرۈۋەتمەكچى بولدى.
ئەمما، زۇنۇن هاجى ئۆزىنىڭ،شۇنداقلا بەي ماجىنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىگە، مۇھەب-
بەتنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى. زۇنۇن هاجى باشقىلارنىڭ مەسلىھەتى
بويىچە لاسا شەھەرلىك خەلق ئىشلار تارمىقىدىكىلەرنى تېپىپ ئەھۋالنى ئىنكاس
قىلدى. ئۆزلىرىنىڭ مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسىنى سۆزلەپ ئۇلارنىڭ هېسداشلىقىنى
قولغا كەلتۈرمەكچى بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئۇرۇنۇشلىرى بىكارغا كەتتى، زۇنۇن
هاجىنىڭ هېسسىياتى بويىچە قارىغاندا ئۇلار مۇھەببەتنى بېشىدىن كەچۈرۈپ باقمى-
غاندەك «تاش يۈرەك» ئادەملەر ئىدى. ئۇ بەي ماجىنىڭمۇ ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى
كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ كۆڭلى يېرىم بولسا، ئۇنىڭ تىز پۈكمەس ئىرادىسىنى، ئۆز
مۇھەببىتىگە سادىق ئەقىدىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئىككىيلەننىڭ «مۇھەببەت
ئىلاھى» ئۈستىدىن غالىب كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەن بىر دۈشەنبە كۈنى بەي ماجى دۇكانغا كىرىپ
كەلدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ چىرايى سارغايغانىدى. بولاقتەك تىنىق كۆز-
لىرى تولىمۇ پەرىشان كۆرۈنەتتى. زۇنۇن هاجى بەي ماجىنىڭ ئۆز مۇھەببىتىنى
كۆز يېشى ئارقىلىقلا ئىزهار قىلىپ تۇرغانلىقىنى چۈشەندى.

بەي ماجىنىڭ ئېيتىشىچە، ئاتا-ئانىسى ئۇنى بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپ،
ئۇنىڭ سىرت بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈۋەتكەن. بەي ماجىنىڭ يىغلاپ-قاق-
شاشلىرى، يالۋۇرۇپ-يېلىنىشلىرى ئاتا-ئانىسىنىڭ تاش يۈرىكىنى ئېرىتەلمىگەن،
ئۇ بارلىق ئاماللارنى، قاتتىق-يۇمشاق ئۇسۇللارنى ئىشقا سېلىپ باققان بولسى-
مۇ كار قىلماي، ئاخىرى دېرىزىنى قومۇرۇپ قېچىپ چىققان...

يوقىرىقى سەرگۈزەشتىلەرنى ئاڭلىغان زۇنۇن ھاجىنىڭ ئىشقى ئوتىدا جاراھەتلەنگەن قەلبى پۇچۇلىنىپ كەتتى. ئۇ بىچارە قىزغا ئىچ ئاغرىتىپ نېمە قىلارىنى، نېمە دەپ تەسەللىي بېرىشىنى ئۇقالماي قالدى.

— بىز كېتەيلى، يىراق، ئەڭ يىراق جايغا كېتەيلى!— دېدى بەي ماجى زۇنۇن ھاجىنىڭ ئالدىدا چوكىنەكلەپ ئولتۇرۇپ،— ھازىر دۆلىتىمىزدە نىكاھ ئەركىنلىكى، مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن. سىزنىڭمۇ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. مەن ئالدىن مېڭىپ سىزنى گارمۇدا ساقلاي...

— ياق، ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ،— دېدى زۇنۇن ھاجى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ،— بىز ئوغرىلىق قىلمىدۇق، بۇلاڭچىلىق قىلمىدۇق، بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈش ھەرگىز گۇناھ ھېسابلانمايدۇ... زۇنۇن ھاجى نۇرغۇن داۋلىلار ئارقىلىق، بەي ماجىغا ئالدىراقسانلىق قىلماي، مۇۋاپىق ھەل قىلىش توغرىسىدا نەسىھەت قىلدى. زۇنۇن ھاجى بىردەملىك ھېسسىياتىنىڭ قۇربانىغا ئايلىنىپ قالغاندا كۆزلىگەن مەقسىتىگە يېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭلاشقا زۇنۇن ھاجى ئالدىراقسانلىق قىلماي بىر تەرەپ قىلىشنى مەسلىھەتلىشىپ بەي ماجىنى ئۆيىگە يولغا سېلىۋەتتى.

مەسلىھەت بويىچە ئۇلار ئەتىسى خەلق ئىشلار تارماقلىرىنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن كۆرۈشتى. ئۇلار دەسلەپىدە بۇ ئىككى ياشنىڭ نىكاھ ئىشلىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەيدىغانلىقى توغرىسىدا ياغلىما تەلەپەك گەپلەرنى قىلغان بولسىمۇ، ئىككى مىللەتنىڭ ئېتىقادى، تىل، ئۆرپ - ئادەتلىرىنىڭ ئوخشىماسلىقىدەك ئالاھىدىلىكلىرىنى سۆزلەپ، ئۇلارنىڭ لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان مۇھەببەت ئوتىنى ئۆچۈرۈۋەتمەكچى بولدى.

— جۇڭگولۇق چەت ئەللىكلەر بىلەن، چەت ئەللىكلەر جۇڭگولۇقلار بىلەن توي قىلسا بولىدىكەنۇ، جۇڭگولۇق ئۆز ئارا توي قىلسا بولمامدىكەن؟— دېدى بەي ماجى دادىل ھالدا.

— دۆلىتىمىزنىڭ نىكاھ قانۇنىدىمۇ ئېرقىي ئايرىمىسى، ئېرقىي چەكلىمىسى يوققۇ؟— دېدى زۇنۇن ھاجى ئارقىدىنلا.

— ئۇغۇ شۇنداق،— دېدى خەلق ئىشلار تارمىقىنىڭ مەسئۇلى بىر ئاز تۇرۇۋېلىپ،— ياشلار ئاسانلا ھېسسىياتقا بېرىلىپ، ئاقىۋەت بىلەن كارىڭلار بولمايدۇ...

— بىز ھەممىنى ئويلاشتۇق،— دېدى بەي ماجى ئۇ كىشىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ،— بىزنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىناق ئۆتۈشىمىزگە، بىر ئۆمۈر بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈشىمىزگە كۆزىمىز يېتىدۇ...

— ئۇنداق بولسا ياخشى،— دېدى خەلق ئىشلار تارمىقىنىڭ مەسئۇلى كۈلۈپ تۇرۇپ،— ئىككى كۈن تەخىر قىلىپ تۇرۇڭلار، بىز جاۋابىنى بېرەيلى...

× ×

زۇنۇن ھاجى بىلەن بەي ماجىلار تەقەززا بولغان كۈن ئاخىرى يېتىپ كەلدى. بەي ماجىنىڭ ئاتا - ئانىسى قوشۇلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرغان بولسىمۇ، خەلق ئىشلار تارماقلىرى ئۇلارنىڭ توي قىلىشىغا قوشۇلدى.

1990 - يىلى 2 - ئاينىڭ 27 - كۈنى ئۇلارنىڭ قەلبىگە مەڭگۈ ئۇنتۇلماس نەقىش

ئۇيۇلدى. ئۇ كۈنكى توي زۇنۇن هاجى ئاشخانىسىدا ئۇيغۇرلارنىڭ قائىدە ـ يوسۇنى
بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن بولۇپ، بەي ماجىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى كەلمىگىنى بىلەن ئۇنىڭ
ئىككى ئاچىسى ۋە دوستلىرى قاتناشتى. قىز كەچتە بىر قانچە پايىدا بىلەن ئۇلار ئى-
جارىگە ئالغان ئۆيگە كۆچۈرۈلدى. ئىككىيلەن بۇنىڭ رىئاللىق ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈ-
سى كەلمىگەندەك بىر ـ بىرىگە تويماي قارىشاتتى، بىر ـ بىرىگە ئۆزىنى ئېتىشقا ئىن-
تىلەتتى ـ يۇ، نېمىدىندۇر خىجىل بولغاندەك تۇرۇپ قېلىشاتتى. زۇنۇن هاجىنىڭ چې-
نى ئىچىگە پاتماي ۋاتقان بولسىمۇ بىر ئىشتىن كۆڭلى يېرىم ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى يې-
رىم بولغان ئىش «نىكاھ پەتىسى ئوقۇتۇش» بولۇپ، لاسا شەھرىدە نىكاھ پەتىسى
ئوقۇيدىغان ئادەم يوق ئىدى. پەتە ئوقۇتماسلىققا، مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋلادتىن ـ ئەۋ-
لاد داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئىسلام دىنىنىڭ بۇ پەرزىنى ئادا قىلماي تۇرۇپ بىلل-
تەكىيگە باش قويۇشقا زۇنۇن هاجىنىڭ كۆڭلى ئۇنىمايتتى. ئۇ بۇ ئىشنى قانداق بىر
تەرەپ قىلىشنى بىلمەي تۇرغىنىدا، ئۇنىڭ ئېسىگە «ئانارخان» كىتنوسى-
دىكى قۇربان بىلەن ئانارخاننىڭ نىكاھ پەتىسى ئېسىگە يېتىپ، ئىختىيارسىز كۈلۈپ
تاشلىدى ۋە بۇ قائىدىنى بەي ماجىغا يوشۇرماستىنلا ئېيتتى. بەي ماجى ئۆزىنى زۇ-
نۇن هاجىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرىدىغانلىقىنى، مۇشۇ سائەت، مۇشۇ مىنۇتتىن باشلاپ
مۇسۇلمانلارنىڭ بارلىق ئۆرپ ـ ئادەت، قائىدە ـ يوسۇنلىرىغا بويسۇنۇپ، ھەممىنى
بەجا كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ زۇنۇن هاجىنى خوش قىلدى.

ـ زۇنۇن هاجى تۇز، نان قاتارلىقلارنى تەييارلىۋالغاندىن كېيىن ئىككىيلەن بىر-
بىرىگە قاراپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ شەرىئىتىنى بەجا كەلتۈردى.

× ×

شۇ كۈندىن باشلاپ زۇنۇن هاجى بىلەن بەي ماجىنىڭ تۇرمۇشى سۈبھى يېرىپ
چىقىپ پاك نۇرى بىلەن زېمىننى قۇچاقلىغان قۇياش نۇرىدەك؛ پاك يامغۇردىن كېيىن-
كى ھەسەن ـ ھۈسەننىڭ سېھىرلىك جۇلاسىدىنمۇ، ساپ گۈل بەرگىدىكى ئاق شەبنەم-
دىنمۇ، دېڭىز هاسىل قىلغان بۇژغۇن چېچەكلىرىدىنمۇ گۈزەل مەنىلىك ئۆتمەكتە ئى-
دى. ئۇلار كەچنىڭ كىرىشىنى تەقەززالىقتا كۈتكىنى بىلەن، تاڭ ئاتماس كېچىنىڭ چىن
كۆڭلىدىن تىلەيتتى. تاڭ ئاتماس كېچىلەردە بەي ماجى سوئال سوراپ هارمايتتى،
مۇھەببەتنىڭ كۈچىمۇ ياكى زۇنۇن هاجى ئۇنى سېھىرلىۋالدىمۇ، بەي ماجى بىر ئاي
ئىچىدە تۇرمۇشتىكى ئۇيغۇرچە سۆزلەرنىڭ خېلى كۆپلىرىنى ئۆگىنىۋالدى. دېمىسىمۇ ئى-
شىنىش، ھەر بىر جۈگگو پۇقراسىنىڭ ئۆز ئىلكىدە، ئەلۋەتتە. زۇنۇن هاجى ئۇنى مەج-
بۇرلىمىدى، ئۇ ئۇيغۇرچە تىلنى ئۆگىنىش بىلەن بىرگە، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپ ـ ئادەت-
لىرىنى، دىنىي قائىدە ـ يوسۇنلارنى، قۇرئاندىكى ئۇششاق سۈرىلەرنى، مۇسۇلمان-
لارنىڭ پەرز ـ سۈننەتلىرىنى ئۆگەندى. بەي ماجى ھەر بىر نەرسىنى ئۆگەنگەندە ئۇنىڭ
نېمە ئۈچۈنلىكىنى سوراشنى ئۇنۇتمايتتى. زۇنۇن هاجى ئۆزىنىڭ چۈشىنىش دائىرىسى
بويىچە چۈشەندۈرەتتى. ئۇ ئۇيغۇرلارنىڭ يۈز ـ كۆز يۇغاندا يۇندىسىنى ئاستىغا تۆ-
كىتىپ يۇيۇش، تاماقتىن بۇرۇن، تەرەتتىن كېيىن قول يۇيۇش، تاماقنى ئايرىم قاچ-
چىدا يېيىش قاتارلىق ئادەتلىرىنى بەكلا ياقتۇرۇپ قالدى؛ ئۇنداق قىلىشنىڭ سەۋە-

لىرىنى، ئىلمىي ئاساسلىرىنى تېگى-تەكتىدىن چۈشەندى.

باھار كەلدى. لاسا شەھىرىدىكى قارلار ئېرىپ، ھىمالايا تاغلىرى قىشتىن بېرى كىيىۋالغان ئاق لىباسلىرىنى سالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلارغا تەڭرى يەنە بىر خۇشاللىق ئاتا قىلدى. ئۇلار خوشلۇقىدا بىر قانچە كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈۋەتتى، چىراغنى ئەسلا ئۆچۈرمىدى. ئۇلار بىر-بىرىنىڭ كۆزىگە تويماي تىكىلىپ قارايتتى، بىر-بىرىنى چەكسىز مېھرى-مۇھەببىتى بىلەن قۇچاقلايتتى. چۈنكى، زاگىزۇقىزىنىڭ قورسىقىدا ئۇيغۇر يىگىتىنىڭ پۇشتىدىن، پاك، سەمىمىي مۇھەببەتتىن پۈتكەن بىر تۆرەلمە پەيدا بولغانىدى. بۇ تۆرەلمە تارىخنىڭ كۈچ ئۇلاش مەشئىلىنى مەنزىلدىن مەنزىلگە يەتكۈزگۈچى، بۈگۈننى ئەتىگە ئۇلىغۇچى، چوڭ ئائىلىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىناقلىق رىشتىسىنى تۇتاشتۇرغۇچى ئەلچى ئىدى.

× ×

1990-يىلى 9-ئايدا ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا خېلى چوڭ بىر داۋالغۇش بولدى: ئۇلار ئاشخانىنى تاقاپ، ھېساب-كىتابلىرىنى ئۈزۈپ، زۇنۇن ھاجىنىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئانا يۇرتى غولتوغراققا — بەي ماجى تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان لاسا شەھىرىدىن بىر قانچە مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى چەت، ياقا بىر يېزىغا كېتىش ئۈچۈن يول ئالغانىدى. بەي ماجىنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ، ئۇرۇق-تۇغقان، دوستيار-ئاغىنىلىرىنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشكە بولاتتى. ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ئۇنى تۇغۇپ مىڭبىر جاپادا چوڭ قىلدى، ئوقۇتۇپ، خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قاتارغا قاتتى، بىر پەرزەنتنى تۇغۇپ يىگىرمە ياشقا كىرگۈزۈش دېگەن ئاسان گەپمۇ؟! «پەرزەنت كۆيى — جان كۆيى»، ئەمما شىلو ئەپەندى بىلەن زىرى يوجىن خانىمنىڭ يالۋۇرۇشلىرى، يىغلىنىشلىرى، ۋەھىمىلىرى ئۇلارنىڭ قارارىنى ئۆزگەرتەلمىدى. چۈنكى ئۇلار قانۇنلۇق ئەر-خوتۇن. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ چىقىش يولىنى ئۆزلىرى تاللىشىغا تامامەن ھەقلىق، ۋىسال ئۇلارغا قۇچاق ئاچقان چاغدا ئۇلار بىر-بىرىگە سەجدە قىلىشقانىدى. بىر-بىرىنى ئاجايىپ سادىق، ئاجايىپ مۇكەممەل، تولىمۇ مۇقەددەس ھېس قىلىشىپ، كۆزلىرىگە ھېچنەرسە كۆرۈنمىگەنىدى... شۇڭلاشقا ئۇلار ئۆز ئىرادىسىگە مۇخالىپ ئىشلارنى ھەرگىز قىلمايدۇ...

«خەير-خوش، ئاق سۈت بېرىپ، پەپىلەپ چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشقان ئاتا-ئانام، خەير-خوش بىرگە ئۆسۈپ چوڭ بولغان دوستيار-ئاغىنىلىرىم، خەير-خوش مېنى تەربىيىلەپ ئۆستۈرگەن، ماڭا ئۆسۈپ-يېتىلىش زېمىنى، مەيدانى ھازىرلاپ بەرگەن لاسا شەھىرى، مەن سېنىڭ (سىلەرنىڭ) ئۈمىدىڭلارنى ھەرگىز يەردە قويمايمەن. شىنجاڭمۇ ئوخشاشلا ۋەتىنىمىزنىڭ بىر بۆلىكى، ئوخشاشلا ۋەتەننىڭ زېمىنى، ئۇيغۇرلارمۇ چوڭ ئائىلە ئىچىدىكى پەن-مەدەنىيەتتە باي بىر مىللەت. سىلەر ھامان مېنى ئەيىبلىگىنىڭلارنىڭ توغرا بولمىغانلىقىنى ھېس قىلىسىلەر، سەن (سىلەر) ۋە شىنجاڭ ماڭا ئوخشاشلا مۇھەببەتتەك ئۇلۇغ، سۆيگۈدەك شېرىن، جەننەتتەك گۈزەل، باھاردەك ئىللىق...» بەي ماجى ئاتا-ئانىسىغا، ئۇرۇق-تۇغقان، دوست-بۇرادەرلىرى، لاسا شەھىرى بىلەن ئەنە شۇنداق پىچىرلاپ خوشلاشتى...

لاسا شەھىرىدىن چىڭخەيىنىڭ گارمۇ شەھىرى 1160 كىلومېتىر بولۇپ، ئاپتوبۇس
بىلەن ئۈچ كۈندە يېتىپ بارغىلى بولاتتى، گارمۇدىن لەنجۇغا پويىز بىلەن ئۈچ يېرىم كۈنـ
ـدە، لەنجۇدىن ئۈرۈمچىگە ئايرۇپىلان بىلەن ئىككى كېچە - كۈندۈزدە، ئۈرۈمچىدىن قەشقەرگە
ئاپتوبۇس بىلەن ئۈچ - تۆت كۈندە ، قەشقەردىن غولتوغراققا... بۇ مۇساپىلارنى ئېـ
ـسىگە كەلتۈرگەن ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئەندىشىلەردىن خالى بولۇشى مۇمـ
ـكىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە بەي ماجى ئېغىر بوي، تىل ئۇقمايدۇ، يۇقىرىقىلارنى
ئويلاپ ئۇنىڭ كۆڭلى بىر ئاز يېرىم بولدى، ھەر خىل ئىشلارنى تەسەۋۋۇر قىلدى.
بىراق ئۇ زۇنۇن ھاجى بىلەن تونۇشقاندىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان ساپ مۇھەبـ
ـبىتىنى، ئاق كۆڭۈل، توغرا نىيىتىنى ئويلاپ، كىشىلىك ھاياتىنىڭ جۇشقۇن قاينىمىـ
ـرىغا چۆمۈلۈپ ھەر خىل كۈيلەر ياڭراپ تۇرغان لاسا شەھىرىدىن ، كۆكنى تىرەپ تۇرـ
ـغان شىزاڭنىڭ ھىمالايا تاغلىرىدىن چەكسىز ھاياجان، ئېسەنكىرەش ئىلكىدە ئايرىلىپ،
گۈزەل تەڭرىتاغلىرى ئارىسىغا قاراپ يول ئالدى...

× ×

«يول ئازابى — گۆر ئازابى» دېگەننى قايسى بىر دانا ئېيتىۋىدىكىن، ئۇلار يول
ئازابىنى بولۇشىغا تارتتى. بولۇپمۇ لاسادىن گارمۇغىچە بولغان مۇساپە ئۇزۇن، يول
ناچار، داۋانغا ياماشقان ماشىنا بىرىنچى، ئىككىنچى خوتتا ماڭاتتى، بەزىدە لخۇددى
ئارقىسىغا يېنىپ كېتىدىغاندەك كىشىنى ۋەھىمىگە سالاتتى، بەزى داۋانلاردا پەسكە قاـ
ـرىسىڭىز، ئەيىۋھانناس، شۇ ھامان تېنىڭىز شۈركىنىپ كۆزىڭىزنى
يۇمۇۋالىسىز پاكى ئىختىيارسىز ۋارقىراپ تاشلايسىز. كاتاڭلاردا سىلكىنىپ، جاق تويغۇـ
ـزىدۇ. يول بويى مۇسۇلمانچە تاماق يوق، ئۆزىڭىز ئېلىۋالغان قاتتىق نان بىلەن قايـ
ـناقسۇ ئىچىشكە توغرا كېلىدۇ. ئىككى قات ئايالغا نىسبەتەن بىر قانچە كۈنگىچە قايـ
ـناقسۇ بىلەن قاتتىق نان غاجىلاش بەك ئېغىر كېلىدۇ. بەي ماجى يول بويى زۇنۇن ھاـ
ـجىنىڭ ياخشى كۈتۈشىگە ئېرىشىپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتاتتى. ئۇ ئۆزىگە مول ئوزۇقلۇق
لازىم ئىكەنلىكىنى بىلىسىمۇ زۇنۇن ھاجىنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ دەردىنى ئىچىگە يۇتاتتى.
زۇنۇن ھاجى بۇنى بىلمەي قالامدۇ - دەمسىز؟ ئۇ بەي ماجىنىڭ تېخىمۇ ياخشىراق ئوـ
ـزۇقلىنىشىغا مۇھتاج ئىكەنلىكىنى بەي ماجىدىن ياخشىراق چۈشىنىدۇ. شۇڭلاشقا زۇنۇن
ھاجى يول بويى ھەرقانداق جاپالارنى تارتىشقا رازى ئىدى - يۇ، بەي ماـ
ـجىنىڭ تېنىنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشىگە چىدىمايتتى. شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن ئۇ يولدا بەي
ماجىنى خەنزۇچە تاماقلارنى يېيىشكە دەۋەت قىلدى.
— مەن دېگەن مۇسۇلمان، - دېدى ئۇ تەرىنى ئۆزگەرتىپ، - سىز مۇسۇلمانلارنىڭ
ھەممە ئۆرپ - ئادەت، دىنىي قائىدە - يوسۇنلىرىنى سۆزلەۋاتاتتىڭىز، ئەمدىلىكتە ئۆـ
ـزىڭىز ئەمەل قىلمامسىز؟
— بولدى، مەن سىزنىڭ قىينىلىۋاتقانلىقىڭىزغا چىدىماي .... — زۇنۇن ھاجى پوـ
ـكاندەك قىزىرىپ بەي ماجىنىڭ سۆزىنى بۆلدى، - مېنى كەچۈرۈڭ.
زۇنۇن ھاجى بەي ماجىدىن ئاجايىپ رازى بولدى، ئۇ نېمە دېيىشىنى ، قانداق
قىلىشىنى بىلمەي، بەي ماجىنىڭ تۇتۇپ ئولتۇرغان قولىنى قاتتىق سىقتى...

زۇنۇن ھاجى بەي ماجى بىلەن تونۇشقاندىن، تويى قىلىنغاندىن تارتىپ بەي ماجىنىڭ ئۆزىنى يەرگە قاراتمايدىغانلىقىغا ئىشەنگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ كاللىسىنى چىرمىۋالغان بىر چىگىش خىيال بار ئىدى. ئۇ ئاشۇ خىياللار ئىسكەنجىسىدە، ئۆيىگە ئۆزىنىڭ تويى قىلىنغانلىقى ۋە پات ئارىدا يېتىپ بارىدىغانلىقى توغرىسىدا خەت يېزىۋەتكەن بولسىمۇ، ئەمما خوتۇنىنىڭ قايسى مىللەتتىن ئىكەنلىكىنى يازمىغان. شۇڭا بىر زاڭزۇ قىزنى ئەگەشتۈرۈپ بېرىش — زۇنۇن ھاجىنى بىر تېگى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ قويدى، يول يېقىنلاشقانسېرى ئۇنىڭ ئەندىشىسى ئېشىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ بۇنىڭ مۇكەممەلرەك بىر چارىسىنى تاپالماي تۇرۇۋاتقان چاغدا، بەي ماجى يۇقىرىدىقى سۆزنى قىلىپ، ئۇنىڭ غەم - ئەندىشىلىرىنى تۈگەتكەن بولسا، ئۆز يېزىسىنىڭ باشلىقلىرىنىڭ بىر تەشۋىقاتى بىلەن كۆڭلى «ۋاللىدە» يورۇغاندەك، ھېلىقى چۈشۈپ كېتىۋاتقان ھاڭدىن چىقىۋالغاندەك بولدى... غۇلتوغراق يېزىسى ناھىيىگە يىراق بولغىنى بىلەن بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى مېھماندوست، ئىشچان، ساددا، قوغۇنى داڭلىق بولۇپ، سىياسەت قويۇۋېتىلگەن يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، مۇشۇ بىر يېزىدىنلا 200گە يېقىن دېھقان قوغۇن سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئىچكى ئۆلكە، چەت ئەللەرنى قوغۇن بىلەن تەمىنلەيدىغان قوغۇن سودىگەرلىرىدىن بولۇپ قالدى. يېزىلىق پارتكوم بىلەن يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مەسئۇللىرى يۇرتىنىڭ ئىناۋىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، مىللەتنىڭ ئىناۋىتىنى ساقلاش ئۈچۈن، ئۇلار ھەر قېتىم قوغۇن ئېلىپ ماڭغاندا ئۇلارغا مەدەنىيەتلىك سودا قىلىش، باشقىلارنىڭ رىسقىغا قارا سانىماسلىق توغرىسىدا تەشۋىقى تەلىم - تەربىيە ئېلىپ بارغاندىن باشقا، ئىچكى ئۆلكىلەر بىلەن بولغان باردى - كەلدىنى قويۇقلاشتۇرۇپ، بازار، سودا يوللىرىنى كەڭ ئېچىش، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى ئۆگىنىپ، پەن - مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى، مىللەتنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن باشقا مىللەتتىن جورا تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى ساپ، تۇتقان يولى توغرا، نىشانىسى ئېنىق بولسىلا ئۇلارغا ئېتىبار بېرىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرغانىدى.

زۇنۇن ھاجى يۇقىرىقىلارنى ئويلاپ خىيال دېڭىزىدىن ئۈزۈپ چىقىپ ئەكسىنى تاپتى. ئۇ دادىسىغا، ئانىسىغا، يۇرتتىكىلەرگە ئىشەندى. ئۇنىڭ ئىشەنچىسى ئاشتى، پۈتۈن سەپەر ئازابىنى ئۇنتۇپ، بەخت تۇيغۇسىغا چۆمۈلدى...

× ×

غۇلتوغراق يېزىسىنىڭ بەشتۇپ كەنتىدىكى توختى ئاخۇن ئائىلىسى يېڭى كېلىنىنى قارشى ئېلىش يۈزىسىدىن تەييارلىققا چۈشكىلى بىر قانچە كۈن بولۇپ قالدى. ئۇلار ئۆيۋاقى، ھويلا - ئارامىلارنى تۈزەشتۈرۈپ بىر قانچە قېتىمدىن تازىلىدى. ئۇلار يېتىپ كەلگەندە سويىدىغان قارا قوچقارنى ئايرىپ باغلىدى. ئۇلار كەلمىگەنسېرى يېزا بازىرىغا بېرىپ تىڭ - تىڭلايتتى، بىرەر ماشىنىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسا چوڭ يول تەرەپكە يۈگۈرۈيتتى.

1990 - يىل 9 - ئاينىڭ 22 - كۈنى زۇنۇن ھاجى بىلەن يېڭى كېلىن بەشتۇپ كەنتىگە يېتىپ كەلدى. يېڭى كېلىن پۈتۈنلەي ئۇيغۇرچە كىيىنگەن بولۇپ، بىر ئۆمۈر

يېزىدا توپا ـ چاڭغا مېلىنىپ دېھقانچىلىق بىلەن ئۆتكەن توختى ئاكا ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر كېلىنىنىڭ قايسى مىللەت ئىكەنلىكىنى پەرق ئەتمەيلا يىغا ـ زارە قىلىشتى. بۇ يىغا خۇشاللىق يىغىسى، بىر قانچە يىل ئايرىلغان ئوغلىنى سېغىنىش يىغىسى ئىدى.

— بۇ مېنىڭ دادام بولىدۇ، ـ دېدى زۇنۇن ھاجى ئائىلىسىدىكىلەرنى بەي ماجىغا تونۇشتۇرۇپ، ـ ماۋۇ مېنىڭ ئانام، ماۋۇ...

— ئەسسالام، دادا، قىزلىرى تاجىگۈل سىلىگە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيدۇ، ئەسسالام ئانا، ئەسسالام ئاچا... ـ بەي ماجى بۇزۇپ سۆزلىگەن ئۇيغۇرچە تىل بىلەن ئۇلارغا بىر ـ بىرلەپ تەزىم قىلدى. ئاياللار بىلەن گىرە سېلىشىپ، يۈزىنى يۈزىگە يېقىپ كۆرۈشتى. ئۇ بۇ خىل قائىدە ـ يوسۇنلارنى، سۆز ـ ئىبارىلەرنى لاسادىن يولغا چىقىشتىن بۇرۇنلا يادقا ئېلىۋالغان ۋە كۆپ قېتىم مەشقمۇ قىلىۋالغانىدى. ئۇنىڭ يول بويى ئېسى ـ يادى مۇشۇ ئىشتا ئىدى ۋە توي قىلىپلا ئىسمىنى تاجىگۈلگە ئۆزگەرتكەنىدى. فېئوداللىق جەمئىيەتنىڭ تەسىرى ئۈزۈل ـ كېسىل تۈگىمىگەن بۇ چەت يۇرتتىكىلەر ھاڭ ـ تاڭ قېلىشتى، بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ، نېمە قىلارىنى، نېمە دېيىشىنى بىلمەي قېلىشتى.

چايغا داستىخان تارتىلدى، ھەممەيلەن ئۆز ئاراكۆزلىرىدە سۆزلەشكەندەك سىرلىق ئىما ـ ئىشارە قىلىشاتتى. توختى ئاكىنىڭمۇ بېشى چۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ، كۆپنى كۆرگەن بۇ تەقۋادار ئادەم ئىلاجى بار چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ، ئۇلارغا ئاتىغان قويىنى ئېغىلدىن يېتىلەپ چىقىپ ھويلىدىكى تۈۋرۈككە باغلىدى. بۇ خىل بۇرۇقتۇمچىلىقتىن ئىچى سىقىلغان زۇنۇن ھاجى ھويلىغا چىقىپ دادىسى بىلەن ئانىسىغا ئەھۋالنىڭ ئوچۇقىنى تەپسىلىي ئېيتتى ھەمدە تاجىگۈل (بەي ماجى) نىڭ ئىككىقات ئىكەنلىكىنىمۇ ئىزھار قىلدى.

— نېمە؟ ـ دېدى ئۇنىڭ ئانىسى خۇددى ھەرە چېقىۋالغاندەك چىچاڭشىپ، ـ شۇنداقمۇ كەم ئەقىللىق قىلغان بارمۇ بالام، خەلقى ـ ئالەم ئالدىدا نېمە دەرمىز؟ مۇشۇ يۇرتتىن ساڭا بىر قىز چىقماسمىدى؟...

— ھاي! ـ دېدى كۆپنى كۆرگەن توختى ئاكا ئايالىنى سۆزدىن توختاشقا ئىما قىلىپ، ـ ئۇ قىز ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بوپتۇ، ئاللاتائالا بۇنىڭ ساۋابىنى ئوغلىمىزغا يازىدۇ، بۇ ساۋاب ھەج ـ تاۋاپ قىلغانىنىڭ ساۋابىدىنمۇ ئارتۇقمىش، ياتقان يېرى جەننەتتە بولارمىش، ـ توختى ئاكا قۇرئانى كەرىمدىن بىر مۇنچە نەقىللەرنى كەلتۈرۈپ ئايالىغا چۈشەندۈردى. كونا فېئوداللىق ئىدىيە ئېغىر ئورناپ كەتكەن بۇ ئايال ئېرى ۋە ئوغلى ئالدىدا ئارتۇقچە بىر نەرسە دېيەلمىگەن بولسىمۇ، ئاغزىنى موتۇلدىتىپ بىر نەرسىلەرنى ئوقۇپ ياقىسىنى تۇتتى...

تاجىگۈلگە بۇ يەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرى، بۇ يەردىكىلەرنىڭ تىلى يات تۇيۇلغان بولسىمۇ، زۇنۇن ھاجىغا بولغان ساپ مۇھەببىتى ئۇنى ھەر قانداق قىيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىشكە ئۈندەيتتى. ئۇ چوڭ ئائىلىدىكىلەر، قولۇم ـ قوشنىلار بىلەن ئوڭايلا چىقىشىپ قالدى. ئۇ ئەتىگەندە سەھەر تۇرۇپ ھويلا ـ ئارام، مەھەللە-

كۆيىنى پاكىز سۈپۈرۈپ تازىلايتتى، قېيىن ئاتىسى بامدات نامىزىدىن كېلىشىگىلا سالامغا كىرەتتى. بۇنىڭدىن دىلى سۆيۈنگەن بوۋاي قىزغا ئۇزاق دۇئا قىلاتتى، ئۇنىڭغا ئىمان تىلەيتتى. ئۇ بۇ يەردە ئەتىگەندىن كەچكىچە ئۇيغۇرلار بىلەن ئارىلىشىپ ئۆتكىنى ئۈچۈن ئۇيغۇرچە تىل ۋە قائىدە-يوسۇننى تېزلا ئۆگىنىۋالدى. زۇنۇن ھاجى تىجارەت بىلەن بىر قانچە يىلدىن بۇيان، بۇ يەردە يوق بولغىنى ئۈچۈن ئېتىز-ئېرىقنىڭ تۈگىمەس ئىشلىرى بوۋاينى خېلى مۈكچەيتىۋەتكەنىدى.

تاجىگۈل ئېغىر ئۇستىلىخان بولغىنى ئۈچۈن، زۇنۇن ھاجى تىجارەتكە ۋاقتىنچە بارماي دېھقانچىلىقنىڭ ئىشلىرىنى ئۈستىگە ئالدى. بۇغداي، قوناق، كېۋەز، قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىق دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ قانداق جايدا ئۆسۈپ، قانداق يولدا يېتىلىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان تاجىگۈلمۇ، ئۆزىنىڭ ئىككى قاتلىمىغا قارىماي ئېتىزلىقتىن كىرمەيدىغان بولۇۋالدى، ئۇ ئاياللار بىلەن بىرگە ئوتاق ئوتايتتى، زۇنۇن ھاجىغا ياردەملىشىپ ئېتىز-ئېرىقنىڭ ئىشلىرىنى قىلىشىپ بېرەتتى. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى شەھەردىكىدەك راھەتتە بولمىسىمۇ ئىككىيلەننىڭ مۇناسىۋىتى خۇددى يېڭى توي قىلغان كۈنلەردىكىدەك شېرىن ئۆتمەكتە ئىدى. ھايت-ھۇيت دېگۈچە كونا يىل ئاخىرلىشىپ 1991-يىل كىردى. 1991-يىل 1-ئاينىڭ 5-كۈنى تاجىگۈل پېشانىسى كەڭ، بۇرنى دادىسىنىڭكىدەك ئۇزۇن، كۆزى چوڭ بىر ئوغۇل تۇغدى. بىر ئائىلە كىشىلىرى بەخت تۇيغۇسىغا چۆمۈپ تەنتەنە قىلىشتى ۋە ئەرزان چىللاپ ئىسمىنى روزى ھاجى قويدى.

تاجىگۈل ئاتا-ئانىسىغا خوش خەۋەر يەتكۈزۈشكە ئالدىرايتتى. ئۇ تۇغۇتلۇق يېتىپ تۇرۇپ تۆۋەندىكىچە تېلېگرام يازدى: «دادا، ئانا، ساپ مۇھەببىتىمىزنىڭ تۇنجى مېۋىسى — ئوغۇل نەۋرەڭلار روزى ھاجى 1-ئاينىڭ 5-كۈنى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچتى، مېنىڭ ئەھۋالىم ناھايىتى ياخشى». ئۇ تېلېگراممىنى يېزىپ بولۇپ ئۆزىنى ئاجايىپ بەختلىك ھېس قىلدى ۋە زاكىدالغان بوۋاقنى ئانىلىق مېھرى بىلەن باغرىغا مەھكەم باستى...

ئارىدىن ئالتە كۈن ئۆتۈپ ئۇ ئاتا-ئانىسىدىن كەلگەن تەبرىك تېلېگراممىسىنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، ئاتا-ئانىسىنى، لاسا شەھىرىنى تولىمۇ سېغىنغانلىقىنى ھېس قىلدى ۋە شۇ ھامان مۇنداق خەت يازدى: «دادا، ئانا، سالامەت تۇرۇپسىلەر؟ مەن سىلەرنى چەكسىز سېغىنىش ھېسسىياتىم بىلەن بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن. ئادەم پەرزەنتلىك بولغاندىن كېيىن ئاتا-ئانىنىڭ قەدرىگە يېتىدىكەن. بەلكىم سىلەر مېنى مەن روزى ھاجىنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرىدىغان بولغىيتىڭلا، سىلەرنىڭ مېنى ئەيىبلىشىڭلارنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەندىم. ئاتا-ئانا دېگەننىڭ ئۆز باغرىنى يېرىپ چىققان پەرزەنتىگە چىدىمىسىقى ھەقىقەتەن تەس ئىكەن... دادا، ئانا، سىلەر مەندىن ھەرگىز غەم قىلماڭلار، مەن بۇ يەرگە كۆنۈپ قالدىم. بۇ زېمىننىڭ ھەر بىر تۈپ گىياھىسى، ھەر بىر سىقىم توپىسى ماڭا خۇددى سىلەردەك ئەزىز، ساپ مۇھەببەتتەك ئۇلۇغ، سۆيگۈدەك شېرىن، بۇ يەر خۇددى جەننەتتەك گۈزەل، بۇ يەرنىڭ خەلقى ماڭا باھاردەك ئىللىق، پەرىشتىدەك ھىممەتلىك بولۇپ تۇيۇلدى...»

× ×

ئۇيغۇر يىگىتى بىلەن زاكىرۇ قىزىدىن تۆرەلگەن ئوغۇل ئالتە ئايلىق بولغاندا «ۋىلىق - ۋىلىق» كۈلۈپ، كىشىنىڭ تولىمۇ مەسلىكىنى كەلتۈرىدىغان ئوماقچوك بولدى. بىر قانچە قېتىم ئەۋەتكەن نەۋرىسىنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ دىدارىنى كۆرۈشكە تەقەززا بولغان زاكىرۇ چوك دادا بىلەن زاكىرۇ چوك ئانىدىن لاساغا ئەكىلىپ كۆرسىتىپ كېتىش توغرىسىدا ئارقا - ئارقىدىن خەت كەلدى. تاجىكۈل لاساغا بېرىش توغرىسىدا زۇنۇن ھاجىنى قىستىمىغان بولسىمۇ، خوتۇنىنىڭ بارغۇسى بارلىقىنى، قېيىن ئاتىلە قېيىن ئانىسىنىڭ ئۆز پەرزەنتىنى سېغىنىپ ئارقا - ئارقىدىن خەت يازغان تەقەززا قەلبىنى چۈشىنەتتى. شۇڭلاشقا ئۇلار لاساغا بېرىش تەرەددۇتىنى پۈتتۈرۈپ 6- ئاينىڭ 22 - كۈنى لاساغا قاراپ يولغا چىقىپ، ئۇلارنىڭ يولىغا تەلمۈرگەن ئاتا - ئانىسى بىلەن، بەي ماجىنىڭ ئۈسۈپ- يېتىلىشىگە مۇھىت ھازىرلاپ بەرگەن، زۇنۇن ھاجىغا بىر كىشىلىك ئورۇن بەرگەن لاسا شەھىرى بىلەن كۆرۈشتى.

بەي ماجىنىڭ دادىسى، ئانىسى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى قىزىنى، كۈيئوغلىنى، نەۋرىسىنى قىزغىن قارشى ئالدى، روزى ھاجىنى قولىدىن قولغا ئېلىپ كەڭ پېشانىسىغا، ئېگىز بۇرنىغا، يۇمران يۈزىگە يېنىشلاپ - يېنىشلاپ سۆيدى. بەي ماجىنىڭ دادىسى بۇرۇنقى ئىشلىرىغا پۇشايمان قىلدىمۇ، نەۋرىسىنى باغرىغا بېسىپ، كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا دېدى:

— نەۋرىمىزنىڭ پېشانىسى كەڭ ئىكەن، بۇ بالا كەلگۈسىدە چوقۇم بەختلىك بولىدۇ...

— روزى ھاجى ھېلىمۇ بەختلىك، - دېدى بەي ماجى ئانىلىق مېھرى بىلەن روزى ھاجىغا قاراپ، - مەنمۇ بەختلىك، بىز ھەممىمىز بەختلىك...

بىر ئائىلە كىشىلىرىنىڭ ھەممىسى جەم بولغانىدى، قولۇم - قوشنىلارمۇ ئايىغى ئۈزۈلمەي كىرگىلى تۇردى. ئۇلار روزى ھاجىنى قولدىن - قولغا ئالاتتى، ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختىشاتتى...

ھايت - ھۇيت دېگۈچە بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ئۇلار ئەمدى بىر ئاشخانىنى ئىجارىگە ئېلىپ تىجارەت باشلايلى، دەپ تۇرۇشىغا غولتوغراق يېزىسىدىن بەي ماجىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدا خەت بېرىپ قالدى. ناھىيە باشلىقلىرى ئۇلار لاساغا مېڭىشتىن بۇرۇن ئۇلارنىڭ بەختلىك ئائىلىسىنى زىيارەت قىلىپ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا بېشارەت بەرگەنىدى.

بەي ماجىنىڭ ئاتا - ئانىسى قىزىغا قىلىنغان غەمخورلۇقتىن خۇشال بولۇپ، قىزىنىڭ ئىشلىرىدىن خاتىرجەم بولغان بولسىمۇ، نەۋرىسىدىن خاتىرجەم بولالماي، لاسادا ئېلىپ قېلىپ بېقىپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ تۇرۇۋېلىشتى. بىراق يۈرەك - باغرىنى يېرىپ چىققان بالىسىنى لاسادا قالدۇرۇشقا زۇنۇن ھاجىدىنمۇ بەكرەك بەي ماجى ئۇنىمىدى. شۇنچە ئورۇنۇشلارنىڭ كار قىلمىغانلىقىنى كۆرگەن شىلو ئەپەندى بىلەن زىرى يۈجىن خانىم بەي ماجىنىڭ سەككىز ياشلىق سىڭلىسىنى روزى ھاجىنى بېقىپ بېرىشكە قوشتى...

(ئاخىرى 80 - بەتتە)

نەزىر

(ھېكايە)

«ئۆزىدىكى ناچار ئادەتلەرنى يېڭەلىگەن — ھەر قاچان غالىپتۇر...» — «دانالار ھېكمىتى»دىن

بۇ تولىمۇ تۇيۇقسىز كەلگەن ئۆلۈم بولدى. ھاياتلىقنىڭ تىراگېدىيىسى ئۆلۈم بولمىغىنىدا ئوخشاش ئۆمۈرنىڭ دۈشمىنى ئەجەل دېگەن شۇ دە! ئۇنىڭ ياش ئۆمرىمۇ ئۇنىسىز تاسادىپىيلىق ئىچىدە تەبىئىي پاجىئە بىلەن ئاخىرلاشتى. ئۇنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئەتىكەندىلا ئاڭلىغان بەزى كىشىلەر كۆزلىرىنى چەكچەيتىشىپ: «ھىم، ئەنۋەرنى ئاخشام كۆرگەن ئىدۇققۇ؟ تۇۋا قىلدىم خۇدايىم، بۇ نېمە ئىشتۇ؟» — دەپ ئېچىنىش ئارىلاش نالە قىلىشسا، يەنە بەزىلىرى: «نېمە كېسىلى بار بولغىيتى بېچارىنىڭ؟ ئاخشام ساپ-ساق ياتقان ئادەمنىڭ ئەتىگەندىلا ئۆلۈمىنى ئاڭلىساق — ھە؟» دېيىشىپ، ئۇشتۇمتۇت ئاڭلىغان خەۋەرنىڭ روھىي زەربىسىدىن ھەيران قېلىشىپ، پۈت-قوللىرى بوشاپ كەتكەندەك ئۆزلىرىچە ماغدۇرسىزلىنىپ، تۇرغان جايىدا قېتىپ قېلىشاتتى... راست، ئەنۋەر ئوتتۇز ئۈچ يېشىدىلا ئۆلۈمدىن ئىبارەت سىرلىق ئۆمۈر ئىسكەنجىسىنىڭ دەھشەتلىك قىسمىقىدا ئەزىز جېنىدىن جۇدا بولدى. ئۇنىڭ كېسەلچان قېرى ئانىسى، كۆيۈمچان تۆت بىر تۇغقىنى، ياش بولسىمۇ ئائىلە دەردى ۋە بەش بالىنى كەينى-كەينىدىن تۇغۇپ ئۇلارنى بېقىش ھەلەكچىلىكىدە مۇددەتتىن بۇرۇن قېرىپ كېتىۋاتقان ئايالى قالدى...

ئۆي ئىچى ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپ يېتىپ كەلگەن يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلار ۋە مەھەللە-كويدىكى كىشىلەر بىلەن تولدى. قارا تەمچا كىيىپ، بېشىغا ئاق رومال سالغان مەرھۇمنىڭ سەكسەن ياشلىق ئانىسى بۇزۇۋرانغان ئاچا مېھمانخانا ئۆيىنىڭ پەگا تەرىپىگە سېلىنغان يەكەندازنىڭ ئۈستىدە ئۈنسىز ياش تۆكۈپ، خۇدىنى يوقاتقان ئاجىز گەۋدىسىنى ئارقىسىغا يۆلەپ قويۇلغان ياستۇققا تاشلاپ، يېرىم ھوشسىز ھالەتتە چۈشىنىكسىز ئىبارىلەر بىلەن نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ نالە قىلماقتا ۋە پاتىھەچىلەر بىلەن ئورنىدىن قوزغالماي يالا قوچاقلىشىپ يىغلاشماقتا ئىدى.

ئىچكىرى ۋە تاشقىرى ھويلا ۋە بەش-ئالتە

ئېغىز ئۆي ئۇرۇق - تۇغقان ۋە يېقىنلارنىڭ ئېچىنىشلىق يىغا-زارىسى بىلەن لەرزىگە كەلگەن بولۇپ، يىغلىغۇچىلارنىڭ كۆپلۈكىدىن كىمنىڭ ھازىدار، كىمنىڭ مېھمان ئىكەنلىكىنى پەرق قىلغىلى بولمايتتى. ئۈزلۈكسىز كىرىپ - چىقىۋاتقان ئاق رومallıق ئاياللار، ئۇزۇن يەكتەك كىيىپ، سەللە يۆگىگەن ئەرلەرنىڭ زىچلىقىدىن ئۇزۇن ئۇچەيدەك تار كوچىنىڭ ئىچى قىستا - قىستاڭ بولۇپ كەتكەنىدى. يىغلىغۇچىلارنىڭ ھەسرەتلىك نالىسىدىن گويا قىيامەت قايىم بولغاندەك دىلنى ئەزگۈچى بىر نازۇك ۋەھىمە كىشىنىڭ يۈرىكىنى جىغىلدىداتتى... دېمىسىمۇ، ھېچكىمگە ئازارى يوق، ياۋاش، قولىدىن ئىش كېلىدىغان، باشقىلارغا ھەمىشە خالىس ياردەم بەرگۈچى بۇ يىگىتكە كىممۇ ئېچىنمايدۇ دەيسىز! بىچارە ئانىچۇ تېخى! ئۇ ئىككى - ئۈچ سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە تۆت-بەش قېتىم ھوشىدىن كېتىپ، يەنە ھوشىغا كەلدى. ئانا ئۈچۈن كۆزگە كۆرۈنگەن، چوپ-چوڭ پەرزەنتىدىن ئايرىلىش ئاسانمۇ؟ شۇنداق قىلىپ، مەرھۇمنىڭ ئۆلۈمى قانچىلىك تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن بولسا، ئۇنىڭ جەسىتىمۇ شۇنچە تېز قەبرىستانلىققا ئۇزىتىلدى. پاتىھەچىلەر ۋە ھال سوراپ كەلگۈچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. ئۆزىمۇ دەس ئولتۇرۇپ، دەس قوپالمايدىغان بولۇپ قالغىلى بەش-ئالتە يىل بولۇپ قالغان بۇزۆھراخان ئاچا مۇشۇ بەش كۈندىن بېرى تېخىمۇ جۈدەپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، رەڭگى ئاپئاق ئاقىرىپ كەتكەنىدى.

× ×

چوڭ - چوڭ كەمچەت تۇماق، يارىشىملىق ھازىدارلىق كىيىملەرنى كىيىشىپ، ئۇششاق گۈللۈك ئاق ھېلىلە رومالlarını سالغان بۇزۆھراخان ئاچىنىڭ ھۆرمەتلىك قۇدىلىرى، شەھەرنىڭ «خېنىم» دېمىسە كۆڭلىگە كېلىمىدىغان داڭدار «خېنىم» لىرىدىن ئون بەش - يىگىرمە ئايال چوڭ مېھمانخانىنى بىر ئېلىپ سۆلەت بىلەن قاتارلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار مەرھۇم ئەنۋەرنىڭ ئاچىسى ئايشەمنىڭ مەرھۇم تۇغرىسىدىكى تەرىپلىرىنى، ئۆلۈپ كەتكەن كېچىدىكى ئۆزلىرىنىڭ تەشۋىش ۋە بىئاراماچىلىقلىرىنى كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا سۆزلەپ بەرگەنلىكىگە ئىخلاس بىلەن قۇلاق سېلىشىپ جىم ئولتۇراتتى.

ئارىدا پاراڭمۇ ئۈزۈلۈپ قالىدى بولغاي، بىرسى ئېغىز ئاچتى:

— بۇزۆھرا خېنىم، ئۆگۈنلۈككە پەيشەنبە، خۇدايىم بۇيرىسا، قازان شۇ كۈنى ئېسىلامدىكىن؟

— يوقسۇ خېنىم، — باياتىندىن بېرى ياستۇققا يېرىم يۆلىنىپ، بېشىنى ئېگىشتۈرۈپ ئاران - ئاران ئولتۇرغان بۇزۆھراخان ئاچا تىترەڭگۈ زەئىپ ئاۋازدا جاۋاب بەردى.

ئاياللار خۇددى مەسلىھەتلىشىپ ئالغاندەكلا، بىر - بىرىگە مەنىلىك قاراشتى: بۇ قاراشلىرىدا ئەجەبلىنىشمۇ، ئەنسىرەشمۇ ۋە ئاللىقانداق شۇبھىلىنىشنىڭ خىرە سايىسىمۇ كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

— ئۇنداقتا قايسى كۈنىگە توختىتىشلىمىكىن؟ — ھېچنەرسىنى ئاڭقىرالماي، گاڭگىراپ قالغان ھەقەمسايىسى ئاخىر گەپ تەشتى.

— دادىسى رەھمەتلىك ئابدىقادىر ئاخۇن

خەلپىتىمنى ھەممىلىرى بىلىشىدىلا، نا-
ھايىتى ئۆلىما، پازىل كىشى ئىدى. ئۇ
كىشىمۇ ھايات ۋاقتىدا ھەممىشە «نەزىر-
كەمبەغەل، غېرىب - غۇرۋانىڭ ھەققى»
دەيدىغان؛ ئۆزىمۇ ھېلىقى مەدەنىيەت ئىن-
قىلابىدا، ئىسيانچىلارنىڭ ئۆيىمىزدىن ئې-
لىپ چىقىپ كۆيدۈرۈۋەتكەن ناھايىتى
نۇرغۇن ئېسىل كىتابلىرىغا چىدىماي،
كېسەل بولۇپ، بىمەجەل ئالەمدىن ئۆت-
كەنىدى. ئۆزىنىڭ ۋەسىيىتى ۋە شۇ ۋاقىت-
نىڭ ۋەزىيىتى بىلەن تۈزۈككىنە نەزىر-
مۇ قىلالمىغانتۇق، رەھىمەتلىك بالامنىڭ
نەزىرىسىنىمۇ تېخى باللار بىلەن «قان-
داق قىلىمىز» دېيىشكۈدەكمۇ بولمىدۇق.
ئەمدى ھەر بىرلىرى بىلەن دېيىشسەكمۇ
بولار ... لېكىن ... ئاللاھىزەل... - دەپ
دۇدۇقلاپ قالدى بۇزۋەراخان
ئاچا خۇددى كارنىيىنى بىرسى
سىققاندەك دېمى قىسىلىپ. ئۇ كۆز چەشمىسى-
دىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ياشلىرىنى ئىخ-
تىيارسىز قولياغلىقى بىلەن سۈرتكەچ بې-
شىنى ساڭگىلاتتى.

ئۆي قانداقتۇر بىر غەلىتىلىكتىن ئەس-
ھوشىنى يوقاتقاندەك گاراڭ ھالغا چۈشۈپ
قالغان ئايالللارنىڭ روھي سارالىمىلىقى
ئىچىدە سۈكۈت ئىچىگە پاتتى. ئەھۋالدىن
قارىغاندا، ھەر كىمنىڭ كاللىسىدا ھەر
ئخىل خىياللار، قىياسلار كۆك ئاسمان-
دىكى ئاق بۇلۇتتەك ئۈزۈپ يۈرسە كېرەك
ئېھتىمالىم...

- سىلىنىڭچە، نەزىرگە تازا رەغبەتلى-
رى يوق ئوخشىمامدۇ؟- ئاخىرى بىرسى بۇ
ئېغىر جىم - جىتلىقتىن زېرىكسە كېرەك
رئېغىز ئاچتى. بۇزۋەراخان ئاچا ئېغىر
روھي ھەسرەتتىن زەئىپلەشكەن، ھالسىز-
لانغان بېشىنى تەستە رەك كۆتەردى ۋە

«نېمە دەيدىكىن» دەپ ئاغزىغا قاراپ
ئولتۇرغانلارغا تېڭىرقىغان ۋە قىسىلغان
ھالدا بىر قۇر سەپسېلىپ چىقتى ۋە ھەم-
مىنى ئېسىگە ئالالمايۋاتقاندەك قىينالغان
تەلەپپۇزدا:

- بايا بىر نېمە دېگەندەك قىلىشىۋې-
دىلە؟ - دەپ گۇدۇڭلىدى خىجالەت ئا-
رىلاش.

- ھەنىپەخاچام نەزىرنىڭ گېپىنى سو-
راۋاتىدۇئانا، - دېدى بېقىنىدا ئولتۇرغان
قىزى ئايشەم چۈشەندۈرۈپ.

بۇزۋەراخان ئاچا ياش يۇقى كۆزلىرى
بىلەن ئۆزىدىن تۆۋەنرەك يەردە يۈكۈنۈپ
ئولتۇرغان ئۈچ نەۋرىسىگە لەپپىدە قاراپ
قويۇپ ئۈنلۈك ئۇھ تارتتى ۋە:

- ھەر بىرلىرى ھەممىنى بىلگەن، كۆپنى
باشتىن كەچۈرگەن كىشىلەر، رەھمەتلىك
ئوغلۇمنىڭ ئەنە ئاۋۇ ئايالى ئالدى ئون ئۈچ
ياش، كەينى ئىككى ياش چۆچۈردەك بەش
بالا بىلەن قالدى. سەغىرلەر① تۇرغاندا،
نەزىر دەپ يەنە بىر مۇنچە دەخمىزە قىل-
ساق، دۇرۇس بولماسمىكىن!؟ ئۇنىڭ ئۈس-
تىگە، ئاپىرىدىغان دەسمىسى تويدىنمۇ ئې-
شىپ كەتكەن نەزىرنى قىلىشقا...

- ئوغۇ شۇنداق خېنىم، ئەمدى... ئەم-
دى پەقەت يەپ - ئىچمەي ئولتۇرغاندەك
يىغلاپلا ئولتۇرساقمۇ ياخشى بولماسمىكىن؟
ھەر نېمە دېگەن بىلەن ئۆلۈكنىڭ روھى،
تىرىكنىڭ يۈز خاتىرىسى بار ئەمەسمۇ؟
قانداق دېدىم ھاجى خېنىم؟

سۆزلىگۈچى ئايال تۆردە ئولتۇرغان
ئاپئاق يۈزلۈك، كۆزلىرى يوغان، كېلىش-
كەن ئەللىك بەش - ئەللىك ئالتە
ياشلاردىكى ئايالغا مۇراجىئەت قىلدى.
ئۇنىڭ سۆزلىرىدە تەۋسىيە قىلىشقا قىس-

① سەغىرلەر - كىچىك نارەسىدىلەر.

تاشتىن كۆپرەك مۇرەسسە- مادارا قىلىش
نىيىتى ئوچۇق ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.
— بۇ، بۇ... ھەر كىمنىڭ ئىختىيارى
خاھىشلىرى بىلەن بولىدىغان ئىش خېنىم،
بۇزۇھراخاچامنىڭ دېگىنىمۇ يوللۇق، ھەق
گەپ. راستىنى ئېيتقاندا، ئاللا تائالا
بېخىلدىن يۇلۇپ ئېلىش ۋاسىتىسى ئار-
قىلىق كەمبەغەل، يوقسۇللارغا خەيرى-ئېھ-
سان قىلىشنىڭ بىر ئامىلى قىلغان نەزىر-
بايا دېيىلىپ ئۆتكىنىمدەك دەل
جايىغا يەتكۈزۈلۈپ ئۆتكۈ-
زۈلسە، ھەقىقەتەن ساۋاب، بولمىسا
گۇناھىنى يۈكلەيدىغان گەپ دېسىلە، ھە-
رەمدىمۇ ئۈچ- تۆت ئاي تۇرۇپ، ئۆلگەن-
لەرگە نەزىر دەپ باغاق تارقاتقانىنى كۆر-
مىدۇق. ئۆلگۈچىگە «ساۋابى تەگسۇن»
دەيدىغان خالىس نەزىرگە ئاتىغان پۇل-
نى ھەر خىل ساۋابلىق، ياخشى ئىشلارغا
سەرپ ئېتىدىكەن. ئاچارچىلىق، قەھەت-
چىلىك بولغان جايلاردىكى مۇسۇلمانلارغا
ئىئانە قىلىدىكەن. بىزنىڭ بۇ يەردىكى-
دەك ئالايىتەن قازان ئېسىپ، ئۆيدە يې-
مىكى تەييار كىشىلەرگە خالىس نەزىر
قىلىش جائىز ئەمەس. قايسى نەزىرىمىز-
گە تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇل، يوقسۇللار
داخىل بولغان؟نەزىر — سەدىقە ۋە خالىس
ئاتاش دېمەكتۇر. بۇ جايىغا تەگكۈزۈلمى-
سە يامان بولىدۇ...

ھاجى خېنىمنىڭ سۆزلىرى مەنىلىك،
تەلەپپۇزى يېقىملىق بولۇپ، ئۆزىگە ئى-
شەنگەن ھالدا كېسىپلا سۆزلەيەلىشىدىن
ئۇنىڭ ئوقۇغان، خېلى بىلىملەردىن خە-
ۋىرى بار ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى.
ئوتتۇرىدىراق ئولتۇرغان ئوتتۇرا ياشلىق
بىر ئايال ئوپپول- توپۇللا ئۇنىڭ سۆزى-
نى بۆلدى:

— ۋېيەي ھاجى خېنىم، ھازىر بۇ يەر-
دە كىم «يامان بولىدۇ» دەپ ئايرىپ ئول-
تۇرۇپتۇ؟ بىز تۇغۇلساق، ئاتا- بوۋىلىرى-
مىز ئۆلگەنگە نەزىر قىلىپ كەپتىكەن.
ئۇ بىزدىن قالغان ئىشمىدى؟ يامان بول-
سا بىزنىڭ شۇنچە كاتتا ئۆلىمالىرىمىز
نەزىرگە بارمىسا بولاتتى؟! بۇنى ھەر ئا-
دەم كۆڭۈل-كۆكسىدىن چىقىرىپ قىلغاندى-
كىن، ساۋابى بولماي نەگە باراتتى؟ئال-
غاندىن بەرگەن تۈزۈك ئەمەسمۇ؟...
— باياتىندىن بېرى بولۇنۇۋاتقان سۆز-
لەرگە خوشياقماسلىق بىلەن
زومۇزو قولاق سېلىپ ئولتۇرۇشقان سو-
رۇندىكىلەرنىڭ كۆپرەكى بۇ گەپلەرنى
ئاڭلاپ، بىر ئاز جانلىنىشتى بولغاي، تە-
رەپ-تەرەپتىن ئۇۋۇسى بۇزۇلغان ھەرى-
دەك چۇۋۇلۇپ، غۇڭۇلداشقىلى تۇردى:
— شۇنى دېسىلە؟ نەزىرنى گېزىتتە،
ئاھالە كومىتېت يىغىنىدا «ئاددىي ئۆت-
كۈزۈڭلار» دېگەنسېرى، كىشىلەر ئىش چى-
قىرىپ، قائىدىلەرنى تېخىمۇ ئاۋۇتۇۋاتى-
سا، بىز ئۇنى توسۇپ قالالامدۇق؟ «ئەل-
گە كىرسەڭ ئېلىڭچە، سۇغا كىرسەڭ بېلىڭ-
چە» دەپ، خەق قىلغاننى قىلمىساق
بولامتىكىنا؟
— ئۇ دېگەن ھەرەم، بۇ يەر دېگەن بۇ
يەر، نەزىرنى قىلماي، ئاتىغان پۇلنى
بىر يەرگە بەرسە، ئۇنى كىم كۆرىدىكەن!
بۇنى بىلسىمۇ بىر گەپ، بىلمىگەندىن
كېيىن، «ئەجەبمۇ پىششىقكەن، نەزىرىمۇ
قىلمىدى» دەپ گەپ ئەتمەمدۇ؟تاپا-
تەنە، ياپتا گەپلەردىن قۇتۇلغىلى بول-
مىسچۇ كاشكى!
— تۇشىمۇ تۇشتىن ھەر كىم ھەر نېمىلەرنى
دېيىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ قاراشلىرىنى ئىس-
پاتلىماقچى بولۇشۇۋاتاتتى. ھەممىسىنىڭ

ئۇزايىدىن «نەزىرىنى قىلمىسا سەات تۇرـ
دۇ» دېگەنىدەك بىر قدياپەت چىقىپ تۇراتـ
تى. خېلىدىن بېرى گەپـ سۆزگە ئارىلاشـ
ماي غەمكىن ھالدا ئولتۇرغان ئايشەم
ئاخىر گەپ قىلىشقا مەجبۇر بولدى:

ــ ھەر قايسىلىرىنىڭمۇ دېگەنلىرى توغـ
را، ئەلمىساقتىن تارتىپ ھازىرغىچە ئۆلـ
گۈچىنىڭ نەزىرىسىنى ئۆتكۈزۈپ كېلىۋاتـ
قان قائىدە ـ يوسۇنمۇ تېخى تۈگەپ كەتـ
مىگەن ئەھۋالدا، بىزنىڭ بېشىمىزنى ئىـ
چىمىزگە تىقىۋېلىپ ئولتۇرۇشىمىزمۇ ئەـ
قىلغا مۇۋاپىق ئىش ئەمەس. ئۇكام رەھـ
مەتلىكمۇ ئەمدى چىن دۇنياغا ــ كەلسە
كەلمەس ئۇ ئالەمگە كەتتى، كېلىشى يوق...
بۇنىڭمۇ ئۇكامنىڭ روھىنى قورۇندۇرۇپ
قويىدىغان ئىشنى قىلىشقا كۆڭلىمىز ئۇنىـ
مايدۇ. ئەمما ئانامنىڭ دېگىنىمۇ ئۆزـ
نىڭ تەقۋادارلىقىدىن، بىلگەنلىكىدىن،
ھەممىنى كۆرگەنلىكىدىن دەۋاتىدۇ. مېـ
نىڭچىمۇ...ــ ئۇ بىر دەم تۇرۇۋېلىپ، ئېمىنـ
دۇر ئويلىغاندەك نېپىز لەۋلىرىنى يېنىك
چىشلىدىـ دە، گېپىنى داۋام قىلدى،ـ مېـ
نىڭچىمۇ، ھەر بىرلىرىنىڭ
دەۋىتى ۋە قائىدەـ يوسۇننىڭ سىرتىغا
چىقىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، يەتتە نەزـ
رىنى ئەرلەركىلا ئاددىي ئۆتكۈزۈپ، ئاـ
يال مېھمانلارنى چاقىرمىساق بولامدىكىن
دەۋاتىمەن. بۇنى، ئاخشام ئەر بىر تۇغـ
قانلار بىلەن مەن ئاز ـ تولا بىر نېمە دېـ
يىشكەن، تېخى ئانامغىمۇ تىنمىغانىدىم.

ــ ھەببەللى، بۇ گەپنىڭ يولى بارغۇـ
مۇ ئۇكام، شۇنداق قىلمىسا سەت تۇرىدۇ
ئەمەسمۇ؟ تەشۋىقات دېگەن كاناي بىلەن
ئېغىزدىلا بار گەپ. كىم تېخى نەزىر قىلـ
مايدىغان قائىدىنى چىقىرىپتۇ؟ بىلگەنـ
لەرغۇ بىر نېمە دەر، بىلمىگەنلەر ئاران
تۇرۇپتىكەن دېيىشمەمدۇ؟

ھاجى خېنىم گەپ قىلىشقا ئاغزىنى
ئۆمەللىمدىيۇ، ھەممە ئاياللارنىڭ يۈسۆزـ
گە باش لىڭشىتىپ قوشۇلغانلىقىنى بىلـ
دۈرۈشۈپ، «شۇنداق، شۇنداق» دېيىشـ
ۋاتقانلىقىدىن بىر قىسما بولۇپ، تىلـ
نىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋەتتى.
بۇزۆھراخان ئاچا ياش بىلەن قاپلانغان
نۇرسىز كۆزلىرىنى بىر ـ بىرىدىن چىرايـ
لىق ئولتۇرۇشقان شەھەرنىڭ سۆلەتلىك
خېنىملىرىغا تىكىپ، بىر پەس سۈكۈتكە
چۆمۈپ ئۆزىگە قاراپ ئولتۇرغانلارغا قاـ
رىمايلا تىترەڭگۈ ئاۋازدا ئۆكسۈپ تۇرۇپ
دېدى:

ــ بوپتۇ، ئوغلۇمنىڭ روھىمۇ بۇدەتالاشـ
لاردىن ئۈيۈنۈپ قالمىسۇن، قىزىم دېگەنـ
دەك نەزىر قىلساقمۇ ئەرلەر بىلەنلا قىـ
لارمىز. ئاياللارنى چاقىرمىسىمۇ ئۆز لۇۋـ
كىدىن كېلىدىغان بىر ئادەت كۆپىيىپ
قالدى. ئاياللار كەلسە، بىزنىڭ چايدىن
باشقا تەييارلىقىمىز بولمايدۇ. بۇ تـوي
بولمىغاندىكىن، رەخ ـ پەخ ئېلىپ كېلىـ
دىغان ئىش بولمىسىلا بولدى. سوۋغاتنى
قوبۇل قىلمايدىغىنىمىز ھەممىلىرىنىڭ ئېپـ
سىدىن كۆتۈرۈلمىگەي، ئىنشائاللا... دېدىـ
دە، ئۈن سېلىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.
ئانىسىنىڭ ھەسرەتلىك يىغىسىغا ئولتۇرغانـ
لارنىڭمۇ جانلىرى جىژىلداپ، كۆزلىرى ياش
بىلەن نەمدەلدى.

× ×

مەرھۇم ئەنۋەرنىڭ يەتتە نەزىرىسى
بولغان كۈن، ھاۋا ئادەتتىن تاشقىرى ئىـ
چۇق ئىدى. دانىنىڭ تەشەببۇسى ۋەچىلىك
تۇرۇۋېلىشى بىلەن ئەرلەرمۇ كۆپ ئىيىـ
تىلمىغاچقا، ئۇلارمۇ بالدۇرلا ئۇزاشتى.

سائەت ئون ئىككى بولا- بولمايلا بۇزۆهرا-
خان ئاچىنىڭ ئايال ئۇرۇق -
تۇغقانلىرى، قۇدىلىرى، «خالىس دۇئا»-
غا بىر - بىرلەپ يىغىلىشقا باشلىدى.
ئۇلار بىر - بىرلىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ
كۆرۈشۈپلا، مەنىلىك قارىشىپ ، قوللىرى-
دىكى يوغان بوخچىلارنى ئېلاجىبار بۇ-
زۆهراخان ئاچىغا كۆرسەتمەسلىككە تى-
رىشقاندەك دالان ئۆينىڭ مەرىپىگە ئا-
ۋايلاپ تىقىشاتتى - دە ، ئولتتۇرىدىكى
خىزمەت قىلغۇچىلارغا نېمىلەرنىدۇر تا-
پىلاپ قويۇشۇپ، مېھمانخانىغا قەدەم ئې-
لىشاتتى. سائەت ئىككى - ئۈچ بولا-بول-
مايلا ئىككى - ئۈچ ئېغىز ئۆي ئايال مېھ-
مانلار بىلەن تولۇشقا باشلىدى. ئايال-
لارنى كۆرگەندىن كېيىن ئىلاجىسىز تۇ-
تۇش قىلىنغان قورداقمۇ پىشىپ قالدى.
ئەمما تېخىچە داستىخان سېلىنمايۋاتات-
تى. ئۆينىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدە ئاياللار-
نىڭ ئۆز ئارا پەس ئاۋاز بىلەن كۇسۇل-
دىشىپ دەممۇ دەم ئىشىككە قاراپ قو-
يۇشلىرىدىن ئۇلارنىڭ داستىخان سېلى-
نىشقا نەقەدەر تەقەززا بولۇۋاتقانلىقى
چىقىپ تۇراتتى . ئۇنىڭسىزمۇ ئۇلار بىر-
ئىككى سائەتتىنگياغى ئارقا- ئارقىدىن
كەلگەن يېڭى مېھمانلارغا تولا ئورنىدىن
قوزغىلىپ، ھېرىپ ھالى قالمىغانىدى .
ئۆي ئىگىلىرى مېھمانلارنىڭ سەۋرسىز
قاراشلىرىنى كۆرمەسلىككە سېلىپ، ئۆز
ئىشلىرى بىلەن بەخىرامان بېشىنى ئى-
چىگە تىقىپ يۈرۈشمەكتە...

سائەت ئۈچ بىلەن شەھەرنىڭ كاتتا
ئۆلىماسى مەخسۇم ھاجىمنىڭ ئايالى
«موللاخېنىم» — ئامىنىخان ھاجىم ئىككى-
ئۈچ ئايالنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۆيگە كى-
رىشى بىلەن تەڭلا، ئۇنى تونۇيدىغان
مېھمانلارنىڭ ھەممىسى گۈررىدە ئورنى-
دىن تۇرۇشۇپ ، دانىغا ئولاشقان قۇشقاچ-
لاردەك ئالدىغا ئۇچۇپ بېرىپ، «كەلسىلە
خېنىم، كەلسىلە!»نى ياغدۇرۇپ، تەۋەززۇ
بىلەن كۇتۇۋېلىشتى. داستىخان سېلىندى.
مەزە، سىنچاي، قورداق ، پولۇلاردىن كې-
يىن «موللا خېنىم» يېقىملىق ۋە لەرزان
تەلەپپۇزدا تەسىرلىك قىلىپ خەتمە قۇر-
ئان قىلدى ۋە ئۇزاق دۇئا قىلدى . ئۇ،
دۇئا تەسىرىدىن كۆڭلى بۇزۇلۇپ، قوي-
شاق قېتىپ يىغلاشقا باشلىغان ھازىدار-
لارغا قاراپ:

— بولدى، بولدى! سەۋر قىلىشىلا،
«قازاغا رىزا بولماق — مۆمىن بەندىنىڭ
ئىشى»، مىڭ يىغلىغان بىلەنمۇ ئۆلگەن
تىرىلىپ كەلمەيدۇ. يىغىنىڭ مېيىتقا قىل-
چە پايدىسى يوق. ئۇنىڭ ئورنىغا مەر-
ھۇمغا ئاتاپ، ياخشى ئىشلارنى ئاللا يو-
لىدا قىلساقلا ، مانا بۇ ھەقىقىي ساۋاب
بولىدىغان ئىش. قازاغا سەۋر قىلغۇ-
چىلارغا بېرىلىدىغان ئاللانىڭ ئەجرىمۇ
چەكسىز...

— شۇنداق بولمامدىغان، - دېدى
«موللا خېنىم» نىڭ يېنىدا ئولتتۇرغان
قېرى ئايال سۆزقىستۇرۇپ.

— بۇ جاھاندا بىرىمىزنىڭ ئانىمىز،
بىرىمىزنىڭ بىر تۇغقىنىمىز، ئىشقىلىپ
ياش، قېرى دېمەي مانا مۇشۇنداق تۇ-
يۇقسىزلا ئالەمدىن كېتىدىغان گەپكەن.
بالاپەراقى — يامان، داۋاسىز دەرد، شۇن-
داق بولسىمۇ، ھەر قايسىلىرى ئۆزلىرىگە
ئۆزلىرى تەسەللىي-تەسكىن بېرىشىپ، جا-
ھاننى جاھان قىلمىسىلىرى بولمايدۇ.
قانداق قىلىمىز، بىز بەندە ئاجىز، ئۆ-
لۈمنىڭ ئالدىدا قولىمىزدىن نېمە
كېلەتتى؟ يىغلاپ ، قاقشىساقمۇ،

ئامال يوق. «خاپىلىق — ئەجەل» دېگەن گەپ بار. بۈزۈھراخېنىم، ئۆزلىرىنى ئويلىمىسىلىرىمۇ، قالغان بالىۋاقىلارنى دەپمۇ بولسا، ھايات تۇرمىسىلا بولمايدۇ. مېھمانلار كەلگىلىمۇ خېلى ۋاخ بولغان ئوخشايدۇ. ئەمدى قايتىشاق مىكىن...

— ئايالىنىڭ گېپى تۈگىمىسىلا، «موللا خېنىم» باشلىق ئىككى — ئۈچ يەلەن قايتىش تەرەددۇتىغا چۈشكەندەك قىمىرلىشىپ، قوللىرىغا رومالىلىرىنى ئېلىشتى. ئۆيەر-بۇيەردىن «داستىخىنىمىزنى ئەپكىرىپ بەرگەن بولسىلا» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

. پەگادا ئۆرە قول باغلاپ تۇرغان ئايشەم:

— مېھمانلارنىڭ كايىپ داستىخان ئەپكەلگىنىگە رەھمەت. داستىخانني بىكارلاپ، ھويلا سۇپىسىدا چىرايلىق قويۇپ قويدۇق، قايتاشلىرىدا بىر يولى ئېلىپ چىقىشلىرىمۇ بولىدۇ، — دېدى.

— بۇ... بۇ... — دېيىشىپ بىر-بىرىگە قاراشتى ئايالار ئادەتتىن تاشقىرى بىر خىل جىددىيلىك بىلەن. بەزىلىرى سومكىلىرىنى ئاختۇرۇپ، بەزىلىرى پەلتۇلىرىنىڭ قويۇنلىرىغا سېلىۋالغان نەرسىلىرىنى سىقىملىغىنىچە قىمىرلىشىپ..!

بۈزۈھراخان ئاچا «موللا خېنىم» دىن نېمىنىدۇر كۈتكەندەك ئىلتىجالىق تەلمۈرۈش بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى. «موللا خېنىم» مۇ ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى چۈشەندى بولغاي، دەرھال گەپ باشلىدى:

— ھەر قايسىلىرى مانا كۆرۈپ تۇرۇشۇپتىلا، بۈزۈھراخېنىم ئۆزىنىڭ مەقسىتىدەك نەزىر ئۆتكۈزۈشكە نىيەت قىلغانىكەن، ئىنشائاللا، «ياخشى نىيەت — يېرىم دۆلەت» دېگەندەك بالىلىرىمۇ غەرەز ئۇقمىدىغان بولغاچقا، مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئالدىدا تۇرىدۇ. بۇ يەرگە كۆڭۈل ساناپ كەلگەنلەرمۇ شەھىرىمىزنىڭ پەخۆەج ياخشى كىشىلىرى. بۇلارمۇ ئۆلۈم نەزىرىسىدە تويغا ئوخشاش سوۋغات ئەپكېلىپمۇ بارەكلە يېدىغان ئىشنى ئەلۋەتتە قىلمايدۇ. چۈنكى، ئۆلۈم — قايغۇ، مۇسىبەت بولغاچقا، كىشىنىڭ ئەپكەلگەن سوۋغاتلارنى قوبۇل قىلغۇدەك مادارى، ئۇنى ئويدانغىنا كۆرۈش ھەۋىسى، خۇشاللىقى بولسۇن!؟ ھازىچىلار ئۆز پېغىسى بىلەن ھەسرەت چېكىۋاتسا، بىز بۇ يەردە رەخت بىلەن ئۇلارنى تارتۇقلىساق ئۆلگەنگە خۇش بولغاندەك ئىش بولىدىكەن.

ئۆتكەندە قايسى بىر كىشىنىڭ نەزىرىسىگە بېرىپ قالدىم. ئۇ يەردە ھازىچىلارغا شۇنداق رەخت قويۇشلار بولۇپ كەتتىكى، بىر ئادەم نەچچە ھازىدار بولسا شۇنىڭغا رەخت قويدى. قاراپ تۇرسام، كىم قايسى ھازىدارغا يېقىن بولسا شۇنىڭغا رەخت ئەكەپتۇ. ھازىدارنىڭ قۇدىسى، بىر تۇغقانلىرى ۋە يېقىنلىرىنىڭ ھەممىسىگە رەخت قويىدىغان ئىش چىققاچقا، دۇئاغىمۇ سان تەگمەستىن ئۆي ئىچى بىر دەمنىڭ ئىچىدە گەزمال دۇكىنىغا ئوخشاپ قالدى. يېنۇ ئۆلۈم نەزىرىسىمۇ ياكى تويمۇ بۇنى بىلەلمەي قالدىم. «تووۋا نېمە ئىشلار بۇ» دېدىم ئىچىمدە، ئەمما، مۇسىبەت دېگەندىن ئەسەر يوقتەك، ھەممە ئادەم بىر-بىرىگە «ھازا ئۇشتىقى» قىلىشىپ ھەۋەسنى ئەستىن چىقاردى. شۇ كۈنى ئۆلگۈچىگە قىلىنغان «خالىس نەزىر» سوۋغا-سالامنىڭ ئالدىراشلىقى بىلەن ئۇنتۇلۇپ، كەچتە ھەممە يەلەن ئالدىراشقىنىدىن دۇئامۇ قىلىشـ

ماي كېتىپ قېلىشتى. ئويلاپ بېقىڭلارچۇ،
بۇ نەزىرىمۇ ؟ يېقىن بىرەيلەننىڭ بىر
تۇغقىنى ئۆلسە ، ئۇنىڭغا يىغلىمىدۇ،
سوۋغا ـ سالام ئالامدىيا، ئۆيگە كەلگەن ـ
كەتكەن پاتىھەچىلەرنى ئۇزىتامدۇ؟ قاي ـ
سى بىرىنى قىلىمىز دەپ نېمىشقا ئۆز ـ
ىمىزگە ئوشوقتىن ئوشوق يۈك ئارتىۋالىمىز؟ ـ
نەزىر دەپ ساۋابلىق ئىش قىلامدۇق
ياكى گۇناھلىقمۇ ؟ بۈگۈن بۇزۋەراخېنىم
مۇشۇنداق نەزىرلەردىن بىزار بولغاچقا،
مۇسۇلمانچىلىقنىڭ قائىدىسى بويىچە
ئوبدان بىر نەزىر قىلدى . بىزگىمۇ
سوۋغا ـسالام ئالماسلىقنىڭ بىشارىتى قىلىپ
لەۋزىدە تۇرۇپ داستىخاننى ئوتتۇرىغا
ئەپكىرمىدى، كۆڭلىمىزدە بۇزۋەرا خېنىمغا
ۋە باشقا تۇغقانلارغا ئاتىغان بىرنەرسى ـ
لىرىمىز بولسا خۇدانىڭ كۈنى ئۇزۇن ،
بۇلار تەسەللىي تاپقان كۈنلەردە ياكى
يىلىدا چىرايلىق يارىشىقىنى قىلىپ
كۆڭلىنى ئېلىۋالساقمۇ كېچىكمەيمىز ،
بۈگۈنكى مېھمانلىرىمىزمۇ ئويلايمەنكى،
مەزەدىن بۆلەك نەرسە ئەپكەلمىدى ؛
بەك ياخشى ئىش قىلدى . نەزىرنىڭ
خالىس بولۇشىنى خالىغان مۇنداق ئېسىل
مېھمانلارغا خۇدايىم ئەجرى ئەزىم بېرەر،
ئىنشائاللا .

«موللا خېنىم» ئۆزىرخاھلىق ئېيتقان
بىر ھالەتتە بۇزۋەراخان ئاچىغا ۋە
ئۆز سۆزىنىڭ ۋەزنىنى ئۆلچەۋاتقاندەك
بىر تەرزدا جىم ـ جىم ئولتۇرۇشقان
ئاياللارغا قارىدى .

ـــ شۇنداق بولمامدىغان«موللاخېنىم»،
شۇنداق،ـ دېيىشتى بۇزۋەراخان ئاچا ۋە
ھازىرچىلار بىر ئېغىزدىن ئەدەپ بىلەن.
ئۆي چۈشتىن ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك ئېغىر
جىمجىتلىققا چۆمدى . كەلگەن مېھمان ـ
لارنىڭ كۆڭلىدە ئوخشاشمىغان سان ،
ئوخشاشمىغان خىياللار خۇددى داۋالغۇپ
تۇرغان دېڭىز سۈيىدەك ئۆركەشلەپ،
ھازىرچىلارغا كۆڭلىنى ئىزھار قىلىشنىڭ
تەرەددۇتىدا بىر پەس تىكىلىپ قىغانىدەك
ھاڭۋېقىپ قېتىپ قېلىشتى ۋە بىر ـ بىر ـ
لىرىدىن جاۋابكۇتۇشۇپ ئۇيان ـ بۇيان ـ
لىرىغا قاراشتى. «موللا خېنىم»بۇ ئوڭاي ـ
سىز كەيپىياتنى ئوڭشاش ئۈچۈنمۇ ۋە
ياكى مەرھومغا بولغان مېھمانلارنىڭ
كۆڭلىنى قايتا ئىزھار قىلىپ، تەۋرىنىپ
قالغان دىللىرىغا تەسكىن تاپقۇزماقچى
بولدىمۇ، ئەيتاۋۇر قايتا بىر قېتىم قىسقا
بىر ئايەتنى تەسىرلىك قىرائەت قىلىپ
دۇئادىن كېيىنلا مېڭىشقا تەرەددۇتلەندى.
تۇساتتىن بىرەيلەن :

ـــ دېگەنلىرىڭىز مىڭ مەرتىۋە توغرا
موللا خېنىم،شۇنداقتىمۇ،بىزنىڭ ئىشىمىز
سەل باشقىچىرەك، ئۆزلىرىگە مەلۇم،
قۇدا ـ باجا دېگەننىڭمۇئۆزىگە لايىق بىر ئىش ـ
لىرى بولىدىغان، بولۇپمۇ ئۆلۈمدە ...

ـ كۆڭۈللىرىگە مىڭ مەرتىۋە رەھمەت
تۇنسا خېنىم ، ـ دېدى ئالدىراشلىق
بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ بۇزۋەراخان
ئاچا بوغۇق ئاۋاز بىلەن يىغلىۋېتىپ
تۇرۇپ ، ـ مېنىڭ ھەر بىرلىرىدىن ئاغ ـ
رىنىدىغان يولۇم يوق . ھەر قايسىلىرى
ۋە سىلە نەچچە كۈندىن بېرى قايغۇمغا
قايغۇرۇپ ، يىغامغا تەڭ يىغلاشتىلا، ماڭا
ۋە باللىرىمغا بۇنىڭدىن ئارتۇق ياخشى
نىيەت ، ياخشى كۆڭۈل ۋە سوۋغات
تېپىلمايدۇ . ئەسلىدە بەش بالا بىلەن
قالغان كېلىنىمنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ
قالمىسۇن دەپلا، نەزىرنىمۇ ھالىمىزغا
يارىشا ئۆتكۈزدۇق، ھەر بىرلىرىنىمۇ

(ئاخىرى 100 ـ بەتتە)

قۇربان توختى

ئاچقۇچ چېپى

(ھېكايە)

بۈگۈنمۇ يەنە ئامانباينىڭ ئۇيقۇسى
قاچتى. شۇ مىنۇتتا ئۇنىڭ كۈتۈۋاتقىنى
تېزراق ئۇيقۇسىنىڭ كېلىشى ئەمەس، نې-
مىشقىدۇر جىمىپ كەتكەن ھورۇن خوراز-
لارنىڭ بەس - بەس بىلەن چىللىشىپ،
تاڭنىڭ يورۇغانلىقىدىن بىشارەت بېرىشى
ئىدى. ئەپسۇسكى، پۈتكۈل كائىناتمۇ، جان-
لىق مەۋجۇداتلارمۇ ئۇنىڭ بىلەن قىرىش-
قاندەك قىلاتتى، ئەتراپ ئوخشاشلا قارى-
يىپ تۇرىدۇ. خورازلارنىڭ چىللىشىدىنمۇ
ئۈمىد يوق. ئۇ، تۇرۇپ بىلىكىدىكى سا-
سائەتنى قۇلىقىغا يېقىن ئەكىلىپ تىڭشى-
دى. ھېچقاچان ئۇنى ئالداپ باقمىغان
سائەتمۇ ھازىرلا توختاپ قالىدىغاندەك شۇن-
چە بوش، شۇنچە ئاستا چىكىلدىماقتا. ئە-
گەر ئۇ مۇشۇ سۈرئەت بىلەن ماڭىدىغان
بولسا، قاچانمۇ تاڭ يورۇيدىغان پەيت بو-
لار؟!... تۇرۇپ ئۇنىڭ كاللىسىغا ئۇزۇن-
دىن - ئۇزۇنغا سوزۇلغان بۇ زېرىكىشلىك
كېچىنى بىرەر كۆڭۈللۈك ئىش بىلەن ئۆت-
كۈزۈش خىيالى كېلىپ قالدى. ئەلۋەتتە
شۇنداق قىلىش كېرەكتە! سېنى ئەمەك قى-
لىدىغان بىرەر نەرسە بولمىسا، قانداقمۇ
ئۇيقۇسىز ھالدا تاڭنى كۈتۈۋالغىلى بولى-
دۇ؟ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتقاندا، مۇشۇ پەيت-
تىكى كۆڭۈللۈك ئىش كىتاب ئوقۇشمۇ،
ياشلىق دەۋرىدىكى سۆيگۈ - مۇھەببەت
ھەققىدە خىيال سۈرۈشمۇ ياكى يىراقتىكى
ئانىسىدىن كەلگەن خەتنى كۆزدىن كەچۈ-
رۈشمۇ بولماستىن، يۈرىكىنى توختاۋسىز
دۈپۈلدىتىۋاتقان ئامەت قۇشى، ئۇنىڭ
قولىغا كېلىشى ۋە كەلگۈسى توغرىسىدا
خىيال سۈرۈش، ئۇنى قېنىپ كۆرۈش، باغ-
رىغا بېسىش، سۆيۈش...

لېكىن، ئۇ «ئامەت قۇشى» ئىچكىرىكى
ئۆيدىكى ئىشكاپتا. ئەمدى ئۇ ئىسسىق
ئورۇندىن قوزغىلىپ، ئۇنى ئېلىپ چىقى-
شى كېرەك. بوپتۇ، شۇنداق قىلىشۇن،
ئەگەر يول يۈرۈشنى ھار ئېلىپ، ئۇنى
يانچۇقىدا ساقلاپ يۈرۈپ، يوقىتىپ قويسا
قانداق قىلغۇلۇق؟ ئۇ ئاستا ئورنىدىن
قوزغالدى - دە، چىراغنى ياقتى. ئۇ، كارى-
ۋاتتىن چۈشۈۋېتىپ، ئۆزىدىن ئىككى مېتىر
يىراقلىقتىكى ئورۇندا راھەتلىنىپ ئۇخ-
لاۋاتقان ئايالى ئانارگۈلگە قاراپ تۇرۇپ
قالدى.

ئاھ، ئاپئاق ياستۇق ئۈستىدە بۇلۇت-
تەك يېيىلىپ ياتقان قۇندۇز كەبى چاچ،
تۈن مىسالى چاچلار ئارىسىدا تولۇنئاينى
ئەسلىتىدىغان سۈتتەك ئاق، پاختىدەك
يۇمشاق، ئەينەكتەك سىلىق چىراي، ئېلىپ-
تەك قاڭشار، قارلىغاچ قانىتىدەك ئەگىم
قاشلار ئارىسىدىن ئورۇن ئالغان بۇلاقتەك
شەھلا كۆز، جەڭگە كىرىش ئالدىدىكى چە-
ۋەندازلارنىڭ يالىرىغا سېلىنغان ئوقلار-
دەك تال - تال كىرپىك، ھەر بىر نەپەس
رىتىمىغا ئەگىشىپ، دۇخاۋا يوتقاننى يەڭ-
گىل كۆتۈرۈپ - پەسەيتىپ تۇرىدىغان
كۆكسى...

ئۇ، ئايالغا تۇيدۇرۇپ قويماسلىق ئۈ-
چۈن، پۈتىنىڭ ئۇچىدا ئېھتىيات بىلەن دەس-
سەپ ئايالنىڭ يېنىغا باردى - دە، ياس-
تۇقنىڭ تۈۋىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئايا-
لىنىڭ چىرايىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋات-
قاندەك ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا تىكىلىپ قا-
رىدى. يۈرىكى ئاشىقلىق، سۆيگۈ - مۇ-
ھەببەتنىڭ يۈگەنسىز ھاياجانلىرى ئىچى-
دە ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ، نەپەس ئېلى-
شى قىيىنلىشىپ، بەدەنلىرى قىزىشقا باش-
لىدى. شۇ مىنۇتتا ئۇ ئۆزىنى ئايالنىڭ
قۇچىقىغا ئاتقۇسى، ئۇنى چىڭ قۇچاقلى-
غۇسى، ئۇنىڭ ئاشۇ سىزۈك، نېپىز لەۋ-
لىرىگە قېنىپ - قېنىپ سۆيگۈسى كېلىپ
كەتتى. ئۇ ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىشى كې-
رەك ئىدى. چۈنكى، ئانارگۈل ئۇنىڭ قا-
نۇنلۇق ئايالى - دە. لېكىن ئۇنىمىشقىدۇر
ئۇنداق قىلالمىدى. ئايالنىڭ ئۇيقۇلۇق
پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، كېلىشتۈرۈپ بىر-
نى سۆيۈۋېلىش ئۈچۈن ئېغىزىنى يېقىن
ئېلىپ باردىيۇ، يەنە دەرھال تارتىۋال-
دى، ئۇ ئەلۋەتتە توغرا قىلدى. ئۇنىڭ
سۆيگىنىنى ئانارگۈل تۇيماي قالامدۇ؟
ئەگەر ئۇ تۇيۇپلا قالىدىغان بولسا، ئەت-
كى پائالىيەت كۆڭۈللۈك بولمايلا قالماي،
قولىدىكى ئامەت قۇشىنىڭ تەقدىرىمۇ ياخ-
شى بەلگىلەنمەيدۇ. ئۇ، ئۆزىنىڭ ئۈچ ئاي-
دىن بېرى مۇشۇنداق تۇرمۇش كەچۈرۈ-
ۋاتقانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلى يېرىم بول-
دى. شۇنداقتىمۇ، ئەلۋەتتە چىداش كې-
رەكتە، تەخىر قىلىش كېرەك. سەۋر- تا-
قەت بىلەن قىلىنغان ھەر قانداق ئىشتىن
نەتىجە چىقماي قالمايدۇ. كونىلارمۇ:
«سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن» دەپ بىكار ئېيت-
مىغان. شۇنداق، ئامانباي ئەقىللىق ۋە
چىۋەر يىگىت بولغاچقا ئۆزىنى بېسىۋال-
دى، لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئەرلىك
ھۈجەيرىلىرىنىڭ تىنىمسىز تېپىرلىشى يە-
نىلا ئۇنىڭغا ئارام بەرمىدى. شۇڭا ئۇ،
ئايالنىڭ ياستۇق يېنىدا تۇرغان كۆڭلى-
كىنى ئالدى - دە، ئۇنى باغرىغا چىڭ باس-
تى، سۆيدى، قېنىپ- قېنىپ پۇرىدى. كۆڭ-
لەك بولغان بىلەن ئۇنىڭغا
ئانارگۈلنىڭ تىنىقىنى-
خۇشپۇراق ئەتىرنىڭ ھىدى سىڭگەن- دە.
بۇمۇ تۇرمۇشتىن لەززەت ئېلىشنىڭ بىر
قىسمى. لېكىن بۇنداق پەمنى ھەممە ئەر-
كەكلەرنىڭ بىلىپ كېتىشى ناتايىن.

ئانار گۈل ھەقىقەتەن ئاناردەك ئايال،
ئۇنىڭ كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان ئاناردەك
مەڭزى، جانان چىشىنىڭ ئاۋازىدەك زىل،
ئەمما يىراقلارغا يېتىپ بارالايدىغان ئا-
نارنىڭ دانىسىدەك تاتلىق كۈلكىلىرى
ھەر قانداق ئەركەكنىڭ يۈرىكىنى دۈپۈل-
دەتمەي قالمايدۇ. ئانارگۈلنىڭ خۇش-
خۇي كەيپىيات ئىچىدە نازۇك بەللىرىنى
سېھىرلىك ئويناتتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى
كۆرگەن ئەرلەر ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇ-
زۇندىن - ئۇزۇن قارىشىپ تۇرۇپ قېلى-
شىدۇ. تاتلىق ھېسلار ئىچىدە تامغاق چې-
كىشىدۇ. باشقىلارنىڭ بۇ قىلىقلىرىنى ئا-
مانباي يوشۇرۇنچە كۆزىتىدۇ. ئاشۇ قا-
راش، ئاشۇ تامغاق چېكىشلەردىن ئۇ ھو-
زۇرلىنىدۇ. شۇنداق، ئۇ مۇنداق كۆرۈ-
نۈشلەردىن ھوزۇرلىنىشقا ھەقلىق. چۈنكى،
باشقىلارنى جەلپ قىلىۋاتقان، كۆيدۈ-
رۈۋاتقان باشقا بىرسى ئەمەس، ئۆزىنىڭ
ئايالى. ئۇ، ئەقىللىق ۋە چىۋەر يىگىت
بولغاچقا، ئەنە شۇنداق قاملاشقان، ھەم-
مىسىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتەلەيدى-
غان چىرايلىق خوتۇنىنى تاللاپ ئالالىغان.
خوتۇن ئېلىشقىمۇ ئەلۋەتتە پەم ۋە دىت

كېرەك ـ دە، لېكىن بىر ئىشتىن ئامان ـ
باينىڭ يۈرىكى ئېچىشتى.

ئانارگۈلنىڭ ئاشۇ ئانارنىڭ دانىسى ـ
دەك تاتلىق كۈلكىلىرى ۋە ئەقىلنى سې ـ
ھىرلەيدىغان نازلىق بېقىشلىرى ئاماز ـ
باينىغا كەلگەندە ئۆزگىرىشچان ھاۋارايى ـ
دەك باشقىچە تۈس ئالدى. مەيلى، بۇ
ئىشلارنىڭ كارايىتى چاغلىق. نېمىلا دې ـ
گەنبىلەن ئامانباي ئاشۇ تاماقچەك ـ
كەنلەرنىڭ كۆزىچە ئانارگۈل بىلەن بىر
ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ، بىر ئۆيدە ئۇخلاي ـ
دۇ. ئانارگۈل نەپەس ئالغان ئۆينىڭ ھا ـ
ۋاسىدىن نەپەس ئالدۇ. بۇلارنىڭ ئۆزى ـ
مۇ بىر راھەت ئەمەسمۇ؟

يېقىندىن بۇيان ئىدارىدىكىلەر ئامان ـ
باينى «سايىم نوچى» دەپ چاقىرىدىغان
بولۇپ قېلىشتى. مەيلى، بۇنداق چىدى ـ
ماسلارنىڭ توكا ـ توكىراك گەپلىرى ئا ـ
مانبايغا تەسىر قىلمايدۇ. ئۇ كۆكسى ـ قار ـ
نى كەڭ يىگىت. ئۇلار دەم ئېلىش كۈنلە ـ
رىدە ئامانباينىڭ ئايالىنى بازارغا چى ـ
قىرىپ قويۇپ ئۆزىنىڭ كىريۇغانلىقىنى،
كەچتە ئايالىنى كىنوغا ئۇزۇتۇپ قويۇپ،
تاماق ئېتىپ ئولتۇرغانلىقىنى بىر قانچە
قېتىم كۆرۈپ قېلىشقانىدى. شۇڭا شۇنداق
دەيدۇ. ئۆزلىرىنىڭمۇ ئاشۇنداق ئانار
گۈلدەك چىرايلىق ۋە قاملاشقان ئاياللىرى
بولسۇنچۇ قېنى، قانداق قىلىدىكەن؟
كونىلاردا: «چىرايلىققا قاراشمۇ سۈننەت»
دېگەن. چىرايلىققا قاراش سۈننەت ئىكەن ئۇ
چىرايلىقنىڭ خىزمىتىنى قىلىش نېمىشقا
راھەت بولمايدىكەن؟ ھاماقەت ئادەملەر
دېگەننىڭ تاپمايدىغان گېپى يوق. ھەممىلا
يەردە ئاياللارنىڭ ھوقۇق ـ مەنپەئىتى ـ
نى قوغداش تەشۋىق قىلىنىۋات ـ
قان بۈگۈنكى كۈندە ئاياللار ئۈچۈن
ئاز ـ تولا جاپا چېكىپ قويۇش گۇناھ بو ـ
لامدىكەن؟ ھېلىغۇ ئۇلار ئامانبايغا «سا ـ
يىم نوچى» دەپ لەقەم قويۇشۇپتۇ، ئۇنىڭ ـ
دىن باشقىچىرەك بىر نەرسە دېيىشسىمۇ،
ئامانباي ئۆزى تاللىغان بۇ مۇقەددەس ۋە
شەرەپلىك يولدىن قايتمايدۇ. چۈنكى، ئا ـ
نارگۈل باشقىلارنىڭ ئاياللىرىدەك ئۇر ـ
سىمۇ، تىللىسىمۇ ئولتۇرۇۋېرىدىغان بى ـ
مەنىۋا ئاياللاردىن ئەمەس. ئۇ سەللارەن ـ
جىپ قالسۇنچۇ قېنى، ئامانباينىڭ يېلى ـ
نىپ يالۋۇرۇشلىرىغىمۇ قارىماي ئۇدۇل
ئانىسىنىڭكىگە ماڭىدۇ. ئۇ چاغدا ئامان ـ
باي يالغۇز قالسۇنمۇ؟ ياق، ئامانباي بۇن ـ
داق چىرايلىق خوتۇندىن ئايرىلىپ قې ـ
لىشنى خالىمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئانار ـ
گۈلنى ئامانبايغا ئىدارە باشلىقى تونۇش ـ
تۇرغان ـ دە، باشلىق دېگەن داداڭ بىلەن
ئوخشاش. ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ قويساڭ
بولامدۇ؟ ئاشۇ ھاماقەتلەر مانا مۇشۇنداق
ھەقىقەتنى بىلگەن بولسىچۇ كاشكى!

ئامانباي ئىدارە باشلىقى ساۋۇتوپ
ئاكىسىدىن تولىمۇ مەمنۇن. ئەگەر شۇ ئا ـ
دەم: «ئۇكا، خوتۇن دېگەننىڭ تاللاپ نو ـ
چىسىنى ئالغۇلۇق، ئوغۇل بالىنىڭ مەر ـ
تىۋىسىنىڭ ئۆسۈش ـ ئۆسمەسلىكىدە ئا ـ
يال كىشىنىڭ ئوينايدىغان رولى ناھايى ـ
تى چوڭ. نۇرغۇنلىغان قابىلىيەتلىك كى ـ
شىلەر ئاياللىرىنىڭ يارامسىزلىقى تۈ ـ
پەيلى زىيان تارتىپ كېتىۋاتمامدۇ؟» دې ـ
مىگەن بولسا، ئۇ ھېلىمۇ ئاشۇ چۈغۈندەك ـ
تەك ۋىجىك، كۆرۈمسىز خوتۇن بىلەن
ئۆي تۇتۇپ ئولتۇرغان، ئۆمۈر بويى مەن ـ
سەپى ئۆسمىگەن بولاتتى، باشلىق دېگەن
ھامان باشلىقتە. نېمىلا دېگەنبىلەن سىز ـ
بىزدىن ئەقىللىق. ئەنە، ئامانباي ساۋۇ ـ
تۇپ ئاكىسىنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئىككى ئوغ ـ

لىدىنىڭ يېتىم بولۇشىغا قارىماي، بۇرۇنقى
ئايالىنى قويۇۋېتىپ، ئانارگۈلنى ئالغانىد-
دى،ھەر ھالدا زىيان تارتمىدى. تۇنجى
بولۇپ بىر ئامەت قۇشى قولغا قوندى.
قالغانلىرىمۇ بارا - بارا كىرىشكە باش-
لايدۇ. دەسلەپتە يول ئاچماق تەس ئە-
مەسمۇ؟ بەزىلەر تېخى ئامانباي زىيان
تارتتى، بىر ئوبدان خىزمىتىنى قىلىۋات-
قان ئايالىنى قويۇۋەتمىسە بولاتتى. نەچ-
چە يىلدىن بېرى يېمەي - ئىچمەي يىغقان
بىر قانچە مىڭ يۈەن پۇلىنى كۆلدەكلاسو-
رۇۋەتتى دېيىشتى، ھاماقەتلىكتە! ئامان-
باي پۇلنى ئەمەس،ھوقۇقنى ئەلا بىلىد-
غانلاردىن. ئەلۋەتتە ھوقۇق دېمەك — پۇل
دېمەك ئەمەسمۇ؟ مانا، ئايالىنىڭ ۋە با-
لىلىرىنىڭ يىغلاپ يالۋۇرۇشلىرىغا قارى-
ماي ئانارگۈل بىلەن تويقىلىۋالغاندى،
ئاشۇ «ئامەت قۇشى» — ئاچقۇچ قولىغا
كىردى.

ئامانباي بايىدىن بېرى باغرىغا بې-
سىپ تۇرغان كۆڭلەكنى كۆزى قىيمىغان
ھالدا ئەسلى ئورنىغا قويدى - دە، ئېھ-
تىيات بىلەن مېڭىپ ئىچكىرى ئۆيگە كى-
رىپ، ئىشكاپتىن ئاچقۇچنى ئالدى. مانا
بۇ، ئۇنىڭغا ئانارگۈلنىڭ تۇنجى كەلتۈر-
گەن ئامىتى. بۇ ئاچقۇچ ئىدارىنىڭ ئار-
قا تەرىپىگە بېكىتىلگەن بىر قاناتلىق،
بىر قانچە شېلى چىقىپ كەتكەن كونا ئى-
شىككە سېلىنغان قۇلۇپقا چۈشىدۇ. بۇ ئى-
شىك بىلەن ئاياللار سەي ئالغىلى، با-
لىلار ئوقۇغىلى سىرتقا چىقىشىدۇ. دېمەك،
كۈنىگە نەچچە ئون ئادەمنىڭ ئامانبايغا
ھاجىتى چۈشىدۇ. كۈنىگە نەچچە ئون ئادەم ئۇ-
نىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ بېرىشىنى كۈتىدۇ، ئۇنى
ئىزدەيدۇ، تېزراق ئېچىپ بېرىشنى تۆۋەن-
چىلىك بىلەن ئۆتۈنىدۇ. بۇنداق پەيتتە

ئۇلار، ئامانباي ئالدىرىماي ئېلىۋاتقان
ئاچقۇچقا ئۈمىد بىلەن تىكىلىدۇ. كىرىپ-
چىقىپ بولۇپ «رەھمەت» دېيىشىدۇ. مانا
بۇلارنىڭ ھەممىسى ھۆرمەت - ئىززەت دې-
گەن سۆز. بىر بۆلۈم باشلىقىنىڭ قولىد-
كى ئاچقۇچقا ئارانلا ئالتە - يەتتە ئادەم
قارىغان يەردە، بۇنى كىچىك ئەمەل دېگى-
لى بولامدۇ؟

ئاچقۇچنىڭ قولغا كىرگەنلىكى، ئۇنىڭ
ئەمەل تۇتۇش پەيتىنىڭ كەلگەنلىكىنىڭ
يوشۇرۇن بېشارىتى. ئىلگىرى مۇشۇ ئاچ-
قۇچنى تۇتقان روزى ئەيسامۇ يېقىندا ئى-
دارىغا مۇئاۋىن باشلىق بولدىغۇ؟ ئامان-
بايمۇ ئۇزۇنغا قالماي ...

ئەمدى ئامانباي ئادەتتىكى كىشىلەر-
دىن ئەمەس ، ھەممە ئادەمنىڭ ھاجىتى
چۈشىدىغان ئاچقۇچ ئۇنىڭ قولىدا. شۇڭا
ئۇ، بىر قانچە كۈندىن بېرى بۇرۇنقىدەك
ئۇن - تىنسىزلا ئەمەس، قولىنى ئارقىسى-
غا تۇتۇپ، قورسىقىنى سەل ئالدىغا چىقى-
رىپ ، دىمىقىدا غىڭشىپ ناخشا توۋلاپ،
ئىدارىنىڭ ئىچىدە ئۇيانىدىن - بۇيانغا
مېڭىپ يۈرۈيدىغان بولدى. ئەمدى باش-
قىلارمۇ ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلىدۇ.
لېكىن ھەر ئىشنىڭ بىر يارىشىقى بولىدۇ-
دە. ئامەتكە ئېرىشىپ بولۇپلا قۇمغا چۈش-
كەن تۆت سەر پۇلدەك يوقاپ كەتسە بو -
لامدۇ؟ ئامانباي ئۇنداق ئادەمگەرچىلىكى
يوق يىگىتلەردىن ئەمەس. شۇڭا ئۇ، ئەتە
ئىدارىدىكى يۈز نەپەردىن ئارتۇق ئىش-
چى - خىزمەتچىلەرنىڭ ھەممىسىنى چاقى-
رىپ، كاتتا زىياپەت بېرىدۇ، ئەتە شۇچى-
دىماس كوت - كوتچى ھاماقەتلەرنىڭ ئال-
دىدا داستىخاننى چوڭ سېلىپ، ئۆزىنىڭ
زادى قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى تونۇتۇپ
قويىدۇ. بىر كەچلىك ئولتۇرۇش ئۈچۈن

بەش ـ ئالتە يۈز سوم پۇل كەتسە نېمە
بوپتۇ؟ ئامانباي ئىشنى ئەتراپلىق ئوي-
لايدىغان يىگىت بولغاچقا، يەتتە يۈز سوم
پۇل خەجلەپ، ئايالى بىلەن ئۆزىگە ۋە
ساۋۇتوپ ئاكىغا ئېسىل رەختتىن بىر
تودىن كىيىم قىلدۇردى. ئۇنى ماشىنىچى-
لىق دۇكىنىدىن تاڭ يورۇغان هامان ئې-
لىپ كېلىدۇ ـ دە، مېهمانلارنىڭ ئالدىغا
چىرايلىق ياسىنىپ چىقىدۇ. ساۋۇتوپ ئا-
كىنىڭكىنى ئاشۇ سورۇندا ئالدىغا قويۇپ
قويىدۇ. ئۇنى مۇشۇنداق بەختلىك كۈنگە
ئېرىشتۇرگەن ئادەم شۇ بولغاندىكىن ئۇن-
چىلىك قىلمىسىمۇ سەت. ئۇنىڭ ئۈستىگە،
ساۋۇتوپ ئاكا ئالدىنقى كۈنى ئۇنى چا-
قىرىپ، يېقىندا بىرەر ئايلىق كاماندى-
روپكىغا چىقارتىدىغانلىقىنى، بۇنىڭغا ئى-
دىيە جەهەتتىن تەييارلىق كۆرۈپ قويۇش-
نى ئۇقتۇردى. ئامانباي: «مەن كامان-
دىروپكىغا چىقىپ كەتكەن مەزگىلدە يوق
دېمەي، چۈشلۈك ۋە كەچلىك تاماقنى بىز-
نىڭكىدە يەڭ، ئۆيىگىز يېزىدا، قىينىلىپ
قالمىسىز» دەپ ئۆلگۈردى. ساۋۇتوپ ئاكا
شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. مانا
بۇ، ئىشنىڭ باشلىمى، ئۆسۈشنىڭ ئالدىن-
قى بېشارىتى. «ئايالىڭ نوچى بولسا
ئۆسمىكىڭ ئاسان» دېگەن بىكار ئەمەس-
كەندە! تېخى بەزى كوت-كوتچىلار ساۋۇتوپ
بىلەن ئانارگۈلنىڭ غەيرىي مۇناسىۋىتى
بار، بولمىسا ئۇنى ئۆزى بۇرۇن ئىشلىگەن
ئىدارىدىن يۆتكەپ كېلىپ، ئامانباي بىلەن
چېتىپ قويامتى، دائىم دېگۈدەك ئۇنىڭ
ئۆيىگە كىرىپ ـ چىقىپ، ئەر-
خوتۇندەك يۈرۈشلىرىچۇ؟ دېگۈدەكمىش.
ۋاي هاماقەتلەرەي، ساۋۇتوپنىڭ ئانار-
گۈلنى تونۇشتۇرۇشى ئۆز خىزمەتچىسىگە،
ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا كۆڭۈل بۆلگەنلىك. ئۇ-
نىڭ ئۆيىگە كىرىپ ـ چىقىپ يۈرۈشى، رەه-
بەر بىلەن ئامما ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسى-
ۋەتنىڭ قويۇقلۇقى بولماي نېمە؟ غەيرىي
مۇناسىۋەت دەپ كېتىشلىرىچۇ تېخى. ۋاي
قوۋۇرغامەي، رەهبەر دېگەن باشقىلارنىڭ
ئايالى بىلەن غەيرىي مۇناسىۋەت ئورنى-
تامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، ساۋۇتوپ پارتىيە
ئەزاسى تۇرسا، بۇلارنى بىلىشكەمۇ سە-
ۋدىيە كېرەكتە، ئەلۋەتتە.

ئامانباي، ئەتە كەچتىكى ئولتۇرۇشتا
تانسا قىلىپ بېرىدىغانلىقى، ئانارگۈلنىڭ
ساۋۇتوپ ئاكا بىلەن تانسا ئوينايدىغانلىقى،
ئاشۇ مىنۇتتا ئۆزىنىڭ ئاشۇ تايىنى يوق خو-
تۇنلارغا باغلىنىپ ئولتۇرغان ئەخمەقلەر-
گە مەسخىرىلىك نەزەرى بىلەن قاراپ قو-
يىدىغانلىقىنى، شۇڭا باغاقنى هايال قىل-
مايلا يېزىۋەتمىسە بولمايدىغانلىقىنى ئوي-
لاپ ئۆلگۈردىيۇ، باغاقتا ئولتۇرۇشنىڭ
مەقسىتىنى نېمە دەپ يېزىشنى بىلەلمەي
قالدى.

ئامانباي ئەقىللىق يىگىت بولغاچقا،
هەر هالدا ئانچە هايالشمايلا مۇۋاپىق
بىر ئىسىم تاپتى ـ دە، ئۆز ئەقلىنى ئا-
نارگۈلگە ئېيتىش ئۈچۈن ئىچكىرىكى ئۆي-
دىن ئالدىراپ چىقىپ، ياستۇقنىڭ تۈۋىگە
كېلىپلا توختاپ قالدى. ئۇخلاۋاتقان ئا-
دەمنى ئويغىتىش ئەخلاقسىزلىق ئەمەسمۇ؟
ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئانارگۈلنىڭ ئاچچىقى
كېلىپ قالسا...

ئۇ، يانچۇقىدىن قەلەمنى چىقىرىپ، كا-
رىۋاتنىڭ بىر تەرىپىدە پۈرلىشىپ ياتقان
بىر پارچە قەغەزگە «ئاچقۇچ چېيى» دې-
گەن قۇرلارنى ئىرماش ـ چىرماش قىلىپ
پۈتۈپ قويدى.

ئەلۋەتتە، شۇنداق قىلماي بولمايدۇ ـ
دە، ئاران تاپقان ئەقىل ئەستىن چىقىپ
كەتسە، ئۇ چاغدا قانداق قىلغۇلۇق؟

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

تۇپراقنىڭ مونولوگى

(نەسر)

تۇپراق...

تۇغۇلغىنىمدىن بېرى تۇپراقنى كۆرۈپ، تۇپراق بىلەن ھەپىلىشىپ كېلىۋاتىمەن. دەرسلىرىممۇ تۇپراق، شېئىرلىرىممۇ تۇپراق... خىياللىرىم تۇپراق ئىلتىجاسى! تۇپراققا دەسسەپ تۇرۇپ، تۇپراقنىڭ تۇپراق توغرىسىدىكى شېرىن خىيالى!

تۇپراقنى كۆرۈپ، تۇپراق بىلەن ھەپىلىشىپ، يېشىم ئەللىكتىن ھالقىغاندىن كېيىن، تۇپراقنى ئويلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. ئۇ: تۇپراقشۇناسنىڭ ياكى ئالخىمىكنىڭ تۇپراق تەركىبى، تۇپراق ئۈنۈمدارلىقى توغرىسىدىكى ئىزدىنىشلىرىدىن، ئەھمەت يەسسەۋىنىڭ، ئەلىشىر نەۋائىينىڭ، خوجا نەزەرھۇۋەيدانىڭ «تۇپراق بول» دېگەن نەزمۇ ھېكمەتلىرىدىن پەرقلىق بولغان تۇپراق تەسەۋۋۇرىغا غەرق بولۇشقا باشلىدىم. كىم بىلسۇن؟ بۇ، مېنىڭ تۇپراق توغرىسىدىكى مۇھاكىمىلىرىم بولماي، بەلكى تۇپراقنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى تەپەككۇر قىلىشى بولۇپ چىقتى.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! مېنى كۆپتۈرۈپ تۇرغان نەرسە — سۇ، ھاۋا بىلەن مەئىشەت.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! مېنى يالتىرىتىپ تۇرغان نەرسە — ئەتراپىمدىكى تۇپراقلاردىن چۈشكەن نۇر قايتمىسى بىلەن تۇپراقنىڭ ھېكمەتلىك يارالمىش تارىخى. بۇ تۇپراق جانسىزنىڭ جانغا ئايلىنىشى ۋە جاننىڭ جانسىزغا ئۆزگىرىشىنىڭ تۈمەن يىللىق ئاجايىپ ھېكايەتلىرى بىلەن «خېمىرى» نى تاۋلىغان.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! ئەگەرى ئادەم ئاتىنى يارىتىشتىن ئىلگىرى ئەقىل ـ ئىدراك، قايغۇ ـ ھەسرەت، ئىپتىخار ـ نومۇستىن بىخەۋەر ئاشۇ تۇپراقنىڭ، ئۆتمۈشتىكىمۇ ئەمەس، كەلگۈسىدىكىمۇ ئەمەس، دەل ھازىرقى ئەۋلادى! مەن ئۆز زاتىمدا ئەجدادلىرىمدىن قالغان خاك قالدۇقلىرى ۋە ئەۋلادلىرىمغا قالىدىغان توپا «خېمىر تۇرۇچى» بارلىقىنى ناگان ـ ناگانىدا چۈشەكەيمەن.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! گاھىدا ھەسرەت كۆز ياشلىرىمدىن لايغا ئايلىنىمەن، بەزىدە جاسارەت ئۇچقۇنلىرىدىن گاڭگىدەك قاتىمەن، بۇ كۆز ياشلار ۋە بۇ ئۇچقۇنلار مېنىڭ تارىخىم. مەن بىر قانىتى نەۋقىران، بىر قانىتى سۇنغان بۈركۈتنىڭ پەرزەنتى!

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! نادان نەزەرىدە ئات تۇۋىقى چەيلەپ ئۆتكەن بىر خەستەك كۆرۈنىمەن؛ دانىشمەنلەر مېنىڭ زېمىندىن يۇلتۇزلار دۇنياسىغا يۇلۇپ تاشلىنىشىمنى يەر شارى تەكپۈكلۈقىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نازۇك قانىتى، دەپ قارىشىدۇ. مەن ئالەم تارازىسىنىڭ گىرى، قىيامەت ئىشىكىنىڭ ئەپسۇنى!

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! مەن ساناشقا سان يەتمەيدىغان ئالەم توزاڭلىرىنىڭ ئەرزىمەس بىر ئۇچۇمى، شۇنىڭدەك، جاھان دەۋۋارىنىڭ تەپەككۇر قىلىدىغان روشەن

ئەينىكى، بىلگەنلىرىم بىلىم، بىلمىگەنلىرىم ئىلىمسىم...

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! گاھىدا قىلىچ پارچىسى، گاھىدا دەپتەر سەھىپىسى، گاھىدا شاھ تاجىسى ۋە گاھىدا دەرۋىش ھاسىسىنىڭ، مەيخور كاسىسىنىڭ ئۇچىغا بىنا بولۇپ، ھايات تائائىسپلىرى بىلەن مامات نىسبەتلىرىدىن ئالجەبىرى تۈزۈلۈپ يۈرگەن توزانمەن.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! گۈزەلنىڭ يۈزىگە لاك بولۇپ سۈركەلگىنىمدە، ساھىپجامالنىڭ سۇمبۇل چاچلىرىغا تاراق بولۇپ تىرەنلەپ كىرگىنىمدە، ئاشىقنىڭ بىتاقەت لېۋى ۋە مەشۇقنىڭ ئىنتىزار كالپۇكى قىياپىتىگە كىرىپ، ئۆزۈمنى - ئۆزۈم سۆيگۈنىمدە خۇددى بىر - بىرىنى يوقىتىپ، تۇنجى ھىجران ھېكايىسىنى ياراتقان ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانىدەك ئۆز - ئۆزۈمنى تېپىۋالغاندەك روھلىنىمەن. ھەيكەلتاراچلار تۇرقى - ھالىتىمنى، رەسساملار قەددى - قامىتىمنى يەنىلا مېنىڭ ئۆز خاكىمدىن تەقلىد قىلىشىدۇ.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! ئاددىغىنە سەزگۈلىرىمگە كۆرە ئۆز - ئۆزۈمنى سېزىپ تۇرغان ۋە ئاللىقانداقتۇر ئىسىم - فامىلە، ئۇنۋان - شۆھرەت، لەقەم - تەخەللۇس بىلەن تامغىلانغان «ھازىر — مەۋجۇت» تۇپراق قاتۇرمىسى بولسامدۇ، ھەقىقىي تەپەككۇرلىرىمغا كۆرە مەن يوقالغان شەيئىمەن! «جان» بىلەن «تەن» قوشۇلمىسى تەڭلىمىدە «ھايات» تىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ مەن ئۈچۈن ۋە ئۆزىنى «مەن» دەيدىغان ھەممە تۇپراقداشلىرىم ئۈچۈن «ئىنسان» ماقامىدىكى «ھايات» تىن ئىبارەت. ماھىيەت — «ھايات» بىلەن «ئىنسان» نىڭ، «ئىنسانىي» ھاياتنىڭ ھەقىقىي پەرقى! مەن، دەل مۇشۇ «ماھىيەت» ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى يوقاتقان خاك توزىڭى، جاننىڭ ئالىيسى تەنگە قايتا قوشۇلماق بولغاندەك، مېنىڭ مۇناجىتىم يوقاتقان ئىنسانىي ماھىيەتلىرىمگە مۇيەسسەر بولماق.

مەن — بىر سىقىم تۇپراق! مەن سېنى زېمىندىن، تۆت ئەتراپىمدىكى تۇپراقلار تۈركۈمىدىن، بۇ تۇپراقلارنىڭ تارىخىي ھېكايەتلىرى، چۆچەكەش روھىيەتلىرى، ئۈمىدۋار شېئىرىيەتلىرى ۋە ئاجايىپ ھېكمەتلىرىدىن يۇلۇپ ئېلىپ، شاھانە يوپۇقلار بىلەن بېزەپ، ئاخىرۇمازدا ئىلاھىي ياكى مېترا قۇياش مۇئەككىلىدەك «نۇر»، «نۇر ئەفشان»، «نۇر ئوغلى» دېگۈچىلەرگە قوشۇپ قېشىمنى كۆمۈردەك قارايتىپ، مۇشتۇملىرىمنى تاغدەك تۈگۈپ ھومىيىدىغان تۇپراقمەن.

مالائىكىلەر تۇپراققا، قۇياش زېمىنغا، تاغ چوققىلىرى تىرەن جىلغىلارغا تەزىم قىلىدىغان زامانلاردىلا ئىنسانىيەت ئۆز ماھىيەتلىرىگە مۇيەسسەر بولۇشى مۇمكىن. مانا بۇ، تۇپراقنىڭ مونولوگى!

1991 - يىلى 9 - ئاينىڭ 7 - كۈنى، قەشقەر، شامالباغ

مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى

نەسىرلەر

پىچىرلايمەن

پىچىرلايمەن، ھەر كۈن پىچىرلايمەن، خۇددى نەچچە ۋاخ دۇئا ياكى ئايەتلەرنى ئوقۇغاندەك.

ھەر كۈن زېرىكمەي، ئۇنتۇماي ئوقۇيمەن، تەكرارلايمەن خۇددى شەيخلەر قەسىيدە ھېكمەتلەرنى ئوقۇغاندەك پىچىرلاپ ئوقۇيمەن، تۇرغىنىمدا ئوقۇيمەن، يول ماڭغىنىمدا ئوقۇيمەن، جىملىق ئىچىدە ئوقۇيمەن، شاۋقۇن - سۈرەنلەر ئارىسىدا ئوقۇيمەن، گاھ پىچىرلايمەن، گاھ ئاۋازلىق ئوقۇيمەن، خۇددى پاساھەت بىلەن قىرائەت قىلىشۋاتقاندەك ئوقۇيمەن، گويا بىرسى مېنى زور كۈچ بىلەن مەجبۇرلاۋاتقاندەك ئوقۇيمەن.

پىچىرلىغىنىم — مىسرا، پىچىرلىغىنىم — بېيىت، ئوقۇغىنىم — ناخشا - كۈي.

ئۇ، ئەقىدە، ماڭا بوۋىلىرىمىدىن مىراس قالغان ئەقىدە، بوۋىلىرىم ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىنى، يۈرەك باغرىنى، بارلىقىنى ئەنە شۇ ئەقىدە ئۈچۈن تەقدىم ئەتكەن، ئۇنى مۇھەببەت ئىشقىلىرىنىڭ ئابى كەۋسەرلىرى بىلەن يۇغۇرۇپ، ساپ قانلىرى بىلەن رەڭ بەرگەن.

شۇڭا ئۇ، بىپايان چۆللۈكلەردە قۇرۇپ قالمايدۇ، شاماللاردا ياپراقلىرىنى تاشلىمايدۇ. جىملىق ئىچىدە چىرىمەيدۇ، شاۋقۇن - سۈرەنلىك بورانلاردا بولسا ئىككى قانىتى يېرىلمايدۇ.

شۇنداق ئەقىدە، شۇنداق مۇھەببەت ماڭا مىراس قالغان. ئۇ، گوياكى نۇر، بەلكى جاسارەت، ئۇ، قەتئىي ئىشەنچ ۋە يېمىرىلمەس ھەقىقەت ئۈچۈن، ھەق ئۈچۈن ئۆزىنى تەقدىم قىلىپ جان بېرىشتىن ئىبارەت.

بۇ ئەقىدە — مۇھەببەت، ئۇ، ئىنسان ۋۇجۇدىغا جان، قۇۋۋەت، بەخش ئېتىدۇ. ئۇ، دىلدىن سۆيگەنلەرگە، سۆيۈشكە تېگىشلىكلەرگە ئۆزىنى بەخشەندە قىلىشتۇر.

ئۇ — ناخشا، ئۇ — كۈي، مېنىڭ ۋۇجۇدۇمغا مېھرىبان ئانامنىڭ ھالال سۈتى بىلەن سىڭىپ كىرگەن مىسرالار، كۈي - قوشاقلار، ئاتامنىڭ قەسەم - ئانتلىرى، ئۇلار ئۇلۇغ زېمىن، ئۇلۇغ تۇپراق ئۈستىدە ياڭراپ تۇرىدىغان، بەلكى مەڭگۈگە ياڭراپ تۇرىدىغان كۈيلەر.

مەن ھەر كۈنى پىچىرلايمەن، ھەر كۈنى ئوقۇيمەن. بۇ مىسرالار، بۇ سۆيگۈ - مۇھەببەت مېنىڭ ھاياتىمنىڭ مەنىسى، ئۇلار مېنىڭ ئېتىقادىمنىڭ ھاياتلىق سۈيى، خۇددى يېشىل تال - باراڭلارنى ياشارتىپ تۇرىدىغان جەننەتنىڭ شەربەتلىرى.

مەن ھەردەم ئوقۇيمەن، خۇددى گۈللەرگە سۇ سەپكەندەك، ھەر كۈنى ئوقۇيمەن.

قاغجىراپ تۇرغان زېمىنغا سۇ باشلىغاندەك، ھەر كۈنى ئوقۇيمەن، شاۋقۇن-سۈرەنلەرگە جۆر بولغاندەك.

ئەنە، ئەتراپتىن، بۇرجەكلەردىن ئاڭلىنىۋاتىدۇ، ئەكس سادالار، ئۇلارمۇ ئوقۇۋاتىدۇ، مۇھەببەت كۈيلىرىنى تەكرارلاۋاتىدۇ، ئارزۇ ئارمانلىرىنى كۈيلەپ، قەھرۇ غەزەپلىرىنى مۇجەسسەم قىلىپ، گاھ كۈچلۈك، گاھ پەس، دەم سۈكۈت ئىچىدە، دەم يەر-زېمىننى تەۋرەتكۈدەك قۇدرەت بىلەن.

مەن شۇئان پىچىرلايمەن، ھەر كۈنى پىچىرلايمەن، خۇددى كىچىك تالىپ دەرس تەكرارلىغاندەك، پىر-ئۇستازىغا ئەگىشىپ بولۇپ-جۆر بولۇۋاتقاندەك، ئەگىشىمەن. خۇددى تۆگە قاتارىغا ئەگىشىپ ھەيۋەتلىك كارۋان بولغاندەك، جىملىق ئىلكىدە ئەمەسمەن، زىكىرلىرىم ئەبەدىي توختىماس، گويا كارۋان قوڭغۇراقلىرى گاھ ئېگىزدىن — بارخانلاردىن، گاھ يىراقتىن ئاڭلانغاندەك روشەن جاراڭلايدۇ.

مەن پىچىرلايمەن، گاھ ئاۋازلىق ئوقۇيمەن، ناخشا قىلىپ، ئىمان-ئەقىدەمنى، سۆيگۈ-مۇھەببىتىمنى!

سوراق

ئەسلەيمەن، ياد ئېتىمەن، ھەر كۈنى، ھەر سائەت، پۈتۈن ئۆمرۈمنى، ياشلىق دەرمانلىرىم، گۈزەل ئارمانلىرىم، خىياللىرىم، قىلغان-ئەتكەنلىرىمنى ئەسلەيمەن، سەھەر-تاڭدا ئەسلەيمەن، قاراڭغۇ-تۈندە ئەسلەيمەن. بىدارلىقىمدىلا ئەمەس، ھەتتا چۈشلىرىمدىمۇ ئەسلەيمەن، گويا شۇنداق ئەسلەپ، ھېساب-كىتاب قىلىمەنكى، قوللىرىمدا تۇرغان تەسۋىلىرىمنى سىلاپ، تونۇپ ھەر بىر دۇئاغا بىر قېتىم ئۆتكۈزگەندەك، ساناقلىرىم توشقاندا قورقىمەن، سۈركە تولىمەن، گويا ئۆمرۈم ئاياغلىشىپ، ئەجەل، ۋاقىت-سائەت يېتىپ كەلگەندەك، قاتتىق ئازاب، قىيىن-قىستاق، سەكراتۇل مەۋت يېتىپ كەلگەندەك، ئۇنىڭ مۇشكۈل مىنۇتلىرى مېنى سىناق-ئىمتىھان قىلىۋاتقاندەك، شۇ دەم قورقىمەن، يۈرەكلىرىم گۈپۈلدەپ سوقۇپ كېتىدۇ.

چۈنكى بۇ، ئەقىل-ئىدراك سورىقى ئىدى. مۇبادا، راست شۇ مىنۇت يېتىپ كېلىپ قالسا، مېنىڭ سەكراتىمغا، ئىنسانىنىڭ ئاخىرقى تىنىقلىرى ۋە ئاقىۋەتلىرىگە قاراپ دىشۋار قىلىپ، تەسبىھ ئېيتىپ ئولتۇرغانلار ئارىسىدىن ئەقىللىقراق، پەرزەنتىم ياكى نەۋرىلىرىم مېنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىمنى، تۆھپە-گۇناھلىرىمنى سوراپ، ھايات ئىزلىرىمنى دىرەكلەپ قالسا، نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن!؟

ئەگەر شۇ مىنۇت تەقدىرىمنى سوئال-سوراقلارغا جاۋاب بېرىپ زۇۋانغا كېلىشتەك شان-شەرەپكە سازاۋەر قىلىپ، نەپەس-ئاۋاز بەرسە نېمە دەيمەن؟!

قايسى تۆھپىلىرىمدىن مەغرۇرلىنىپ، قايسى گۇناھ-شەرمەندىچىلىكلىرىمدىن ئۇيات ھېس قىلىپ، ئۇلارنىڭ جاۋاب كۈتۈپ تۇرغان ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن ئۆزۈمنى قانداق قاچۇرىمەن؟!

دۇنياغا ئاپىرىدە بولۇش، ياشاش، تىرىكچىلىك، ئىجاد-مېھنەتلەرنىڭ قايسى چېچەكلىرى، قايسى مىسرا، قايسى بېيىت، قايسى كەشىپ-ئىختىرالاردىن سۆيۈنۈپ، پەخىر-ئىپتىخار قىلىمەن؟!

پەرزەنتلىرىمنىڭ يۈزلىرىدە ئەكس ئەتكەن خاتىرجەملىك ۋە سۆيۈنۈش نۇرلىرى، كۆزلىرىدە ئەكىۋاتقان مەمنۇنىيەت ياشلىرىدىن تەسكىن ۋە ئارام تاپىمەن؟!

قورقىمەن، سۈرگە تولىمەن، تەنلىرىم تىترەپ كېتىدۇ. ھاياتلار ئالدىدا شان-شەرەپ بىلەن ئەمەس، بەلكى خىجالەت، ئىزا-ئەلەم بىلەن كېتىپ قېلىشىمدىن ئۇيات ھېس قىلىمەن، شۇڭا ئەسلەيمەن، ھايات قەدەملىرىمنى ئەسلەيمەن.

ئەرۋاھلارچۇ؟ دادامنىڭ، ئانامنىڭ، چوڭ بوۋىلىرىم، مېھرىبان مومىلىرىمنىڭ سوئال-سوراقلىرىچۇ؟ ئۇلار مېنى ئۇ ئالەمدە قانداق چىراي، قانداق مۇئامىلە بىلەن كۈتۈپ ئالار، دەپ ئويلايمەن.

تېخى بىر قانچە كۈننىڭ ئالدىدا چوڭ دادام رەھمەتلىكنى چۈشەپ قاپتىمەن. ئۇ ھايات ۋاقىتلىرىدا ماڭا بەك ئامراق ئىدى. ئۇ، ئاپئاق ساقىلىنى سىلاپ مۇلايىم ھالدا سۆزلەيتتى، ماڭا بىر قېتىممۇ كايىپ باقمىغانىدى.

ئۇ بەزىدە ھاپىزلەردەك تىترەك ئاۋازىدا بېيىتلارنى ئوقۇپ، ئەدەب-ئەخلاقنى ئۆگەتسە، گاھ تۇرۇپلا، ئەپلاتون-سوقراتلاردىن بەھس قىلىپ، پەلسەپىنىڭ ھېكمەتلىرىنى ئۆگىتەتتى. گاھىدا مۇنەججىملەردەك ئاسمان سەتھى-كائىناتتىن سۆز ئېچىپ ئۇلۇغبەگنىڭ يۇلتۇزلار جەدۋىلىنى سانايتتى، گاھ ئادەم تېنى، ئىلمىي تىبابەتتىن، لوقمان، ئىمادىددىنلەردىن نەقىل كەلتۈرسە، بەزىدە ھاسىسىنى يەرگە سىجاپ ھەندىسە، ئەل خىمىيەلەردىن پاكىت كەلتۈرەتتى.

ئۇ گويا دانىشمەنلەر، ھەكىملەر، ئالىم-ئۆلىمالاردەك گاھ ئىماندىن، قۇرئان-ھەدىسلەردىن تەنبىھ ئېيتىپ مېنى ئاگاھلاندۇراتتى. مەن ئۇنىڭ پەرىشتىدەك ئاق ساقىلى، نەللە-پەرىجلىرى، قىياپەت-بەشىرىلىرىدىن خۇددى جەننەت ئەھلىنى كۆرگەندەك بولاتتىم. ئۇنىڭ تىك-تىك كەتكەن قاشلىرى ئارىسىدىن قاپقارا كۆزلىرى مەندىن ئۈمىد-ئارزۇلارنى كۈتكەندەك يېنىپ تۇراتتى. ئۇ، ماڭا نىسبەتەن ئاتىلا ئەمەس، پىر-ئۇستاز ۋە ئىجادكار رەھنەما ئىدى. ئۇ، ئۆزىنى يېنىپ تۇرغان چىراغ، مېنىڭ بولسا پەرۋانە بولۇشۇمنى كۈتەتتى ۋە ھالا ماڭا شۇنداق دەيتتى.

ھالا بۈگۈنگە كەلگەندە ئۇ مەندىن نەپرەتلىنىپتۇ. تۈنۈگۈن كۆرگەن چۈشۈمنى، ئۇنىڭ قىياپەتلىرىنى ئېيتىشتىن قورقىمەن.

ئۇ، ئاق بوز ئات مىنگەن، قولىدا ھاسا، ئات تىپچەكلەپ، ئېغىز دۇرۇقىنى چايناپ، ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتەرمەكتە. مەن بىر بۇلۇڭغا قىستىلىپ قالدىم. ئۇ غەزەپ بىلەن سۆزلىمەكتە:

— سەن تېخى مېنىڭ نەۋرەممۇ، مېنىڭ نەسىل ۋۇجۇدۇممۇ؟ زامان ناكەسلىرىگە ئايلىنىپ قالغان ئەۋلاد. سەن ياكى ئىلىم-ئىرپاندا يوق ياكى ئىماندا، يا ھەرىكەتتە يوق ياكى بەرىكەتتە. يا بارگاھدا ئەمەس ياكى جەڭگاھتا، يا قىممەتنى چۈشەنمەيسەن ياكى پۇرسەتنى بىلمەيسەن. ھۈنىرىڭ رەڭۋازلىق، قۇرۇق گەپ سۆلەتۋازلىق، ئالدىڭغا كەلگەننى يەپ، ئاغزىڭغا كەلگەننى دەپ يۈرۈيسەن. يالتىراق شۆھرەتلىرىڭ بىلەن كىمدىيىسەن. مەن سېنىڭ شۇنداق بىر نەسلىڭگە ئايلىنىپ قېلىشىڭنى بىلگەن بولسام...

ئۇ ۋارقىرىغىنىچە ئاتنى دىۋىتىپ، قولىدىكى ھاسىسىنى ماڭا تەڭلىدى. ئۇ ھايات

ۋاقتىدا زەيتۇن شېخىدىن قىلىنغان ھاسىنى تۇتۇپ خۇتبە قىلغاندەك ئۆرە تۇرۇپ سۆزلەيتتى. مەن ئۇ ھاسىنى ياخشى كۆرەتتىم. ئۇ ھازىر مىسرانىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. شۇ ھاسىنى ماڭا شىلتىغانىدى، مەن قورققىنىمدىن ۋارقىرىۋەتتىم. ۋارقىرىغىنىمچە ئويغىنىپ كەتتىم، تەرلەپ كېتىپتىمەن. توۋا قىلدىم، توۋا، تىرىكلەرمۇ ئاخىرقى مىنۇتلاردا سوئال سورايدىكەن، ئەرۋاھلارمۇ سوئال سورايدىكەن.

تىرىكلەرنىڭ مەندىن كۆرگەن پايدا - مەنپەئەتلىرى چاغلىق بولسا، ئەيىب قىلىدىكەن ياكى مەسخىرە قىلىدىكەن. ئەرۋاھلار بولسا ئۈمىدلەرگە مۇناسىپ بولمىغانلاردىن ھېساب ئالىدىكەن.

ھاياتلىقىمنى شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ھېسابلاپ كۆرىدىغان بولدۇم. ئادالەتنىڭ جىڭ - تارازىلىرىدا ئۆلچەپ كۆرۈشكە تىرىشىدىغان بولدۇم. ئادالەتنىڭ ئۆز مىزانى بار، ئۇنى ھېچكىم ئۆزى بەلگىلەپ ئالالمايدۇ. سەھنىگە چىققانلار نېمە دەپ ماختانسۇن، قىلمىشلىرىنى قانداق رەڭ بىلەن پەردازلىسۇن، ھەممىسى بىكار. كۈن ئۇزاق، لېكىن ھامان ھېساب بار.

شۇڭا سوراقلايمەن، ھېسابلايمەن. ھاياتىمنىڭ دەپتىرى، تىرىكلىكىنىڭ نىشانلىرىنى دەڭسەپ باقىمەن، سوئاللىرىمغا جاۋاب ئىزدەيمەن.

ھەر كۈنى ئېتىقادلىرىمنى ياد ئېتىمەن، گۇناھلىرىمغا تۆۋە قىلىپ مەغپىرەت ئىزدەيمەن.

لېكىن ئەڭ چوڭ مەغپىرەتنىڭ ياخشى ئەمەل، پايدىلىق ھەرىكەت ئىكەنلىكىگە ئىشەنچىم كامىل.

سائەت

ئۆيۈمنىڭ ئۇدۇل تېمىدىكى سائەت توختاۋسىز ھالدا چىكىلداپ مېڭىپ تۇرىۋاتىدۇ. ۋاقىت - مۆھلەتلىرى بويىچە قوڭغۇراقلىرىنى ئۇرۇپ جاراڭلاۋاتىدۇ.

ئۇ مېنىڭ كۆز ئالدىمدا تۇرۇپ ۋاقىتنىڭ قەدەملىرىنى مەلۇم قىلىپ تۇرىدۇ. تاڭدا — سەھەردە دىلنى لەرزىگە كەلتۈرگۈچى ساداسى بىلەن مېنى ئويغىتىدۇ، ئاگاھ بولۇشقا ئۈندەيدۇ. ئۇنىڭ ھەر بىر چىكىلداش، ھەر بىر قوڭغۇرىقىدا غەپلەتنىڭ كۆز باغلايدىغان پەردىلىرىنى سۈپۈرىدىغان كۈچلۈك بىر ئېقىم بولۇپ، ئۇ، مېنى غەپلەتتىن قۇتقۇزىدۇ.

مەن پات - پات سائەتكە قاراپ تۇرىمەن. ھەر قېتىم قارىغىنىمدا ۋاقىتنىڭ قەدەملىرىنى بىلىپ تۇرىمەن. كۈننىڭ ئۆلۈشلىرىنى ھېسابلاپ تۇرىمەن. گاھىدا ھېساب ھاياتقا، شەخسەن ئۆز ئۆمرۈمنىڭ ئۆمۈرسائەتلىرىمگە تاقىلىپ قالغاندا، ھايات سائەتلىرىمدىن قانچىلىكىنى بېسىپ ئۆتكەنلىكىمنى ھېسابلاپ، قالغانلىرىغا قىياس تاپالماي قالغىنىمدا بولسا، تىترەپ، قورقۇپ قالىمەن، مېنى سىر باسىدۇ. ئالەم قاراڭغۇلاشقاندەك بولىدۇ.

لېكىن سائەت مېنىڭ ھېسابلىرىم بىلەن ئالاقىسىز ھالدا پەرۋاسىزلىق بىلەن ئۆزىنىڭ يورغىلىشى بويىچە يولىنى داۋام قىلىۋېرىدۇ، چىكىلداۋېرىدۇ. قوڭغۇراقلىرىنى جاراڭلىتىۋېرىدۇ. ھەر كۈنى ئوخشاش باھارنىڭ ئۈمىدلىك كۈنلىرى، يازنىڭ ئاپتاپ -

ئىسسىقلىرى، كۆزنىڭ مول باياشادچىلىقى، زىمىستان قىشىنىڭ زېرىكتۈرەرلىك كۈنلىـ
رىمۇ ئوخشـاش مېڭـىۋېرىـدۇ. بۇنـىـڭ بىلـەن ئـايلار، يـىـلـلار ئاپـلـىنىـپ
تۇرـىـدۇ. يىلـلار خۇددى دەرەخ قـوۋزاقـلـىـرى يـېڭـىـلانـغانـدەك يـېڭـىـلـىنىـپ
تۇرماقچى بولىدۇ. بىراق يىلنىڭ، ئاينىڭ پۈتۈن قىياپەتلىرى ئوخشاش، ھېچقانداق
بەلگە، نىشانلىرى يوق، ئۇنىڭ ھېساباتى پەقەت ئىنساننىڭ سانىقى ئۆتكەنلەرنى ئـەسـ
لەپ، يېڭىلىرى ئۈچۈن قۇدرەت ـ ئىمكان تېپىشىدىكى بىر خىل ساناق ئۇسۇلى. هاياتـ
نىڭ قەدەملىرى چەتكە نىسبەتەن ئوخشاش، ئۇ ھەممىنى ئوخشاش سانايدۇ.

هاياتنىڭ قىممىتى ۋاقىت ـ سائىتى بىلەن ئىنسانمۇ شۇ ۋاقىت ـ سائەت ئىچىدە
قۇدرەتلىك ھەم قەھرىمان، ۋاقىت ـ سائەت چېگرىسى ئىچىدە ئالىم. دەنا بولمىسا، يەـ
نە شۇ ۋاقىت ـ سائەت ئىچىدە زەئىپ ئاجىزلىقىنى ئاشكارىلايدۇ. لېكىن سائەت بـولـ
مىسا كېچە ـ كۈندۈز، شادلىق بىلەن قايغۇ، هايات بىلەن ماماتنىڭ قەدەملىرىنى ئۆـ
زىنىڭ چېكىتلىرىگە ئوخشاش بىر خىل سانايدۇ. ئۇلارنىڭ ئىنسان يۈرىكىنى قانچىلىك
سارسىمىگە سېلىشىغا پەرۋاسىزلىق بىلەن نەزەر تاشلايدۇ.

ئىنسان قايغۇلارنىڭ بىر يولى ئۆپراپ كېتىشىنى، شادلىقنىڭ بولسا، قانغۇچە داـ
ۋام قىلىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. بۇ، ئىنساننىڭ ئارزۇسى. سائەتكە نىسبەتەن ئۇلارنىڭ ھەمـ
مىسى ئوخشاش. ئۇ ئالدىرىغانغا ئالدىراپ، زېرىككەنلەرگە ھەمدەم بولمايدۇ. ئۇنىڭ
ھېسسىيات تەقەززالىقى بىلەن ئالاقىسى يوق.

سائەت چېكىلداپ ھەممىگە ئوخشاش قارايدۇ. ھەرنەرسىنىڭ ۋاقىت ـ سائىتى، مۇدـ
دەت ـ مۆھلىتىنى ئوخشاش سانايدۇ. ھەممىنىڭ ۋاقىت سائىتى بار. ئۇلار ئەنە شۇ مۆھـ
لەت چەمبىرىكى ئىچىدىلا ھاياتلىق تەنتەنىسى، شادلىق كەيپىنى سۈرەلەيدۇ ۋە مەۋـ
جۇت بولالايدۇ. بۇ تەقدىرنىڭ بەلگىلەپ بەرگەن مۆھلىتى، ۋاقىت ـ سائىتى.

ئانا قورسىقىدا ئاپىرىدە بولغان سۆيۈملۈك بالا ۋاقىت ـ سائىتى توشقاندىن كېـ
يىن زېمىنغا چۈشۈپ، قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا مۇشەررەپ بولىدۇ. ئۇ ۋاقىت ـ سائـ
تى توشماستىن تۇرۇپ تۇغۇلمايدۇ. ۋاقىتتىنمۇ ھەرگىز ئېشىپ كەتمەيدۇ، شۇنـ
داقلا ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلىپ خىزمىتىنى تاماملايدۇ، ھاياتلىق يولى مانا
مۇشۇنداق چەكلىك مۆھلەت ئىچىدە نامايان بولىدۇ.

سائەت ئۆز قەرەلى بىلەن چېكىلدايدۇ، ئۆز قەرەلى بىلەن جاراڭلايدۇ.
ئۇغالىبلارغىمۇ، مەغلۇپلارغىمۇ، غەلىبە تەنتەنىسىگىمۇ ھەمدە ھالاكەت ۋە
زاۋاللىقىمۇ ئوخشاش قاراپ، غەلىبىگە مەنسۇپ بولغانلارغا قوشۇلۇپ زەپەر
ناخشىسىنى ياڭرىتىپ، زاۋاللىققا يۈزلەنگەنلەرگە ئىچ ئاغرىتىپ، ماتەم مۇزىكىسىنىڭ
كۈيلىرىگە قوشۇلۇپ كەتكەندەك تۇيۇلىدۇ.

سائەت چېكىلدايدۇ، قوڭغۇراق جاراڭلايدۇ، چەك رەھىمسىز قەدەملىرىنى بىر
چامدام ـ بىر چامدامدىن بېسىپ ئىلگىرىلىمەكتە. مۆھلەت، مۇددەت، ۋاقىت ـ
سائەت ئۆز مېڭىشىنى پەرۋاسىز ھالدا داۋام قىلماقتا.

غەيرەت ئوپۇر

رەزىل ئايال شەجەرىسى

(سونىت داستان)

1

ئەي ئادەم دۇنيادا نىمە مۇقەددەس؟
سەن بەلكىم تەگرى دىپ بىرىسەن جاۋاب.
تەگرىدەك مۇقەددەس مۇھەببەتمۇ بەس،
مۇھەببەت ئۆلتۈرەر، كۈلدۈرەر قىيناپ.
كاككۇكلار زەينەپكە بولىدۇ ئاشىق،
دەردىنى بىلمەسمەن قاناتلىقلارنىڭ.
ھۆرۈلقا ـ ھەمراجان تۇگىدى بارلىق،
ئىپسىدە بار بەلكىم ساۋاتلىقلارنىڭ.
كاككۇكلار ۋاپاسىز بولدى نەجەپمۇ؟
ئالەمنى سۇئاللار قاپلار تۇماندەك.
ئۇ سوئال تەگرىنىڭ، مىنىڭ ئەمەسمۇ؟
ئاچچىقىم كۆزۈمدىن كىلەر بوراندەك.
كاككۇكلار، زەينەپلەر بولدى ئادەملەر،
ھۆرۈلقا ـ ھەمراغا تولدى ئالەملەر...

2

تۇنۇگۇن بىر ۋەقە بولدى دۇنيادا،
زەھەرلەپ ئۆلتۈردى بىر ئايال ئەرنى.
ئۇ ئايال سۆيگۈ ۋە نومۇس ئالدىدا،
رەزىل بىر خەۋەردەك كەزدى شەھەرنى.
ئۇ ئايال ئاسىلىق قىلدى سۆيگۈگە،
ئۇ ئايال ئاسىلىق قىلدى تەگرىگە.
ئۇ ئايال ئاسىلىق قىلدى ئۆزىگە،
ئۇ ئايال ئاسىلىق قىلدى دەردىگە.
ئۇ ئايال سۆيەتتى باشقا بىرىنى،
چىرايلىق رۇخسارى بولغانىتى قارا.
ئۇنتۇغان ئىدى ئۇ سولدات ئىرىنى،
ئالىمدەك كۆكسىنى تۇتۇپ قىلىچقا.
ئۇ ئايال قەبرىگە بولدى تاماشا،
ئەي قىلىچ غالىبلار قولىدا ياشا؟!

3

ئۇ قىلىچ سودىيە قىلىچى بىلسەڭ،
ئۇ قىلىچ ھەقىقەت قىلىچى سوتتا.
ئەي ئايال ئالەمدە شۇملۇق تىلىسەڭ،
ئەڭ ئاۋۋال نىمىشقا كۆيىسەن ئوتتا؟
ھۆرۈلقا ـ ھەمراجان دىدىم سونىتتا،
دەسلەپكى مۇھەببەت شۇنداق ئىدى دەل.
قاراڭغۇ كۆرۈنمەس كۆزگە يورۇقتا،
بازغانسىز چاچالماس ئۇچقۇننى سەندەل.
سولداتنى قەۋەتلا سۆيەركەن ئۇ «قىز»،
سولداتمۇ ئۇ «قىز»نى سۆيەركەن شۇنداق.
كىرپىكلەر ئاھ بەلكىم ئۆتكەن ئۇيقۇسىز،
مۇھەببەت ئالەمدە بولىدۇ بۇنداق.
ۋە لىكىن، سولداتقا قىلىپ يامانلىق،
بىر ئوماق بالىغا يەتكۈزدى خارلىق.

4

بۇ شاھلار ئۇرۇشى مەزگىلى ئىدى،
سولداتتا بار ئىدى ھۆرلۈك قايغۇسى.
ئۇ ياتلار ئىلىگە غازاتقا كىردى،
بار ئىدى جەڭگاھتا ئۆلمەي قايغۇسى.
ھەقىقەت،
ئۆلمىدى جەڭگاھتا سولدات،
مۇھەببەت دەرىخى كۆكلەپ يۈرەكتە.
كۆيدۈرەر ئىدى ئۇ ئاشىق پەرىزات،
كۆيمەيدۇ قايسىلار ئوتخۇر كۆيۈكتە؟
قايتتى ئۇ ئۆز شاھى ئىلىگە ئاخىر،
قىلىچنى قىستۇرۇپ، كۆتۈرۈپ بايراق.
يات ئەلگە نەچچە يىل بولۇپ مۇساپىر،
سۆيگىنى بولۇپلا قىلىچتەك ياراق.
ئاھ، بۈگۈن قۇچاقلاش، سۆيۈشۈش ئۆيدە،
ئىككى ياش كۈلەتتى خۇشال ئۆلۈمدە.

5

ئاياللار لەززىتى ئەڭ ئىغىر شاراب،
ھىسسىيات سولداتنى مەست قىلدى دەھشەت.

ئايااللار سىھرىگەر، قويىدۇ ئالداپ،
يالىڭاچ بەدىنى ئالەمگە شۆھرەت.
ئايااللار ئۇزۇنغا سوزۇلغان بىر يول،
ئەرلەرنىڭ يۈرىكى ئۆتىدۇ دەسسەپ.
شارلاردىن، غارلارغا باشلايدۇ ئۇ قول،
ئادەملەر ئېسىلىپ تۇرار لەپەڭلەپ.
ئايااللار ئادەمنىڭ ئانىسى بۇندا،
تەگرىمۇ ئۇلاردىن تۇغۇلغان بەلكىم.
ۋە لېكىن، ئايااللار تەگرى يولىدا،
پىر شەيتان ئالدىدا بولىدۇ تەسلىم.
پىر شەيتان نېمە ئۇ؟ نېمە ئۇ پەقەت؟
ۋىجدانى چىرىتكەن نومۇسسىز شەھۋەت.

6

چۈشلەرگە ساياھەت قىلغاندا سولدات،
ياتاتتى ئۇيقۇسىز ئايال يانپاشلاپ.
چۈشىدە سولداتنىڭ بولغانتى غازات،
ماڭاتتى يارىدار «قىز» نى ھاپاشلاپ.
زەھەردەك ئاچچىقى كېلەتتى ئۇنىڭ،
ئادەملەر قىرىلغان قانلىق غازاتقا.
قان بىلەن پۈركەلگەن ئادەم يولىنىڭ،
تور ياساپ كەلگىنى ئىدى ھاياتقا.
ئادەملەر ئەسلىدە تۇغۇلار ئازاد،
ۋە لېكىن، زامانىنىڭ تورى بوغۇزلار.
ئادەملەر، ئادەمگە بولاتتى قانات،
بولاتتى ئەسىرلەر مىليون نورۇزلار.
ئالماستەك ئۇيقۇدىن ئويغاندى سولدات،
قايرىلىپ كۆلەتتى يېنىدا جاللات!

7

ئاپئاق سۈت تېپتىنچ تۇراتتى سەھەر،
سولداتنىڭ ئالدىدا سۈزۈك ئاسماندەك.
سۈت ئەمەس ئەسلىدە ئىدى ئۇ زەھەر،
ئاسماندىن بىر قەدەھ ئوغا ئاققاندەك.
ئاق سۈتتەك بولىدۇ زەھەرلەر شۇنداق،
ئاق رەڭنىڭ ئىچىدە بولىدۇ شەيتان.
ئادەملەر سىھرىگەر خۇددى مۇشۇنداق،
شۇ ئۈچۈن بەزىدە ئاسمان قەھرىتان.

يامغۇرلۇق تۇپراقلار، قارلىق داللار،
ئاسماننىڭ باغرىدىن تۆكۈلگەن ھەسرەت.
ئاسماندەك ئاق ئىدى جاندەك باللار،
ئادەملەر رەزىللىك كىيدۈرگەن پەقەت.
ئاھ، سولدات بوغۇلار،
كۆزىدە چاقماق،
— ئەي ھايات بولدى بۇ بەك ئېغىر چاقچاق؟

8

چاقچاقنى بىلمەيدۇ ھايات ئەزەلدىن،
ھاياتقا چاقچاقنى ئۆگەتكەن ئادەم.
جان قاچقۇن بولغاندا بىباھا تەندىن،
بېرەلمەس ئۇ ھايات قايتىدىن بىر دەم.
ھاياتنىڭ شەكلى بۇ، ھايات پىخسىق باي،
بىر ئىشنى ياقتۇرماس ھېچكىمگە يارماق.
مۇشەققەت چەكسەڭمۇ ئالدىدا تالاي،
ئويلايدۇ يەنىلا تاشلاشنى قارماق.
ھايات دەپ ئۆلگەننىڭ تىللىرى قاتقان،
ھايات دەپ ئۆلگەننىڭ بېشى كېسىلگەن.
ھايات دەپ ئۆلگەننىڭ يۈرىكى ئارمان،
مىسلىسىز ئاق ئەتىر گۈللەر تىترىگەن.

پەقەتلا يۈرەكنى يارغاندا دەھشەت،
بولىدۇ ئېلىشقا بىر نەرسە پەقەت!

9

ئالەمدىن كەتتى ياش سولدات تۇيۇقسىز،
ماتەمنىڭ خەۋىرى يەتتى ئۇردىغا.
ئادەملەر، ئادەمگە بولماس ھوقۇقسىز،
كېلىدۇ، ھەر كىمنىڭ پۇرسەت قولىغا.
سولداتنى قەبرىستان ئالدى ھاپاشلاپ،
بۇ سۆيۈش ئەڭ گۈزەل مۇھەببەت بۇندا.
ئايالنى باشقا ئەر ئالدى قۇچاقلاپ،
بۇ سۆيۈش ئەڭ رەزىل سۆيۈش دۇنيادا،
سولداتنى سۆيىدۇ غالىبلار ئاسان،
غالىپنى غالىبلار سۆيەر ئالەمدە.

رەزىللىنى رەزىللەر سۆيىسىمۇ شۇئان،
گۈزەللىك يەنە زور كېلەر ئادەمدە.

قىلىچىنىڭ يالتىراپ تۇرغان بىسلىرى،
قورقىتار ئايالنى، تۇرۇپ ھېسلىرى...

10

قىڭغىر ئىش قىرىق يىل بولالماس غايىب،
قىرىق كۈن ئىچىدە ئىچىلدى بۇ سىر.
ئويلىساڭ يەنىلا ھايات ئاجايىپ،
بىر كۈنگە تەڭ كېلەر بەزىدە ئەسىر.
ئايالنى قەبرىستان باستى قارىدەك،
كۆكلىمەس جاۋابكار قىلىپ تۇپراقتا.
زېمىنىنىڭ بىر يېرى تۇرار يارىدەك،
يوكۇنۇپ ياتقانچە قېلىپ سوراقتا.
ئاق ئاسمان كېچىدە قويار بىر سوئال،
يۇلتۇزلار كۆپ چېكىت سوراق كەينىگە.
يارقىن ئاي تەۋرىنىپ تۇرىدۇ يال-يال،
بىر خۇنۇك نۇر چېچىپ رەزىل قەبرىگە.

11

ئەتىردەك ئېچىلىپ كەلمەكتە سەھەر،
ئاھ يەنە يالتىرار بىر قەدەھ زەھەر...

....

شېئىرلار

مۇھەممەت سالىم

بۇ شەھەردە سائەت سەككىزدە...

بۇ شەھەردە سائەت سەككىزدە...
ناشتا قىلماي تۇرۇپلا تېخى،
كۆك ئاسمانغا ئۆرلىتىپ تۈتۈن؛
چىلىك تەڭشەلگەن موخۇركىسىنى،
ئاچچىق - ئاچچىق شورايدۇ تۇرخۇن.

ئالاق - جالاق قاراپ ئەتراپقا،
كور خېرىدار ئىزدەپ بەستىگە؛
ئاخشام ياتقان تاشلاندۇق ئۆيدىن،
كوچىمەن دىلبەر چىقار رەستىگە.

ساماۋەردە قونۇپ قالغانمۇ؟
بىر نەچچە يىلەن باشلايدۇ غەيۋەت،
سۆز تېمىسى بولار ئۇلارغا،
ئۆيلەنگەچكە بۇزۇق ئايالغا،
سەتچىلىككە قالغان بىر ئەركەك.

ناماز بامدات ئوقۇپ مەسچىتتە،
ئىنساب تىلەپ ئاھالىلەرگە،
كۆلىمسىگە يانار موللىلار،
جىلتىسىغا سېلىپ قۇياشنى،
مەكتىپىگە ماڭار بالىلار.

×

يېيىپ كۆكۈم قاناتلىرىنى،
قايتىباشتىن ئويغۇغا زورلاپ،
ۋەدە قىلىپ شېرىن چۈشلەرنى،
ئەللەي ئېتەر يەنەشەھەرنى.
كۆزەت قىلار يۇلتۇزلار ئويچان،
ئىتلار بىلەن ئۇلپەت بولۇشۇپ،
قۇسۇق يالاپ ياتقان مەستلەرنى.

چېچەكلەيدۇ كوچا چىرىغى،
ھاۋا رەڭدە نامازشام گۈلدەك،
يول چېتىدە كىمىدۇ بىراۋلار،
قولتۇقىدا كوچىمەن دىلبەرلەر،
شىۋىرلىشىپ كېتەر ئىلگىرىلەپ.

چىرقىرايدۇ ئۇنئالغۇ ھالسىز،
قۇرۇق چاينى ئىچىپ كۈن بويى،
ساماۋەردە ئولتۇرغان جانلار،
قاۋاقلارنى قىزىتار ئەمدى،
ئۇسسۇل ئويناپ شالغۇت مۇقامغا.
پۇشمان قىلار يالغۇز مەيپۇرۇش،
تۆت پۇتلۇق بوپ تۇغۇلمىغانغا.

ئۆي - ئۆيلەردىن قاڭقىيدۇ لەرزان،
تائاملارنىڭ قاڭسىق ھىدلىرى،

تامشىتقۇزۇپ قۇرغاق لەۋلەرنى،
كارنايغىچە تويغان كىشىلەر.
كىكىرىشىپ كېرىلىپ ئاستا،
سۇرتىشىدۇ مەرۋايىت تەرنى.

ھوجرىسىغا چىقىپ بالىلار،
تىزىق - تىزىق مارجانلار بىلەن.
بېزىشىدۇ خاتىرىلەرنى،
ئۆگدەك باسقان كۆزلەرنى نوقۇپ.
تېلېۋىزور باشلار خەۋەرنى،

....

مەسچىتلەرگە ماڭار موللىلار،
دۇرۇت ئوقۇپ،
ئېيتىپ ئىستىقبار،
يېڭى كۈندىن بولۇپ ئۈمىدۋار.

گۈل ساتقۇچى قىز

ئەپكەلمەكتە شامال گۈل ھىدى،
سەھرا كەبى ساددا ھېس بىلەن،
تاڭ ۋە باھار ئېسمىنى ئېلىپ؛
بىر تال گۈلدەك گۈل ساتقۇچى قىز،
توپا يولدا كېلىسەن مېڭىپ.

ئوينىشىدۇ شېتىلە شامال،
بەخت رەڭلىك رومىلىڭ بىلەن،
قۇچىقىدىن قېچىپ شامالنىڭ،
شۇ بىردىنبىر رومىلىڭ سېنىڭ،
يېپىشىدۇ بوينۇڭغا مەھكەم:

كۆزلىرىڭدە ياپ- ياش بىر ئۈمىد،
گۈللىرىڭگە چىقسۇن خېرىدار...
كەنت بازىرى ئويغانغانمىدۇ؟
چىللىغاندەك قىلمىدى خوراز.
تۇۋلىمىدى مەزىنمۇ ئەزان،
تاپالارمۇ گۈللىرىڭ بازار،
بوپقالارمۇ باھاسى ئەرزان؟!

ئېھ گۈلچى قىز، بىر تال چېچەكسەن،
بولارسەنمۇ ماڭا تەئەللۇق،
ھەققىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈمنى بەرسەم؟

پارىنىڭ گۈلى ناخشىسى

ماڭماقتىمەن كۆكسۈمدە خەنجەر،
سېنىڭ سۆزۈڭ سايەڭ ئاستىمدا.
بولۇپ قالدىم پارىنىڭنىڭ گۈلى،
كۆرگەنلىرىم پەقەت كۆلەڭگەڭ.
ئەمەس ھەرگىز قۇياشنىڭ نۇرى،
كار قىلمايدۇ پەسىل ھېكمىتى:
ئەركىلەتمەس باھار شامىلى،
يازدا يامغۇر ئۆتەلمەس يۇيۇپ.
توزۇتالماس كەچكۈز جۇدۇنى،
قىشتا قارمۇ كېتەلمەس كۆمۈپ.
يىغلامسىراپ تۇرىمەن ھامان،
خەنجەرسىمان لېۋىڭگە سۆيۈپ...

بۇزۇلىدۇ چۈشلىرىم بەزەن...
شەيدا قىلار ھەركىمنى ھۆسنىم،
لېكىن، ئۈزۈپ ئالمايدۇ ھېچكىم.
كىم ئەدەبكە ئۆگەتكەن، قاچان،
كىم تەرتىپنى ئورناتقان ئوبدان؟
رەيھان كەبى پۇرىقىممۇ بار،
نېچۈن ئۈندىن بەھرىسىز جاھان؟

كىم ئاستىمنى قويغان سۈپۈرۈپ،
قېنى مەن بەك ئامراق ماياقلار؟
قېنى ئەگىپ كېتەلمەيدىغان.
كېپىنەكلەر - رەڭدار قاناتلار؟
كۆز ئاچقاندەك بوۋاق ئۇيقۇدىن،
توزان بېسىپ ياتقان ئېگىمدا،
ئويغانماقتا يۇمران بىر ھېسلار.
ئېھ، ئەجەبمۇ كەتتىم ئىنىسقلاپ،
قالارمىدىم دەيمەن سەگىدەپ،
قىسىۋالسا قولاقتا قىزلار...

ئەتراپىمدا گۈللەر بار تالاي،
لەۋلىرىدە ئەسەبىي كۈلكە.
كۈلەلمەيمەن نېچۈن شۇنداق مەن،
يا كۈلۈشنى ئۆگەنمەيمەن ھەم.
يېنىمدىلا تۇرسىمۇ ئۆلگە؟
ئۇلار ئەسلا ياقتۇرماس مېنى،
ياقانمىدى ئۆزلىرى ماڭا؟
يالغۇزلۇقۇم شۇڭا ئۇزاقتىن
بولۇپ كەلدى بىردىنبىر ھەمراھ.
كۈلەلمەستىن يېتىم بالىدەك،
كېتەرمەنمۇ تەنھا، ئارماندا؟

سەن - مەن چۈشكەن ئۆمۈچۈك تورى

يۈرىكىمدە شېرىن بىر تىترەك،
خەنجەرسىمان لېۋىڭدە لېۋىم.
يوللارسەنمۇ دوزاخقا مېنى،
چىقسپ كەتسەم باغرىڭدىن سېنىڭ؟
ماڭماقتىمەن كۆكسۈمدە خەنجەر،
كۆرۈم ئەمەس، ئىزدەپلا ئۆلۈم.
ھە راست، قېنى يول خېتىم مېنىڭ؟
يىرتىلماقتا پارىنىڭ چېتى،
سىلكىنمەكتە ئۆمۈچۈك تورى...

ۋەتەنىنىڭ سىرتىدا

ۋەتەن،
ئوخشىمامدىكىن سەگەنچۈكتىكى
تاتلىق كۈلۈپ ياتقان بوۋاققا؟
ئوخشامدىكىن خىلۋەتتە ياكى
خۇشال ئۈنلەپ ئاققان بۇلاققا؟

ۋەتەن،
ئوخشامدىكىن كۈلكىسى بىلەن
يۈرەكلەرگە ئوت ياققان قىزغا؟
ئوخشامدىكىن مەككىدەك گويا،
تاۋاپگاھقا ئايلانغان ئىزغا؟

ۋەتەن،
بوۋاق بولساڭ يېڭى كۆز ئاچقان،
ئىسىم قويسام چاقىرىپ ئەزان.
بۇلاق بولساڭ، يىگانە ئۆزۈم،
سەيلە قىلسام، چۆمۈلۈپ ئالسام...

ۋەتەن،
قىز بولساڭچۇ؟ باغرىمغا ئالسام،
ئانا بولساڭ تۇنجى ئوغلۇمغا.
ئىز بولساڭچۇ؟ ساڭا باش قويسام،
سۆز بەرسەڭدى قايتا تۇغۇمغا...

يەنە ۋەتەن،
سەدىقىگە بەرگەن نان بولساڭ،
خورجۇنۇمغا سېلىپ ئەپكەتسەم،
مەيلى جەننەت بولمىسا نېسىپ،
مەيلى ئۇدۇل دوزاخقا كەتسەم...

ۋەتەن،
ئوخشامدىكىن كەچكۈزدە ياپراق،
چۈشلىرىدە كۆرگەن كۆكلەمگە؟
ئوخشامدىكىن كۆزلىرىمگە، ياق،
يۈرىكىمگە كۆمۈلگەن «سەن»گە؟

ۋەتەن،
قۇچاقلىسام يېتەرمۇ قولۇم،
سۆيۈپ ئۆتسە سېنى بار ئۆمرۈم.

دىلشات ساھىت

چىغىر يوللار

پۇچۇق - پۇچۇق تەخسىلەردە نۆل

كۆز يېشىدا ئويىنار تولۇنئاي،
نەپەسلەرگە سىرداش شامالنىڭ،

شەپەق ئۆچكەن ئۆگزىدە مالاي،
تەكرارلايدۇ كۈيىنى تالنىڭ،
نەپەسلەرگە سىرداش شامالنىڭ.

غىچىرلايدۇ يۇرەك ئىشىكى،
نىگاھ يۇتكەن جاڭگال ئىچىدە،
قۇيرۇق سىلكەر ھىجران ئېشىكى،
بېلىق ئۇزەر تۇن كۆلچىكىدە،
نىگاھ يۇتكەن جاڭگال ئىچىدە.

ساقال باسقان كۇتۇشلەر قاتار،
كىرىپ قاپتۇ ئاندا ـ ساندا ئاق،
بىلىپ قالغىن! بۆرە كۆز نىگار،
يالغۇز ئىدى كىمىدە پالاق،
كىرىپ قاپتۇ ئاندا ـ ساندا ئاق.

سەن سەكرىگەن مىسكىن تىنىق كۆل،
يۆگىشەرمۇ غۇلاچلىرىڭغا؟
پۇچۇق ـ پۇچۇق تەخسىلەردە نۆل،
نىمە بەردى پال تاشلىرىڭغا؟
يۆگىشەرمۇ غۇلاچلىرىڭغا؟

پەريزات

1

بۇلۇت يۆگەپ رومىلىدا ئاي،
چۆچەك سۆزلەپ بېرەر پىچىرلاپ.
مەيلەنگەن كۇي كەڭرى توقايدا،
كۆكۇملارنى سويماقتا ئاقلاپ.

پەريزاتنىڭ كىرپىكىدە قۇش،
ئۇماق كۇلۇپ ئەركىلەر ئوييناپ.
كۆزلىرىدىن تامغان چېقىنلار،
كۆلەڭگىنى كېتىدۇ قوغلاپ.

2

شەبنەم قونار دەرەخكە پەسلەپ،
تارلىرىنى چېكەر دەريانىڭ.
قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ ئىسسىتىپ،
ئەينىكىنى ئاچار قىيانىڭ.

خوراز ئۇنى ياسىغان قاۋاق،
چىشىسىز تامنى ئۆرۇيدۇ پۇۋلەپ.
ھوشسىزلىنىپ يىقىلدى تاغدا،
تەتۇر ھاڭلار ئۇنىڭدىن كۇنلەپ.

3

نەدە قالدى تۇكمەس پاراڭ؟
ئارشاڭ تايدەك سەكرىمەيدۇ يار.
ئارچىلارنىڭ قونداقلىرىغا،
نېچۇن قوندۇڭ چاقماق كۆز دىلدار؟

غىرىچلىدىم قەدەملىرىڭنى،
قانچە تۇنلەر قالدى مۇكۇدەپ.
خەتلىرىڭدىن تۆكۇلگەن ئالۋۇن،
سۆيۇپ قويدى باغرىمنى دەسلەپ.

چاچلىرىڭنىڭ سەنەملىرىگە،
تەڭكەش بولۇپ جىرلايدۇ قۇملار.
يۇرىكىمنى ئالدى قورشاۋغا،
سەن ياسىغان كونا قورمۇلا.

4

خەرىتەمدە ئوخشاشلا سىزىق،
رۇخسارىڭغا كۆمتۇرۇلدى يەر.
مىنىۋېلىپ قىزىل تايغانغا،
ئالداپ كەلدى شېشىدەك سەھەر.

تىۋىشلىرىڭ چىغىر يوللاردا،
خىيالىمغا سالىدۇ گىرە.
ئۇچۇپ يۇرەر مۇرەم ئۇستىدە،
قاراۋۇلىڭ ئەۋەتكەن ھەرە.

5

ئاھ پەريزات! سەن بوشاۋەتمۇ يا؟
تۇتالمىدىم قولۇمنى سوزۇپ.
«سۆيگۇ» دېگەن قۇرىماس ناخشا،
غىڭشىپ قويار قۇياشقا قونۇپ.

دۇنيا قونۇپ چېچەكلىرىمگە،
ئوييۇپ قويدى مايمۇن سۇرىتى.
پىرقىرايدۇ ئېشىم بىلەن تەڭ،
دىلبىرىمنىڭ ئۆلمەس سۆلىتى.

قۇربانجان مۇھەممەتئېلى

سەرسان ياپراقتا مۇگىدىگەن ھېسلار

مىسكىن ئىلتىجا

يۇر گۈزدىلىم، چەكمە ئىزتىراپ،
قول تۇتۇشۇپ كېتەيلى يىراق.
تاپالمىسۇن بىزنى ھېچقاچان،
ئىزىمىزنى يوشۇرار قىياق.

يۇر پەرىشتەم، يۇرمە گاڭگىراپ،
بۇ ئالەمنى كېزەيلى سەرسان.
قاچالمىسۇن بىزدىن ھېچ ۋىسال،
سۆيگۈمىزگە چۆكسۇن يەر - جاھان.

ماڭغىن جېنىم قولۇمنى چىڭ تۇت،
يىغلاتسامۇ سۆي مېنى شەكسىز.
يا باشلىغىن ماڭاي ئىزىڭدىن،
دوزاخقىمۇ كىرىمەن شەرتسىز.

ھاجەت ئەمەس بىزگە تۇلپار ئات،
ماڭمىساقلا تەنها - يىگانە.
دېمە بۇ بەك خەتەرلىك سەپەر،
سۆيگۈ خاقان، سۆيگۈ نىشانە.

كۆيۈك تەسەللىي

تىترەڭگۈ كۈيلەرگە چىرمىشىپ مەھكەم،
يۈرىكىم بېتىدە رەققاس بىر ئازاپ.
ئېھ، كۈلكە كۆزىدە توڭلىغان شەبنەم،
ئاداققى جىلۋىدە قالدۇ چاقناپ.

ياشلىرىم سەتھىدە چايقىلار دۇنيا،
سەۋدايى چۈشۈمگە چاچرىتىپ ھەسەل.
غەييۇران كۆكسۈمگە قادالغان ئوقيا،
ئوۋچىنى ئۇخلاتقان، ئاھ، مىسكىن غەزەل.

قارىچۇقۇم تەكتىگە كۆمۈلگەن سىماھ،
روھىمنى ئالەمدىن قوغلايدۇ يىراق.
قەلبىمگە شەپەقلەر يامرىتار نىگاھ،
يۈرىمەن لاۋۇلداپ شاياتۇن سىياق...

ئاتەشلىك باغرىمدا مۇزدەك ئىلاھىم،
قاغجىراق كۆزۈمدىن سىرغىيدۇ ناخشا.
كىمنىمدۇ تەمتىرەپ ئىزدەر خىيالىم،
ئاھ، كىممۇ قەلبىمگە ئۇنى بىر باشلار؟

قۇياشنىڭ كۆكسىدە ھوشسىز شۇ روھىم،
بىمالتەش داغ ئايغا تەلمۈرەر پىنھان.
بۇ خىلۋەت بېغىمنى كېزەر دەرد - ئاھىم،
رۇجەكسىز كەپەمدە تېلىققان ھىجران.
....
ئاھ سۆيگۈ ئىلاھى — ئىزىتقۇ ئالۋۇن،
ۋىسالسىز چۆللەرنى كەزدۈرەر ئۇزاق.
ئىسلاشقان ئىشقىمنى پاكلايدۇ يالقۇن،
ئەقىدە گۈلۈمنى سۇغىرار پىراق.

چۈشلىرىم ئۆركىگەندە

سۆيۈپ قالدىم سۆيمەي دېگەن كىشىنى،
يۈرىكىمنى تاغدەك ھەسرەت قاپسىغان.
قاچالمىدىم، ياقتى ئەجەب ئىشقىنى،
ۋۇجۇدۇمنى سىلكەر دەھشەت دەرد - پىغان.

ئۇخلىسامۇ چۈشلىرىمدە ئويغاقتىم،
بىدار يۈرۈپ چۈش كۆرگىنىم غەلىتە.
ئەقىل يەتمەس، مۇزغاقانداق لەۋ ياقتىم،
قېنى ئۇ مەن سۆيگەن ئوتلۇق پەرىشتە؟

ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىغۇم بار پىنھاندا،
تاپالمىدىم سىر بەرگۈدەك بىر ئىنسان.
چەكسىز غېرىب ھېس قىلىمەن ئۆزۈمنى،
ھەتتا ھايات قوزغار دىلدا شەك - گۇمان.

شېرىن سۆيگۈ ـ ئىزىنتقۇ چۇش پەيلەپ،
تۇتقۇزغانتى بارچە شادلىق ـ ۋىسالنى.
كىم ئۇركۇتتى چۇشلىرىمنى ئەركىلەپ،
تاشلاپ ماڭا چەكسىز ئاچچىق خىيالنى.

ئايانتىمۇ بىر ۋىسالدا مىلك ھىجران،
يەنە نېچۇن قوغلاشتىم ئاھ مۇھەببەت؟
كىم ئويلىغان يۇرىكىمنى پۇتەر، دەپ،
ئەمدى سۆيۇش ـ سۆيۇلۇشىم نەھاجەت؟!

ئابدۇللا تۇردى

جۇلالىق ئارمان

(ھايات تۇركۇملىرى)

1

قۇش مىسالى ئۇچقۇر خىياللار،
قېتىپ قالدى بۇندا مۇز بولۇپ.
ناتىنچ روھ يۇرەر تۇن ئىچرە،
قىزارغان چوغ ياتىدۇ سوۋۇپ.
چوغ مىسالى قىزارغان ھايات،
مەنالارغا تۇرار تويۇنۇپ.
بۇيۇك نامەرد كۇتەر پاك ۋۇجۇد،
يۇرىكىنى يىتتۇرۇپ قويۇپ.

مەيۇسكىنە باقار تەنها ئاي،
خوجايىنسىز قورغان ـ بۇ ساراي.
زارلىنىدۇ ۋاپاسىزلىقتىن،
ئىشەنچ تۇغى جەۋلان قىلالماي.
ئىنتىلىشلەر قاتقان كۆزلەردە،
نىگاھلاردا مەنالار تالاي.
قاناتلىنىپ كېلىدۇ نۇرلار،
قارىچۇقلاردا زارىققان چىراي.

پاكىرىتىدۇ دەردلىك سادالار،
ئېزىقىشتىن ئالدانغان يۇرەك.
بۇ ئالەمدە سۆيگۈ قالدىمۇ،
ئىقابىلىنىپ يۇرسە ناز بىلەن.
كۇلگۇنچەك نۇر ـ شاھانە تىلەك!؟
بىلەلەمسەن، قالامدۇ ئەتە،
سوغۇق قارغا كۆمۇلۇپ بەخت!؟

بىلەلەمسەن، ئامانەت كىمگە
ئىستەكلىرى ئۇزۇلگەن تەخت؟!...

2

قوللىرىمدا تۇرار چوغ قەغەر،
مۇھەببىتىم بولۇپتۇ مەغلۇپ.
يۇرىكىمگە يەتمەمدۇ قولۇم،
قالدىمۇ قول يەتمەس كۆك بولۇپ؟

ئولتۇرىمەن دەريا بويىدا،
ئاي بەزمىسى بولغان ھەم تامام.
دەريا سۇيىن ئەندىكتۇرىدۇ،
يۇرىكىمدە ساقايماس يارام.

گۇل ئىدىڭ سەن روھىمدا ئۇنگەن،
قۇياش سىرىن قىلغانىتىڭ ئايان.
سەۋدا بولۇپ سېنىڭ ۋەسلىڭدە،
ياندى دىلدا يىقىلماس ئىسيان.
يىلان كەبى چاچلىرىڭ بۇ دەم،
سوئال، ئۇندەش يارانتى چەندان.

كوچىلاردا قېپقالدى تىلەك،
سۇكۇناتقا ئايلاندى ئىستەك!...

3

ياشلىرىڭنى تۆكمىگىن بۇلۇت،
تالاي ھەسرەت تاغلار بېشىدا،
ھەسرىتىڭنى كۆتۇرەلمەيدۇ،
ئۆزگىلەرگە تۆكمە دەردىڭنى،
ئۆز ـ ئۆزىگە يېتىپ ئاشىدۇ.

زىمىستاندىن زارلىما ياپراق،
مۇز ئاستىدا قېتىپ قالدىم دەپ،
ئەتە ئىللىق باھار كېلىدۇ،
زىمىستاننى قوغلاپ-ئەدەبلەپ.

كەچكۈزدىكى بىتەلەي چېچەك،
خىيال قىلما سۆيۈپ قويسا دەپ.
سۆيەلمەيدۇ ماغدۇرسىز قۇياش،
ئۇمۇ سەندىن قەۋەت خىجالەت.

زاھىر يۈسۈپ

بىر مىنۇتلۇق راستچىل خىياللار

1

نازۇك تۇيغۇ قۇچقان شاماللار،
يۈرىكىمنى سىيپار تىنىمسىز.
چۈشلىرىمدىن قاچقان خىياللار،
كوچىلاردا يۈگۈرۈيدۇ ئۈنسىز.

ئىچىنىشلىق ئېگىزىماقتا ھەم،
جاراھىتى ئېچىلغان تىلەك.
سۆس رەۋىشتە چاقنىدى ئىلھام،
بولماق ئۈچۈن ئاڭا يار-يۆلەك.

ئېچىرقىغان قايغۇ غەمىلىرىم،
بىر يالماپلا يۇتتى ئىلھامنى.
كۆزى تېگىق لىرىك كۈيلىرىم،
ئۆز جايىدا كەزدى جاھاننى.

زەر تون تىكتىم ناخشىلىرىمدىن،
كەشتىلەرنى قىلدىم رىتىملىق.
ياش تۆككەنچە كەتتى يېنىمدىن،
يېتىمسىراپ قالغان خىجىللىق،

يۈزلىرىمدىن تۇس ئالدىمكىن،
تاغ ئۈستىدە پارلىغان شەپەق؟
قىزىللىقنى كۆردىمىيۇ - لېكىن،
ھاراەتنى سەزمىدىم پەقەت.

2

سۇ سورىدى چاڭقىغاچ ۋىسال،
كۆزلىرىڭگە تەلمۈرۈپ ئۇزاق.
دېڭىزغا باشلىدىك دەرھال،
بىر تامچىمۇ بەرمىدىڭ بىراق.

تېپىلمىدى تاتلىق كۈلۈشلەر،
يول ئالدىمۇ چەھەننەم تامان؟
خىيالىمدا قالدى كەچمىشلەر،
لېكىن، شادلىق يوقالدى تامام.

قورشاپ كەلدى ھېسلىرىم مېنى،
مەھكۇم قىلماق بولۇپ پىراققا.
ھەۋەسلەرگە قوشۇپ ئۇلارنى،
بىر يوللا ئاتتىم يىراققا.

ھەممىسىنى ئاتتىمىيۇ - لېكىن…
بۇرنۇم ئۇچى ئېچىشتى شۇدەم.
ياش تۆكمەكچى بولغاندا كۆزۈم.
بوغىزىمغا تۇرۇپ قالدى غەم.

3

نازۇك تۇيغۇ، نازۇك قول بىلەن،
لەۋلىرىمنى تىترەتتى باشتا.
لەۋلىرىمنىڭ تىترىشى بىلەن،
ئاجىز ئاھلار ئاڭلاندى ئاستا.

ئاھلىرىمنى ئاتتىم ئەرشكە،
ئارقىسىدىن باردىم ھايالسىز.
سوۋغا تەلەپ قىلدى پەرىشتە،
ھېچ نەرسەم يوق، قالدىم ئامالسىز.

دېدىم تەستە تەگرىنى تېپىپ:
«نىگارىمدىن قىلمىغىن جۇدا»
كېتىپ قالدى پېشىنى قېقىپ،
ئازازۇلغا ئالدانغان خۇدا.

نازۇك تۇيغۇ، نازۇك قول بىلەن،
يۈرىكىمنى تىترەتتى بىردەم.
ياش تۆكمەكچى بولغاندا كۆزۈم،
بوغىزىمدا تۇرۇپ قالدى غەم.

غېنى قۇربان

ئىككى شېئىر

يىقىلغان كۆلەڭگۇ

ھوجرامدا ئىدىمغۇ بايىلا تېخى،
ئاھ مانا كۆزۈمدىن چىقتىم ياش بولۇپ.
ئازابقۇ... ئۆتمۈشنىڭ غۇۋا شولىسى،
ئۇممىدلەر ئالدىدا قالدى ئۇيۇلۇپ.

مەستلىكنىڭ ۋەزنىنى باقتىڭمۇ ئۆلچەپ؟
بوپـقالدى ئادىتىم ئازادە جۆيلۈش.
سەن ماڭا ئايىساڭ تەبەسسۇمىڭنى،
كەل، بىرەي بەختىمدىن ساڭا بىر ئۈلۈش.

يىراقلاپ كەتكىنىم راستتۇر ئۆزۈمدىن،
بىر دۇنيا ئىتىلار ھەر كۆز يۇتكىسەم.
كۆلكەمنىڭ چىنلىقى پەقەت بىر ئۇتام،
يىغامغا ئوخشىساڭ بولاتتى شۇ دەم.

ھاياتلىق سەن ئۈچۈن نەقەدەر قىممەت،
مەن كىم؟ دەپ ئۆزۈمدىن سورىيالىساڭ.
ئۆزۈڭنى مەڭگۈگە بەختلىك دەپ بىل،
بىر قەترە يېشىمغا تەڭ بولالىساڭ!

ئېچىنىش

ئۇخلاپ كەلدۇق ئۇزاقتىن بىرى
چۈشىمۇ كۆرمەي
بوۋىلارنىڭ چاپىنىغا يۆگىنىپ.

ئاتىتىن چۈشسەكمۇ،
چۈشمەي ئۆزەڭگىمىزدىن.
غەملەر كەتكەن بىزدىن يىراققا،
ئۇيقۇسىراپ
يەنە شۇنداق كېتىۋاتىمىز،
يولىمىزغا ھېچ ئىز چىقارماي،
ئارقىمىزغا قاراپمۇ قويىماي.
چۈنكى،
بىزگە قالدۇرغان
ئەجدادلىرىمىز شۇنداق بىر چاپان.
پەخىرلەندۇق شۇ چاپان بىلەن،
تېخى ھازىرمۇ
شۇ چاپاننى كىيىۋاتىمىز.
ئۇنىڭ بىلەن ئىسسىندۇق ئۇزاق،
بىراق تېخى ئۆزىمىز
توزۇككىنە بىر چاپان باقمىدۇق تىكىپ.
شۇندىمۇ قىلچە ئويلىماي
تەييارنى كىيىپ يېتىۋاتىمىز.
بىزغۇ كېتەرمىز،
بىراق، قايسىتون بىلەن
ئىسسىناركىن
شۇ بىچارە ئەۋلادلىرىمىز...

مەھمۇد زەيدى

غەزەللەر

قەشقەر باغىدا

جەننەتۇل مەئۋانى كۆردۇم قەدىم قەشقەر باغىدا،
زامانەم روھى پارلاپتۇ ھەر بىر گۈل ياپراقىدا.

بۇ باغدا چېچەكلەپتۇ ھەر يۈرەكنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانى،
ئەجرە قىسپ قانغۇدەك سۇ ئىچىپ نوروز بۇلاقىدا.

بوۋام مەھمۇت بىلە يۈسۈپ بۇ باغدا بىز بىلەن بىللە،
نەزمىلىرىنى مۇقام قىلسام ئاڭلار ئالتۇن راۋاقىدا.

ئىزارى مۇندا مەي ئورنىدا ئوتلىدى بىر پىيالە چاي،
دېدى: ئەمدى يېشىلدى خۇمارىم چاشكا چاغىدا.

بەزمىمىزنى ئىشتەر بۇلبۇللار ھەۋەس بىرلە،
بۇ باغقا زەر نىسار ئەيلەر قۇياش ئالتۇن تاۋاقىدا.

قەدىم پايتەخت قۇز ئورنىدا گۈزەل قەشقەر قىزى بىلەن،
بۇ باغدا سەيلە قىلار زەيىدى كۈلۈپ ئاغزى ـ قۇلاقىدا.

قىزىلگۈلگە مەدھىيە

سەن ئېسىل بىر گۈل ئېرۇرسەن بۇ يېپەك گۈلزارىدا،
ئاشىقىڭ ـ بۇلبۇل ئېرۇرمەن بۇ جاھان بازارىدا.

سەن قۇياشتىن نۇر ئېمىپ، رەڭدار ئېچىلساڭ ھەر سەھەر،
كۈيلىدىم ئارمانلىرىمنى ھەر قوشاق ئىزھارىدا.

گۈل ئىچىدە گۈل ئارا، رەڭگىڭ چىرايلىق، خۇشپۇراق،
تېپىلماس بۇ خۇشپۇراق، ئىپارلەر ئىپارىدا.

خىسلىتىڭدىن، شۆھرىتىڭدىن ئىپتىخار ئەيلەر خەلق،
مەھلىيا قىلدىڭ جاھاننى ئەلنىڭ ھەر باھارىدا.

سەندىن ئۆگەندىم تۆرەلگەن يەرگە چىن ئىخلاسنى مەن،
مەڭگۈ يىلتىز تارتقىلى كۈي ـ ئۇسسۇل دىيارىدا.

ۋايىسما يەسەن سوقسا بوران، ياغسا مۆلدۈر قامچىلاپ،
تۇرىسەن مەغرۇر مىسالى قارىغايلار قاتارىدا.

تا ئەبەدىيچىن مۇھەببەت سۆيگۈنىڭ سىمۋولى سەن،
كۈيلىگەي نامىڭنى زەيىدى مۇقامى ـ ساتارىدا.

مۇشائىرە

مۇشائىرە سورۇنىدا ياغدى نۇر ئۈستىگە نۇر،
ھەر شېئىر بىر گۈلپەرى بەردى كۆڭۈلگە خوپ ھوزۇر.

دىكلىماتسىيە قىلغان كۆزى گۈل، كۆڭلى باھار،
لاتاپەت گۈلزارىدا مىسراسىدىن شەربەت ئاقۇر.

شۇك تۇرۇپ تىڭشايدۇ بۇلبۇللار ھايات بوستانىدا،
ھەر شېئىر غايەسىدىن كاككۇك كۈلۈپ ۋىسال تاپۇر.

مۇندىكى ھەر بىر غەزەل ۋەزنى بالاغەتتە يېتۈك،
ھەر خەتۇ، ھەر بىر بېتىدىن مىڭ قۇياش تەپتى يانۇر.
نازۇ - نېمەتلەر بىلەن تولغان شېئىر دەستۇرخىنى،
زەيىددىنى مەپتۇن قىلىپ، قەلبىگە ئۆچمەس ئوت سالۇر.

1992 - يىل 8- ئاي، قەشقەر.

چوپانى

ئىككى تەخمىس

ئاستاغىنە

(تۇرغۇن ئوبۇلقاسىمنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە مۇخەممەس)

دىل ئۆيۈمگە بىر پەرى ياقتى چىراغ ئاستاغىنە،
جىلمىيىپ ئۆز ئېيتتى ئۇ ئوتلۇق قوشاق ئاستاغىنە،
ئاھ نىتەي، شۇندىن بېرى ياندى پىراق ئاستاغىنە،
بەردى سىگنال كەچ ئىشىكتە قوڭغۇراق ئاستاغىنە،
كەلگىنى كىمكىن دىبان سالدىم قۇلاق ئاستاغىنە.

خۇش ساباھ مىسكىن چىچىمنى مىسلى تال - تال ئايرىدى،
قاغجىراق، تەشنا دىلىمنىڭ پەردىسىنى قايرىدى،
ئۇمىكىن؟ دېگەن قىياستىن قەلبىم بېلىقتەك ياپرىدى،
خۇش ئاۋاز قىز سىرتتا شوخ كاككۇكنى دوراپ سايرىدى،
شۇندا تىز ئاچتىم ئىشىك، كىردى ئوماق ئاستاغىنە.

ئەسلىتەر ھۆر- پەرىنى ياقۇت لېۋى، ئالما يۈزى،
ناز، تەبەسسۇم ياغدۇرار بولغاچ قۇياشنىڭ دەل ئۆزى،
تۈندە مىڭ ئاي ئاھ ئۇرار، مىڭ قۇياش ھەم كۈندۈزى،
كۆزلىرىمگە تەلمۈرۈپ قالدى قارا شەھلا كۆزى،
مەنمۇ لال بولدۇم، ئاچا ئاچتىم قۇچاق ئاستاغىنە.

ئىشقىڭىزدا قامچىلاپ ھازماي دىكەنسىز ئامرىقىم،
جاننى تەندىن ياكى تىز ئالماي دىكەنسىز ئامرىقىم،
باغرىڭىزدىن يا ئورۇن بەرمەي دىكەنسىز ئامرىقىم،
ئۇ دېدى: مەن كەلمىسەم يارماي دىكەنسىز ئامرىقىم،
ئاھ پىچىرلاپ ناز بىلەن قىلدى سوراق ئاستاغىنە.

« گاز » قىلىپ كۆيدۈردى ئاھ! ھىجران- پىراقىنىڭ ئاخىرى،
چىقمىدى تىلىدىن شۇڭا « ئەمما »، « بىراق » نىڭ ئاخىرى،
يارغىمۇ تەگكەن چېغى ئىشقى تاياقىنىڭ ئاخىرى،
قالدى لەۋلەر ئۆچرىشىپ، قالدى سوراقىنىڭ ئاخىرى،
شادلىنىپ چاچراتتى فونتان! جۈپ بۇلاق ئاستاغىنە.

كۆرمەيىن كەتتىڭ

(ئابدۇللا ئۇسمانىنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە مۇخەممەس)

ئادالەت مەشئىلى كۈندەك يانارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ،
سائادەت كەۋسىرىگە دىل قانارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ،
كىشەنلەرنى چېقىپ، شېرىن نىگارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ،
ئاياز كۆكسىگە تىغ سانجىپ باھارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ،
كۆزىگە مىخ قېقىپ تۈننىڭ ناھارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ.

لىباس كىيگەن دىيانەتتىن ئۇ چاغ تۆھمەت بىلەن ساختا،
ئەرك پەرۋانىسى مەردىنىڭ ئېسىلغان بويىنىغا تاختا،
خاراب بولغان گۈلىستان- باغ، قاۋاننىڭ قولىدا پالتا،
كامارنىڭ ئاغزىدا ئاھ - ۋاھ، جەمىنىڭ قولىدا خالتا،
ئىچى ئاشلىق بىلەن تولغان تاغارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ.

ئاسارەت مەلئۇنى تىنماي چېلىپ تاك - تاك قاقاسلىقتا،
رەزىللىك، خورلىنىشلاردىن دىلىڭ غەمناك قاقاسلىقتا،
تۆكۈپ قان ئىزدىدىڭ ئەلگە شىپا تەرياك① قاقاسلىقتا،
تىرىگىدىن باغ بىنا بولغان لېۋى چاك - چاك قاقاسلىقتا،
تىكىپ كۆرمىڭ يېمىش، ئەپسۇس، ئانارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ.

ۋەتەن مېھرىنى ئېمىپ ئۆستۈڭ، ۋەتەن ئىدراك، قۇۋۋەت بەردى،
ئىجادكارلىق، پەزىلەتتىن دىلىڭغا گۈل - چېچەك تەردى،
خەلقىڭ قايغۇسى، دەردى ساڭا نازۇ - نېمەت ئەردى،
ئۆزۈڭ كاتتا دۆكاندارتىڭ مېلىڭ ھەر خىل، بەھەد ئەردى،
ئىلىم ساتماققا يول قويغان بازارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ.

ئېرىپ جىسمى كۆيۈك بىرلە ئېسىل سۆھبەتتە ئابدۇللا.
ئىزىڭدىن ماڭدى ھارماستىن ئۈمىد، جۈرئەتتە ئابدۇللا،
ياشاپ ئۆتكەي سېنىڭدەك پاك، گۈزەل خىسلەتتە ئابدۇللا،
بۈيۈك نامىڭنى ئەسلەيدۇ ئەلەم - ھەسرەتتە ئابدۇللا،
ھەقىقەتنى قەلەم ئاخىر يازارنى كۆرمەيىن كەتتىڭ.

1989 - يىل 4 - ئۆكتەبىر، قاغىلىق.

① تەرياك - زەھەر قايتۇرغۇچى بىر خىل دورا، ئۆسۈملۈكنىڭ نامى.

ئەيسا سايىم

ئىككى مۇخەممەس

1

ۋەتىنىم — كۆركەم دىيارىم مەن ساڭا پەيۋەندىمەن،
شەپقىتىڭ ئالەمچە تۇرسا مەن سىنى سۆيمەمدىمەن؟
كەڭرى قوينۇڭ بەردى ئىمكان ئۇلغىيىپ ئۆسمەمدىمەن،
سوغ - زىمىستانسىز باھارنىڭ پەيزىنى سۇرمەمدىمەن،
ھەممە ياقتىن كەلدى ئامەت شادلىنىپ كۈلمەمدىمەن.

تەربىيەڭ بەردى پاراسەت، كۈچكە تولدى بۇ بىلەك،
ئابى كەۋسەر شەربىتىڭدىن قانغۇدەك ئىچتى يۈرەك،
تەگدىشى يوق بەختۇ - ئىقبال ئەمدى ئاچتى كەڭ ئىستەك،
كەشپىياتتىن ئاشتى ئىشقا دىلدىكى ئارزۇ - تىلەك،
ئىختىرا قىلماققا مەنمۇ جان پىدا ئەتمەمدىمەن.

يىپپىڭى «تۆت باغ» ياساشقا ئۈندىدىڭ، قىلدىڭ جاكا،
سەپ تۈزۈپ سانسىز ئىجادچى بەيگىگە چۈشتى راسا،
جەڭدە كۆرسەتتى ماھارەت ياڭرىتىپ ناخشا سادا،
ئارزۇيۇم - بۇرچۇمنى مەنمۇ جان تىكىپ قىلسام ئادا،
دىللىرىم ياراپ ئۆزۈمنى بەختىيار سەزمەمدىمەن.

تاڭدى يۈك - تاقنى سەپەرگە ئوت يۈرەك كارۋانلىرىڭ،
كىردى جەڭگە پەن - ئىلىمدىن كۈچ تېپىپ پالۋانلىرىڭ،
كاج تەبىئەت سىرلىرىنى ئاچتى قىز - ئوغلانلىرىڭ،
خۇشپۇراق چاچتى چىمەندە لالەيۇ - رەيھانلىرىڭ،
سۆيۈنۈپ مەنمۇ شۇ باغدىن دەستە گۈل ئۈزمەمدىمەن.

ئۈز دىيارىم چىن كۆڭۈلدىن مەن ساڭا ۋەدە بېرەي،
جەڭ - چېلىش قاينامىلىرىڭدا كەڭ غۇلاچ تاشلاپ ئۈزەي،
سىڭدۈرۈپ ئەجرىم - تېرىمنى تاش قېتىدىن زەر سۈزەي،
مېھنىتىمدىن سەن ئانامنى رەڭمۇ رەڭ گۈلگە بېزەي،
تۇرمىسام ۋەدەمگە ئەسلا كور بولۇپ ئۆلمەمدىمەن.

2

سۆيگۈلەر ئىچرە گۈزەلدۇر ئىلمۇ - ئىرپانىم مېنىڭ،
مىڭ چىرايلىقتىن چىرايلىق شۇ ۋاپادارىم مېنىڭ،
تاللىدي ئاشۇ نىگارنى ئارۇ - ۋىجدانىم مېنىڭ،

دىلنى يورۇتتى ئىلىم ـ پەن، بولدى گۈلخانىم مېنىڭ،
قايتىدىن تاپتىم پاراسەت، كۆلدى ئارمانىم مېنىڭ.

نەچچە يىللار سۆيگۈ ھىجران ئىشقىدا ئوتتەك يېنىپ،
ئۆتتى ئۆمرۈم جىلۋىگەرلەر ھۆسنىگە تويماي بېقىپ،
ھىجىيىپ كەلدى پەرىلەر كەڭ قۇچاغىنى ئېچىپ،
پۇلدىن ئايرىلغاندا كەتتى ھەممىسى مەندىن قېچىپ،
بولمىدى ھېچقايسىسى دەردىمگە دەرمانىم مېنىڭ.

شاشلىقىمدىن «خوش قېنى!» دەپ قانچە يىل ئىچتىم شاراب،
مەست بولۇپ چوڭ يولغا پاتماي ناخشا ئېيتتىم ۋارقىراپ،
«تاك» قىلىپ چەكسەم ئىشىكنى نىسپىي‌تۈندە جارقىراپ،
مۇشت ـ تاياق تەگدى يىقىلدىم،شۇندا يىغلاپ خارقىراپ،
قىلدى نابۇت ياشلىقىمنى غەيرىي‌ئەپئالىم مېنىڭ.

بىر مەھەل غەيۋەت ـ شىكايەت كەسپىدىن تاپتىم بازار،
ھە دېسە تۆھمەت توقۇپلا ياخشىغا قىلدىم ئازار،
ھىيلە ـ مىكرىم بولدى ئاشكار، ئەمدى يۇرت مەندىن بىزار،
بۇ ھەسەتخورلۇق ئۆزۈمگە بولدى ئاخىر گۆر قازار،
كەلمىدى ئالدامچىلىقتىن بەختۇ ـ ئىقبالىم مېنىڭ.

ئاق قىراۋ قوندى چېچىمغا، يۈزنى قورۇق قاپلىدى،
ئەڭ يېقىن «دوستلار» مۇ ئالداپ ئەگرى يولغا باشلىدى،
رەھىمسىز تۇرمۇش ھالاكەت قايىنىمغا تاشلىدى،
ئاخىرى كۆڭلۈم ۋاپادار بىر نىگارنى تاللىدى،
يوق جاھاندا پەن ـ بىلىمدىن ئۆزگە دىلدارىم مېنىڭ.

ئاشىنا تۇتتۇم كىتابنى بىر ئۆمۈر ئۇلپەت بىلىپ،
ھەر قۇرى، ھەر بىر بېتىنى بىباھا قىممەت بىلىپ،
ئىشتىياق بىرلە ئۆگەنسەم سۆيگۈدەك لەززەت بىلىپ،
بەردى دەرمان، قانىمدىم، دىل مەلھەمى شەربەت بىلىپ،
شۇ نىگار بولدى ھاياتتا مەڭگۈ ھەمراھىم مېنىڭ.

يارۇ ـ جانان ئىچرە پەندۇر ھەممە يارنىڭ ياخشىسى،
كىم ئۇنى سۆيسە قەدىرلەپ، چاڭقىغان دىل قانغۇسى،
جەڭ ـ كۈرەشلەردە قۇچۇپ شات ياڭرىغان شات ناخشىسى،
«تۆتلىنىش» نىڭ بەيگىسىدە تاغ ـ داۋانلار ئاشقۇسى،
كەشپىياتتىن زەر قېزىشقا كەلدى ئىمكانىم مېنىڭ.

تۇرغۇنجان ئابلا

سىزمۇ دەردمەن بولغانمۇ دادا

قاچان كىردىم ئۇ سەككىز ياشقا،
شۇندىن بېرى يوقالدى ئۇيقۇم.
پەيدا بولدى بىردىن جاسارەت،
كېچە ماڭسام كەلمەيدۇ قورققۇم.

ئىختىيارسىز ناخشا ئېيتىمەن،
بىر كوچىنى سەيلىگاھ بىلىپ.

ئاھ، كۆيدۈرگەن پەرىشتەم قېنى؟
يۈرەر غەمسىز، باغرىمنى تىلىپ.

×

پىراقىدا بولدۇم سەۋدايى
بىراق، چىقماس ئۇنىڭدىن سادا.
ئۇ سەككىزگە كىرگەن يىللىرى،
سىزمۇ دەردمەن بولغانمۇ دادا؟...

ئەخمەت كېبىر

قىسقا قۇرلار

دادىنىڭ پۇشايمىنى

بۇنداق قىلارىڭنى بىلسەم ئەسلىدە،
ئادەم قىلاركەنمەن بۆشۈك، يەسلىدە.

...غا

ئىشەنچىڭنى يوقاتقان كۈنۈم،
ھايا تىلىقتىن ئەلا، ئۆلگۈنۈم.

پۇشايمان

دېگىنىمدە:
«ئېسىت! ياشلىق ئۆتۈپتۇ بوشقا»
ئەزرائىل ھاياتىمغا ئۇردى توچكا.

تەلەي

گۈل ئۈنسۈن دەپ، گۈل تېرىسام يولۇمغا،
ئەپسۇس، ئەجەب ئازغان كىردى قولۇمغا.

ئەسلىنى ئۇنتۇش

كاتىكىدىن چىقىپ بىر خوراز،
دېگۈدەكمىش:
مەن توخۇ ئەمەس، غاز.

يۇسۇپجان بارات

ئاپتاپپەرەسنىڭ ئىقرارى

مەن زامانغا بېقىپ ياشايمەن،
ئاينى كۈنگە چېقىپ ياشايمەن.

ئاچكۆز

ئۆزگىلەرگە قىلغاچقا ھەسەت،
بولۇپ قاپسەن گويا بىر جەسەت.

دوستۇمغا

قۇتۇلدۇرسام تۈلكىدىن سېنى،
تۇتقۇن قىپسەن بۆرىگە مېنى.

ھۆپۈپنىڭ لوگىكىسى

ئەسلى گۇناھ مېنىڭدە ئەمەس،
يارالغانبۇ ئالەم ئېگىز - پەس.

ئوسمانجان زۇنۇن

مىنۇتلۇق سۆيگۈ

چاچلىرىڭغا مۆككەنمۇ قۇندۇز،
يۈزلىرىڭ تاڭ قۇياشى مىسال.
كۆزلىرىڭدە چاقناىدۇ يۇلتۇز،
لەۋلىرىڭدىن ئىزلىدىم ۋىسال.

لەۋلىرىڭدۇر يېرىلغان غۇنچە،
قاراشلىرىڭ سىرلىق بىر ئالەم.

شارابىڭغا تەلمۈرۈپ شۇنچە،
ئۇزاتماقچى بولدۇم پىيالەم.

«كەلدىڭمۇ؟» دەپسەن بىر يىگىتنى،
قولتۇقلىشىپ كەتتىڭغۇ بىغەم.
پەرى، ساڭا كۆيگەنلىكىمنى،
مەنمۇ ئېيتماي، سەنمۇ بىلمە ھەم.

تۇرسۇن مامۇت (دېھقان)

ئىككى شېئىر

كېچىدىكى ناخشا

مۇھەببەت ناخشىسى ئوقۇپ ھەر كېچە،
بىر يىگىت ئۆتكەندە ئىشىك ئالدىدىن.
قارايدۇ قىزنىغا ياشانغان ئايال،
كەتمىگەن ياشلىقى ئۇنىڭ يادىدىن.

بىر چاغدا شۇ گۈزەل قىزنىڭ دادىسى،
كېلەتتى كېچىسى شوخ ناخشا ئېيتىپ.
ئۆتەتتى كېچىلەر پىچىرلاش بىلەن،
گۈلزارلىق باغلاردا ياندىشاپ يېتىپ.

قىزنىڭ بېشىغا كەپتۇ ئۇ ئىشلار،
تىنىمسىز كېچىلەر، شوخ پىچىرلاشلار.
نە ھاجەت بۇ ئىشتىن ئۆكسىمەك ئەمدى،
ئاھ ئۇرۇپ ئۆتمىسۇن ھەسرەتتە ياشلار...

ئويغاتتى ئايالنى خىيالدىن شۇ چاغ،
قىزنىڭ مېڭىشى يېنىكلادەسسەپ.
ئۇ يەنە خىيالغا پاتتى جىمجىتلا،
ياشلىقتا ئۆتكەن شۇ تۈنلەرنى ئەسلەپ.

سالاك

ئاخشام تېخى بىر جۈپ قىز - يىگىت،
ئوقۇغانتى سۆيگۈ ناخشىسى.
بۈگۈن مانا يولنىڭ ئۈستىدە،
قىز قولىدا يىگىت ياقىسى.

ئەجەبلىنىپ تۇرغانىدىم مەن،
بىرسى دېدى: ما ئىشقا قاراڭ!
ھېچ بىلمىدىم بەزى ياش باللا،
ئاسانغىنا بولامدۇ سالاك؟

مېھرىئاي تۇردى

ئىككى شېئىر

ئاچچىق سەپەر

كېتىۋاتتىمەن
ئىگىز - پەس دەسسەپ

كۆز ياش كېچىپ
گۈركىرەيدۇ
يىرتىلغان ئاسمان.

شالىنى چېچىپ
ساقىپ چۇشەر
كىرپىكىمگە ئېسىلغان ھېجران.

قىزارغان جىيەكلەردىن
يۈزلىرىمنى تاتىلاپ قاماللاپ.
گەز باغلىغان قۇرغاق لەۋلىرىم
تۇز سۈيى ئىچەر
ئاچچىققا ئاچچىق داۋا دېگەندەك.
كېتىۋاتىمەن
مەنزىلىم ئۇزۇن
سەبىقەلبىم ھېجرانلارغا بېرەرمۇ بەرداش
يۆگىنىپتۇ بولۇتلارغا
ئىدايىمدىن ئۆركىگەن قۇياش
كۈلدۈرلىگەن چاقماقمۇ ياكى...
قەلبىمدىكى ئېغىر پارتلاش.

چوقۇم ياردىن كېلىدۇ جاۋاب

خەت ئەۋەتتىم تۇمارچە قاتلاپ،
گەپ ئەۋەتتىم توۋلاپ چالۋاقاپ.
ئاۋارىمەن سوۋغات تەييارلاپ،
نېچۈن ياردىن كەلمەيدۇ جاۋاب.

كۆز نۇرۇمنى ئەپقاچتى يۇلتۇز،
ئىدايىمنى بىر خەۋەرچى قۇش.
قاچان ئادەت بولۇپ قالدىكىن،
يۈزلىرىمنى يېشىمدا يۇيۇش.

بىلسەم يارىم كېتىپ قاپتۇدەك،
بولغۇدەكمىش ماڭا قەبرە تاش.
مۇرادىمغا يەتتىم، ئاھ پەلەك،
تاقىتىم يوق بىر ئۆمۈر چىداش.

يۈرىكىمنى ئالدىم ئاۋايلاپ،
ئىگىرىمدىم قاتتىق ھالسىراپ.
قەدەم ئالدىم قەبرەمگە قاراپ،
چوقۇم ياردىن كېلىدۇ جاۋاپ.

ئەخمەتجان ئۆمەر

ئۆمەر ھەييام ئىزىدىن

(رۇبائىيلار)

دوستلىرىم مەي ئۈچۈن بېشىم كەتتىلەر،
ياد ئېتىپ تۇغقانلار قەبرە ئەتتىلەر.
دوزاخنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ تۇرۇپمۇ،
ھەمراھمەي،خۇشالمەن،مەستلىك يەتتىلەر.

*

ئەزەلدىن مەن راستلا ياۋاش بىر ئىنسان،
«شۈكرى»دەپ ئۆتىمەن، بولسا پوچۇق نان.
كىشىلەر «ياۋاش» دەپ قارىغان بىلەن،
بىر رومكا ئىچسەملا تار كېلەر جاھان.

*

سۇ تۈگەپ سەپەردە تەڭلىسەم شاراب،
« ھارام » دەپ ئىچمىدىڭ ، ئىچتىم جان
ياپيراپ.
سەن ئۇساپ جان ئۈزدۈڭ ، مەن قالدىم
ھايات،
تۇرغاندۇر جەننەتتە چايلىرىڭ قايناپ...

*

مەي ئىچەي ئەي ھەييام قەبرەڭ قۇچاقلاپ،
مەست بولۇپ يىقىلسام يېنىڭدا ئۇخلاپ.
سەن ئۈچۈن مازاردا ئېچىپ مەيخانا،
روھلارنى مەست قىلاي شارابتا كۆللاپ.

مەي ئىچسەم دەرد ئۈچۈن قاۋاقتا تۇرۇپ،
تىللايسەن«ھارام يەپ كىتەر، دەپقۇرۇپ.»
دەردىمگە چىدىماي بەرگەنتى تەڭرىم،
بىلىۋال دەردمەنگە «ھالال» دەپ بۇيرۇپ.

*

دوستۇم دەپ ھېجىيىپ ئۇزاتتىڭ شاراب،
مەست بولۇپ يىقىلسام قويمىدىڭ قاراپ.
«دوست» تۇرۇپ شەپقىتىڭ ماڭا شۇنچىلىك،
ئۆزگىنى قىلغانسەن قانچىلىك خاراب؟

*

دوستلىرىم مەي بىلەن شاد سورۇن قۇرسا،
دەيدىكەن بەزىلەر خۇدايىم ئۇرسا.
كەل دوستۇم ئىچەيلى قورقما تەڭرىدىن،
نە ئاچچىق ، مەينى ئۇ ياراتقان تۇرسا؟

بۇ ساندىكى شېئىرلار- **ئۈچقۇنجان ئۆمەر** نىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى: **ئەركىن ئەبەيدۇللا**

„ھايات دولقۇنلىرى" ئىمىسىدا قوبۇل قىلىنغان مۇكاپاتلىق نەسرى ئەسەرلەر

مۇھەممەت روزى

نەسرلەر

ياۋا ئەتىرگۈل

مەن بىر تال ياۋا ئەتىرگۈل ئۆستۈردۈم، مەن ئۇنى بىر باغۋەندىن سوراپ ئالغانىدىم، ئۇ ناھايىتى تېز ئاينىدى. چېچەك پەسلىگە كەلگەندە ئاپئاق ئېچىلىپ، ماڭا يەنە بىر ئەتىرگۈل غۇنچىسىنى ھەدىيە قىلدى. مەن ئۇنى بۇ ھەدىيىسى ئۈچۈن سۆيۈپ قويدۇم. لېكىن ئۇ، سۆيۈشنى خالىمىغاندەك بىر تال ياپرىقىنى تاشلىۋەتتى. مەن تۆكۈلگەن ياپراقنى ئېلىپ لەۋلىرىمگە ئاستا باستىم. ياۋا ئەتىرگۈل مېنىڭ بۇ قىلىقىمنى ياقتۇرمىدى. ياۋا ئەتىرگۈل كۈز كۈنلىرىمۇ چېچەك تاشلىمىدى، ئۇ چېچەك پەسلىدىكىدىنمۇ ئۆز بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ماڭا ھەدىيە قىلغان غۇنچىسى تېخى چېچەك ئاچمىغانىدى. ئۇنىڭ قىراۋ قونغان بەلگىلىرى ئاي نۇرىدا جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنى ياراتقان ئەتىرگۈلدىنمۇ چىرايلىق ئىدى، مەن ئۇنى ھەر كۈنى يوقلاپ تۇراتتىم، ئۇ ماڭا قاراپ بالىلارچە كۈلۈپلا قوياتتى، ئۇنىڭ چېچەك پەسلى يېقىنلاپ قالغانىدى. مەن ئۇنى ھېلىقى ياۋا ئەتىرگۈل يېنىدىن كۆچۈرۈپ باشقا بىر تەشتەككە يۆتكىدىم، ئۇنىڭ چىرايلىق چېچەك ئېچىشى ئۈچۈن قۇياشلىق جايلارنىڭ بىرىگە قويۇپ قويدۇم. ياۋا ئەتىرگۈلۈم بۇ قېتىم چېچەكتىن قالدى، لېكىن ئۇنىڭ غۇنچىسى ناھايىتى كۆركەم چېچەك ئاچتى. ئەپسۇس، مەن ئۇنىڭ چېچىكىدىن زوقلىنالمىدىم، ئۇنى بەگباش بىر ئوغۇل بالا ئۈزۈپ كەتكەنىدى.

جىمجىت كېچە

بۇ كوچا بىر يۈرەكتىن يەنە بىر يۈرەككە سوزۇلغان. ئۇ تىۋىشسىز كىرىپ كەلدى. خۇشاللىقتىن يۈرىكى سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك، لەۋلىرى ئاۋازسىز تىترەيتتى. ئۇ شۇ تىترەش ئىلكىدە ھەممىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ بۇ يەردە بارلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى. ئۇ تونۇش كوچىلار ئارىسىدا تەمتىرەپ يۈرگەندە، ئۆز نامى بىلەن ئاتالغان كوچىغا ئېرىشكەندىمۇ بۇنداق بولۇپ قالمىغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە ئاشۇ جىمجىت كوچا بىلەن كىرىپ كەلگىنىنى بىلمەيتتى. ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنىلا بىلەلەيتتى.

بۇ كوچا نازۇك بىر يۈرەكتىن باشلىنىدۇ. بۇ كوچا قايسى بىر پەرىشتە تەرىپىدىن ئاپىرىدە قىلىنغان ئەمەس، ئۇ بىر خىل داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان ئاشۇ جىمجىتلىق ئىچىدە بىر قېتىمدىن ئارتۇق تىترەشتىن تۇغۇلغان.

ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ كوچىنى ياراتقانلىقىغا ئىشەنمەيدۇ. ياق، ئۇ، بۇ كوچىنىڭ ئۆز يۈرىكىدىن باشلانغانلىقىنى بىلەتتى، بۇ كوچىنىڭ قەيەردە ئاخىرلىشىدىغانلىقىنىمۇ ئېنىق بىلەتتى. ئۇ ئاشۇ كوچا بىلەن مەڭگۇ تىۋشىسىز مېڭىپ كېتىشنى خالايتتى.

بۇ كوچا يەنە بىر يۈرەكتە ئاخىرلىشىدۇ. ئۇ، بۇ كوچىنىڭ قاچانلاردا يارالغانلىقىنى بىلسە ئىدى، بۇ كوچا بىلەن ماڭغان بولاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ باشقا بىر كوچىدا تەمتىرەپ كېتىۋاتقىنىنى ھېس قىلالايدىغان بولغاچقا، يەنە بىر كوچىغا قىزىقمايتتى. ئۇ ئۆزى قىزىقىشنى خالىمايدىغان كوچىنىڭ ئۆز يۈرىكىدە ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى بىلگەندە، ئىككى كوچا دوقمۇشىدا تۇرۇپ قالدى.

بۇ كوچا بىر يۈرەكتىن يەنە بىر يۈرەككە سوزۇلغان. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى قونالغۇسىنى يوقىتىپ قويدى. ئۇ بۇ كوچىنىڭ بۇنچىلىك ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى ئاشۇ قېتىملىق تەمتىرەشتىن كېيىنلا بىلىپ يەتتى. ئەمدى بۇ كوچا چەكسىز بوشلۇققا، يەنە بىر خىيالىي دۇنياغا سوزۇلۇپ كەتتى.

گۆگۈمدىكي ئاخىرقي ئەسلەش

مەن گۆگۈم ئارىسىدا ئولتۇرۇپ بالىلىقىمنى ئەسلىدىم. مەن ئۇ چاغلاردا كىچىككىنە قۇم ئېقىنىنىڭ قاشلىرىغا ياساپ چىققان قۇم قەلئەلىرىمگە قارىغىنىمچە مومامنى خىيال قىلاتتىم. مېنىڭ مومام خۇددى بىر چۆچەك دەرىخىگە ئوخشايتتى. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى تىنىقى قالغۇچە چۆچەك ئېيتقىنىنى ئۇنتالمايمەن. مومام بەلكىم بالا چاغلىرىدا قوشنا قىزچاقتەك ئوماق بولغىيدى. لېكىن ئۇ سۆزدىن قالغان، ئەمدى ئۇ ماڭا ساماۋى چۆچەكلەرنى ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ، چوكان چاغلىرىدىكىدەك ناخشا ئېيتىپ كۈلەلمەيدۇ. ئۇ بالىلىق چاغلىرىدىكى شوخلۇقىنى ماڭا ھەدىيە قىلمۇۋەتكەندەك، نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن مەندىن سۆيۈنىدۇ. بۇ سۆيۈنۈش مېنىڭدە مومامغا بولغان چەكسىز مېھرى - مۇھەببەت ئېتىقادىنى ئاتا قىلدى.

كەچكى گۆگۈم بارا - بارا شالاڭلىشىپ، سۇس ئاي نۇرى يۈزلىرىمگە تۆكۈلگەندە مەن يەنە مومامنى ئەسلىدىم. ئاشۇ سۇس گۆگۈم ئىچىدە قوشنا قىزنى كۆرۈپ قالغىنىم ئېسىمدە. مومام ماڭا ئەڭ ئاخىرقى چۆچەكنى ئېيتىپ بەرگەن ئاشۇ كېچىسى دېرىزىنى قويۇق تۇمان تۇسۇۋالغانىدى. مومام سوغۇق تاڭدا يۆگىنىپ ئولتۇرۇپ تىترەك باسقان قوللىرى بىلەن يۇمران چاچلىرىمنى سىلىغىنىچە چۆچەك ئېيتقانىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ئالدىنقى قېتىمقىدەك ئەمەس، بىر خىل ھەسرەت ئارىلاشقان ھالدا يىغلامسىراپ چىقاتتى. مەن ئاشۇ چۆچەكنى قىزىقىپ ئاڭلىمىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، قانچىلىك ئەپسۇسلۇق ئىچىگە چۆكۈپ كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. ئۇ مومامنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چۆچىكى ئەمەسمىدى؟ ياق، تېخى مومامنىڭ چۆچىكى تۈگىمىدى. ئۇ چۆچەك ئېيتالمايدىغان بولۇپ قالدى.

دېرىزىنىڭ كىچىككىنە يوچۇقىدىن ئاي نۇرى بىر يول تارتتى. مومام چۆچەكنى تۈگىتەلمەيلا ئاشۇ نۇر يولى بىلەن كېتىپ قالدى. مەن ئاشۇ چاغدا ئۇنى قايتا كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى بىلگەن بولسام، سۆيۈپ قويۇپ ئۇزاتقان بولاتتىم.

ئەپسۇس، مەن مومامنى خەيرلىشىش ئالدىدا سۆيەلمىدىم. كۆزنىڭ سوغۇق شامىلى يۈزۈمگە سوقۇپ ئۆتتى. قېشىمدا ئۇخلاۋاتقان ئالا كۈچۈكۈم تاتلىققىنا قاۋاپ قويدى. كۆز ئالدىمدىكى كەچكى كۆكۆم سۇسلىشىپ، ئاي نازلىنىپ يەنە يوقاپ كەتتى. يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان كۆكۆم ئىچىدىن مەن مومامنى ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىم كۆرۈپ قالدىم. كەچكى كۆكۆم پۈتۈنلەي يوقالدى، مەن ئولتۇرغان تاش ئورۇندۇق ئاي نۇرىغا چۆمۈلدى.

دوقمۇش

مەن ياشاشنى خالاپ قالغان بۇ كىچىككىنە زېمىندا، بۇ دوقمۇشنى بىلىدىغانلار ئىنتايىن ئاز. ئۇلار ئاساسىي دوقمۇشتا ئۇچرىشىپ قالسىمۇ تونۇشماي ئۆتۈشۈپ كېتىدۇ، ئۇزىمايلا ئارقىسىغا قاراپ تەبەسسۇم قىلىشىدۇ. لېكىن بۇ تەبەسسۇم قايتا ئۇچراشقاندا ياتسىراشقا ئۇچرايدۇ. مەن بۇ دوقمۇشنىڭ بالا چاغلىرىدىمۇ بارلىقىنى بىلمەن. بەزىلەر ئاشۇ يەردە ئۇچرىشىپ قول تۇتۇشۇپ كېتىدۇ. ئۇلار بۇ دوقمۇشنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئۇنتۇپ كېتىشكەندىلا ئۆزىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ قىلالمايدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئاللىقاچان ئۆلۈپ بولغان بولىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاشۇ دوقمۇشتىن يارالغانلىقىنى ئەسلىشىپ يەنە شۇ يەرگە دەپنە قىلىنىشنى خالايدۇ.

ھايات خۇددى ئاشۇ دوقمۇشتىن باشلانغاندەك ئۇلار بۇ دوقمۇشنى قەدىرلەيدۇ، بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ ھاردۇق يەتكۈچە يىغلىشىدۇ. يېشى تۈگەپ قان قۇيۇلغاندىلا ئاندىن ئېسىگە كېلىدۇ، باشقا يول بىلەن كېتىپ قالىدۇ.

بۇ دوقمۇش ئۆزىنىڭ تارىخىنى بىلمەيدۇ. ئۆزىگە قانچىلىك خاتىرىلەرنىڭ يېزىلغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمايدۇ، ئۇ پەقەت بارلىق ھاياتلىقنىڭ ئۆزىدىن باشلانغانلىقىنى بىلىدۇ.

شائىر

سەن شېئىرىيەت دەرۋازىسىنى چەككەندە، قەلبىڭنىڭ لىرىك تارىلىرىنى سەيراس قىل، سەن شېئىرىيەتنىڭ بۈيۈك ھوجرىسىغا كىرگىنىڭدە، پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ روھىيەت كۆكىدە شامدەك ئېرىشكە باشلىسۇن. يۈرەك باغرىڭ گويا مەرۋايىتتەك جۇلالىنىپ تۇرغان مىسرالار قېتىغا سىڭىپ كەتسۇن. سەن شېئىرىيەت ھوجرىسىدىن ئايرىلغان چېغىڭدا، بارلىق روھىي ھالاۋەت ھوزۇر قەسىرىدىن ئاستىلا يۈتسۇن. سەن ئۆزۈڭ ئاپىرىدە قىلغان ئاشۇ يالقۇنلۇق مىسرالاردىكى پەزىلەت نۇرلىرىنى ياد ئەتكىنىڭدە، ھالاۋەت ھوزۇرىدىن تىنىپ كەت!

1993 - يىل 5-، 6 - ئاي، ئۈرۈمچى

دىلنۇر ئابلىز

چالا كۆيگەن ئوت

مەن بۇلاق بويىدا، ئېغىزىمدا لەققىدە سۇ، ئۆزۈم شۇنچە ئۇسسىغان، لېكىن ئېغىزىمدىكى سۇنى بىرسىگە ساقلاۋاتىمەن.

— نېمە، شۇنچە كۆيۈپمۇ مەن يەنە ئۆلمىدىممۇ؟ بۇ سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن مېنىڭ جىسمىممۇ، روھىممۇ؟... ئېھ، سېنى شۇ قەدەر سېغىندىم. يۈرىكىمدە كۆيگەن ئوتنىڭ ئۇچقۇنى كۆزۈمدىن چاچراپ چىقتى... ئاشۇ شېرىدىن ئەسلىمىلەر يەنە يادىمغا كەلدى.

... ھېلىمۇ ئېسىمدە، يۈرىكىمگە سېنىڭ ئىشقى ئوتۇڭ تۇتاشقان ئاشۇ چاغ... مەن سۇيى بۇلدۇقلاپ، ئوقچۇپ، شوخ يۈرەكتەك ئوينىشىپ، ئەتراپىغا تېشىپ ئېقىپ، بويلىرىدا يېشىل چىمەنلەرنى، كاككۇك گۈللىرىنى... سۇغىرىپ ياشناۋاتقان بۇلاقتىن سۇ ئىچىپ قايتقانىدىم. سەنمۇ شۇ چاغدا مەن سۇ ئىچكەن بۇلاق تەرەپكە مېڭىپتىكەنسەن. مېنى كۆرۈپ:

— سۇنىڭ ھەممىسىنى ئىچىپ تۈگەتمىگەنسەن – ھە؟! – دەپ چاقچاق قىلدىڭ. بىلىسەن، مەنمۇ چاقچاقچى ئىدىم. شۇڭا گېپىڭنى چاقچاق بىلەن قايتۇردۇم:

— ئىچىپ تۈگەتتىم، ساڭا قالمىدى...

— ئىنسابىڭىز، ماڭىمۇ ئالغاچ كەلسەڭچۇ؟

— نېمىدە ئەكېلىمەن؟ قولۇمدا قاچا بولمىسا؟

— شۇنىمۇ سورامسەن، ئاشۇ دۇردانىلەر تۆكۈلۈپ تۇرغان «ياقۇتتەك سۈزۈك» پىيالەڭدە ئەكەلسەڭدە...

مەن چاقچاقچى بولساممۇ بۇ چاقچىقىڭغا چىدىمىدىم، سېنى ھاقارەتلىدىم. «ئەسكى، ساراڭ!» دېگىنىمچە يېنىڭدىن يۈگۈرگەن پېتى كەتتىم. شۇ يۈگۈرگەنچە شاۋقۇنلۇق مۇزىكا ياڭرىغان بىر جايغا كېلىپ قالدىم. ئاجايىپ گۈزەل دېگىنە، مەن بۇنداق گۈزەل جاينى زادىلا كۆرۈپ باقمىغان. خۇددى ئاللا شۇ چاغدا ئېھتىياتسىزلىقتىن قايسىبىر پەرىشتە سۈپەت زاتنى جەننەتكە باشلاپ بولۇپ، ئىشىكنى تاقاپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالغاندەك، مەن شۇ ئىشىكتىن جەننەتكە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. مەن زادى تەسۋىرلەپ بېرەلمەيمەن... ۋۇجۇدۇم شۇنداق لەززەتكە تولغان ئىدىكى، مەن تاكى ھازىرغىچە بىرەر قېتىممۇ ئۇنداق لەززەتلىنىپ باقمىدىم. ئۇندا ئېچىلغان گۈللەر نەقەدەر پاك، جۇلالىق، زەررىچە چاڭمۇ يوق ئىدى. ئۇندا قۇشلار خۇشال سايرىشاتتى، تۇپراق شۇنچە پاكىز ئىدىكى، گويا ئاق قاشتېشىدەك جۇلالايتتى... ئېھ، ھاياجانلانغان يۈرىكىمنى ئالقانلىرىمدا چىڭ بېسىپ ئاسمانغا قارىدىم؛ قۇياش ئۇپۇقنى ئوتقاشتەك قىزارتىۋەتكەن، ئاي بۇلۇتسىز ئاسماندا كۈلۈمسىرەپ جۇلالاپ تۇراتتى. ئەزبىرايى خۇدا، قەسەم قىلالايمەنكى، سۆزۈمنىڭ قىلچە يالغىنى يوق، ئاي داغسىز ئىدى، قارىسام، ئاي بىلەن قۇياشمۇ مۇھەببەتلىشىۋېتىپتىكەن. بۇ بىر جۈپ نۇر سۇلتانلىرىنىڭ شۇ چاغدا قىزىل، سېرىق، ئاق... رەڭگا رەڭ جۇلالىرى چىڭ گىرەلىشىپ كېتىپتىكەن. قاراۋېرىپ ئۇلارنى خىجىل قىلىشنى خالىماي كۆزۈمنى ئەتراپىمغا تىكتىم، ئەتراپتىكى دەل – دەرەخلەرمۇ بىر – بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن... بۇ يەردە ھەممىلا نەرسە جۈپ ئىدى. گۈللەرمۇ، قۇشلارمۇ...، ھەتتا تۇپراقمۇ شېرىن مەستخۇشلۇقتا لېۋىنى تامشىغاندەك قىلدى... راست، مەن ئاڭلىدىم. ئۇلار ھەممىسى خۇددى ئەتراپىدا ئۆزلىرىدىن بۆلەك ھېچكىم يوقتەك بەخىرامان ھالدا مۇھەببەتلىشىۋاتاتتى...

مەن ئۇلارنى چۆچۈتمۈشتىنى خالىماي، ئۇلارغا كۆرۈنمەسلىكنى ئويلىدىم ـ دە، پىنھان جاي ئىزدەپ ئەتراپقا كۆز تىكتىم... ھەيران قالدىمكى، ئۈستۈمدە دەرەخ ياپراقلىرى كۈناۋككە ئوخشاش مېنى ئوردۇۋالمىشقانىدى. ئۇلارنىڭ ھېچبىرى مېنى كۆرگەندەك ئەمەس. مەن تۇرغان جايدەك پىنھان جاي ھېچيەردە كۆرۈنمەدى. شۇئان خاتىرجەم تۇرۇۋەردىم، لېكىن كاللامغا بىردىنلا سوئال كەلدى: «مەن قانداقسىگە ئۆزۈمىمۇ تۇيمايلا بۇ پىنھان جايغا كېلىپ قالغاندىمەن؟...» بىر پەس تەپەككۇرۇمنى يىغىپ، سوئالغا جاۋاب تېپىش ئۈچۈن كۆزۈمنى يۇمدۇم. «مەنمۇ شۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىرسىگە ئېغىزىم بىلەن بۇلاق سۈيى ئىچكۈزۈپ قويۇۋاتقاندەك ھېس قىلدىم...» سوئالىمغا جاۋاب تېپىلغانىدى. چۈنكى مەنمۇ ئاشۇلارغا ئوخشاش...

خىيال ياتتۇقىدىن بېشىمنى كۆتەرگىنىمدە، ئۆزۈمنى يەنە شۇ مەن سۈيىنى ئىچكەن، سەن بىلەن ئۇچراشقان بۇلاق بويىدا كۆردۈم. بۇ يەرگە قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىقىمنى بىلمەيمەن. سەندىن قېچىپ ئىختىيارسىز كىرىپ قالغان ھېلىقى «جەننەت» نىڭ ئىشىكىنى ئەمدى قايتا تاپالمىدىم، ئىزلىدىم، تاپانلىرىم چاك ـ چاك يېرىلدى... تاپىنىمدىن ئاققان قانلاردىن قىزىل لالىلەر ئۈنۈپ چىقتى. ئاشۇ باغقا ئوخشايدىغان باغنى كۆردۈم، لېكىن ئۇ باغدىكى گۈللەرنى چاڭ باسقان، قۇشلارمۇ بىر خىل مۇڭ ـ ھەسرەت بىلەن سايرىشاتتى. ئاسماندا ئاي يۈزلىرىنى داغ، ھەسرەتلەر قاپلىغان ھالدا مۇڭلىنىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى يۇلتۇز بولۇپ پاك سۆيگۈسىنى ئىپادىلەپ مۇڭلۇق جىمىرلاپ تۇراتتى. شۇ قەدەر غېرىبانە... ئاللاغا ئىلتىجا قىلدىم:

— ئى ئاللا، ئاشۇ كۈندىكىدەك «جەننەتنىڭ ئىشىكىنى يەنە بىر قېتىم ئوچۇق قويساڭچۇ!»... پەقەت بىر قېتىملا...

ئاللادىن جاۋاب كەلدى:

— ئۇ، ئۆزۈڭنىڭ جەننىتى، ئۇنىڭ ئاچقۇچى ئۆزۈڭدە.

قانچە ئىزلىدىم، تاپالمىدىم. يەنە يالۋۇرۇپ ئىلتىجا قىلدىم:

— ئاللا، ماڭا رەھىم قىلغىن، مەن ئاچقۇچنى تاپالمىدىم، مېنى ئالدىمىغىن، مېنىڭ نەدىمۇ ئۇنداق گۈزەل باغ ـ ۋارانلىق جەننىتىم بولسۇن...

— جاھىللىق قىلما، سەن نېمىشقا ئىشەنمەيسەن، مەن جەننەتنى سىلەرگە تەقسىملەپ بېرىۋەتكەن، ھەر كىمنىڭ ئۆز جەننىتى بولىدۇ، بەزىلەر ساڭا ئوخشاش جەننىتىنىڭ ئاچقۇچىنى يوقىتىپ قويۇپ، ئاخىر مەندىن قاقشايدۇ...

مەن تېخىمۇ گاڭگىرىدىم:

— ئى خۇدا، مېنىڭ تۇرغان ـ پۈتكىنىم مۇشۇ، مەن پەقەت بىرسىنىڭ قوپال چاقچىقىدىن ئاچچىقلىنىپ قاچقىنىمدا، ئىختىيارسىز ھالدا بىر جەننەتكە كىرىپ قالدىم، ئۇنى مەن قانداقمۇ مېنىڭ جەننىتىم دەۋالاي؟

ئاللا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— ئەخمەق بەندەم، ئۇ سېنىڭ كۆڭۈل بېغىڭدىكى جەننەت. ئۇ چاغدا ئاشۇ سېنى «رەنجىتكەن يىگىت» سېنىڭ جەننىتىڭنىڭ ئىشىكىگە ئاچقۇچ سېلىپ ئېچىۋېدى، بىراق

سەن ئۇنى ھاقارەتلەپ تاشلاپ كەتتىڭ، سەن ئۇنى تاپساڭ ئاندىن يەنە جەننىتىڭنىڭ ئىشىكىنى ئاچالايسەن.

مەن شۇنىڭدىن بېرى سېنىڭ ئىشقىڭدا مەجنۇنلار كوچىسىدا سىرقۇلۇپ يۈرۈيمەن. يۈرىكىم كۆيۈپ چۇچۇلە بولدىمىكىن، ھەر بىر تىنىقىمدا يۈرىكىمدىن چىققان ئاچچىق تۈتۈننىڭ تەپتىدە كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلىدۇ... كۆزۈمدىن ئاققان ياشنىڭ قانچىلىكلىكىنى ساڭا تولۇق دەپ بېرەلمەيمەن، خۇددى بۇلاقتىن ئۇقچۇپ ئاققان سۇنىڭ قانچىلىكلىكىنى دەپ بېرەلمىگەندەك.

مەن سېنى كۆرۈشنى ئاللادىن قايتا - قايتا ئىلتىجا قىلىۋېرىپ، ئاللانىڭ ئىشىكىنى چېكىۋەرگەنىدىم، ئۇ ماڭا ئاخىر رەھىم - شەپقەت دەرۋازىسىنى ئېچىپ، سېنى ئىككىنچى قېتىم كۆرۈش پۇرسىتى بەردى.

سېنى يەنە بىر قېتىم كۆردۈم، بىراق چۈشۈمدە كۆردۈم... ئاشۇ بۇلاقنىڭ بويىدا. سەن سۇ ئىچىپ يانغۇدەكسەن. مەنمۇ سەن ماڭا چاقچاق قىلغاندەك چاقچاق قىلغۇدەكمەن:

— سۇنىڭ ھەممىسىنى ئىچىپ تۈگەتمىگەنسەن؟

— ئىچىپ بولدۇم، ساڭا قالمىدى.

— ماڭا ئالغاچ كەلمىدىڭمۇ؟

بىراق ئاخىرقى چاقچىقىمىز ئوخشىماي قالدى:

— ئالغاچ كەلدىم، بىراق سەن مېنى ئەينى چاغدا «ئۇسسۇز» قويدۇڭ، مەن ئەسلى سېنىڭ «بۇلىقىڭ» نىڭ سۈيىنى ئىچمەكچى ئىدىم، لېكىن سەن مېنىڭ سۇنۇلغان تەشنا جامىمنى رەھىمسىزلىك بىلەن چېقىپ تاشلاپ، كۆڭۈل دەرۋازاڭ ئالدىدىن ھاقارەت بىلەن يولغا سالدىڭ، شۇنىڭ بىلەن مەن «سۇ» تەشنالىقىغا چىدىماي ئۆلدۈم، شۇڭا مەن ھازىر باقىي ئالەمدە، بۇ پانىي ئالەمدە تىنەپ يۈرگىنى مېنىڭ روھىم، ناۋادا مەندىن «سۇ» تەلەپ قىلساڭ باقىي ئالەمگە بارغىن، مەن سۈيۈمنى ساڭا پاك پېتى ساقلايمەن...

... ئويغاندىم، شۇنىڭدىن كېيىن سېنىڭ ئوتتۇڭ يەنە قايتىدىن يېلىنجاپ، يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈشكە باشلىدى. مەن ئەسلىدە يۈرىكىمنى تولۇق كۆيۈپ بولدى، دەپ ئويلاپتىكەنمەن، بىراق ئۇ چالا كۆيۈپتىكەن (شۇڭلاشقا، ئىككىمىز ئىككى ئالەمدە ياشاپتىكەنمىز).

ئۇھ، قانداق قىلاي، مانا چالىسىغا ئوت كەتتى... كۆيگەن نەرسىنىڭ جىسمى پۈتۈنلەي تۈگەيتتى. مەن كۆيدۈم، ئۇزۇن زامان كۆيدۈم. كۆلچەككە كەلگۈدەك ماي بولسىمۇ تۈل ئايال ئۇزۇن كېچىلەردە جىن چىراغقا ئاز - ئازدىن قۇيۇپ، ئىنچىكە پىلىكىنى چوكۇرۇپ، غۇۋا ياندۇرۇپمۇ، بىر نەچچە ۋاقىتلاردا كۆيدۈرۈپ تۈگىتىدۇ. چۈنكى، تۈنلەر ئۇزۇن، بەك ئۇزۇن، ۋىسالسىز كېچىلەر تېخىمۇ ئۇزۇن...

بىغەملەر ئويقۇسىغا قانماي ئېرىنچەكلىك بىلەن تۇرغان سەھەرلەر، ئاتقان تاڭلار بىر كۆيگەن ئاشىق ئۈچۈن — ئۇ بىر ئوت دېڭىزىدا ئۈزۈپ، سۇسىز ھىجران

چۆلدە كېزىپ بىر ئەسىرلىك مۇساپىنى باسقاندەك ئۇزۇن، يەك ئۇزۇن... شۇ خىياللارنى قىلىۋېتىپ كۆزۈم تويۇقسىز بىر جۈپ قەبرىگە چۈشتى. بىر پەرىشتە بۇ قەبرىلەرگە مۇنۇ خەتلەرنى يېزىۋاتاتتى:

«بۇ بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇقلار نادانلىقتا كۆكۈل جەننىتىنىڭ ئاچقۇچىنى يىتتۈرۈپ قويۇپ، سەرسانلىقتا يۈرۈپ، كۆكۈل ئېتىزلىرى سۇسىز چۆلسىرەپ، ئاخىر تۇپراققا ئايلىنىپ باقىي ئالەمگە كەتكەن، بۇ بۇلاق بويى ئۇلارنىڭ ‹ئاچقۇچى› نى يىتتۈرۈپ قويغان ئۇنتۇلماس جايدۇر، بۇ جايدىن ئۆتكەنلەر بۇ بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇقنىڭ باقىي ئالەمدە ئۆز جەننىتىنىڭ ئاچقۇچىنى تېپىۋېلىشىغا، ۋىسال تېپىشىغا تىلەكداش بولۇپ، دۇئا قىلىپ ئۆتكەيسىزلەر...» شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ ئاللىقاچان ئۆلگەنلىكىمنى، بۇ تىنەپ يۈرگىنى روھىم ئىكەنلىكىنى بىلدىم - دە، ئاستا كۆزۈمنى يۇمدۇم. ھېلىقى پەرىشتە مېنى باقىي ئالەمگە باشلاپ كەلدى...

سەن ئېغىزىڭدا لىققىدە سۇ، يېنىمدا پەيدا بولدۇڭ، سېنىڭ سۇيۇڭ بىلەن مەن، مېنىڭ سۇيۇم بىلەن سەن كۆكۈل ئېتىزلىرىمىزنى سۇغاردۇق... ۋىسال گۈللىرىمىز قايتىدىن بەرق ئۇردى، بىز قولتۇقلىشىپ ئاستاغىنە مەن كىرگەن جەننەتكە كىرىپ، ھېلىقى دەرەخلەر كۆلۈككە ئوخشاش گىرەلىشىپ كەتكەن پىنھان جايغا كەلدۇق. بۇ يەردە ھەممىلا نەرسە — گۈللەرمۇ، قۇشلارمۇ، ئاي، قۇياشمۇ... ھەتتا تۇپراقمۇ ھەممىسى مۇھەببەتلىشىۋاتاتتى، ھېچ نەرسە تاق ئەمەس ئىدى. بىزمۇ...

1993 - يىل ئاپرېل، خوتەن.

تەلئەت قادىرى

سۆيگۈ ئىزدەپ

1

مەن سېنىڭ سۆيگۈنىڭ بولۇشتىن كۆرە، خاتىرەڭ قۇرلىرىدا ئەبەدىي نۇرلانغان بىر گۈزەل ئەسلىمە بولۇشنى؛ ساڭا ناخشا ئېيتىپ بېرىشتىن كۆرە، سەن ئەڭ ياخشى كۆرۈپ ئېيتىدىغان ناخشا بولۇشنى؛ ساڭا مۇزىكا چېلىپ بەرگەندىن كۆرە، سەن ئەڭ ياقتۇرۇپ ئاڭلايدىغان مۇزىكا بولۇشنى خالايمەن.

2

سېنىڭ غۇۋا ئاي نۇرۇڭ قەلبىم دالالىرىنى يورىتالمىدى. سۆيگۈ قەسىرىنى كۆلگە ئايلانغان خارابە كۆتۈۋالدى... يۈرىكىم قاراڭغۇ جاڭگالنىڭ ئۆزىلا بولۇپ قالدى، ئۇنى يەنە قايسى ئىلاھ ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ ؟!...

3

ھايات ئاسمىنىمدا تويۇقسىزلا غايەت زور بىر ئوت پەيدا بولدى - دە، ئاستا يالتىراپ ئېقىشقا باشلىدى. بۇنىڭدىن پۈتۈن تېنىمنى قورقۇنچ قاپلاپ، تەڭرىگە دۇئا - تىلاۋەت قىلدىم. لېكىن، بۇ ئوت بىر دەمدىلا غايىب بولدى. بەجايىكى، شۇنىڭدىن تارتىپ ۋۇجۇدۇمغا ئارامسىزلىق، كۆزلىرىمگە غەم - ئەندىشە، تىلىمغا

«گاچا» لىق، مىجەزىمگە تەرسالىق يېپىشتى. بەزىلەر بۇ ئوتنى «ئۇ ئوت ئەمەس، بەلكى قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز، ئۇ ئۇزاق يىللاردىن كېيىن يەنە قايتىپ كېلىدۇ» دېيىشتى.

بۇ ئوت ھېلىغىچە يۈرىكىمدە ئاقماقتا. بۇ ئوت مېنىڭ تەقدىرىمنى نۇرلاندۇرغۇچى قۇياش، ھايات يولۇمنى يورۇتقۇچى مەشئەل، تېنىمدىكى جان، مېنى سۆيگۈ دۇنياسىغا باشلاپ كىرگۈچى ئۈنسىز تاۋۇش. مەن بۇ ئوتنىڭ ھايات ئاسمىنىمغا يەنە قايتىپ كېلىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتىمەن. مەن ئاشۇ ئوت يۇلتۇزنى تەقەززالىق بىلەن ساقلاۋاتقان، ئاشۇ ئاسماندىن بىردەممۇ كۆز ئۈزمەي كۆزىتىۋاتقان ئاسترونوم.

4

سىنىمۇ باشقىلارغا ئوخشاشلا ئادەتتىكى بىر قىز ئىدىڭ، لېكىن دىلخانەمگە ھېچقانداق تىۋلىشسىزلا كىرىپ كەلدىڭ. تېخى باشقىلاردىن پەرقلىنىق يېرى: سەن ئازاب ئېلىپ كەلدىڭ، مەن پەقەت مۇشۇنىڭ ئۈچۈنلا سېنى ياقتۇرۇپ قالدىم، ھەتتا سېنى سۆيدۈم. بۇ ئازاب مەن ئۈچۈن بەخت! مەن مۇشۇ ئازاب ئۈچۈنلا ياشايمەن. ئەگەر بۇ ئازاب ئۆلسە سەن ۋە مەن ئوخشاشلا مەۋجۇتلۇقتىن قالىمىز. سۆيگۈ ئەنە شۇنداق يىغا ئىچىدىكى كۈلكە، ئازاب قوينىدىكى بەخت ـ خۇشاللىق. شۇنداقتىمۇ، سېنىڭ بىر يۈرەكنىڭ قاتلىمىغا ئايلىنىپ قالماسلىقىڭنى چىن دىلىمدىن تىلەيمەن.

1993 ـ يىل ئىيۇل، ئاتۇش.

تۇرغۇنجان تۇرسۇن

ئاچچىق شەبنەم تەزكىرىسى

قارا ئۈچبۇلۇڭ

قارىدىم ساڭا تەلمۈرۈپ، ئۈزۈلدۈرمەي ھەتتا بىر تىنىق؛ كۆزۈمدىن ئېتىلىپ چىققان نۇرلار كەتتى ساڭا يالۋۇرۇپ، سىزغان پېتى مەندىن ساڭا بىر سىزىق.

ئاھ! سەن مېنىڭدىن پەرۋايىڭ پەلەك، نىگاھىڭدىن چاچرىغان يۇلتۇزنىڭ مەنزىلىدۇر باشقا بىر يۈرەك، يۇلتۇز سىزغان بىر تال سىزىقتا مەرۋايىت ياشلار ئۆتكۈزەر كۆرەك.

پەرۋا قىلىپ قويماس ئۇ ساڭا، ئۇنىڭ قارىچۇقىدا ئاققان بىر چوققا. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئېتىلغان ساداق سىزىپ چىقتى گۈزەل بىر سىزىق، بۇ سىزىقتا تەۋرىنەر دۇنيا.

ئاھ، ئۈچىمىز ــ ئۈچ نۇقتىدا بىز، ئۈچ راشمايدۇ نىگاھلىرىمىز. مەن ساڭا، سەن ئۇنىڭغا، ئۇ يىراققا ئۈمىد ئىچرە ئۈمىدلەنمەكتىمىز.

ئېھ، كۆكلەرسەنمۇ يېشىل ئۈچبۇلۇڭ ؟!...

سادىدىلىقلار، ئېھ، سادىدىلىقلار!

يۈرىكىڭنى يېمەكچى بولۇپ، ۋۇجۇدۇمغا كۆچ ـ قۇۋۋەت تولۇپ، كۆكرىكىڭگە سالدىم خەنجەرنى...

مانا، ئالقىنىمدا يۈرىكىڭ! يەۋاتقىنىمدا لەززەتلىنىپ مەن ئۇنى، كۆرۈپ قالدىم ئالقىنىڭدا ئۇنىڭ قان پۈركۈۋاتقان يۈرىكىنى...

... ئۇنىڭ قولىدىمۇ قانلىق بىر يۈرەك...

ئاھ! ئارقامدىن سانجىلدى بىرزۇلپىقار، ئارقامغا قارىسام، يۈرىكىمنى چاڭگاللىۋاپتۇ بىر ئاچكۆز نىگار، ئۇنىڭ كۆكرىكىمۇ يۈرەكسىز تۇرار...

يۈرەكلەردىن تۆكۈلەرقانلار، قىزىل ئەمەس، قاپقارا قانلار!

ئاھ، يوقالدى يېشىل ئۈچبۇلۇڭ، پەيدا بولدى قارا ئۈچبۇلۇڭ...

دوقمۇش

ئىككىمىز ھەركۈنى مۇشۇ دوقمۇشتا ئۇچرىشىپ قالىمىز.

سېنى بىر قېتىم كۆرۈشكە مىڭ قېتىم كۆرمىگەندەك تەشنا بولىمەن. ئىگاھىڭ دوملاپ كېلىشى بىلەن تەڭ، تەلپۈنۈشىڭ ئوتلۇق قاينامىلىرى ئىچىدە پىرقىراشقا باشلايمەن.

سەن دوقمۇشنىڭ يۇپيۇمىلاق يۈرىكى ئۈستىدە قايسى يولغا مېڭىشىنى بىلەلمىگەن قىياپەتتە قېتىپ تۇرىسەن.

دوقمۇش ئىككى يولغا تۇتىشىدۇ. بۇ يولنىڭ بىرسى ماڭا تەئەللۇق بولۇپ، ئۇنى مەن ئۆز قولۇم بىلەن ئاچقان، ئىككى قاسىنىقىغا يېشىللىق تامچىلاپ تۇرىدىغان ئوتلۇق يۈرىكىمنى تىكىپ، بۆككىدە ئۆسكەن بىر چىرايلىق ئورمانزارلىقنى بەرپا قىلغان.

يەنە بىر يولنىڭ كىمگە تەئەللۇق ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، ئۇ، سۇس نۇر ئىچىدە تولغىنىپ تۇرغان مەۋھۇم بىر لېنتا. بۇ لېنتىدىكى ناخشىنى مەن بىرەر قېتىممۇ ئاڭلاپ باققان ئەمەس:

سېنى ھەركۈنى مۇشۇ دوقمۇشتا كۆرىمەن. كۆزلىرىڭ دەم مەن تۇرغان يولغا، دەم ھېلىقى مەۋھۇم لېنتىغا ئېغىپ تۇرىدۇ.

بىز ھەركۈنى مۇشۇ دوقمۇشتا ئۇچرىشىپ قالىمىز،

كۆزلىرىڭ

ئۇ بىر ئانا، ھايات ئۇنىڭدىن ئاپىرىدە بولغان.

ئۇ بىر جاھاننەما، ھاياتنىڭ بارچە تىلسىمى ئۇنىڭغا مۇجەسسەم.

ئۇ بىر دېڭىز، ئۇنىڭدىكى قولۋاقتا ئولتۇرغىنى خۇش چىراي بەخت.

ئۇ قۇياشنىڭ يۈرىكى، دۇنيادىكى بارچە ئىللىقلىق ئۇنىڭدىن تۆرەلگەن.

ئۇ بىر ناخشا، قەلب ماگىماللىرىنىڭ شىددەتلىك شاۋقۇنى — ئۇنىڭ تېكىستى، يۈرەك تارلىرىنىڭ رىتىملىق چېكىلىشى — ئۇنىڭ مۇزىكىسى.

ئۇ بىر شېئىر، كىرپىكلەر ۋەھىمىسىدىكى كېچىنىڭ مۇڭلۇق ئېڭراشلىرىنى ئۇ پەيدا قىلغان.

ئۇ بىر بۆشۈك، ئۇنىڭ قوينىغا شېرىن چىملىقلار سىڭىپ كەتكەن.

ئۇ بىپايان كائىنات، ئۇنىڭ قۇچىقىدىكىسى مېھرىبان ئادەملەر...

1993 - يىل مارت، پوسكام.

روشەنگۈل تۇرسۇن

نەسرلەر

يامغۇر

مەن بۇ كېچە يەنە ئۇيقۇدىن بىدار بولدۇم. ئۇنتۇش مۇمكىنسىز ھېلىقى كۈن

دىكىندەك، سىرتتا سىم - سىم يامغۇر داسەگىدەپ تۇرۇپتىمەن. توساتتىن سېنىڭ ئاياغ تىۋىشىڭ قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى؛

«بۇ مۇمكىنمۇ؟»

مەن تۆت ئەتراپقا قاراپ چىقتىم، تەشۋىش ھەم ئۈمىد ئىلكىدە.

قەلبىم قېتىدىكى سوراق، يەنە شۇ سوراق پېتى قالغانلىقىنى سېزىپ قالغىنىمدا، ئۆزۈممۇ يەرگە ياغمۇر بولۇپ تۆكۈلدۈم.

تىلەك

كەچ كىردى. يەنە بىر نۆۋەت ئارمىنىمنىڭ ئۈمىدسىز قۇشى تېلىققان قاناتلىرىنى سۆرەپ، ئۈمىد مەنزىلىگە يول ئالدى ...

ئۇ، ئەنە شۇ ئۇچۇشىدا تۇنجۇققان تەلەكلىرىمنى، يېلىنجاۋاتقان ئۈمىدلىرىمنى، داغدۇغىسىز قەسىدىلىرىمنى، ياشمۇكسىز مەرسىيىلىرىمنى توقۇپ كەتتى...

ئۇ كەتتى... سەن تامان كەتتى. سەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆزۈڭنى تونۇۋال. ئۇنىڭ كۆزىگە ياشلىرىمدىن نۇر بەردىم، قاناتلىرىدىن ئىلھام ئال. مەن ئۇنىڭغا روھ بەردىم، تىنىقلىرىدىن قۇۋۋەت ئال. مەن ئۇنىڭغا جان بەردىم.

سوئال بەلگىسى

مەن سېنى ئاخىرى تونۇپ قالدىم. قاچان، قانداق تونۇشقا ئىگە بولغانلىقىم... نېمە سەۋەبتىن سېنى تونۇشقا جۈرئەت قىلغانلىقىم ھېلىھەم ئېسىمدە...

بىزنى — ئىككى بېشىغا ئۈندەش بەلگىلىرى ئېسىلغان چەكسىز كۆپ چېكىت تونۇشتۇردى.

سەنمۇ ئاخىرى، مېنى تونۇپ قالدىڭ، قاچان، قانداق تونۇشقا ئىگە بولغانلىقىڭ... نېمە سەۋەبتىن مېنى تونۇشقا جۈرئەت قىلغانلىقىڭ ھېلىھەم ئېسىڭدە...

ئاھ، ئاشۇ كۆپ چېكىت، ئۈندەشلىك چېكىت...

ئاشۇ كۆپ چېكىتلەرنىڭ بەزى دوقمۇشلىرىدا سوئال بەلگىلىرى ئېسىقلىق ئىدى. بىز ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدۇق. بەلكىم... ئۈندەش بەلگىلىرى كۆزىمىزنى تورلاپ قويغان چېغى. بىز ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماپتۇق، پەرۋا قىلماپتۇق... مانا بىز بۈگۈن تەڭلا ھېلىقى كۆپ چېكىتلەر ئارىسىدىكى سوئال بەلگىلىرىگە ئېسىلىپ قالدۇق...

سۆيگۈ

ئەسلىمەمنىڭ مۇقەددىمىسىگە مەن دەريا قېزىپ قويۇۋېدىم، سەن خاتىمىسىگە سۇ باشلاپ كەلدىڭ...

ئېھ، ئۇلۇغ دەريا!

ئازغۇن بەندىلەر

قېرىندىشىم، ئۆزۈڭنى بېسىۋال: كۆيلىرىڭنى ئەقىل نۇرۇڭ بىلەن ئاستا جىمىقتۇر. سەن بۇ تاجكىيگەن مەدھىيىلىرىڭنىڭ پۈت - قوللىرىنىڭ تىترەپ، نەپەستىن قېلىۋاتقانلىقىنى سەزمىدىڭمۇ؟

گۈزەللىك — كۆيسىزمۇ كۆيلىنىۋېرىدۇ، بېزەكسىزمۇ جۇلالىنىۋېرىدۇ. بۇلغانغان ھاۋاغا ئىپاردىن پەداز بېرىپ بولالمايسەن.

سەن ئېزىپ قالدىڭ، مەن ئېزىپ قالدىم...

دۇنيادا ئازمايدىغان كىشى يوق، بىراق... ھاياتلىق يولىدا، ئېزىپ يۈرۈپ ئىش كۆرۈش ئىنسان بولۇشنىڭ شەرتى ئەمەس.

قارىغاندا، ئەقلىمىز پەيدىنپەي گەجگىمىزگە «چىقىپ قېلىۋېتىپتۇ»... خۇددي ئۇنىۋان ئالغۇسي كەلگەندەك!!!

تۇراپ ئوبۇل

ئەبجەش خاتىرىلەر

1

ئەسلىدە ئوغرى ئەمەستىم، ئوغرىلىق قىلاي دېدىم، ئوغرىلىماقچى بولغىنىممۇ ئۆزۈمنىڭ ئىدى، لېكىن نىيەتنى بۇزۇپ ئۆيدىن چىققان ئاخشام ئاي يورۇقى بولۇپ قالدى. ئاھ، مېنىڭ شورپېشانەم...!

2

بىر چاغلاردا ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈلۈك دوست ئىدىم، كېيىن مەڭگۈلۈك دۈشمەن بولۇپ قالدىم، بۈگۈن بولسا يەنە ... شۇندىلا بىلدىمكى، دۇنيادا مەڭگۈ دوستلۇقمۇ، مەڭگۈ دۈشمەنلىكمۇ يوق ئىكەن؛ بەلكى مەڭگۈلۈك مەنپەئەت بار ئىكەن.

3

— تۇغقانلىرىڭىز بارمۇ؟

— بار. بايلىرى مېنى تونۇمايدۇ، كەمبەغەللىرىنى مەن تونۇمايمەن.

4

مەن قىسمىتىمگە سەۋر قىلىپ تاقىتىم قالمىغاندا، ياراتقۇچىنىڭ ئاستا قايناۋاتقان، قاينىسىمۇ تاشمايدىغان قازىنىنى چاقتىم-دە، بەختىمنى قولۇمغا ئالدىم.

5

مەن يېپىلىپ بولغاچ توڭۇپ كەتتىم، ئۆزۈمنىڭ ئوتىدا ئىسسىغاندەك بولمىدىم. ئاخىرى قوشنامنىڭ ئۆيىگە چىقىپ ئوچىقى ئالدىغا كەلدىم، لېكىن قوشنامنىڭ ئۆيىدە ئازادە ئولتۇرالمىدىم، قايتىپ چىقىپ ئۆزۈمنىڭ چىرىغى ئالدىغا كەلدىم، توۋا، ئەمدى ئوبدانلا ئىسسىپ قالدىمغۇ!؟

6

— ئۇچە قۇشۇم، ئۇچ! ئەمدى نۆۋەت سېنىڭكى.

— ياق، ئۇچمايمەن، ئەتراپىمدىكىلەرنىڭ قولىدا چالما بار.

7

ئويلىسام، جاھاندىكى ئىشلار مۈرەككەپ ئىكەن، ھەر تەرەپتىكى ئامىللارغا باغلىق بولىدىكەن، قارىسام، تاز — چىۋىنىدىن، چىۋىن — تازدىن خالىي ئەمەسكەن.

8

ئەي ئەزرائىل، سەن جىمى ئادەمنى ئىزدەيسەن، مەن سېنى ئىزدەيمەن. چۈنكى، سەن جان ئالغۇچى، مەن قىساس.

9

— پەخىرلەنمە، ئاتا — ئاناڭنىڭ نەۋرە كۆرگىنىگە، چوڭ ئاناڭنىڭ چەۋرە كۆرگىنىگە، ئۆزۈڭنىڭ ئوغۇلغا ئاتا بولغىنىڭغا. ئالدىرىما، كەلگۈسىڭنىڭ قىرىقى توشۇپ ئىسمىم تويغا باغاق تارقىتىشقا. خۇشال بول، ئوغلۇڭ يىگىتلىك قورامىغا يېتىپ، ئۆزىگە ئىسىم قويغىنىدا.

1992 — 1993- يىللار، قاغىلىق.

ئىبراھىم ئايۇپ

ئاق ئەتىرگۈل

(ئايالىمغا بېغىشلايمەن)

1

سەن چەكسىز شېرىنلىك ئىچىدە مەۋجۇتلۇققا ئايلاندىڭ، سېنى ئاي بىلەن قۇياش يۇلتۇزلار تۇركۇمىگە ھەدىيە قىلدى. مەن ئاشۇ سامان يولىدا سېنى ئۇچرىتىپ، مەڭگۈلۈك ھاياتىمنىڭ ئەتىرگۈلى قىلىپ كۆكسۈمگە قادىدىم.

2

مەن ھېچقانداق ئادەم تۇتۇپ باقمىغان ھەم پۇراپ باقمىغان ئاق ئەتىرگۈلگە قاراپ بىر يېپيېڭى دۇنيانى ياراتتىم.

3

ئۇ جۇلالىنىشقا باشلىدى. سۇۋاركىنىڭ نۇرىدەك كۈچلۈك نۇر كۆزلىرىمنى قاماشتۇردى. مەن ئۇنىڭغا ئىنچىكە نەزەر تاشلىدىم. نازۇكلۇق ۋە چەكسىز ئاياش بىلەن پۇرىدىم. ئۇ تېخىمۇ چىرايلىق تۈسكە كىردى. مەن گۈل بىلەن ئۆزۈم ئارىلىقىغا سەپ سالدىم، ئۇ ئارىلىقتا مۇھەببەت بىزگە ئەبەدىلئەبەد ئۈزۈلۈپ كەتمەيدىغان يىپ بولۇپ تارتىلغانىدى.

4

ئاق ئەتىرگۈل — سۇبھىدىكى تولۇنئايغا ئوخشايدۇ. ئۇ، مەن تاللىغان ئەڭ پاك سۆيگۈ. ئەبەدىلئەبەد پۇرلىشىپ كەتمەيدىغان ئاق يەكتەك. ئۇ مەۋجۇتلۇقىمنىڭ مەبۇدىسى.

5

سۆيۈش — ياشاش، سۆيۈش — مۇھەببەت. پاك روھىمدا پەقەت بىرلا مەبۇد تۇپراققا كىرگىچە ھاياتتۇر.

6

مەن بىر سەيياھ سۈپىتىدە سەپەرگە ئاتلاندىم. دەريا ـ كۆللەر، چۆل ـ ئېدىرلار، تاغ ـ داۋانلاردىن ئاشتىم. كۆرمىگەننى كۆرۈپ، بىلمىگەننى بىلدىم. چەكسىز مۇساپە مېنى بۇ دۇنياغا قايتىدىن ئاپىرىدە قىلدى.

مەن ئۇخلاش ئۈچۈن چاپىنىمنى سېلىپ بېشىمغا تەكيە قىلدىم. ئوڭ يېنىمدا يول، سول يېنىمدا بىر زۇمرەت كۆل بار ئىدى. كۆل زەڭگەر كۆزلۈك ساھىبجامال قىزنىڭ كۆزىدەك يېشىل ئىدى. كۆلنىڭ ئەتراپى قومۇشلۇق بىلەن ئورالغان بولۇپ، نەپىس سىزىلغان ماي بوياق رەسىمدەك كۆركەم كۆرۈنەتتى. كۆلنىڭ شەرقىي گىرۋىكىدە ئاققۇدەك ئاپئاق بىر جۈپ ئاق ئۆردەك لەرزان ئۈزۈپ يۈرەتتى. مەن ئۇخلىمىدىم، مەن ئۆردەكلەرنىڭ ئازادە ئۈزۈشلىرىگە مەستخۇشلۇق ئىلكىدە مەپتۇن ئىدىم. ئۇلار ئاشۇ كۆلدە ئەركىن ئۈزۈپ يۈرەتتى.

1990 - يىل 7 - ماي، ئاتۇش.

ئابدۇرۇسۇل تاش (قەرغەز)

هالسىز ئارمانلار

1

سىنىڭ ئاخىرقى ناخشاڭ ۋەيرانە كۆڭلۈمنىڭ غېرىب يوچۇقلىرىدىن بۆسۈپ كىرگەندە، ئاھ! ... دەۋەتتىم. چۈنكى مەن ناخشاڭدا خارابىغا ئايلانغان ئەقىدەمنىڭ هالسىز كۆكۈملاردا، يۈرىكىمگە يىگىنىدەك سانجىلغان تاتلىق ۋە ئۇماق، سەبىي ۋە سادا، ئاچچىق ۋە ئەلەملىك، پىنهان ۋە رەڭدار سۆيگۈ كەچمىشلىرىنى، ئىنسان روھىنى تىمدىكى ئاداققى تەلمۈرۈشىنىڭ، ۋاپاسىزلىق ۋە ۋاپادارلىقنىڭ، مېھىر - مۇھەببەتنىڭ ئۆچۈشكە باشلىغان غۇۋا مەنزىرىسىنى هېس قىلغانىدىم.

2

مەن ساماۋى چوققىدا تۇرۇپ سېنى ئىزدىدىم. قارىچۇقۇم ئاۋۋال كۆزۈمنىڭ شەرق بۇرجىكىدىن سىلجىپ كېلىپ، غەرب بۇرجىكىگە كەلگەندە قېتىپلا قالدى. چۈنكى سەن مېنى مەڭگۈلۈك قاتۇرغۇچى ھەسرەتلىرىڭ بىلەن بىر تامچە ياشنى ئاپەرىدە قىلىپ، ئۇنىڭدىن يۈرىكىمنىڭ قان تامچىش كارتىنىسىنى كۆرۈشكە ئۈندىدىڭ، مەن پېتىنالمىدىم. چۈنكى غەربىي ئۇپۇقتا ئولتۇرۇۋاتقان قۇياشنىڭ شەپەق نامىزىغا كىممۇ تىككىلىپ قارىيالىسۇن؟! ...

3

مەن هاياتلىق ئالىمىدە تۇرۇپ خىيالسىز ئۇڭۇمدا ساڭا تىككىلگەندە، سەن قۇش ئۇۋۇسىدىكى پىنهان ساقلاقلىق بايلىق ئىدىڭ. مۇھەببەت يەلكىنىدە تۇرۇپ ئۈمىد دېڭىزىدا ۋەسلىڭدىكى قىرغاقلارغا تەلپۈنگىنىمدە، كۆز يەتكۈسىز يىراق چەكسىزلىككە پالىنىپ مۇئەللەقتە ئېسىلغان ئۇپۇق شولىسىغا ئايلاندىڭ.

4

قۇياشنىڭ ئۇپۇقتا شەكلىنى تاشلاپ چېكىنتكە ئايلىنىشى قەلب دېڭىزىمنىڭ يوشۇرۇن زارىقىش ئەسلىمىسىدىكى ئاچچىق ئازاب دېغىنى ئەسلەتسە، ئاينىڭ بولۇتلار ئارىسىدىكى غۇۋا كۆلەڭگۈسى شۇ ئازاب تېگىدىن ساقىغان ئېقىن شولىسىنىڭ مەۋھۇم سايىسىنى ئەسلەتتى.

5

مەن، بەختسىز تىگاھىنىڭ قارىچۇقۇمغا ئويۇپ كەتكەن تەسۋىرىدىن زارلىنىپ، ئەلەم ئىچىدە پىغانىلىق نالە قىلىۋاتقىنىمدا، ئۇشتۇمتۇت زەڭگەر ئاسمان بوشلۇقىدىن بىر يۇلتۇز ئېقىپ چۈشۈپ كەتكەنىدى. مەن تەڭگەرقاش قىياپىتىدە ئەتراپىمغا نەزەر سالدىم. ھېچقانداق سادامۇ يوق. لېكىن بىر سىر ماڭا ئاشكارا بولدىكى، بۇ شۇ بەختسىز نىگاھىنىڭ ماڭا قالدۇرۇپ كەتكەن ئاداققى روھسىز ئاچچىق ھىجران دېغى ئىكەن.

6

مەن ئەمدىلا هالسىز چۈشلىرىمنىڭ سەۋدا خىيالىدا هايات دېڭىزلىرىنى يىگانە سەيلە قىلىۋاتسام، سائەتنىڭ چىكىلدىشىمۇ ئېھتىمال بىر خىل تاۋۇش

مېنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتتى . مەن ئويغىنىپ ئاڭلىسام ، پەنجىرەمنى مىسكىن غېرىب ناخشا ئارىلاش شامال توختاۋسىز چېكىۋېتىپتۇ . مەن شۇ چاغدا بۇ غايىب ناخشىغا قېتىلىپ كەتتىم .

7

مېنى ئازابلار چەمبىرىكى قاتمۇ - قات ئوراپ ، ئاخىرى بەختسىز ئالەمگە ئۇزاتتى ، روھىمنى تاۋۇتىمغا كېپەنلىدى . بەخت ئاسمىنىدىنمۇ بىر يۇلتۇز ئېقىپ چۈشۈپ كەتتى . كۆلرەڭ ئاقۇش تۇمانلار پەردە بولۇپ تاۋۇتۇمغا يېپىلدى. مەن شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلىۋاتقانلىقىمنى سەزدىم . مەن «ئۇھ» دېگىنىمچە تاۋۇتۇمدا خىرامان ياتتىم . چۈنكى بۇ دۇنيانىڭ بەختسىز قىسمەتلىرىدىن بىر يولىلا قۇتۇلغانىدىم . ئەپسۇس مېنى يەرگە قويىدىغان قەبرىنىڭ ئاغزى نېمە ئۈچۈنكى ئېتىلىپ قالغانىدى . مەن يەنىلا ياشاشقا مەجبۇر بولۇپ قالدىم .

8

دىلبەر ، سەن تاڭ شەپىقىدە سەھەر تۇرۇپ سەيلە قىلىپ باق . گىياھلار ئۈستىدە پاناھلىنىپ ياتقان زەررە - زەررە تەڭگە ، شارچىلارنىڭ بىغۇبار جۇلالىق بەستى مېنىڭ ساڭا ئاتا قىلغان ساپ ئەقىدەمگە ئوخشىمامدىكىن ! ؟ ...

1993 - يىل، ئاقتۇ - قەشقەر.

ئابلىمىت مېجىت

ھەسرەتلىك تىنىقلار

گۈل

باغدىكى بىر گۈل كۈندىن- كۈنگە باراقسانلاپ ناھايىتىمۇ پۇراقلىق ئېچىلماقتا ئىدى. بىر قانچە بۇلبۇل ئۇنىڭ پىراقىدا مەست بولۇپ ئىشق كۈيىنى ئېيتىقىنىچە ئۇنىڭ ئۈچۈن جان بېرىش ئالدىدا تۇراتتى. لېكىن ئۇ گۈل ھېچقايسى بۇلبۇلنى كۆزگە ئىلماي ۋە قېشىغا يولاتماي مەغرۇرلۇق تاجىنى كىيىپ، مەسخىرە كۈلكىسىدە يىراقتا تىكىلىپ تۇراتتى. ئەپسۇس، شۇ مىنۇتلاردا ئۇنىڭ تۆۋەندىكى غولىغا ياماشقان بىر قۇرت تويدۇرماستىن يىلتىزى تەرەپكە ئىچكىرىلەپ كىرىپ كېتىۋاتاتتى...

ۋاپاسىز

مەن يۈرۈكۈمنى قۇياش قىلىپ ئۇنىڭ يولىنى يورۇتتۇم. ئۇ مېنىڭ نۇرۇم ئاستىدا مەقسىتىگە يېتىپ، بارا- بارا ئۇمۇ قۇياشتەك نۇر چېچىشقا باشلىدى. لېكىن مېنىڭ نۇرۇم ئاجىزلاپ كۈندىن- كۈنگە تۈگەشكە باشلىغاندا، ئۆزۈمنىڭ بىر قاراڭغۇلۇقتا تەنھا كېتىپ بارغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

ئالدامچى

ئۇ يۇم- يۇم يىغلىغىنىچە تىزلىنىپ تۇرۇپ مەندىن سەدىقە تىلىدى، تەلەپ قىلغىنىنىڭ ھەممىسىنى بەردىم. شۇ تاپتا ئۇ، كۆزۈمگە بەكمۇ بىچارە كۆرۈندى. مەن ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى تەلىپى بويىچە يۈرىكىمنى بەردىم. ئەپسۇسكى، ئۇ يۈرىكىمنى قولىغا ئېلىپلا قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئۆزىنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى ئاشكارىلىدى- دە، ۋىجدان، ساداقەت بىلەن تولغان يۈرىكىمنى بىر مىجىپلا يىراققا تاشلىۋەتتى.

مەن ئازابلىنىشنى ياكى كۈلۈشنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدىم. پەقەت ئىككى تامچە ھەسرەتلىك ياش چانىقىمدىن سىرغىپ چۈشتى ...

1992 - يىل، قەشقەر.

ئەمەتجان سايىت

رەڭلەر دۇنياسى

دۇنيا رەڭگىگە رەڭ رەڭلەردىن تۈزۈلگەن، بىر رەڭ مۇستەقىل مەۋجۇت بولالمايدۇ. ئۇلار بىرى ـ بىرىگە يېقىنىپ مەۋجۇت بولىدۇ...

تۇغۇم رېڭى

ئاچچىق يىغا ئاۋازى ...

بۇنىڭغا دۇنيا رەڭ ئاتا قىلالمىغان؛ لېكىن ئۇنىڭغا سەزگۈ رېڭى سۈرۈلگەن. ئۇ يىغلىسا، ئازاب رەڭلىرى ھەر تەرەپكە چاچرايدۇ، بىراق بۇنى ھېچكىم ئىپادىلەپ بېرەلمەيدۇ، پەقەت كۆڭۈل شادلىنىدۇ.

بوۋاقلىق رەڭلىرى

كۆكرىشلىرى ...

ئۇنىڭغا كىچىككىنە بەخت رېڭى تېمىتىلغان.

ۋىلىقلاشلار ...

ئۇنىڭغا شادلىق رېڭى تولۇق سۈرۈلگەن، ئۇنىڭدىكى رەڭ ئۆزگىچە دۇنيانىڭ ــ شادلىق دۇنيانىڭ ئاچقۇچىنى تۇتىقۇزۇپ قويىدۇ.

باللىق رەڭلىرى

سەبىيلىكلەر ...

ئۇ ــ ئەڭ يارقىن رەڭلەر بىلەن بېزەلگەن، دۇنيادىكى ئەڭ چاقناق نۇرلار مۇجەسسەملەنگەن گۈزەل، يېقىملىق رەڭلەر، ئۇ بەئەينى ئارامبەخش، سەلكىن شامالغا، تاتلىق سۈزۈك سۇغا، گۈزەل ۋادىغا ئوخشايدىغان، رەڭلەرنىڭ يۇمران بېغى.

ئەجەبلىنىشلەر ...

بۇنىڭغا نېپىز رەڭ سۈرۈلگەن. ئۇنىڭدىن دۇنياغا بىر قەۋەت تۇمان تارقىلىدۇ.

خاپىلىقلار ...

ئۇنىڭغا قېنىق رەڭ سۈرۈلگەن. ئۇ دۇنياغا باتىناش ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن بىزار بولىدۇ.

باتىناشلار ...

ئۇ ئىنتايىن قىزىقارلىق رەڭ، لېكىن خەتەرلىك ئالا ـ بۇلىماچ رەڭ.

ياشلىق رەڭلىرى

خىياللار ...

ئۇ ــ قويۇق تۇماندا يانغان ماياك. ئۇ ــ ئايىغى چىقماس تۇمان دېڭىزى. بۇ دېڭىزدا ھەممە رەڭ بار. ئۇ ــ دۇنيادا كىشىلەرگە ئەمەل بولىدىغان بىردىنبىر شادلىق دېڭىزى.

سۆيگۈلەر ...

ئاھ ... ! چەكسىز راھەت، ھازىردىن تارتىپ يوقالغۇچە جۇلالىنىدىغان دۇنيا رېڭى ئىچىدىكى شاھىنشاھ. بۇنىڭغا قېنىق قىزىل ئاتەش رەڭ سۈرۈلگەن. بۇ رەڭ يالقۇنلۇق، كۆيۈك ـ شېرىن، ئاچچىق ـ تاتلىق رەڭدىن ئىبارەت.

قىرانلىق رەڭلىرى

يىرگىنىشلەر ...

بۇ دۇنيادىكى ئەڭ بىزارلىق، سىڭىشىق ھەم قارىسا كۆڭلى ئاينىغۇدەك ئەڭ ناچار رەڭلەر بىلەن بويالغان، لېكىن بۇ رەڭ خېلى كۆپ بولۇپ، ھەممىلا جايدا ئۇچرايدۇ.

غەزەپلەر ...

بۇنىڭغا قايسىبىر رەسسام قېنىق رەڭگىنىڭ ئۈستىگە سۈس يالقۇننى سىزدى. بۇنىڭدىكى سۈس يالقۇن ھەر بىر رەڭنىڭ قېنىنى ئاستا-ئاستا قىزدىتىپ باراتتى.

قەھىرلەر...

كۆيۈپ، ئاچچىق ئىس چىقىرىۋاتقان رەڭ، ئۇنىڭدىن غەزەپ يالقۇنى چاچراپ دۇنيا تېنىنى شۈركەندۈرەتتى. ئۇنىڭدىكى ئاچچىق ئىس دۇنيا كۆزىنى ئىسلاپ، كۆزلىرىنى ياشاڭغۇراتتى.

ئۆلۈم رەڭگى

ئۆلۈم...

دۇنيا ئۇنىڭغا ئەڭ ئاخىرقى مۇكاپاتىنى بەردى. ئۇنى پاكلاش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئاق رەڭ بەردى، ئۇ بۇنىڭدىن رازى بولدى، شادلاندى، لېكىن دۇنيا ئۇنى يىغا-زارى بىلەن ئۇزىتىپ قويدى.

× ×

دۇنيا ئەزەلدىن مۇكەممەل بولغان ئەمەس ھەم مەڭگۈ مۇكەممەل بولالمايدۇ. چۈنكى دۇنيادا بۇ رەڭلەرنى ھېچكىم يوقىتالمايدۇ ھەم ھېچكىم بىرلا رەڭگە تەۋە قىلالمايدۇ. ھەممىلا ئىشنىڭ ۋاقتى-سائىتى، ئورنى بولىدۇ...

1993- يىل ئىيۇل، مەكىت.

راخمانجان ئىمىر

دولقۇنلاردا مىڭ بىر تەۋرىنىش

1

مەن مېنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەندە تېنىمدىكى ئوت لاۋۇلداپ كۆيۈشتىن توختىمىغانىدى. مەن ئۆزۈمنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن دېڭىزغا سەكرىدىم. دېڭىز پاك-پاكىز قۇرۇپ قالدى. ئاندىن قار-مۇز تاغلىرىغا باغرىمنى ياقتىم. بۇ ھالىتىم يەتتە قات ئاسماندىن چۈشۈپ سەيلە قىلىۋاتقان بىر پەرىشتىنىڭ ھېسسىداشلىقىنى قوزغىدى بولغاي، مېنى دەس تۇرغۇزۇپ، بىر ئامالىنى قىلىپ ئاچ يالقۇنلارنى تامام ئۆچۈرۈپ بولۇپ، «تېرە ئۆتىدۇرمىسى» بىلەن داۋالاپ، ئەسلىمدىكىدىنمۇ چىرايلىق قىلىۋەتتى. مەن تەسىرلىنىپ كۆزۈمگە لىققىدە ياش ئالدىم. ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ مېنى باغرىغا بېسىپ، ئەرىشكە ئېلىپ چىقىپ كەتتى. يەرگە قارىسام، سەن ئىزلىرىمدىن چالا كۆيۈكلىرىمنى تېرىۋېتىپسەن. ئەپسۇس، ئۇلار سېنى سۆيۈندۈرەلەرمۇ!؟

2

مەن دېڭىز ساھىلىغا كەلدىم. بۇۋغۇنلار سەكرىشىپ غەمكىن ھالىتىمگە خاتىمە بەردى. يېنىك سالقىن شامallar توپا باسقان چاچلىرىم بىلەن گەز باغلاپ چاك-چاك يېرىلىپ كەتكەن لەۋلىرىمنى سۆيۈپ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇشقا باشلىدى، مەن ئىختىيارسىز ئولتۇرۇپ قالدىم. قۇياش ماڭا قاراپ كۈلمەكتە، مەن تېخىمۇ يىراق جاينى كۆردۈم.

3

سېنىڭ ۋاپاسىزلىق قىلىشىڭنى بىلگەن بولسام، يىغلىنىپ تۇرۇپ ئېيتقان قەسەم-ۋەدىلىرىڭنى يۈرىكىمگە ئويماي، سۆزۈك تاڭغا ئۇيۇپ قويغان، چېچىلداپ تۆكۈلگەن ياشلىرىڭنى يىغىۋېلىپ، ئالتۇن شىشىدە ساقلاپ بۈگۈنكى كۈندە قۇياشنىڭ ئۇسسۇزلۇقى ئۈچۈن بېرىۋەتكەن بولاتتـ

تىم. ئەپسۇس!

4

مەن ئەزەلدىن ناخشا ئېيتىپ باققان ئەمەس ئىدىم. ناخشىنىڭ نېمىلىكىنىمۇ بىلمەيتتىم. ئۆزۈمنىڭ سەزگۈلىرى پالەچ بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم. بىراق سېنىڭ «سېغىندىم يار» ناخشىسىنى ئېيتىۋاتقانلىقىڭنى يىراقتىن ئاڭلاپ، چانىقىمدىن نەملەر تۆكۈلدى. ئىختىيارسىز مەنمۇ ساڭا جۆر بولۇپ قالدىم.

5

مۇھەببەت، سەن مېنى دېگىنىڭ ئىسلاھىغا قۇل قىلدىڭمۇ!؟

بېشىمنى ئەمدىلا كۆتۈرۈپ قىرغاققا قول سوزۇشۇمغا، يۈگەم قامچىلىرىڭ بەلەنباش - كۆزۈمگە ئۇرۇپ، يەر تەكتىگە سۆرگۈن قىلىسەن. تىنالماي ئۆلەي دېگەندە، گەجگەمدىن كۆتۈرۈپ كۈلگۈن قۇياشقا سەللا قارىتىپ يەنە چۆكتۈرۈپ كېتىسەن. بۇ مېنىڭ جازايىممۇ ياكى سېنىڭ مەنتىقەڭمۇ ؟!

1993 - يىل ئاپرېل، قەشقەر - يېڭىشەھەر.

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

ئەقىل تېپىش

مەن پۈتۈن ھاياتىي سەپىرىمنىڭ تەگدىن تولىسىنى گۈل ئۆستۈرۈشكە سەرپ قىلدىم. مەن مەھەللىيا بولۇپ ئۆستۈرۈپ يېتىشتۈرگەن گۈل، ئادەتتىكى ياۋا گۈل بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا بولغان ئوتلۇق ئىشتىياقىمنى پەقەت سۆزلەشتۈرمىدىم. مەن يۈرەك تومۇرلىرىمدا دولقۇنلاپ ئېقىۋاتقان ئىسسىق قانلىرىمدا ئۇنى سۇغارغانلىقىم ئۈچۈن ئۇ ئادەتتىكى گۈزەللىكىدىن ھالقىپ، خۇددى پەرىزاتلار چېكىسىگە قىسىۋالىدىغان، ئۇتقاشتەك يالتىراپ تۇرىدىغان خۇشپۇراقلىق گۈلگە ئايلاندى. چاڭ - توزان باسقان بەرگى ياپراقلىرىنى ئالقانلىرىمدا ئەمەس، كۆزلىرىمدە سۈرتۈپ، ئۇنىڭ لاتاپەتلىك، سالاپەتلىك گۈزەل جامالىغا تىكىلىمۇ نەپەس، يارقىن ھۆسن بەردىم. ئۇنىڭ ئەنبەردەك خۇشبۇي پۇراقلىرىنى ئىزغىرىن شاماللار ھەر ياقلارغا ئۇچۇرۇپ ئاپىرىپ دىماغلارنى مەستخۇش قىلدى. كىشىلەر مەن ئۆستۈرۈپ يېتىشتۈرگەن گۈلنىڭ گۈزەللىكىدىن، خۇش پۇراقلىقىدىن سۆيۈنۈپ ھوزۇر ئالدى، ماڭا ئاپىرىن ئوقۇشتى. مەن ھاياتىمدا تۇنجى ئالقىشقا سازاۋەر بولغاندەك قەلبىم شادلىقتىن لەرزىگە كەلدى. جاھان ماڭا ئىللىق تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان شەھلا كۆزلىرىدە بېقىپ، شادلىق كۈيلىرىمگە يېڭىچە كۈي قوشتى... شۇ كۈنلەردە مېنىڭ چىن ئىشتىياق بىلەن سۆيگەن، كۆيگەن گۈلۈم تۇيۇقسىز يوقاپ كەتتى. مەن گۈلۈمنىڭ يوقالغانلىقىنى كۆرۈپ، يۈرىكىمنى يەنچتۈرۈپ قويغاندەك، ئۆزۈمنىمۇ يەنچتۈرۈپ قويغاندەك قاتتىق ئازابلاندىم. مەن ئۇنى تالاي كۈن، تالاي يىل ئىزدىدىم، ئاخىرى بىرەر نەتىجىگە ئېرىشەلمىگەن چېغىمدا ئۆزۈمنىڭ تولىمۇ نادان، ئەخمەق ئىكەنلىكىمنى ئېسىمگە ئېلىپ، گادىرماش خىياللار ئىسكەنجىسىدە، قايتا تۇغۇلغاندەك يېڭى بىر ھاياتى سەپىرىمگە قەدەم قويدۇم. مەن شۇندىلا بىر ئەقىل تاپقانىدىم.

كامىلجان ناسىر

كۆڭۈل سەيناسىدىكى ئوخشىمىغان تۇيغۇلار

تەگرىگە خىتاب

— ئەجەبمۇ بەختسىز بىچارىمەن.

— ئۇنداق دېمەڭ ئىنىم، تەگرى رەنجىيدۇ، — دېدىم ئىنىمنى بەزلەپ، ئىنىم كۈلۈپ كەتتى، مەنمۇ ئەگىشىپلا كۈلدۈم. كۈلگىنىمنى كۆرۈپ ئىنىم ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى. شۇ ئەسنادا مەنمۇ يىغلىماقچى بولۇپ قاپىقىمنى تۈرگەنىدىم، ئىنىم ماڭا بىر قاراپلا يەنە كۈلدى. مەن تەئەججۈپ ئىلكىدە سوئال ئۈچۈن كۆزىگە تىكىلدىم.

— ئەجەبلەنمەڭ ئاكا، بۇ تەگرىگە قىلىنغان خىتابىم، — دېدى ئىنىم چۈشەنچەمنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇپ...

خوشلۇق ۋە غەشلىك

مەن بوۋامنىڭ تېخىمۇ كۆپ دۇئاسىنى ئېلىش مۇددىئاسى بىلەن بوۋامنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە كەبى ئايلىنىپ، ھەممە ئىشلارنى ئۇنۇتقان ھالدا تىنىمسىز ئىشلەپ، مىڭ مۇشەققەتتە بەختىمگە يارىشا دۇئاسىنى ئالدىم. ئەجرىمنىڭ ھوسۇلى بولغان دۇئا بىلەن ھاردۇقۇم چىقتى، تولىمۇ خۇشال ھالدا ئۆيگە قايتتىم. ئەپسۇس، ئۆيگە كەلسەم، ئايالىم يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇ ھالنى كۆرۈپ خۇشاللىقىم سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈكتەك غايىب بولدى. ئۇقسام، ئوغلۇم جىنايەت يولىغا مېڭىپ قانۇن تورىغا ئىلىنىپ قاپتۇ... مەن بوۋام ئىشىقىدا دۇئا ئىزدىگەنىدەك بالام ئۈچۈن تەدبىر ئىزدىگەن بولسام ئۇ ھالدا...

ئۇۋچى

كۈلمىگىن، مەن ئۇۋچى، ئوۋ ئوۋلايمەن. سېھىرلىك قارمىقىم بۇرنىڭدىن ئىلغاندا ھەقىقىي ئۇۋچىلىق قابىلىيىتىمگە قايىل بولارسەن. كۆرۈنمەس زەنجىرلىرىم بىلەن بويىنىڭ باغلانغاندا قەدرىمگە يېتەرسەن...

خىجىللىق

مەن كېتىۋاتىمەن، ئالدىمدا پايانسىز يول. چاڭقاق تومۇزنىڭ تەپتى بېشىمنى ئايلاندۇرۇۋەتتى. ئارقامغا قارىدىم، ئارقامدىمۇ يىلان باغرى سوزۇلغان پايانسىز يول، دەرمانسىزلىق ئىلكىدە قايسى تەرەپكە بېرىپ پاناھلىنىشىمنى بىلەلمەي تېڭىرقاش ئىلكىدە تۇرۇپ قالدىم. بىر پەستىن كېيىن ئەقىل قۇشلىرىم ئويغىنىپ سادا بەردى. مەن تۇرغان جايىمغا بەلگە قىلىپ قويۇپ، ئەتىسى بىر تۈپ كۆچەت ئەپكېلىپ باشقىلارنىڭ مەندەك خەۋپكە دۇچ كەلگەندە پاناھلىنىشىغا تىكىپ قويماقچى بولدۇم. لېكىن تومۇزدا كۆچەت تىكىلسە ئەي بولمايدىغانلىقىنى ئويلىمىغانلىقىمدىن خىجىل بولدۇم...

جاۋابسىز سوئال

مەن سېنى ئۇچراتقىنچە ناخشا توۋلايمەن، سەن بىلەن ئۇچرىشىپلا ناخشام توختايدۇ. سەن بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن يەنىلا ناخشام ئەۋجىگە چىقىدۇ، ئەگەر سەن بولمىغان بولساڭ ناخشا ئېيتماس

بولارمىدىم ياكى ناخشام تۈگىمەي سەۋدايى بولۇپ كېتەرمىدىم؟

ئىز بېسىش

مەن دادامغا ھەدېسلا چاقچاق قىلاتتىم، ئويلىماپتىكەنمەن، ئوغلۇممۇ ماڭا چاقچاق قىلىدىغان بولۇپ قالدى. قارىغاندا، ئىز باسار بولغان بولسا كېرەك.

1993 - يىل، قەشقەر - يېڭىشەھەر.

ئىلمىۋالدى ياقۇپ

ئىلاھ ئوردىسىدا

1

روھىم ئىلاھ ئوردىسىغا ئۆزلۈكسىز ئىنتىلىدۇ. ئۇ ئىلاھ بىلەن كۆرۈشمەكچى. ئۇ ئىلاھ بىلەن يۈزلەشكەندە، نېمىلەرنى دەيدىكىنە؟ تەڭرى روھىمنى سوراق قىلارمۇ ياكى روھىم تەڭرىنى سوراق قىلارمۇ؟

2

روھىم ئۆلگەندەك تۇرىدۇ، ئەمما روھىمنى ھاپاش قىلىپ، بەزىدە ئەسكى كۆلا بىلەن باغلانغان چۆل يانتىقىدەك سۆرەپ يۈرگەن ئەزىز تېنىم مەڭگۈ مەۋجۇت. ئۇ ئۆز مەۋجۇتلۇقى بىلەن ئىلاھىي گەۋدىگە قوشۇلۇپ كەتكەن.

3

ئاچچىق ھەر بىر خورسىنىش روھىمنىڭ بىر قىسمىنى ھارام قىلىدۇ. ھەسرەتلىك خورسىنىشلارنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن چەككەن ھەر بىر ئورام موخوركا ئەزىز تېنىمدىن بىر چىشلەم گۆشنى زەھەرلەيدۇ. ئى ئىلاھ، تەننى ساغلاملاشتۇرۇپ، روھىمنى پاكلاشتۇرۇشنىڭ چارىسى يوقمۇ؟

4

مېنىڭ بۇ تېنىمدە بولۇشقا تېگىشلىك روھىمنىڭ پەقەت بىر قىسمى كېرەكسىزلىرىلا باردەك تۇرىدۇ. لازىملىقى ئادەملەرنىڭ ئاياغ ئىزىغا نەقىشلىنىپ كەتكەن، مەن ئۇلارنى ھامان ئىزلەپ تاپىمەن، ئۇلارنى يىغىپ قەلبىم تەختىگە ئورۇنلاشتۇرىمەن.

5

مەن چۈشۈمدە ھېچۋاقىت كۆرۈپ باقمىغان بىر قىزنى كۆردۈم. مېنىڭ روھىم ئۇنىڭ روھىغا قوشۇلماقچىمۇ ياكى ئۇنىڭ روھى مېنىڭ روھىمغا قوشۇلماقچىمۇ؟ ئەگەر ئىككىمىزنىڭ روھى ئۆز ئارا قوشۇلۇپ بىر گەۋدىگە ئايلانالىسا، ئۇ ھالدا تەقدىر ھاسىل بولاتتى ۋە كەلگۈسىنى تۇغاتتى.

ئەزىز روزى

نەسىرلەر

ئۇلۇغۋار يېڭىلىش

مەن غالىب ئىدىم، مۇھەببىتىڭگە باغلىنىپ ئەسىر بولدۇم.

قۇشتەك ئەركىن، پەرىشتىلەردەك ھۆر ئىدىم، گۈزەللىكىڭ ئالدىدا قۇل بولدۇم. قورامدەك مەزمۇت، پولاتتەك مۇستەھكەم ئىرادەم، ئۇتلۇق نازاكىتىڭ ئالدىدا ئېرىپ سىمابتەك سۇ بولدى. شۇڭلاشقا مەن تەنها مۇستەقىللىقىمنى يوقىتىپ، ۋىسال ئىشقىڭغا بېقىندى بولۇپ قالدىم ھەم بارلىقىمنى ئىختىيارىڭغا ئاتىۋەتتىم. بىراق بۇنىڭدىن قىلچە ئەپسۇسلانمىدىم. چۈنكى بۇ ھەممە ئۈچۈن ئورتاق ئۇلۇغۋار يېڭىلىش ئىدى.

ئىنتىزارلىق ۋە بېزارلىق

قەلبىم مۇھەببەت پىراقىغا تولغاندا، مەن نىگارىمنىڭ داۋاملىق خۇشال، كۈلگەن ھالدا ھەمراھ بولۇشىغا ئىنتىزار ئىدىم.

ۋىسال ئارزۇيىمىزغا يەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ مەن كۈلگەن ۋە يىغلىغاندىمۇ دائىم كۈلۈمسىرىگەندەك كۆرۈنۈشىدىن بېزار بولدۇم.

دادام

مەن ئوغلۇمنى كۆتۈرۈپ يۈرگەندە، بىرى بىلەن كۆرۈشكەنىدىم، ئۇنى كۆرۈپ ئۆگەنگەن ئوغلۇم، مىڭى بىلەن كۆرۈشتى.

مەن ئويغاقلار بىلەنلا سالاملاشقانىدىم، ئوغلۇم مۆگدەۋاتقان ۋە ئۇخلاۋاتقان بوۋايلارنىمۇ ئويغىتىپ سىرداشتى.

مەن، ناتىقلىقىم بىلەن بىرىنى كۈلدۈرسەم، ئۇ، ئوماق ھەمزىھرەكلىكى بىلەن كۆپىنى كۈلدۈردى. شۇڭلاشقا، مەن ئۇنى بالام دېيىش ئورنىغا، دادام دەپ سۆيۈپ قويىدۇم.

نەسىرلەرنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇننىياز، مۇختەر ئىبراھىم

(بېشى 22 - بەتتە)

× ×

ئۇلار قايتىپ كەلگەندە، پەيزاۋات ناھىيىلىك ئەمگەك - كادىرلار ئىدارىسى بەي ماجىنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى پۈتتۈرۈپ قويغانىدى. ئۇلار بەي ماجىغا ئىشچىلىق كۆرسەتكۈچى بېرىپ غولتوغراق يېزىلىق پاختا زاۋۇتىغا ئورۇنلاشتۇردى.

ئۇنىڭ ئائىلىسى بار كەنت بىلەن يېزىلىق پاختا زاۋۇتىنىڭ مۇساپىسى بىر قانچە كىلومېتىر بولۇپ، ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەندە ۋېلىسىپىت بىلەن كېلىپ، كەچتە ئۆيىگە قايتىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ سىڭلىسىغىمۇ «مېھرىنسا» دېگەن ئىسىمنى قويغان بولۇپ، روزى ھاجىنى باقىدىكەن. ئۇمۇ ئۇيغۇرچە گەپنى خېلى راۋان سۆزلىيەلەيدىغان بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن كېلەر يىلى ئۇيغۇرچە مەكتەپكە كىرىشىنىڭ قىزغىنلىقىدا ئۇيغۇرچە ھەرپلەرنى ئۆگىنىۋېتىپتۇ. مەن زۇنۇن ھاجى بىلەن سۆزلەشكىنىمدە ئۇنى كېلەر يىلىدىن باشلاپ ئۇيغۇرچە مەكتەپتە ئوقۇتۇپ (بۇ يەردە باشقا تىلدىكى مەكتەپ يوق)، يارامىلىق ئادەم قىلىپ قېيىن ئاتىسى، قېيىن ئانىسىنىڭ ياخشىلىقىغا جاۋاب قايتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى...

ھازىر شەھەردە تۇغۇلۇپ، شەھەردە چوڭ بولغان بەي ماجىغا نىسبەتەن يېزا ھاياتى تولىمۇ ئۇلۇغ، ئۈستى - بېشىنى چاڭ - توزان باسقان، سەھرا خەلقى ئەڭ سۆيۈملۈك، ئەڭ مۇقەددەس.

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇن نىياز

خوجا ئابدۇللا

ئۈچقۇندىن پارلىغان يالقۇن

— ئۈچقۇنجان ئۆمەرنىڭ ئەدەبىي ھاياتى توغرىسىدا

ھاياتنىڭ ئىنسان ئۈچۈن پەقەتلا بىر قېتىم كېلىدىغانلىقىنى چۈشەنگەن كىشىلا ھاياتنىڭ قەدرىگە يېتىدۇ. ئۇ، ھايات ئاتا قىلغان ۋاقىتنىڭ مىنۇت، سېكۇنتلىرىنىمۇ ئىنسانىيەتنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈن سەرپ قىلىپ ياشايدۇ. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كۆزنى چاقنىتىپ تۇرغان رەڭدار سەھىپىسىنى خىلمۇ خىل مول ئىجادىي ئەمگەكلىرى بىلەن تولدۇرۇپ ۋە بېزەپ، ئۆچمەس ئىز قالدۇرغان شائىر، يازغۇچى، سەنئەتكارلىرىمىز ئۆمرىنى ئەنە شۇنداق مەنىلىك ئۆتكۈزگەن سۆيۈملۈك كىشىلەردۇر.

ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزنىڭ خۇشناۋا، خۇش ھاۋالىق رەڭمۇ رەڭ گۈللەر پورەكلەپ ئېچىلغان گۈلزارلىقىدىن خىلمۇ خىل غۇنچىلارنى تاللاپ، ئۇنى ئىجتىھاتىنىڭ يالقۇنلۇق ئۇچقىدىكى ئىلھام قازىنىدا قىيام قىلىپ، تەپەككۇرنىڭ ئالتۇن كوزىسىدا خۇش ھىدلىق ئىجاد شارابىغا ئايلاندۇرۇپ، بۇ لەززەتلىك مەينى ئەدەبىيات - سەنئەتخۇمارلىرىنىڭ مەنىۋى رۇمكىسىغا قۇيۇپ، ئۇلارنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرۇۋاتقان ياش، ئوتتۇرا ياش ئەدىبلىرىمىز قاتارىدا بىر كىشى بار. ئۇ بولسىمۇ ئۈمىد تولپارىغا مىنىپ ئۆزلۈكسىز تىنىم تاپماي ئىشلەۋاتقان مول ھوسۇللۇق قەلەم ئىگىسى شائىر، فولكلورشۇناس، ژۇرنالىست، ئەدەبىي تەرجىمان ئۈچقۇنجان ئۆمەردۇر.

ئۈچقۇنجان ئۆمەر 1945 - يىل ئەتىيازدا قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچىدىكى بىر مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە تۇغۇلغان. ئۇ، 1952- يىلىدىن 1968- يىلىغىچە باشلانغۇچ، تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە، كېيىن ۋەتىنىمىزنىڭ يۈرىكى بېيجىڭدىكى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا ئوقۇغان. ئالىي مەكتەپ مەلۇماتىنى ئالغاندىن كېيىن ئارمىيە ئىچىدىكى قايتا تەربىيىنى تۈگىتىپ، «قەشقەر گېزىتى»دە مۇخبىر، مۇھەررىر بولغان. 1981- يىلىدىن ئېتىبارەن «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن مەسئۇل مۇھەررىرى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە.

ئۈمىدۋار ئادەم كۆزلىگەن مەقسەت-نىشانغا يەتمەي قالمايدۇ. كىچىككىنە ئۇچقۇن چوقۇم گۈلخان - يالقۇنغا ئايلىنىدۇ. ئۇ 35 يىلدىن بۇيان ئۆگىنىش، ئىزدىنىش، ئىجاد، ئىختىرا قىلىش يولىدا قىلچە بوشاشماستىن ۋە سەپتىن چۈشۈپ قالماستىن،

جاپا- مۇشەققەتنى يېڭىپ ئۈزلۈكسىز ئىلگىرىلىدى. ئۇ خەلقتىن ئىبارەت مۇنبەت زېمىندا يىلتىز تارتىپ كۆكلەپ، چېچەكلەپ، گويا شېرىن مېۋە بەرگەن دەرەختەك باراقسان بولۇپ ئۇيغۇر ئەدەبىيات خەزىنىسىنىڭ تۆھپىكارلىرىدىن بولۇپ قالدى.

1

شائىر ئۇچقۇنجان ئۆمەرنىڭ ئىجادىيىتى 1957 - يىلىدىن باشلانغان. ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن چاغلىرىدىن باشلاپلا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە ئۇيغۇر سەنئىتىگە قىزىققان. ئۇنىڭ موممىسى ئاغچىخان ئانا (1972- يىلى 110 يېشىدا ۋاپات بولغان) ئۇنىڭ بۇ يولغا مېڭىشىغا تەسىر كۆرسەتكەن، ئۇ موممىسىدىن بەدۆۋلەت (ياقۇپبەگ) توغرىسىدىكى تەپسىلاتلارنى، تاش ئاخۇنۇم، ماتىتەي توغرىسىدىكى قوشاقلارنى، تۇڭگان يېغىلىقى ۋە مانجۇ چېرىكلىرىنىڭ زۇلمى توغرىسىدىكى سەرگۈزەشتىلەرنى ۋە نۇرغۇن قوشاق- بېيىتلارنى ئاڭلاپ يېزىۋالغان. ئۇنىڭ دادىسى ئۆمەرچوڭ ئاكا مۆتىۋەر كىشىلەردىن بولۇپ، كىتاب خۇمار ئادەم ئىدى. ئاتا - بالا ئىككىيلەن تۈن - تۈن كىتاب ئوقۇپ كۆڭۈلدىكى ئارزۇ - ئۇمىدلىرىنى سۆزلىشەتتى. ئۇ ئاتىسىغا ئەگىشىپ يۇرت ئاراھەپتىدە بىر ئۆتكۈزۈلىدىغان باراۋەت، مەشرەپلەرگە بېرىپ، تۈرلۈك قىزىقچىلىقلار ۋە ناخشا - قوشاقلارنى ئاڭلاپ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتكەن، شۇ يىللاردا ئۇ كىچىك بولۇشىغا قارىماي، خەلق ئارىسىدىكى ناخشا - قوشاق، چۆچەك، لەتىپە، ئەلنەغمىلەرنى توپلاپ ۋە يادلاپ نومۇرلارنى تۈزۈپ، سەھنىلەردە ئويناپ، ئەدەبىيات جەھەتتىن تەربىيىلىنىشكە ئاساس سالغان، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى مەزگىلىدە ئۇ نەۋائى، ئابدۇرەھىم نىزارى، ئاباي، ئا. توقاي، لۇشۈن، ماۋدۇن، گومورو، نىمشېھىت، ل. مۇتەللىپ، تېيىپجان ئېلىيوپ، سەيپىدىن ئەزىزى، زۇنۇن قادىرى، قۇربان ئىمىن قاتارلىق داڭلىق يازغۇچى-شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ ئۆگەنگەن، مەكتەپتە 15 كۈندە بىر ئۆتكۈزۈلىدىغان ئەدەبىي ئىجادىيەت پائالىيەتلىرىگە ئاكتىپ قاتناشقان. باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئۇستازى، پېشقەدەم شائىر مەتىلى ھاۋازى، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئۇستازى ئەسقەر ھۈسەيىنلەرنىڭ بىۋاستە يېتەكلىشى، ئىلھام بېرىشى ئارقىسىدا شېئىر ئىجادىيىتىگە كىرىشكەن، ئۇنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى مەكتەپ تام گېزىتى، مەكتەپ قارادوسكا گېزىتى ۋە كونىشەھەر ناھىيە 1- ئوتتۇرا مەكتەپ ئىتتىپاق كومىتېتى نەشر قىلغان «غەلىبە ناخشىلىرى» ناملىق ژۇرنالدا بېسىپ چىقىرىلغان. 1957 - يىلى 4- ئايدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ «گۈلدەستە» ناملىق شېئىرى، پىئونېرلار ئەترەت پائالىيىتىدىن يازغان خەۋەرلىرى «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتىدە ئېلان قىلىنغان. 1961 - يىلى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تېما قىلغان «قوش يۈرەكلەر تەنتەنىسى» ناملىق ئوپېراسى كونىشەھەر ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى تەرىپىدىن سەھنىدە ئوينىلىپ كەڭ ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەنىدى.

شائىر تۇنجى شېئىرى ئېلان قىلىنىپ ھازىرغىچە بولغان 35 يىل جەريانىدا پېشقەدەملەرنى ئۇستاز تۇتۇپ، شېئىرىيەتنىڭ ھەر خىل شەكىل - ژانىرلىرى بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىپ قايناق لىرىك ھېسسىيات بىلەن يېزىلغان نۇرغۇن شېئىرلارنى، داستان، باللادالارنى ئېلان قىلدى. بۇ جەرياندا ئۇنىڭ نەچچە يۈز پارچە شېئىرلىرى ھەر

خىل گېزىت، ژۇرناللاردا ئېلان قىلىندى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى چوڭقۇر ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسى بىلەن يۇغۇرۇلغان. «ئەل - يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى - روھىڭ سامان بولماس»، «تۇغۇلغان يۇرتىنىڭ تېشى گۆھەر، سۈيى كەۋسەر»، «ئۆز يۇرت — تۇغقان ئانا، يات يۇرت — ئۆگەي ئانا» دېگەن مۇتەددەس ئىدىيە ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا باشتىن - ئاخىر سىڭدۈرۈلگەن.

ئانا يۇرتۇم ئۇلۇغ جۇڭگو سەن ئالتۇن دىيارىمسەن،
تۆت پەسلى گۈزەل جەننەت، قىش بولماس باھارىمسەن.
قەددىنى تۇتۇپ مەغرۇر، كۆكسىنى كېرىپ تۇرغان،
جاھان شەرقىدىكى كۆركەم، ھەيۋەتلىك چىنارىمسەن.
مەن بارماي ئەگەر نەگە قىسىلماس قىلچىمۇ بوينۇم،
ياپىراتقان ۋۇجۇدۇمنى كەڭ ئايۋان، سارايىمسەن.
خاڭجۇدا تاماشا قىپ، شاڭخەيدە بېلىق يېسەم،
قەشقەردە ئۈزۈم سۇنغان، شەربىتى ئانارىمسەن.

شىنجاڭ گېزىتىنىڭ 1964 - يىلى 23 - مايدىكى سانىغا بېسىلغان بۇ شېئىردا شائىرنىڭ ۋەتەنگە بولغان چەكسىز مېھرى - مۇھەببىتى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

ئۇ 1982 - يىلى يازغان «ئالتۇن زېمىنغا مۇھەببەت» («چەشمىلەر» 67 - بەت) ناملىق شېئىرىدىمۇ:

ئېھ! تەيۋەن سەن گويا كىچىك بىر كېمە،
ۋەتەننىڭ بىر پارچە ئالتۇن زېمىنى.
جۇڭخۇا ئۇ شاخلىرى بەرق ئۇرغان چىنار،
ئاھ! شاخسىز قانداقمۇ بولسۇن جان - تېنى؟!
ئېھ! تەيۋەن ئۆزۈڭسەن ئاداشقان قوزا،
ۋە لېكىن، سەن ئۈچۈن قەلبىمدە ئەندىش.
ئوتتۇز يىل يېنىمدا بولمىدىڭ ئەجەب،
كېلەرمۇ بىر پۇرسەت باغرىڭغا قېنىش؟!

دەپ يېزىپ، ۋەتەننىڭ ئەڭ غەربىدىكى قەدىمكى يۇرت، ئانا تۇپراق قەشقەردە تۇرۇپ، ۋەتەننىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى «بىر پارچە ئالتۇن زېمىن» نى ئويلىغاندا تەپەككۇر قۇشلىرىنىڭ پەرۋاز قىلغانلىقىنى، جىلۋىگەر يۇلتۇزلار ھەر يان ئۇچۇشۇپ، شاۋقۇنلۇق شەھەر بەخت ئىچىگە چۆمگەن بولسىمۇ، بىراق، تەيۋەننىڭ گويا «ئاداشقان قوزىدەك» تەمتىرەپ يۈرگەنلىكىنى ئىزھار قىلىپ، ۋەتەننىڭ بىرلىككە كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن، يۇقىرىقى شېئىرلار شائىرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنىڭ ئاددىي تېما ۋە شېئىرىي بەدىئىي تىل ئارقىلىق كونكرېتلاشتۇرۇلۇشىدۇر، شائىرنىڭ ئىلگىرى - كېيىن يازغان «ئۆلكەم»، «بېيجىڭدىمەن، گۈلشەندە مەن»، «ۋەتەن»، «يىنخىيۇەن»،

«ئاقسۇ»، «تاشقورغان ھەققىدە مۇخەممەس»، «گەز دەرياسى بويىدا»، «شىنجاڭدىسەم»، «قاغىلىق ئېلىھامىلىرى»، «يالۇجياڭ لىرىكىلىرى»... قاتارلىق بىر يۈرۈش شېئىرلىرى ھەم كۈچلۈك ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنى نامايان قىلغان شېئىرلاردۇر.

خەلقچىللىق، خەلقنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن قان كېچىپ جەڭ قىلغان قەھرىمانلارغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش، خەلق بىلەن ھەمنەپەس بولۇش — شائىرنىڭ ئىجادىيىتىدىكى يەنە بىر ئالاھىدىلىك بولۇپ، ۋەتەنپەرۋەرلىك شېئىرلىرىنىڭ بىر قانىتى بولسا، خەلقپەرۋەرلىك يەنە بىر قانىتىدۇ. ئۇ «ئانارغا باقسام» ناملىق شېئىرىدە:

ئەل بىلەن چۆللەرنى قىلدىم گۈل چىمەن،
ئەل بىلەن تاپتىمەن ئەقىل - پاراسەت.
چاڭقىسام ئەل بەرگەچ تەشنالىق سۈيى،
يىلتىزىم چوڭقۇرلاپ باردى داۋامەت.
بەرق ئۇرۇپ چېچەكلەپ ئۆسۈۋاتىمەن،
ۋە لېكىن، بەرگىنىم تېخى ئاز مېۋە.
ئوخشايمەن پوستىنى يارغان ئانارغا،
ئەل بىلەن ئەزەلدىن ھوزۇرۇم بىللە.

دەپ يېزىپ ئانارنى سىمۋول قىلىش ئارقىلىق خۇددى ئانارغا ئوخشاش ئۆزىنىڭ ئەقىل - پاراستى ۋە قابىلىيەت - ئىقتىدارىنىڭ خەلقتىن كەلگەنلىكىنى، ئەل بىلەن بىرلىكتە چۆللەرنى بوستانلىققا ئايلاندۇرۇۋاتقانلىقىنى، گەر كېرەك بولسا ئەل ئۈچۈن بارلىقىنى تەقدىم قىلىدىغانلىقىنى جاكارلىغان بولسا، «يولداش» ناملىق شېئىرىدا: يولداشنىڭ مەنىسى بەش قولدەك ئېنىق/ ئۇ، دېمەك مەقسىتى، نىشان يولى بىر،/ يولداشلىق ئەجرىدىن كۆكلەيدۇ ئىنسان،/ يولداشلىق قەلبىدە بولمايدۇ ھېچ سىر،/ ئۆمۈرنىڭ يوللىرى ئەگرى- توقاي-لىق،/ ئەمەستۇر ھېچقاچان تاناپتەك تۈپتۈز،/ بەزىلەر بىردەملىك پاتىدۇ لايغا،/ بەزىلەر ئەل ئۈچۈن بولىدۇ ھۆكۈز،/ دەپ يېزىپ ھاياتلىق يولىدىكى ئەگرى - توقايلىق، ئەمەلىي ھادىسە، ئۆزگىرىشلەرنى، يولداشلىق بۇرچ، مۇھەببەت، ساداقەتنى قايىل قىلارلىق ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇ — ئۆزىنىڭ شائىر بولۇپ تۇرۇشىنىڭ پۈتۈن يىلتىز - تۈگۈنىنى ھەرگىز مال-مۈلۈككە، دەپنى-دۇنياغا، يارۇ - بۇرادەرلىرى ياكى ئۆز نەسەبىنىڭ ئابروي-ھەيۋىتىگە ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەن ۋەتەن - خەلققە باغلىغان.

ئۇ خەلقنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى بېغىشلىغانلار. مۇتەللىپكە بېغىشلاپ يازغان «سېغىندىم»، بىلال ئەزىزىگە بېغىشلاپ يازغان «قان ۋە چېچەك»، خەلقپەرۋەر شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرغا بېغىشلاپ يازغان «ئەركىنلىك قۇربانلىرىغا» قاتارلىق شېئىرلىرىدا خەلقنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى تەقدىم قىلغان ئىنقىلابىي قۇربانلارغا مەدھىيە ئوقۇغان ھەمدە خەلقنىڭ ئازادلىق ئىشلىرى يولىدا ئالەمدىن ئۆتكەن ھەر قانداق كىشىنى خەلقنىڭ مەڭگۈ ئۇنتۇمايدىغانلىقىنى جاكارلىغان.

پەن ـ تېخنىكا، ئىلىم ـ مەرىپەت ـ ئىنسانىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن يول ئاچىدى-
غان ئاچقۇچ، ئىلىم ـ ئىرپان يولىدا، مىللەتنىڭ ئويغىنىشى ۋە روناق تېپىش يول-
دا بىر ئۆمۈر تۆھپە ياراتقان ئالىملار، سەنئەتكارلار، يازغۇچى ـ شائىرلارغا ئەقىدە
باغلاپ ئۇلۇغلاش، ئۇلارنى مەدھىيىلەش، ئۇلارنى سېغىنىش، ئۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىش ـــ
ئۇچقۇنجان ئۆمەرنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىدىكى يەنە بىر مۇھىم ئالاھىدىلىك.
يېقىنقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا يۈكسەك ئورۇن تۇتقان ۋەتەنپەرۋەر ئالىم،
شائىر ۋە جامائەت ئەرباۋى ئابدۇقادىر داموللام نامىغا يېزىلغان «ئالىم ھەققىدە مۇ-
خەممەس» شېئىرى ئارقىلىق ئىلىم ـ مەرىپەت يولىدا بىر ئۆمۈر كۆرەش قىلغان بۇ ئۇلۇغ
زاتنىڭ شانلىق ھاياتى ۋە پەزىلەتلىرىنى بىرمۇ بىر سۈرەتلەپ، ئۇنىڭ مىللەت-
نىڭ ئويغىنىشى، تەرەققىيات ئىشلىرى ۋە مىللىي مەدەنىيەت، مىللىي مائارىپنىڭ
يۈكسىلىشىگە قوشقان ئۆچمەس تۆھپىلىرىنى نامايان قىلغان.

سەن دېدىڭ: ئىززەتى ـ ئىكرام، ئىلمۇ ـ پەن نۇردىن كېلۇر،
ساپ ـ ھالال مېھنەت بىلەن چەككەن جاپا، قولدىن كېلۇر،
سەن دېدىڭ: ئابروي، نوپۇز، كۈچ، ئۆم، ئىناق يولدىن كېلۇر،
بەختسىزلىك ھەم زەبۇنلۇق، ئىختىلاپ، پۇلدىن كېلۇر،
شۇ قەدەر توغرا ھۆكۈمگە ئىگە ئالىم قايدىسەن؟

شائىر ئېيتقاندەك، دۇنيادىكى ھەرقانداق مىللەتنىڭ بەختسىزلىكى ـ ئۇنىڭ ئىلىم-
دىن ئارقىدا قېلىپ، نادان، جاھالەتتىن قول ئۈزمىگەنلىكى، ئىچكى نىزاھ ۋە ئىختىلاپ
پاتقىقىغا پېتىپ قالغانلىقىدىن چېكىدىن ئاشقان ھالدا مال ـ دۇنيا قوغلىشىپ، ئۇ-
زاق، گۈزەل غايىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىدىن كېلىدۇ. شائىر ئۇچقۇنجان ئۆز شېئىرىدا
بۇ ئىلغار ئىدىيىنى ئۆزى ئۆگەنگەن پەلسەپىۋى جۈغلانما، مىسرالار، شېئىردىي ھېكمەت
ۋە سۆز دۇردانىلىرى بىلەن يېشىپ چۈشەندۈرگەن.
ئۇنىڭ ئەھمەت زىيائى، نۇرمۇھەممەت ئېركى ۋاپاتىغا بېغىشلاپ يازغان «ئەھ-
مەت زىيائى ھەققىدە مۇخەممەس»، «ئەرك خەنجىرى» ناملىق ئاشۇ شېئىرلىرىدا يۇ-
قىرىقى ئىدىيىلەر نۇر چېچىپ تۇرىدۇ.
ئۇچقۇنجان ئۆمەر نۇرغۇن شېئىرلارنى ھەرگىز قول ئۈچىدا ئەمەس، بەلكى ئىمكانىيەت-
نىڭ بېرىچە ۋايىغا يەتكۈزۈپ يېزىشقا تىرىشقان. ئۇنىڭ شېئىردىي پىكرى ۋە شېئىردىي
ئوبرازلىرى بىر قەدەر يۈكسەك، ئاممىباب بولۇپ خەلق سۆيۈپ ئوقۇيدۇ. بۇنىڭدىكى
تۈپكى سەۋەب: ئۇ شېئىر ئىجادىيىتىدە ئۆزىنىڭ دۇنيا قارىشى، تەپەككۇر ئىقتىدارى،
بىلىم سەۋىيىسى، بەدىئىي ماھارىتىدىن باشقا يەنە بىر مۇھىم ئامىل ـــ ئۇ، ئىجادىي-
يەتتە رېئاللىقنى ئاساس قىلغان، ئىشنى قوشاق، بالىلار ئەدەبىياتىدىن باشلىغان.
دەرۋەقە ئۇنىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيىتىدە سەل ئاددىيلىق بولسىمۇ، ئۇ بېيى-
جىڭدە ئوقۇغان چاغلاردا تىل ئۆگىنىشنى چىڭ تۇتۇپ، بىلىم قۇرۇلمىسى ۋە نەزەر دا-
ئىرىسىنى ئۆزلۈكسىز كېڭەيتىپ، نېمىنى يېزىش، نېمىنى يازماسلىق، كىم ئۈچۈن يېزىش،
قانداق يېزىش قاتارلىق مەسىلىلەرنى ھېسسىي بىلىش باسقۇچىدىن ئەقلىي بىلىش باس-

قوچىغا سەكرەپ چۈشىنىپ، ئەمەلىيەت جەريانىدا تەدرىجىي بىلىم تەھسىل قىلغان. ئۆگەنگەن ئىنقىلاب داۋلىلىرى، نەزەرىيىۋى بىلىملەرنى يەنە ئەدەبىيات ۋە شېئىرىيەت ئىجادىغا تەدبىقلاپ، بىلىش پەللىسىدە سەكرەتمە ھاسىل قىلغان، ئۇ ئەدەبىياتنىڭ قانۇنىيىتى ۋە شائىرلىق بۇرچ، ۋىجدان، مەسئۇلىيەتنى بىر قەدەر تولۇق، ئىلمىي ھالدا چۈشىنىپ يەتكەن. ئۇنىڭ مۇنۇ مىسرالىرى ئۇنىڭ ھەققەتەن ئىدىيە، ماھىيەت، قانۇنىيەت جەھەتتىنكى بىر قېتىملىق ئىجادى ئىلگىرىلىشىنىڭ دەلىلىدۇر:

كىشىلەر يېنىگدىن ئۈزۈلمەيدۇ ھېچ،
ئوكلاشقا بەرگىنى چىنە ھەم چەينەك.
چېكىنى ئۇلايسەن چاكقا كەلتۈرۈپ،
ئەمگىكىڭ سۇنۇقنى جۈپلەپ، يەلىمەك.
ئېھ! ئۇستامغا يەڭگە كۆزۈم تەگمىسۇن،
خىسلىتىڭ دىللاردا مەڭگۈ چاقنىسۇن.

قانچىلاپ چىرايلىق سۇنۇق پىيالە،
شۇ ئاتاڭ كەسپىدىن تاپىدۇ داۋا.
سۇنۇلسا مېھمانغا لىق چاي بىلەن ئۇ،
«رەھمەت» دەپ دىللاردىن ئۇرغۇيدۇ سادا.
ئېھ! ئۇستام ئەجرىڭگە كۆزۈم تەگمىسۇن،
خىسلىتىڭ دىللاردا مەڭگۈ چاقنىسۇن.

«بىباھا مېھنەتنىڭ بىباھا قەدرى» ناملىق بۇ شېئىر يۈكسەك شېئىرىي تەپەككۇر، شېئىرىي تەسەۋۋۇر ئارقىلىق بىر ئاددىي ھۈنەرۋەننىڭ تۆھپىسىنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى ھەقىقىي ئەكس ئەتتۈرگەچكە كەڭ خەلقنىڭ ماختىشىغا ئېرىشكەن ھەمدە 1984 - يىلى «يىپەك يولى» ژۇرنىلىنىڭ 3 - سانىدا خەنزۇچە ئېلان قىلىنغان.

يەنە ئۇلۇغ ئالىم، تىلشۇناس مەھمۇد قەشقىرىنىڭ ھاياتىنى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن «مەرىپەت يۇلتۇزى» ناملىق داستان خەلقىمىز ئۈچۈن تۆھپە ياراتقان بۇ زاتقا بولغان چوڭقۇر ھۆرمەت - ئېھتىرام ئىپادىلەنگەن يىرىك ئەسەردۇر. «ئالتۇن ئوردېنلىق يىگىت»، «قوغۇن قېقى»، «سۆزەتتىن كەلگەن ھەسرەت»، «قەشقەر»، «ئانار ھەققىدە رىۋايەت» قاتارلىق داستانلار، باللادالار «غۇلجا ئىلھاملىرى»، «ئانا تىل ھەققىدە مۇخەممەس»، «نورۇز ھەققىدە مۇخەممەس» قاتارلىق مۇخەممەس، غەزەللىرى، شۇنىڭدەك مۇقامشۇناس تۇردى ئاخۇن ئاكا ھەققىدىكى «خەلقىم سېنى ئەسلەيدۇ»، ئۇلۇغ شائىر تەجەللى ھەققىدىكى «ۋەتەن ۋە ئالىم»، ئاتاقلىق شائىر تېيىپجان ئىلىيوپ ھەققىدىكى «ئۇيغۇرنىڭ بۇلبۇلى»، خەلقپەرۋەر ۋالىي ئەيسا شاكىر ھەققىدىكى «ۋالىي پەخرىمىز» قاتارلىق شېئىرلىرى يۇقىرىقى پىكىرىمىزنىڭ دەلىلىدۇر.

ئاتا - ئانىلارنى قەدىرلەپ، پەرزەنتلىك بۇرچىنى ئاقلاش، ئوقۇتقۇچى- ئۇستاز-

لارنى مەدھىيىلەش، ئەخلاق، پەزىلەتنى تەرغىپ قىلىش، ئادەم ۋە ئادەمنىڭ قىممىتى، شېئىر ۋە شائىرنىڭ پەزىلىتى، سۆيگۈ - مۇھەببەت، دوستلۇق قاتارلىق تېما ۋە مەزمۇنلار شائىرنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىدە مەلۇم سالماقنى ئىگىلەيدۇ. ئۇ «دادام ھەققىدە مۇخەممەس» دە:

ھەر زامان يادىمغا كەلسەڭ ئۆرتىنەر بۇ جان، دادام،
ئىپتىخارىم، ئېتىبارىم، جەننەتۇل رىزۋان دادام،
تەر تۆكۈپ باقتىڭ مېنى، قىلدىڭ بۇ خىل ئىنسان دادام،
تەربىيەڭدىن ئالدى قەلبىم مەرىپەت، ئېرپان دادام،
ئاھ! قىلالماي خىزمىتىڭنى دىلدا كۆپ ئارمان دادام.

دەپ يېزىپ ئۆز دادىسىغا بولغان سىغىنىش ۋە مۇھەببەتنى ئىزھار قىلغان بولسا، «ئانا ھەققىدە قەسىدە» ناملىق شېئىرىدا ئۆز ئانىسىغا بولغان سىغىنىش، مېھرى - مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلغان.

ئادەم ۋە ئادەمىي خىسلەت شائىر قەلىمىدە مەدھىيىلەنسە، جەمئىيەتتىكى خاتا ئىدىيىۋى خاھىشلار ئوخشاشلا شائىر قەلىمى بىلەن قاتتىق قامچىلاندى:

ھاياتلىق دولقۇنلىنىپ ئاققان دەريا،
بەختىنىڭ مەنىسىدۇر تىنىك قىيالار.
كىمكى شۇڭغۇپ يۈرۈپ دۇررى قازسا،
خۇش بولۇر ئۆتكەن ئەجداد - ئەۋلىيالار.
ھوقۇققا، تاماخورنى ئادەم دېمە،
ئۇنىڭكى ھايۋاندىن ھە، پەرقى نېمە؟!

«ئادەم دېمە» دېگەن بۇ شېئىردا ئادەم بولۇش يولى كۆرسىتىلىپ ھوقۇقپەرەسلەر ئوبدانلا قامچىلانغان. يەنە «ئابرويپەرەس ئەي بۇجاڭ»، «يېگەن پارا ئاز ئىمىش»، «كىملۇر»، «لازىم ئەمەس»، «ئىھ! ئادەم، ئادەمدەك ياشىماق كېرەك»، «شۇ پەيلى بولمىسا»، «كىمنىڭ باھانىسىدا كىم سۇ ئىچتى»، «شۆھرەتكە يېتەلمەس شۆھرەتپەرەسلەر»، «كىلاس بىلەن چىلان»، «ئارسىزلار نە بىلسۇن ۋىجدان، نومۇسنى» قاتارلىق شېئىر، مەسەل، ساتىرالىرىدا ئوخشاش بولمىغان بەدىئىي ۋاستە ۋە شەكىللەر ئارقىلىق يامان ئىش، يامان ئادەملەرنى قامچىلاپ، شەكىلۋازلىق، پارىخورلۇق، يۇرتۋازلىق، مەزھەپچىلىك، كۆرەلمەسلىك - ھەسەتخورلۇق قاتارلىق ئىللەتلەرنى رەھىمسىز ئېچىپ تاشلاپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ھەجۋى ساتىرالارنىڭ راۋاجلىنىشى ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشتى. ئۇنىڭ جامائەت يادلىۋالغان بىر قىسىم روبائىيلىرىدا دۇنيا، ئۈمىد - ئىشەنچ، مۇھەببەت، دوستلۇق، ھەقىقەت ۋە ياخشىلىق، ئەدەب - ئەخلاق، شەرمى - ھايا، ئىنسانىي ۋىجدان، ياشلىق ۋە قېرىلىق، ئىنساننىڭ ئار - نومۇسى قاتارلىق تېمىلار خېلى چوڭقۇر يورۇتۇلۇپ، كىشىلەردە ھەقىقىي بەدىئىي زوق قوزغايدۇ.

مۇشۇكنىڭ سېزىمى بۇرۇتى بىلەن،
شەيخنىڭ ئاتىقى مۇرىتى بىلەن.

ياخشىغا ھەر جايدا بىر يامان ھەمراھ،
ئۆسكەندەك ئالمىمۇ قۇرۇتى بىلەن.
ئۇلۇغۋار ئۈمىد ئۇ يېنىپ تۇرغان ئوت،
ئۇلۇغۋار ئادەمنى قىلار تەۋەللۇت.
ئۇلۇغ، پاك ئادەملەر تۆرنىڭ بېشىدا،
پەگادا يىغلايدۇ، ھەل بەرگەن مەھبۇت.
يامغۇردىن ياشنايدۇ، ئېتىز - ئېرىق قاش،
تەبىئەت ئىنسانغا بېرىدۇ دان، ئاش.
ئۆمرۈڭنى ھەسەتنىڭ قۇربانى قىلما،
چاقماقتىن قورام تاش بولۇپ كېتەر ماش.

شائىرنىڭ بۇ خىل رۇبائىيلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى رۇبائىيات گۈلزارلىقىغا بىر تالدىن- بىر تالدىن چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنى كەبى ئاي- يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ گۈلزارنى چوقۇم رەڭمۇ رەڭ گۈل - چېچەكلەرگە پۈركىگۈسى.

باللار دېمەك — كەلگۈسى دېمەكتۇر. باللار ئەدەبىياتى چوڭلار ئەدەبىياتىنىڭ ئەبەدىي ئايرىلماس بىر قىسمى بولۇپ، ئۇ، مائارىپ، تەلىم - تەربىيە خۇسۇسىيىتى ئەڭ كۈچلۈك بولغان بىر خىل ئەدەبىيات. باللار ئۈچۈن يېزىش يالغۇز باللارنى كەلگۈسى ئۈچۈن يارامىلىق ئادەم قىلىپ تەربىيىلەشتىلا ئەمەس، بەلكى، كەلگۈسى ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ ئىز باسارلىرى، داۋاملاشتۇرغۇچىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش ئۈچۈنمۇ ئىنتايىن مۇھىم. شائىر ئۇچقۇنجان ئۆمەر كۆپ يىللىق ئىجادىي ھاياتىدا، باللارنى، ياش ھەۋەسكارلارنى قوللاپ،مەدەت بېرىپلا قالماستىن، بەلكى ئۆزى قول تەۋرىتىپ نۇرغۇن باللار شېئىرلىرىنى يېزىپ، ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ مەنۋىيىتىنى بېيىتتى. ئۇنىڭ 1961 - يىلى «شىنجاڭ پىئونېرلىرى» گېزىتىدە ئېلان قىلىنغان «توخۇ باققۇچى» ناملىق ھېكايىسى، «قوش توي خۇشاللىقى» ، «ليۇ ۋېنشۇ سەن ياشايسەن بىز بىلەن» ، «ئۇستازىڭغا سادىق بول» ، «قاتاياي بىز قاتارغا»، «ھېكمەتلىك ئۇرۇق» (چۆچەك)، «ئېلىپ بېرىڭ مېنىمۇ»، «ئېغىز گارمۇنۇم» ، «سامالىرىكلىرى»، «ئوغلۇم» قاتارلىق بىر تۈركۈم شېئىرلىرى («چەشمىلەر» ، «سالام يۇلتۇزلار» شېئىر توپلاملىرىدا) نى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. بولۇپمۇ ئۇنىڭ «قەلب سۈرەتلىرى» ، «پامىر چېچەكلىرى» ناملىق شېئىرلىرى باللار شېئىر ئىجادىيىتىدىكى ياخشى ئەسەرلەردۇر.

ناخشا — كۆي دېمەكتۇر، كۆي دېمەك قەلب ساداسى، قەلبنىڭ ياڭراق، جۇشقۇن ناۋاسى دېمەكتۇر. ناخشا تېكىستلىرى ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب ۋە نەپىس، مۇزىكىلىق تىل بىلەن يېزىلىدۇ. ئۇ كۆپ يىللىق ئىجادىي ھاياتىدا ناخشا تېكىستى ئىجادىيىتى بىلەنمۇ ئىزچىل شۇغۇللىنىپ، سەھنە، ئېكران، رادىئو ئىستانسىلىرىنى يېقىملىق ناخشىلار بىلەن تەمىنلەپ، خەلقىمىزنىڭ ئىستېتىك زوق ۋە ھوزۇرلىنىشى ئۈچۈن ياخشى ئىمكانىيەت ياراتتى. ئۇنىڭ 60 - يىللاردا يازغان «پاختىكار قىز ناخشىسى»، «ئوما قوشىقى»، «ئۆستەڭ ناخشىسى» قاتارلىق تېكىستلىرى قەشقەر سەھنىلىرىدە جەۋلان قىلى

غانىدى. كېيىن يېزىلغان «نورۇز بۇلاق»، «چىمەن دوپپا»، «دېھقانلارنىڭ بەختى بار»، «يېزىغا مۇھەببەت»، «پارتىيىدىن رازى بىز»، «قارلىغاچ»، «كۆلدىكى جۇپ شولا»، «گۈل ۋە باغۋەن» قاتارلىق نۇرغۇن تېكىستلىرى ئاھاڭغا سېلىنىپ، ھەر قايسى دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ سەھنىلىرىدە ئوقۇلۇپ، پلاستىنكىلارغا ئېلىنغان. شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، قەشقەر خەلق رادىئو ئىستانسىسى، شىنجاڭ ئۈن - سىن نەشرىياتى قاتارلىق ئورۇنلاردا ئىشلىتىلگەن.

شائىر ئۇچقۇنجان ئۆمەرنىڭ شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدە ئۆزىگە خاس شەكىل ئالاھىدىلىكى بولۇپ، ئۇ ھەمىشە ئۇيغۇر شائىرلىرى، خەنزۇ شائىرلىرى ۋە چەت ئەل شائىرلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۆگىنىپ ئۆز ئىجادىغا تەدبىقلايدۇ. ئۇسلۇب جەھەتتە ئەنئەنىۋى كلاسسىك شەكىل بىلەن يېڭىچە شەكىلنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈپ، خەلق قوشاقلىرىنىڭ تۈرلۈك بەدىئىي ئالاھىدىلىكىنى ئۆگىنىش ۋە ئۆزلەشتۈرۈش ئاساسىدا ئىجادىيەت ئېلىپ باردى. ئۇ ئىدىيە، باش تېمىنى روشەن، توغرا، دەل ئوتتۇرىغا قويۇش، يېنىك، چۈشىنىشلىك، بىر بىسلىق، ئاممىباب تىل ئىشلىتىش، تۈرلۈك ئىستىلىستىك ۋاسىتىلەردىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، مەزمۇن بىلەن ھېسسىيات ۋە گۈزەل تەسەۋۋۇرنى جۇپلەشتۈرۈش قاتارلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى ئۆز ئىجادىيىتىدە مۇۋەپپەقىيەتلىك سىناق قىلدى.

ئۇنىڭ شېئىرلىرى مەزمۇن بىلەن مەنزىرە تەسۋىرى بىرلەشكەن، تۇرمۇش ھىدى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇرغان مۇھىت ئىچىگە قويۇپ يېزىلغانلىقتىن، كىشىلەردە ھاياجان قوزغاپ ئاسان ئېسىدە قالىدۇ. شەكىل جەھەتتە ئۇ شېئىرىيەتنىڭ كۆپ خىل تۈر، شەكىللىرىدە، يەنى بارماق ۋەزنى، چاچما شېئىر (ئەركىن شېئىر)، ئارۇز ۋەزنىنىڭ غەزەل شەكلى ۋە تەخمىس، مەسنەۋى، مۇسەللەس، مۇخەممەس، مۇسەددەس قاتارلىق شەكىللىرىدە يېزىپ، ئوبدان ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. ئۇ كۆپ يىللىق ئەدەبىي ھاياتىدا ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ «تارىم»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»، «ئاممىۋى كۇلۇپ»، «ياش كومسومول»، «قەشقەر ئەدەبىياتى»، «بوستان»، «ئىلى دەرياسى»، «ئاقسۇ ئەدەبىياتى»، «تۇرپان»، «شىنجاڭ گېزىتى»، «قەشقەر گېزىتى»، «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» قاتارلىق گېزىت، ژۇرناللاردا 500 پارچىدىن ئارتۇق ئەسەر ئېلان قىلىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى.

1984- يىلى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى ئۇنىڭ «چەشمىلەر» ناملىق تۇنجى شېئىرلار توپلىمىنى، 1989- يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ بالىلارغا ئاتاپ يازغان «سالام يۇلتۇزلار» (بىرلەشمە توپلام) ناملىق توپلىمىنى، 1991 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ «پەزىلەت ناخشىلىرى» (بىرلەشمە توپلام) ناملىق توپلىمىنى، 1991 - يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۇنىڭ «مەرىپەت يۇلتۇزى» ناملىق داستان، باللادىلار توپلىمىنى ۋە بالىلار ئۈچۈن تۈزگەن «بۇلبۇلگويا» ناملىق چاتما رەسىملىك كىتابىنى نەشر قىلدى. 1991- يىلى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى ئۇ ئۇن نەچچە يىل جاپالىق ئىشلەپ تۈزۈپ چىققان 75 نەپەر مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مەرسىيەلەر توپلىمى «ئاھ يۇلتۇزلار» نى نەشر قىلدى.

2

يولداش ئۇچقۇنجان ئۆمەرنىڭ ئەدەبىي ھاياتىدىكى كۆزگە كۆرۈنەرلىك مۇھىم
تەرەپلەرنىڭ بىرى ـــ ئۇنىڭ ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى قىزغىن توپلاش، رەتـ
لەش، نەشرگە تەييارلاش ۋە تەتقىق قىلىش جەھەتتىكى ئىزدىنىش ۋە جاپالىق مېھـ
نىتىدە كۆرۈلىدۇ. بۇ ساھەدىكى جاپالىق، ئۇزۇن يىللىق ئەمگەكلىرىدە ئۇ پېشقەدەم
ئۇيغۇر ئالىملىرى، تەتقىقاتچىلىرىنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلىگەن، بولۇپمۇ ئاتاقلىق ئۇيغۇرشۇناس ئالىملاردىن لىيۇ كۇيلى، خوجىنخۇا، گېڭ شىمىنىڭ ۋە
گودىكى ئاتاقلىق ئۇيغۇرشۇناس ئالىملاردىن لىيۇ كۇيلى، خوجىنخۇا، گېڭ جىنشىڭ ۋە
ئەرەبشۇناس ئالىم ناجوڭ (纳忠 نـەجمىدىن) قاتارلىقلارنىڭ مەدەت بېرىپ قوللىشىغا
ئېرىشىپ كەلدى. ئۇ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى يازما ئەدەبىياتتا مـۇقەررەر بېسىپ
ئۆتمىسە بولـمايدىغـان يول دەپ قاراپ، قوشاق، لەتىـپە، يۇمـۇرلارنى ئاساس
قىلىپ، نۇرغۇن خىزمەت ئىشلـىدى. ئۇ خەلق قوشاقلىرىنىڭ « ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ
سۈت ئانـىسى » ئىكەنـلىكىـنى چوڭقۇر تونۇپ يەتـكەچ ئۇزۇن يىـللاردىـن بۇيان
ھەر خىل تۈر، مـەزمـۇن ۋە شـەكىلدىكى قوشاقلاردىن 10 مىـڭ كۇپلېتتىـن ئارتۇق
توپلاپ، ئۇنى ژانىرى، تۈرى، مەزمۇنى بويىچە 300 دىن ئارتۇق چوڭ تېمىغا ئاجرىتىپ
رەتلەپ چىقتى. ئۇ توپلاپ رەتلىگەن بۇ ئەسەرلەرنىڭ خېلى كۆپ قىسمى «تارىم»،
«بۇلاق»، «قەشقەر ئەدەبىياتى»، «مىراس» قاتارلىق ئەدەبىي ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنـ
دى. 1981ـ يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۇ توپلاپ رەتلىگەن «ئۇيغۇر خەلق تارىخىي
قوشاقلىرى» ناملىق كىتابىنى (22 مىڭ تىراژ)، 1983 ـ يىلى يولداش ھاجى ئەخمەت
بىلەن بىرلىشىپ رەتلىگەن «سەلەي چاققان لەتىپىلىرى» ناملىق كىتابىنى (50 مىڭ
تىراژ)، 1986 ـ يىـلـى ئـۇيـغـۇر خـەلقى ئـارىـسىـدا بـىر قـەدەر كـۆزگـە
كـۆرۈنـگەن خـەلق قـوشـاقـچىـلـىرىـدىـن 26 قـوشـاقـچـىنـى ۋە ئـۇلارنـىـڭ
تۈرلۈك مەزمۇندىكى قوشاقلىرىدىن تۈزۈلگەن « ئۇيغۇر خەلق قوشاقچىلىرى» نـاملىق
كىتابىنى (10 مىڭ تىراژ) نەشر قىلدۇردى. 1986 ـ يىـلى شىنجاڭ ياش ـ ئۆسمۈرلەر
نەشرىياتـى ئۇنىڭ 140 نەپەر ئۇيغۇر ئاپتورلىرىنىڭ نەچچە مىڭ پارچە يۇمـۇرىنى
ئاساس قىلىپ توپلاپ تۈزگەن «يۇمۇرلار» دېگەن كىتابىنى (ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر بىلەن
بىللە) نەشر قىلدى. 1987 ـ يىلى شىنـجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇ توپلاپ رەتلىـگەن
ئۇيغۇر خەلق مۇھەببەت قوشاقلىرى ئاساس قىلىنغان «ئۇيغۇر خەلق قـوشـاقـلىرى»
(يەتتىنچى قىسىم، بىرلەشمە توپلام) نى نەشر قىلدى. ئۇ، 1985ـ يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتوـ
نوم رايون قۇرۇلغانلـىقىنىـڭ 30 يـىلـلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن نەشر قـىلـىنغان ۋە
ئۆزى تۈزگەن «خەزىنە» ناملىق كىتابقا مۇھەررىرلىك قىلغان.

ئىلمىي تەتقىقات ـــ لوگىكىلىق تەپەككۇرنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، ئۇ تەتقىق قىلىش
ۋە ئاخىرقى يەكۈنلەش بىلەن مەيدانغا كېلىدۇ. بۇنىڭدا يۈكسەك دەرىجىدىكى مەسئۇـ
لىيەتچانلىق، ئىزدىنىش، قايتا ـ قايتا سېلىشتۇرۇش، ئىختىرا قىلىش ئارقىلىق ئۇنـ
ۋۇم، ھۆكۈم، ئەقلىي خۇلاسە ـ قائىدە، تېئورىيە، نۇقتىئىنەزەرنى ئەمەلىي پاكىت،
ئىسپاتلار بىلەن ئىلمىي ئاساسقا ئىگە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ئۇچقۇنجان ئـەدەبىي
ئىجادىيەت ۋە فولكلورچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپلا قالماستىن يەنە ئەدەبىيات ـ سەنـ

ئەت تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، ھازىرغا قەدەر 30 پارچىدىن كۆپ ئىلمىي ماقالە ۋە ئوبزور ئېلان قىلدى، ئۇنىڭ ئىچىدە «شائىر نۇرمۇھەممەت ئېركىنىڭ شېئىر ئىجادىيىتى» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1981- يىل 1- سان)، «ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە تەشەببۇس قىلىشقا تېگىشلىك بەزى مۇھىم تەرەپلەر توغرىسىدا» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1982- يىل 2- سان)، «ئۇيغۇر مەدداھ، ۋايىزلىق ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىلى ئاۋۇت راۋاب توغرىسىدا» («خەزىنە»، 255- بەت)، «ئۇيغۇر رىۋايەتلىرى ھەققىدە قىسقىچە بايان» («مىراس» 1986- يىل 4- سان)، «سەلەي چاققان ۋە ئۇنىڭ لەتىپىلىرى توغرىسىدىكى دەسلەپكى ئىزدىنىش» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1985- يىل 2- سان)، «قېلىپبازلىق بۇزۇۋېتىلگەن دەسلەپكى قەدەم» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1988- يىل 2- سان) «ئەرك بۇلبۇلى، گۈلزار ۋەتەننىڭ كۈيچىسى» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1989- يىل 4- سان)، «ئۇيغۇر خەلق ئەمگەك قوشاقلىرى ھەققىدە» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 1992- يىل 5- سان)، قاتارلىق ماقالىلىرى ئېلان قىلىندى. 1985- يىلى 5- ئايدا ئاپتونوم رايونى ئۈرۈمچىدە چاقىرغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا (ئەپسانە، چۆچەك، رىۋايەتلەر بويىچە) «ئۇيغۇر رىۋايەتلىرى ھەققىدە قىسقىچە بايان»، 1987- يىل دەندۈڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا، خەنزۇچە يېزىپ چىققان «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى بىلەن قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋىتى ۋە تەرەققىياتى توغرىسىدا» ناملىق ماقالىلىرى ئوقۇلۇپ تەتقىقاتچى ۋە ئالىملارنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى.

ئۇ، تاجىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، ھازىرقى زامان تاجىك ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى بولغان تاجىك شائىرى مۇھەممەت روزىنىڭ شېئىرلىرىنى توپلاپ رەتلەش، خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىپ تونۇشتۇرۇش بىلەن بىرگە، نەشرگە تەييارلاش ئىشلىرىدىمۇ خىزمەت كۆرسەتتى، 1978- يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ۋاپات بولغان شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن تۈزۈلگەن «بىزنىڭ تىلەك» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلغاندا ئۇ باشقىلار بىلەن بىرلىكتە رەتلەپ، تەييارلىغان ئىككى خىل تىلدىكى مۇھەممەت روزىنىڭ شېئىرلىرى «پامىر ئىلھاملىرى» دېگەن نامدا بىرلەشمە توپلامغا كىرگۈزۈلدى. 1979-، 1984-، 1989- يىللىرى ئۇ يەنە مۇھەممەت روزىنىڭ يەنە بىر يۈرۈش شېئىرلىرىنى رەتلەپ ئېلان قىلدى.

ئۇ توپلاپ رەتلىگەن، نەشرگە تەييارلىغان بىر قىسىم ئەسەرلەر مەملىكەت بويىچە خەنزۇچە چىقىدىغان «فولكلور»، «چېگرادىكى قورغان»، «ئازادلىق ئارمىيە ئەدەبىيات - سەنئىتى»، «شىنجاڭ ئەل ئەدەبىياتى» قاتارلىق گېزىت، ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىپلا قالماستىن، يەنە 1986- يىلى نەشر قىلىنغان «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت مۇھەببەت قوشاقلىرى» ۋە 1990- يىلى دۇڭخۇاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلغان «ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى جەۋھەرلىرىدىن تاللانمىلار» قاتارلىق كىتابلاردا تونۇشتۇرۇلدى.

يولداش ئۇچقۇنجان ئۆمەر يەنە دۆلەتنىڭ 8- بەش يىللىق پىلانىدىكى مۇھىم

ئىلىم - پەن تۈرى بولغان خەلق چۆچەكلىرى، خەلق قوشاقلىرى، خەلق ماقال - تەمسىللىرىدىن ئىبارەت ئۈچ توپلام خىزمىتىگە پائال قاتنىشىپ، تاشقورغاننىڭ ئۈچ توپلىمىنى كۆرۈش، تەھرىرلەش، بېكىتىش خىزمىتىگە يېقىندىن ياردەملىشىپ، قەشقەر ۋە ئاپتونوم رايوننىڭ بۇ مۇھىم ۋەزىپىسىنىڭ ئورۇنلىنىشىغا ھەسسە قوشتى. 1990- يىلى ئاپتونوم رايونى ئۇنى جۇڭگو خەلق ئەدەبىياتى ئۈچ توپلىمى شىنجاڭ تومىنىڭ تەھرىرلىكىگە تەكلىپ قىلدى.

يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇ، تەزكىرە ئەدەبىياتى بىلەنمۇ قىزغىن شۇغۇللاندى، بولۇپمۇ قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت تەزكىرىسى تۈزۈش خىزمىتىگە پائال قاتنىشىپ، باشقىلار بىلەن بىرلىكتە ئىزدىنىپ، 500 مىڭ خەتلىك «مەدەنىيەت - سەنئەت تەزكىرىسى» نىڭ ماقالىلىرىنى ئويۇشتۇرۇش، يازدۇرۇش، تەھرىرلەش، تەرجىمە قىلدۇرۇش قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئىشلەپ، خەنزۇچە، ئۇيغۇرچە يېزىقتىكى بۇ كىتابىنى تەييارلاپ قەشقەرنىڭ بۇ تارىخىي خاراكتېرلىك خىزمىتىگە ئۆچمەس تۆھپە قوشتى.

1981- يىلى ئۇ خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن ژۇرنال خىزمىتىگە يۆتكىلىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ، مۇھەررىرلىك خىزمىتىنى قىزغىن سۆيۈپ، ۋۇجۇدىدىكى يېڭى- يېڭى پىكىرلەرنى، تۈيغۇلارنى باشقىلارغا ئاتا قىلىپ، بىر مۇھەررىردە بولۇشقا تېگىشلىك پەزىلەتلەرنى ئىپادىلىدى. ئۇ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى پېشقەدەملەرنى قىزغىن قوللاپ ۋە قوغداپ ئۇلارنىڭ تۆھپىلىرىگە توغرا باھا بېرىشتىن سىرت، شېئىرىيەت، فولكلور، ئەدەبىي تەرجىمە ساھەلىرىدىكى ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى ۋە ياش كۈچلەرگە تەلەپچانلىق بىلەن يېقىندىن ياردەم بەردى. ئۇ، بۇ جەرياندا يازغۇچى، شائىر، سەنئەتكار، تىلشۇناس، ئالىم، دوختۇر قاتارلىق 70 تىن كۆپ ئاتاقلىق شەخسلەرنى تونۇشتۇرۇپ خالىس خىزمىتى بىلەن خەلقنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى.

3

تەرجىمە بىر خىل ئىلىمدۇر. تەرجىمە بىر خىل تىلدا ئىپادىلەنگەن تەپەككۇر، تەسەۋۋۇرنىڭ مەزمۇنىنى ئىككىنچى بىر خىل مىللەتنىڭ، تەپەككۇر تەسەۋۋۇرىغا ئىلمىي ئاساستا تەرجىمە قىلىپ يەتكۈزۈپ بېرىش دېمەكتۇر. ئۇ، مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ئىجادىي تىل پائالىيىتى ھېسابلىنىدۇ.

ئوچقۇنجان ئۆمەر مىللەتلەر ئارا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىدى. ئۇ، ئۆز ئانا تىلىدىن باشقا خەنزۇ تىلى، ئىنگلىز، ئەرەب، ئوردۇ تىللىرىنى ئۆگىنىپ، تىل ساھەسىدە ئۆزىنى يېتىشتۈرۈپ، ئەدەبىي تەرجىمە جەھەتتىمۇ زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى.

ئۇ چەت ئەل ئەدەبىياتى ۋە خەنزۇ ئەدەبىياتىدىكى ئالاھىدىلىكى بار بىر قىسىم ھېكايە، نەسر، ئاخبارات ئەدەبىياتى، شېئىر، بىئوگرافىيە، تونۇشتۇرۇشلارنى ۋاقىتتىن ۋاقىت چىقىرىپ تەرجىمە قىلىپ، مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشلىرىغا پائال ئاۋاز قوشتى. ئۇ، 60 - يىللاردا داڭلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيوپنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئۇرغۇپ تۇرغان شېئىرى «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل» نى ئۆزىنىڭ ئۇستازى، مەركىزىي مىللەتلەر شۆيۈەنىنىڭ پروفېسسورى ماشۇجۇن بىلەن بىللە تەرجىمە قىلىپ، كەڭ خەنزۇلارغا تونۇشتۇرۇپ زور داغدۇغا پەيدا قىلغان-

دى. كېيىنچە «جەنۇبىي دېڭىز ئالدىنقى سېپىدىن كەلگەن جەڭناخشىلىرى» ناملىق ئوبزورنى ۋە مۇسۇلمان دۇنياسىدىكى يازغۇچى، شائىرلاردىن پاكىستان شائىرى ئىسلام، تۇنىس يازغۇچىسى شافىيلارنى، سوۋېت يازغۇچىسى زوچېنكونىڭ «ئىقتىسادىي ھېسابات»، خەنزۇ يازغۇچىسى جۇگۇەنخۇانىڭ «چېگرا رايونىدىكى مەزمۇت چىنار» ناملىق دوكلات ئەدەبىياتىنى، ۋۇكەي، چىن چىڭلارنىڭ بىر قىسىم شېئىرلىرىنى ھەمدە «شىنجاڭ تۈرمىلىرىدىكى كۈرەش خاتىرىلىرى»، «بېلىقچىلار ئارىلىدىكى دەھشەتلىك دولقۇن»، «تاجىك ئەدەبىياتى»، «گوركىي ۋە ئۇنىڭ پەرزەنتلىرىگە يازغان خەتلىرى» ناملىق كىتابىنىڭ شېئىرىيەت قىسىملىرىنى ياخشى تەرجىمە قىلىپ كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇشتۇردى. ئۇندىن باشقا يەنە ئۇ، ژۇرنالنىڭ كەسپىي خىزمەتلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتى، چەت ئەل ئەدەبىياتى سەھىپىلىرىنى ياخشى باشقۇرۇپ، ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان بىر نەچچە يۈز پارچە ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمە تەھرىرلىكىدە ياخشى كۈچ چىقاردى. بۇ خىزمىتى بىلەن چەت ئەل ۋە جۇڭگونىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى ئۇيغۇرلاردا، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى قېرىنداش خەنزۇ خەلقىگە تونۇشتۇرۇشتا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىدى.

4

ئۆز ئەدىكىدىن خەلققە كۆپرەك مېۋە بېرىشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئۇچقۇنجان ئۆمەر ئاي - يىللارنى ئەنە شۇنداق چىڭ تۇتۇپ، پەللىدىن پەللىگە قاراپ ئىلگىرىلىدى. ئۇنىڭ ئەڭ خۇشال بولغىنى — قىلغان ئەمگەك ئەجرىنىڭ خەلق قەلبىگە ياققانلىقى، خەلقىنىڭ ھۆرمەتلىشىگە سازاۋەر بولغانلىقىدۇر. ئۇنىڭ سەلەي چاققان توغرىسىدىكى ئىلمىي ماقالىسى 1989- يىلى جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى تەرىپىدىن جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى پەن تەتقىقات نەتىجىلىرى ساھەسىدە مەملىكەت بويىچە «مۇنەۋۋەر ماقالە» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. «ئابرويپەرەست ئەيبۇجاڭ» ناملىق ساتىراسى 1989- يىلى «ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى» ئۇيۇشتۇرغان «چولپان» ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا، «نېفىتچى قىز» ناملىق ناخشا تېكىستى 1990- يىلى قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسى ئۇيۇشتۇرغان «ئامانىنىسا لوڭقىسى» ناخشا تېكىست مۇسابىقە مۇكاپاتىغا، «گۈل ۋە باغۋەن» ناملىق ناخشا تېكىستى 1992- يىلى شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئۇيۇشتۇرغان «مۇنەۋۋەر تېكىست» مۇكاپاتىغا، «قوغۇن قېقى» ناملىق باللادىسى 1991- يىلى «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 100 سان نەشر قىلىنغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيۇشتۇرغان «يېڭى دەۋردىكى مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئون نەچچە پارچە شېئىرى خەنزۇ تىلىدىكى گېزىت، ژۇرناللارغا تەرجىمە قىلىنىپ ئېلان قىلىندى. ئۈچ پارچە شېئىرى 1990- يىلى قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى ئالمۇتىدا نەشر قىلىنغان «تەڭرىتاغ سادالىرى» ناملىق شىنجاڭ شائىرلىرىنىڭ شېئىرلار توپلىمىغا ئېلىنىدى. مەركىزىي خەلق رادىئو ئىستانسىسى ۋە

يەرلىك رادىئو، تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرىدا بىر قىسىم شېئىر، داستان، ناخشا تېكىستلىرى ئىشلىتىلدى ۋە مۇكاپاتلاندى. ئۇ 1972-، 1982- ۋە 1989-يىللىرى ئۇدا قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە «مۇنەۋۋەر ئىجادىيەت خادىمى» بولۇپ باھالاندى. كاندىدات باش مۇھەررىر ئۇنۋانىغا ئېرىشتى. بۇ تۆھپە-نەتىجىلىرى ئارقىلىق 1991-يىلى شەرەپ بىلەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە قوبۇل قىلىندى. ئۇ، ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ 1986-يىلى قەشقەردە ئۆتكۈزۈلگەن «قۇتادغۇبىلىك ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى»، 1987-يىل دەندۇڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى»غا ۋە 3-قۇرۇلتىيىغا، 1989-يىلى ئاپتونوم رايونلۇق 4-نۆۋەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىغا، 1991-يىلى جۇڭگو 5-نۆۋەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى-سەنئەتچىلىرى قۇرۇلتىيىغا ۋەكىل بولۇپ قاتناشتى.

ئۇچقۇنجان ئۆمەر ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق «قۇتادغۇبىلىك تەتقىقات جەمئىيىتى»، ئاپتونوم رايونلۇق ئوتتۇرا ئاسىيا تەتقىقات جەمئىيىتى، ئاپتونوم رايونلۇق كلاسسىك ئەدەبىيات، غەربىي ئاسىيا تەتقىقات جەمئىيىتى، قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى، تىياتىرچىلار جەمئىيىتى، 12 مۇقام تەتقىقات جەمئىيىتى، تىل-ئەدەبىيات جەمئىيىتى، تارىخ، ئارخېئولوگىيە جەمئىيىتى قاتارلىق ئون نەچچە ئىلمىي جەمئىيەتنىڭ ئەزاسى. قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى، ئۇ، «جۇڭگو ھازىرقى زامان ياشلىرى مەشھۇر شەخسلەر لۇغىتى»، «جۇڭگودىكى مەشھۇر فولكلورشۇناسلار لۇغىتى»، «جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىيات-سەنئەت چولپانلىرى لۇغىتى» قاتارلىقلاردا تونۇشتۇرۇلدى.

ئۇچقۇنجان ئۆمەر يېقىنقى يىللاردا ئۆزىنىڭ يىللىق شېئىرىي ئىجادىيىتىدىن تاللانغان «شائىر ۋە يىلتىز» ناملىق توپلىمىنى شىنجاڭ ياش-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىغا، «چەشمىلەردىن مەشۇت ئەشمىلەر» ناملىق توپلىمىنى ۋە ئۆزى تۈزگەن «ۋەتەندىن — دۇنياغا» ناملىق زىيارەت خاتىرىلىرى توپلىمىنى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتىغا، «باھاردىن تۇغۇلغان باھار غۇنچىلىرى» ناملىق ئىلمىي ماقالە، ئەدەبىي ئوبزورلار توپلىمىنى، «ھازىرقى زامان يېڭى خەلق قوشاقلىرى»، «ئۇيغۇر خەلق ئەمگەك قوشاقلىرى» ناملىق توپلىمىنى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا، ئۆزى تۈزگەن «ئاھ نۇرلۇق ئابىدىلەر» ناملىق مەرسىيەلەر توپلىمىنى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىغا سۇندى. ھازىر ئۇ، «ئۇيغۇر مەرسىيەلىرى توغرىسىدا»، «بىزنىڭ فولكلورچىلىرىمىز» مۇسۇلمان دۇنياسىدىكى مەشھۇر شائىر مۇھەممەت ئىقبالنىڭ ئوردۇ تىلىدىكى «شېئىرلار توپلىمى» ئۈستىدە جىددىي ئىشلىمەكتە. بىز ئۇنىڭ تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشىشىگە تىلەكداشلىق بىلدۈرىمىز.

ئابلەھمەت ئىسمايىل

شېئىر ۋە تۇرمۇش

— «تۈگىمەس ناخشا» نى قايتا ئوقۇغاندىن كېيىن

تىل سەنئىتىنىڭ ئەڭ ئىنچام، ئەڭ نەپىس شەكلى بولغان شېئىر تۇرمۇشتىكى ھەممىگە مەلۇم بولغان بىر مەسىلىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى كىتابخانلارنىڭ روھىي دۇنياسىدا كۈچلۈك زىلزىلە پەيدا قىلىپ، ئۇلارنى ئۆزىنىڭ تۇرمۇشى ھەم جەمئىيەت ھەققىدە ئەستايىدىل ئويلىنىشقا يېتەكلەش ئۈچۈن يېزىلىدۇ.

شېئىرنىڭ تۈپ خۇسۇسىيىتى — چىن، چوڭقۇر ھېسسىياتقا تويۇنغانلىقى، ئۇنىڭدا شائىرنىڭ ھېسسىياتى فونتاندەك ئېتىلىپ، ئېلېكتر ئۇچقۇنلىرىدەك چاقناپ تۇرۇشى كېرەك. بىراق بۇنداق كۈچلۈك ھېسسىيات ئاساسسىزلا پەيدا بولۇپ قالمايدۇ. ئۇنىڭ كېلىش مەنبەسى خەلقنىڭ تۇرمۇش ئەمەلىيىتى، رەڭگارەڭ رېئال تۇرمۇش رېئاللىقى، تۇرمۇشنىڭ مۇئەييەن مۇقىملىققا ئىگە تىپىك كۆرۈنۈشلىرى ياكى ئۆزگىچە جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە، تەبىئەت ھادىسىلىرى شائىرنىڭ ۋۇجۇدىنى توك سوققاندەك تىترىتىپ، ئۆزىنى زادىلا بېسىۋالالمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرگەندە، ئۇنىڭ قەلبىدىن ئىنتايىن چىن، گۈزەل، تەسىرلىك شېئىرىي مىسرالار ئېتىلىپ چىقىدۇ، شۇنىڭ بىلەن شېئىر بارلىققا كېلىدۇ. بۇنداق شېئىر كىتابخانلارنىڭ يۈرىكىگە ئوت تۇتاشتۇرۇپ، تومۇرلىرىغا قان بولۇپ ئۇيۇلىدۇ-دە، ئۆمۈرۋايەت ئېسىدىن چىقمايدۇ. مەرھۇم شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ «تۈگىمەس ناخشا» ناملىق شېئىرى ئەنە شۇنداق بولۇپ، ئۇ بىزنىڭ ئەستايىدىل تەتقىق قىلىشىمىزغا ۋە ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ.

«تۈگىمەس ناخشا» — چوڭ ھەجىملىك داستان ياكى باللادا ئەمەس، شۇنداقلا زور ئىجتىمائىي تېمىنى يورۇتۇپ بەرگەن ئېپىك شېئىرمۇ ئەمەس. ئۇ بار-يوقى 18 مىسرادىن تەشكىل تاپقان قىسقا، ئاددىي شەكىللىك لىرو-ئېپىك شېئىر. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، بۇ شېئىر ئۆز تارىخىدا ناھايىتى كۆپ ئەگرى-توقاي يوللارغا دۇچ كەلدى. 1956-يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنىشى بىلەنلا شىددەتلىك قورشاپ ھۇجۇم قىلىشقا ئۇچراپ، «زاۋال تاپقان سىنىپ ھۆكۈمرانلىقىغا ئوقۇلغان تەزىيە ناخشىسى»، «سوتسىيالىزمغا قىلىنغان ئاسىيلىق»، «كاپىتالىزمنى تىرىلدۈرۈشنىڭ خىتابنامىسى» دېگەنگە ئوخشاش بەدناملار بىلەن قارىلاندى، ھەتتا بەزىلەر ئۇنى «ئەدەبىيات-سەنئەت باغچىسىدىكى شۇمبۇيا» قاتارىدا يۇلۇپ تاشلىۋەتمەكچىمۇ بولدى. شۇنىڭدىن بۇيان، نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتتى. ئەمما ھەرقېتىملىق سىياسىي ھەرىكەتتە، بۇ شېئىر «زەربە بېرىش ئوبيېكتى» قىلىنماي قالمىدى. شائىرنىڭ ئۆزى-

مۇ چىدىغۇسىز خورلۇق ۋە ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرنى باشتىن كەچۈردى. ئەجەبلىنەرلىكى
شۇكى، بۇنىڭلىق بىلەن بۇ شېئىر ئۇجۇقۇپ كەتمىدى، تارىخ سەھنىسىدىنمۇ يوقىلىپ
كەتمىدى. ئەكسىچە، دولقۇنلار ئۇرۇلغانسېرى چاڭ ـ توپا ۋە باشقا غەلىدى ـ غەش-
لەردىن تازىلىنىپ، تېخىمۇ مەزمۇتلاشقان قىيا تاشتەك ھەيۋەتلىك تۈس
ئېلىپ، خەلقنىڭ قەلبىگە بارغانسېرى چوڭقۇر سىڭىپ كىردى ھەمدە خەلقنىڭ
مەدەنىي ھاياتىدا كەم بولسا بولمايدىغان قىممەتلىك مەنىۋى ئوزۇق بولۇپ قالدى .

بۇنىڭدىكى سىر نەدە؟ بۇنىڭدىكى بىردىنبىر سىر تىيىپجان ئېلىيوپنىڭ يالغۇز
خەلققە ۋەكالىتەن بىر پاك قەلب ساداسىنى ياڭراتقانلىقىدىلا ئەمەس، ئەڭ مۇھىمى ،
شائىر « ئۆز مىللىتىنىڭ مىللىي روھىنىڭ ۋەكىلى » سۈپىتىدە «شەيئىيلەرنى ئۆز مىل-
لىتىنىڭ نەزەرى بىلەن كۆزەتكەن » ① لىكىدە ۋە تۇرمۇش قاينىملىرىدىن سۈزۈپ چىق-
قان ئاشۇ پاك قەلب ساداسىنى جۇشقۇن مىللىي روھ بىلەن يۇغۇرۇپ، ئۇنى باشقىلار-
نىڭكىگە ئوخشىمايدىغان شەكىل ۋە ئۇسلۇب بىلەن ئۆزىگە خاس مىللىي ئالاھىدىلىككە
ئىگە قىلغانلىقىدا. شائىر بۇ شېئىردا ئۇيغۇرلار تۇرمۇشىنىڭ ئەڭ تىپىك خۇسۇسىيەت-
كە ئىگە بىر بۆلۈكىنى تاللىۋېلىپ، خەلقىمىزنىڭ كىشىلىك ھاياتىنى ۋە كىشىلىك ھايات-
نىڭ مەنىۋى تۈۋرۈكى بولغان سەنئەتنى قىزغىن سۆيىدىغان خىسلىتىنى گەۋدىلەندۈ-
رۈش ئارقىلىق مىللىي روھنىڭ يوشۇرۇن كۈچىنى ھەم تارىخىي ۋارىسچانلىقىنى مەر-
كەزلىك ئىپادىلىگەن. شۇڭا بۇ شېئىر « ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى » بولغان ئانا
يۇرتتىن پەخىرلىنىش، يېڭى تۇرمۇشنىڭ ئەركىن، ئازادلىكىدىن سۆيۈنۈش، كەلگۈسى-
نىڭ تېخىمۇ گۈزەل، پارلاق بولۇشىغا ئىشىنىش ھېسسىياتى بىلەن تولغان بولۇپ، ئۇ-
نىڭ ھەر بىر مىسراسىدىن ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق قەدرى ـ قىممىتىنى تونۇپ يەتكەن يې-
ڭى دەۋر ئادىمىنىڭ غۇرۇرى ۋە ئىپتىخارى ئۇرغۇپ تۇرىدۇ.

ئۇيغۇرلار ناخشا خۇمارلىقى بىلەن داڭ چىقارغان خەلق، ناخشىنى ھاياتلىق ـ
نىڭ نۇرى، كەلگۈسىنىڭ بىشارىتى، دەپ بىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇيغۇرلارنى ناخشىسىز
تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. رېئال تۇرمۇشتا تۇغۇلۇشتىن ئارتۇق خۇشاللىق،
ئۆلۈمدىن ئېغىر قايغۇ ـ مۇسىبەت يوق. ئۇيغۇرلار يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان بوۋاق-
نى ناخشا بىلەن كۈتۈۋېلىپلا قالماستىن، بەلكى ھاياتلىق سەپىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ
ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغان مېيىتنىمۇ ناخشا بىلەن ئۇزۇتۇپ قويىدۇ. بۇ ، ئۇيغۇرلارغا
خاس روھىي پاكلىق ۋە ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئېسىل ئەنئەنە .
« تۈگىمەس ناخشا » دىكى « ھەر ئاخشىمى ناخشا ئېيتىمەن، شۇ كوچىنى ئەگىپ كې-
تەلمەي » دېگەن مىسرالار دەل ئەنە شۇ روھىي پاكلىق ۋە ئەنئەنىنىڭ شېئىرىي تىل بى-
لەن ئىزھار قىلىنىشى. بۇ مىسرالارنى ئوقۇغاندا ، « شۇ كوچىنى ئەگىپ كېتەلمەي »
ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا زوق ـ شوق بىلەن ناخشا ئېيتىۋاتقان بىر مەردانە يىگىتنىڭ
سىماسى كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولىدۇ. ئۇ «ھەر ئاخشىمى ناخشا ئېيتىپ » ، « شۇ
كوچىنى ئەگىپ كېتەلمەي » ۋاتسىمۇ، يەنىلا ئۆزى « كۆزلىگەن پەللە » گە « يېتەل-

① بېلىنىسكى: « خەلق شېئىرىيىتى توغرىسىدا »، خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى 1956- يىلى خەنزۇچە نەشرى، 77- بەت.

مەي ئاۋارە ». ئۇنىڭ ئېيتمۇاتقىنى قانداق ناخشا؟ ھاياتلىق ناخشىسى، قوۋناق تۇرمۇش، پاك سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ھەققىدىكى كۈي. ئۇنىڭ « يېتەلمەي » ۋاتقىنى قايسى « پەللە »؟ ھاياتلىقنىڭ ئاخىرقى پەللىسى، يەنى ئادەمنىڭ ئادەمگىلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل كائىناتقا تالىق بولغان ئۇلۇغ ، مۇقەددەس مۇھەببەتنىڭ ئاخىرقى پەللىسى. بىراق ھاياتلىقنىڭ چېكى بولمايدۇ ، چىن ئىنسانىي مۇھەببەتنىڭمۇ چېكى بولمايدۇ. « مەن » مۇھەببەت تەشنالىقى بىلەن يېنىپ ، «ھەر ئاخشىمى» ناخشا ئېيتىسمۇ، سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىنىڭ «پەللە»سىگە زادىلا يېتەلمەيدۇ. ئىنسانىي سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ھاياتلىق بىنا بولغاندىن بۇيان ئۈزۈلمەستىن ئىزچىل داۋاملىشىپ كەلمەكتە ، ئۇ مەڭگۈ داۋاملىشىدۇ. ئۇنىڭ ئاخىرقى«پەللە»سىگە يېتىش مۇمكىنمۇ ؟ لېكىن ھايات سەھنىسى كۆتۈلمىگەن تاسادىپىيلىق ۋە خىلمۇ خىل كومېدىيە ، تراگېدىيەلەردىن خالى ئەمەس . «مەن» بىر ئاخشىمى«ناخشا بىلەن دېرىزە قېقىپ» ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا،«قەيەردىدۇر ئىشىك غىچىلداپ ، كايىپ كەتتى بىر بوۋاي چىقىپ»:

ــ جارقىرايسەن ھەر كۈنى شۇنداق،
سارائىمۇ سەن ئۇخشالمايدىغان.
يا ئادەمگە ئۇيقۇ بەرمەيسەن،
قانداق ناخشا بۇ تۈگىمەيدىغان؟!...

«بوۋاي» نىڭ بۇ «كايىشى» مۇ ناھايىتى چوڭقۇر مەنىگە ئىگە . ئۇنىڭدا «بوۋاي» نىڭ قېرىلىق تەنتەكلىكى بىلەن ياشلىق باھارىنى قومساپ چېكىنىۋاتقان ھەسرىتى ۋە ھايات گۈلشىنىدىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان چاغدىكى قىيالماسلىقتەك ئازابلىق ھېسسىياتى ئومۇملاشتۇرۇلغان بولۇپ، كىتابخانلاردا قاتتىق بىر سىلكىنىشنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ . بۇ ۋاقىتتا بىز تەبىئىيلا «بوۋاي» غا ئىچ ئاغرىتىمىز، ھېسداشلىق قىلىمىز ھەمدە ئۇنىڭ يالغۇزلۇق مۇشەققىتى ئىچىدە شەكىللىنىپ قالغان چېچىلغاق ، سەپرالىقىنىمۇ ئەپۇ قىلىمىز . شۇنىڭدىن كېيىن، دىققەت- ئېتىبارىمىزنى «مەن» گە يۆتكەپ، ئۇنىڭ «بوۋاي» غا بېرىدىغان جاۋابىنى ئاڭلاشقا ئالدىرايمىز:

كايىما بوۋاي،
سەنمۇ بىر چاغدا
ياش ئىدىڭغۇ ئۇخلىمايدىغان.
سەنمۇ ئېيتىپ تۈگىتەلمىگەن،
شۇنداق ناخشا بۇ ــ
تۈگىمەيدىغان!

قارائلار ، قەلبى ياشاش زوقى، ۋىسال ئارزۇسى، ئۈمىد ۋەغايە شادلىقى بىلەن تولغان «مەن» نىڭ روھى نېمىدىگەن كۆتۈرەڭگۈ، مەردانە ـ ھە؟

«مەن» تامامەن ھەقلىق . ئۇنىڭ جاۋابىدا مۇنداق ئىككى ھەقىقەت بار: بىرى،

ئاشۇ چىچىلغاق «بوۋاي»مۇ «بىر چاغدا» «ئۇخلىمايدىغان» ۋە ناخشا ئېيتىپ ھارمايدىغان «ياش» ئىدى. بىراق ئۇمۇ بۇ سىرلىق سۆيگۈ-مۇھەببەت ناخشىسىنى «ئېيتىپ تۈگىتەلمىگەن». يەنە بىرى، «بوۋاي» «ئېيتىپ تۈگىتەلمىگەن ناخشا»، ئۇنىڭ قېرىپ ماغدۇرىدىن كېتىشى بىلەنلا ئۈزۈلۈپ قالغىنى يوق. ئۇنى «بوۋاي» نىڭ كېيىنكى ئەۋلادى ــ «مەن» داۋاملاشتۇرماقتا. ئۇنىڭ ئۈستىگە، «مەن» ياش بولغىنى بىلەن بەگباش، تەلۋە ئەمەس، زامانغا لايىق شوخ، مۇلايىم، «بوۋاي» غا قارىغاندا ئاڭلىق، تەمكىن، بىلىدىغىنىمۇ ناھايىتى كۆپ. شۇڭا ئۇ ھاياتلىق ۋە سۆيگۈ-مۇھەببەت كۈيىدىن ئىبارەت بولغان بۇ ناخشىنىڭ «تۈگىمەيدىغان ناخشا» ئىكەنلىكىنى بىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنى «بوۋاي» كۆتۈرەلمىگەن ئەۋجىگە كۆتۈرۈپ، «بوۋاي» ھېس قىلالمىغان نەرسىلەر بىلەن تولۇقلاپ، تېخىمۇ بېيىتىشقا ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشكە قادىر. مانا بۇ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىدىكى بىز دائىم تىلغا ئالىدىغان ۋارىسلىق مۇناسىۋىتى!

روشەنكى، «تۈگىمەس ناخشا» ھەرگىز ئاددىيلا مۇھەببەت ناخشىسى ئەمەس، شۇنداقلا «نامەلۇم بىر قىزنىڭ ئوت-پىراقىدا كۆيگەن ئاشىق يىگىتنىڭ قەلبى ئىزھار قىلىنغان مۇھەببەت لىرىكىسى» مۇ ئەمەس. ئۇ چىن مەنىسى بىلەن ھايات، مۇھەببەت ھەم تارىخي ئەنئەنە توغرىسىدىكى يالقۇنلۇق كۈي بولۇپ، ئۇنىڭدا يېزىلغىنى پاك سۆيگۈ-مۇھەببەت ۋە سەنئەت شادىيانىلىقى بىلەن تولغان تىپىك ئۇيغۇر تۇرمۇشى، ئۇيغۇرلارنىڭ ھەر قانداق ئىشنى ناخشا بىلەن باشلاپ، ناخشا بىلەن پۈتتۈرىدىغان مىللىي خاسلىقى، گەۋدىلەندۈرۈلگىنى ياشىغان دەۋرى بىلەن كىشىلىك تۇرمۇشى قارىشى ئوخشاش بولمىغان ئىككى ئادەمنىڭ تۇرمۇش ئادىتى، پەزىلىتى ۋە ئىستىتىك غايىسىدىكى مۇئەييەن ئوخشاشلىق ۋە ئۇلار ئوتتۇرىسىدا ئۈزۈلمەي داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئېسىل ئەنئەنە. مانا بۇلار «تۈگىمەس ناخشا»-غا روشەن مىللىي تامغا بېسىپ، تارىخنىڭ ھەر قانداق سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان بىر ئىچكى كۈچ ئاتا قىلغان. بۇ شېئىرنىڭ مەملىكەت ئىچىدىلا ئەمەس، خەلقئارا سەھنىدىمۇ زور شۆھرەت قازىنىشىنىڭ ئاساسي سەۋەبى ئەنە شۇ!

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە «تۇتۇق شېئىر» دەپ ئاتالغان ئۆزگىچە ئۇسلۇبتىكى قىسقا شېئىرلار بارغانسېرى كۆپىيىۋاتىدۇ. دەۋر نۇقتىسىدىن قارىغاندا، بۇنداق شېئىرلارنىڭ مەيدانغا چىقىشىغا ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى ھەيران قالغۇدەك تېز بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەر ۋە خەلقنىڭ روھىي ھالىتىدىكى كۆپ خىل ئېھتىياجلار سەۋەب بولغانلىقىدا شەك يوق. ھەقىقەتەن بۇ خىل شېئىرلارنىڭ كۆپ قىسمى مەزمۇن قۇرۇلمىسى مۇرەككەپ، كۆپ قاتلاملىق، رىتىمى ھەر خىل، بەدىئىي پىكىر يۈرگۈزۈش نۇقتىلىرى يېڭى، ئىپادىلىشى ئىخچام، رەڭگا رەڭ بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن كىتابخانلارنىڭ كۈچلۈك دىققىتىنى قوزغاپ، شېئىرىيىتىمىزنىڭ يېڭى بەدىئىي سەۋىيىگە كۆتۈرۈلۈشىدە مۇئەييەن تۈرتكىلىك رول ئويناماقتا. بۇ ئەلۋەتتە، ئالقىشلاشقا ئەرزىيدۇ، ئەمما ئۇلار ئىچىدە شۇنداق «شېئىر» لارمۇ باركى، ئۇلار «تۈگىمەس ناخشا» دەك تۇرمۇشنىڭ

بىۋاستە تەسىراتى بىلەن ئەمەس، بەلكى خىيال ۋە تەسەۋۋۇرغا تايىنىپ يېزىلغانلىقى ئۈچۈن ئىدىيەۋى مەزمۇنى تۇتۇق، زەئىپ، بەدىئىي سۈپىتى تۆۋەن، كۈچسىز كىتابخانلار ھەر قانچە زورۇققىنى بىلەنمۇ ئاپتورنىڭ زادى نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنەلمەيدۇ. بۇنداق «شېئىر» لار تۇرمۇشنى مەنبە قىلالماي، دەۋر ۋە خەلقنىڭ قەلبىنى كۆزدە تۇتماي، پەقەت شەخسنىڭ رېئاللىق بىلەن باغلانمايدىغان سۇبيېكتىپ خىيالى، روماننىك ھېسسىياتى ۋە تار دائىرىدىكى ئىچكى كەچۈرمىشلىرىنى ئىپادىلەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالغان بولغاچقا، مۇقامى بەكمۇ تۆۋەن، چۈشكۈن، ئۇلاردىن دەۋر تومۇرىنىڭ سوقۇشىنى، خەلقنىڭ قەلب ساداسىنى ئاڭلىغىلى بولمايدۇ، ھەتتا بەزى شېئىرلار شۇنچىلىك ئەبجەش، شالغۇتكى، ئۇلارنىڭ ھېچقانداق تۇرمۇش پۇرىقى يوق، مىللىي ئالاھىدىلىكى ھەققىدە ئېغىز ئېچىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئەگەر بۇ خىلدىكى شېئىرلارغا باشقا بىر مىللەت ئاپتورىنىڭ ئىسىم فامىلىسى يېزىپ قويۇلغان تەقدىردىمۇ قىلچە تاسادىپىيلىق ھېس قىلدۇرمايدۇ. بىر مىللىي شائىر بولۇپ تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭ ئەسىرىدە روشەن مىللىي خاسلىق بولمىسا، بۇ كىشىنى بەكمۇ ئېچىندۇرمامدۇ؟

شېئىر — ئىنسان قەلبىنى پاكلاشتۇرىدىغان روھىي كۈچ، شائىر بولسا شۇ روھىي كۈچنى ياراتقۇچى. ئۇ پەقەت تۇرمۇش قاينىمىلىرىدىن قېزىپ چىققان تەپەككۇر دۇردانىلىرىنى دەۋرنىڭ خىتابى، سوتسىيالىزم غايىسى ۋە مىللىي ئىپتىخارلىق ھېسسىياتى بىلەن يۇغۇرۇپ، كىتابخانلارنىڭ قەلبىگە چوڭقۇر سىڭدۈرۈش ئارقىلىق دەۋرنىڭ ئېڭى ھەم خەلقنىڭ روھىغا ۋەكىللىك قىلالىغاندىلا ئىنسان قەلبىنى پاكلاشتۇرىدىغان روھىي كۈچنى يارىتالايدۇ. ئادەم ئۆزىدە يوق ھەر قانداق نەرسىنى باشقىلاردىن ئالالىشى مۇمكىن، ئەمما ئۆزىدە يوق ھەرقانداق نەرسىنى باشقىلارغا بېرەلمەيدۇ. خەلقنى، خەلق ياراتقان ماددىي ھەم مەنىۋى بايلىقلارنى سۆيمەيدىغان ۋە تارىخ ئالدىدا، خەلق ئالدىدا جاۋابكار بولۇش تۇيغۇسى بولمىغان ئادەمنىڭ قەلبىدىن يۈكسەك ئىدىيەۋى قىزغىنلىق ئۇرغۇپ تۇرىدىغان تەسىرلىك، نەپىس ناخشا - كۈيلەرنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى مۇمكىن ئەمەس. بىر ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆزىنىڭ قەلبىنى يورۇتقۇدەك مەنىۋى نۇر بولمىسا، ئۇ باشقىلارنىڭ قەلبىنىمۇ يورۇتالمايدۇ - دە!

شېئىر مەيلى ئۇزۇن ياكى قىسقا يېزىلسۇن، ئۇ ئالدى بىلەن شېئىر بولۇشى، يەنى روشەن شېئىرىي تۈسكە ئىگە بولۇشى، خۇددى «تۈگىمەس ناخشا» غا ئوخشاش مول ئىدىيەۋى مەزمۇننى مۇكەممەل بەدىئىي شەكىل ئىچىگە سىڭدۈرۈپ، كىتابخانلارنى ھاياجانلاندۇرىدىغان ۋە چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان ئۆزگىچە بىر خىل شېئىرىي مۇھىت يارىتىشى كېرەك. پەقەت تۇرمۇشنى مەنبە قىلىپ، خەلقنىڭ تەلەپ - ئارزۇسىنى قاندۇرۇشنى مەقسەت قىلغاندىلا، مۇشۇنداق بەدىئىي ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ. ئەمما بەزى ياش

ئاپتورلارنىڭ بۇ مەسىلىگە بولغان تونۇشى تازا ئايدىڭ ئەمەس. ئۇلار «شائىرغا چېچەن مېڭە، سەگەك قەلب بولسىلا كۇپايە. تۇرمۇش ئۆگىنىمەن دەپ ئۇيان- بۇيان پالاقلاپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق» دېگەندەك قاراشلاردا بولماقتا. بۇ بەكمۇ خاتا، بىر تەرەپلىمە قاراش بولۇپ، دەرھال تۈزىتىۋېلىنمىسا، تۈيۈق يولغا كىرىپ قېلىشتىن خالى بولالمايدۇ. ھېلىقىدەك ئىدىيىۋى مەزمۇنى تۇتۇق، مۇقامى تۆۋەن، تەۋەلىكى ئېنىق بولمىغان شالغۇت «شېئىر» لار دەل مۇشۇنداق خاتا قاراشنىڭ، رېئاللىققا يۈز- لەنمەي، پەقەت ئۆزىنىڭ قۇرۇق خىيالى بىلەنلا ھەپىلەشكەنلىكىنىڭ نەتىجىسى. خەلقى- مىز مۇنداق بىمەززە، يارامسىز نەرسىلەرگە ئەمەس، بەلكى «تۈگىمەس ناخشا» دەك پۇختا تۇرمۇش ئاساسىغا ئىگە، ئىدىيىۋى سىغىمچانلىقى زور، مەنىسى يوشۇرۇن، ئىپادىلىنىشى كۆپ خىل، ھېسسىياتى ساغلام، جۇشقۇن شېئىرلارغا مۇھتاج. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز شائىرلارنىڭ، بولۇپمۇ قولىغا يېڭىدىن قەلەم ئالغان ياش ئاپتورلارنىڭ تۇرمۇش قاينىملىرىغا ئۆزىنى ئېتىپ، قېتىرقىنىپ تۇرمۇش ئۆگىنىشىنى، سوتسىيالىستىك مىللىي تۇرمۇشىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان غايەت زور ئۆزگىرىشلەرگە قارىتا توغرا، چوڭ- قۇر تونۇش ھاسىل قىلىپ، بەدىئىي ئىپادىلەش سەنئىتىنىڭ كۆپ خىللىقىغا ۋە مىللىي ئۇسلۇبقا ئەستايىدىل ئەھمىيەت بېرىشىنى، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقاندا ئۆ- زىنى ئەمەس، خەلقنى، ھەتتا باشقا مىللەت كىتابخانلىرىنىمۇ كۆزدە تۇتۇشنى، ئىنقى- لابىي روھ بىلەن دەۋر روھى ھەم مىللىي روھ بىر گەۋدە قىلىنغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ئارقىلىق كىشىلەرگە تولۇپ - تاشقان قىزغىنلىق، قەتئىي ئىرادە ۋە ساغلام ئىستېتىك زوق بەخش ئېتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىيات يولىنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ، ئۇنى دۆلەتكە ھەم دۇنياغا يۈزلەندۈرگىلى، دۆلەت سەۋىيىلىك ئەسەرلەرنى يارىتىپلا قالماستىن، بەلكى دۇنياۋى سەۋىيىگە يەتكەن ئەسەرلەرنىمۇ مەيدانغا چىقارغىلى بولىدۇ.

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

(بېشى 30 - بەتتە)

ئالايتەن كۆكۈل ساناپ، جۇۋۇپ داستىخان ئېلىپ كېلىشىپتىلا، ھەر بىرلىرىگە رەھمەت، مەندىن يانمىسا خۇدايىمدىن يانار، — دېدى-دە، كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتتى. بىچارە ئانىنىڭ ئىچ - ئىچىدىن بۇغنۇقۇپ ئاجىز تىنىنى تىترىتىپ يىغلاشلىرىغا بەش نارەسىدىنىڭ ئىنچىكە يىغىسى ۋە بىر تۇغقانلارنىڭ قوشاق قېتىپ بوزلاشلىرى قوشۇلدى.

خېلى كايىپ ھەشەم داراز قىلىپ كەل- گەن بىر مۇنچە ئاياللار، بولۇپمۇ قۇدىلىق سالاھىيىتىنىڭ ئىنچىكە يىپىنى ئۈزۈۋەتمە- لىككە تىرىشىپ، ھەر بىر ھازىچىغا ئالا- ھىدە تەييارلىق قىلىپ يوغان بوخچىلار- دا رەخت ئېلىپ كەلگەن قۇدىلار بۇزۆھرا- خان ئاچىنىڭ ئالدىنقى كۈندىكى سۆزىنى تەكەللۇپ دەپ چۈشىنىپ قېلىشقانلىرى ئۈچۈن لام - جىم دېيىشكە پېتىنالماي، ئىلاجسىز بىر - بىرلەپ قايتىپ كېتىشكە مەجبۇر بولۇشتى.

مەسئۇل مۇھەررىرى : تۇرسۇن نىياز
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

مېھرىگۈل زۇنۇن

سولماس ياپراق

(ھېكايە)

«تاراق» قىلغان ئاۋاز بىلەن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم. دېرىزىدىن ئۆي ئىچىگە تالا - تالا نۇرلىرىنى سېپىپ مۇئەللەقتە ئېسىلىپ تۇرغان ئاي، نېمە بولغانلىقىمنى سوراۋاتقاندەك ماڭا قاراپ تۇراتتى. مەن باياتىنقى ئاۋازنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ ئۇيان-بۇيانغا كۆز يۈگۈرتتىم. كۆزۈم پولدا ياتقان خاتىرىگە چۈشتى. ئەسلىدە مېنىڭ ئويغىنىپ كېتىشىمگە سەۋەبچى بولغان نەرسە مېنىڭ كېچىچە يېزىپ چىققان كۈندىلىك خاتىرەم بولۇپ، بايا پەسكە چۈشۈپ كەتكەنىكەن. مەن ئېگىشىپ ئۇنى قولۇمغا ئالدىم، ئۆي ئىچى كۈندۈزدەك يورۇق بولۇپ، خاتىرە بېتىدىكى خەتلەرنىمۇ ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى.

ئويقۇم قېچىپ خاتىرىنى ۋاراقلاشقا باشلىدىم. خاتىرىنىڭ بەزى قۇرلىرىغا يېزىلغان كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەرنىڭ، يەنە بەزى قۇرلىرىغا يېزىلغان ئازابلىق كەچۈرمىشلىرىمنىڭ تەسىرىدە كۆزلىرىمدىن گاھى شادلىق ياشلىرى، گاھى ھەسرەت ياشلىرى ئېقىپ چۈشۈپ خاتىرە بېتىنى ھۆل قىلىۋەتتى. مەن ئىلگىرى يازغان كۈندىلىك خاتىرىلىرىمنى قايتا كۆرمەيتتىم. بۈگۈن نېمە ئۈچۈندۇ بۇلارنى كۆرگۈم كەلدى، بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيمەن.

خاتىرىنىڭ ئوتتۇرىدىكى بېتى مېنىڭ دىققىتىمنى قوزغىدى. بۇ يەردە مېنىڭ ئۆزۈمدىن بېرى ئەتىۋارلاپ ساقلاپ كەلگەن، جاراھەتلىك قەلبىمنى شىپا تاپقۇزۇپ، مېنى يېڭى ھاياتقا ئۈندەپ كەلگەن نەرسە — بىر تال يېشىل ئارچا ياپرىقى بار ئىدى.

بۇ ئارچا ياپرىقى گەرچە ھازىر سۈيى قېچىپ قۇرۇغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى يېشىل ھالىتىنى يوقاتمىغانىدى. مەن ئارچا ياپرىقىنى ئاۋايلاپ قولۇمغا ئالدىم، ئۇنىڭغا تىكىلگىنىمچە چوڭقۇر خىيال ئىلكىدە ئولتۇرۇپ قالدىم.

مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ بۇ مەكتەپكە كەلگىلى تۆت ئاي بولدى. ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئاساسەن تونۇشۇپ چىقىشىپ قالدىم، شارائىتمۇ مېنى ھەرھالدا كۆندۈرۈۋالدى، ئىشقىلىپ، مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلىدىم.

كۈنلىرىم خېلى كۆڭۈللۈك ئۆتۈۋاتقان بولسىمۇ، كۆزلىرىمدە پات-پات ئەيپادىلىنىپ قالىدىغان ھەسرەتلەر مېنىڭ ئىچكى دەردىمنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ. مېنىڭ ئارامخۇدا ياشىشىمغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتقان نەرسە — مېنىڭ لەنىتى ئۆتمۈشۈم ئىدى، مەن بۇرۇنقى كۆڭۈلسىز ئىشلارنى ئويلىماسلىققا قانچە تىرىشسامۇ، لېكىن

ئازابلىق خىياللار روياپىدەك چاپلىشىـ
ۋېلىپ، ماڭا بىر كۈنمۇ ئاراملىق بەرـ
مەيدۇ. ئۇ مەن بىلەن قېرىشسا، مەنمۇ
ئەلۋەتتە بوش كەلمەيمەن، بۇنىڭغا مېـ
نىڭمۇ ئامالىم بار. چۈنكى، ئۆتمۈش دېـ
گەن بەرىبىر ئۆتمۈش، ئۇ ئاللىقاچان
ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار، ئۇنىڭدىن قالدىـ
غىنى پەقەت غۇۋا ئەسلىمىلا، خالاس. مەن
ئۆز - ئۆزۈمگە ئەنە شۇنداق تەسەللىي
بېرىپ، بەزىدە «ئەگەر مۇمكىن بولسا،
ئانام مېنى قايتىدىن تۇغسا، مەن ھاياـ
تىمنى يېڭىدىن باشلىسام نېمە دېگەن ياخـ
شى بولاتتى» دەپ ئويلايدىغان بولۇپ
قالدىم. گەرچە بۇنىڭ بىر ئەخمىقانە خىـ
يال ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئەبەدىي ئىشقا
ئاشمايدىغانلىقىنى بىلسەممۇ، پات- پات
ھەسرەت چېكەتتىم.
شۇنداق قىلىپ، مۇستەقىل تۇرمۇشقىمۇ
كۆنۈپ قالدىم. كۈندۈزلىرى دەرس ئۆتۈش
بىلەن بىر كۈننىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىـ
نىنى بىلمەي قالىمەن. لېكىن مېنى ئەڭ
قىينايدىغىنى يەنىلا كېچە. مەن بۇرۇنلا
ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىمايمەن، ئۇنى
پەقەت بىر قېتىملىق قورقۇنچلۇق چۈش
دەپلا بىلىمەن، دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە ۋەدە
بەرگەن بولساممۇ، ئاخشىمى ياستۇققا
باش قويۇشۇم بىلەنلا خىياللىرىم ماڭا
تۇتۇق بەرمەي مېنى جىلە قىلىدۇ، ئاـ
زابلايدۇ. تۈنلەرنى ئەنە شۇ خىياللارغا
ئەگىشىپ بەزى تاتلىق، بەزى ئاچچىق كۆز
ياشلىرىم بىلەن تاڭغا ئۇلايمەن، بەزى
چاغلاردا ئازابلىق خىياللاردىن بىردەم
بولسىمۇ قۇتۇلاي دەپ، كېچە - كېچىلەپ
كىتاب ئوقۇيمەن، خاتىرە يازىمەن. ئەـ
تىگىنى كۆزلىرىم قىزارغان، قاپاقلىرىم
ئۇلتۇرۇشقان ھالەتتە ئورنۇمدىن تۇرۇـ
مەن. مېنىڭ كۆڭۈللۈك چاغلىرىممۇ بار،
كۈندۈزلىرى كۆز ئالدىمدىكى سەبىي، ئوـ
ماق بالىلارنىڭ بىلىمگە تەشنا، نۇرلۇق
كۆزلىرىنى كۆرۈش مەن ئۈچۈن لەززەتلىك.
ئۇلار بىلەن پاراڭلىشىش، ئۇلارغا قىزىـ
قارلىق ۋەقەلەرنى دەپ بېرىپ كۆڭلۈمدىـ
كى غەشلىكنى تۈگىتىش مەن ئۈچۈن كۆـ
ڭۈللۈك. مەن ئۆز كەسپىمنى قىزغىن سۆـ
يىمەن، ئۇنىڭدىن پەخىرلىنىمەن. لېكىن
كەچقۇرۇنلىرى بالىلارنىڭ ھەممىسى ئۆيـ
لىرىگە كېتىپ، مەكتەپ ئىچى چۆلدەرەپ
جىمجىتلىققا چۆككەندە، كۆڭلۈم يېرىم بوـ
لىدۇ، يۈرىكىم ئاشۇ سۆيۈملۈك بالىلار
بىللە كەتكەندەك بىئارام بولىمەن.
مەن ھازىر تەنھا، يىگانە بىر ئادەم، بۇ
يەردە مېنىڭ دەردلىك ھالىمغا يېتىپ،
مىسكىن كۆڭلۈمگە تەسەللىي بەرگۈدەك
بىرەر يېقىن ئادىمىممۇ يوق. مۇنداق
دېسەم، «تازىمۇ بىر ئورۇشقاق ئوخشىـ
مامدۇ؟» دەپ قالماڭ. ئۆزۈمغۇ باشقىلار
بىلەن چىقىشالمايدىغان ئەسكى مىجەزـ
لىك ئادەم ئەمەس، لېكىن مەندىكى ھەمـ
مە ئادەمگە گۇمان بىلەن قارايدىغان ئاـ
دەت ئۇلارغا يېقىنلىشىشقا يول قويمايدۇ.
ئىلگىرى مەن ئەتراپىمدىكى ھەممە كىـ
شىگە ئوخشاش قىزغىن، سەممىي مۇئاـ
مىلە قىلاتتىم، ھەرگىز بىرسىنى بېسىپ،
يەنە بىرسىنى ئۇچۇرىدىغان ئىشلارنى قىلـ
مايتتىم. ھازىرچۇ، مەن غەلىتە بىر ئاـ
دەمگە ئايلىنىپ قالدىم. دوستلىرىمدىنمۇ
ئۆزۈمنى قاچۇرىدىغان، ھەتتا ئۇلار ئىزـ
دەپ كەلسىمۇ، باھانە كۆرسىتىپ كۆرۈـ
شۈشنى رەت قىلىدىغان ھالەتكە يەتتىم.
چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئۆتكەن ئىشلار توغرىسىـ
دا ئۇنى - بۇنى سوراپ قېلىشىدىن ئۆلـ
گۈدەك قورقاتتىم. سەۋەبسىز ئىش بولمىـ

غىنىدەك، مېنىڭ بۇ ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلى‍ـ
شىمىنىڭمۇ مەلۇم سەۋەبى بار، ئەلۋەتتە.
تېپتىنچ تـۇرغان كۆل سۈيـىگە چۈشـكەن
تاش، سۇ بېتىدە سانا قسىز ئۇششاق چەمـ
بەرەكلەرنى ھاسىل قىلىپ ئۇنى داۋالغۇ‍ـ
تىۋەتكەندەك، يېقىنـىدا يۈز بەرگەن بـىر
ئىش مېنىڭ ئەمدىلا ئىمزىغا چۈشكەن كۆڭـ
لۈمنىڭ خاتىرجەملىكىنى بۇزدى.

مەن كىتابخانىدىن يېڭىلا نەشـىردىن
چىققان كىتابلاردىن بىر نەچچىنى سېتى‍ـ
ۋېلىپ قايتتىم. ئايغىم ئاستىدا غازاڭـ
لار شالدىرلايتتى، كۆزنى ئەسلىتىپ چىقى‍ـ
ۋاتقان سوغۇق شامالدا دەرەخ شاخلىرىـ
دىكى سارغايغان يوپۇرماقـلار يەر يۈزىـ
گە ئۇچۇپ چۈشەتتى. مەن ئەزەلدىن كۈز
مەنزىرىسىنى ياخشى كۆرەتـتىم. ئالتۇنـ
دەك يالتىراپ تۆردىغان يوپۇرماقلارنى
تاماشا قىلـىش مەن ئۈچۈن تولـىمۇ كۆ‍ـ
ڭۈللۈك ئىدى.

مەن ئۆز خىيالىم بىلەن مېڭىپ، مەكـ
تەپكە قايرىلىدىغان يولغا كېلىپ قاپتى‍ـ
مەن. ئۆزۈمنى شۇنداق يانغا ئېلىشىمغا،
ئۇدۇلـدىن ئـىتـتـىك كەلـگەن بـىر
ۋېلىسىپتلىك كىشىگە سوقـۇلۇپ كەتتىم.
قورقۇپ كەتكىنىمدىن قولۇمدىكى كىتابـ
لارنىڭ چېچىلىپ يەرگە چۈشۈپ كەتكىنىـ
مۇ بىلمەپتىمەن. گەرچە يىقىلمىغان بولـ
ساممۇ، لېكىن تاسادىپىي يۈز بەرگەن بـۇ
ئىشتىن بىر ھازاغىچە ئېسىمگە كېلەلمەي
قالدىم.

— كەچۈرۈڭ، ئالدىراشچىلىقتا تېز مې‍ـ
ڭىپ سىزنى سوقۇۋېتىپ قالدىم.

يەرگە چېچىلىپ كەتكەن كىتابلارنى يىغىشـ
تۇرۇۋاتقان بۇ ئادەم ماڭا غەلىتىرەك كۆرۈنـ
دى. ئۇنىڭ قويۇق ساقال باسقان يۈزىنى كۆرـ
گەن كىشى ئېھتىمال قىرىق ياشلارغا كىرگەن

ئادەمكەن، دەپ قالاتتى. مەن ئۇ ئۇزاتقان
كىتابلارنى قولۇمغا ئېلىۋېتىپ، ئىختىيارسىز
ئۇنىڭ چىرايىغا مۇندا قلا بىر قارىغۇم كەلـ
دى. ئۇنىڭ يۈزلىرىدىكى ئۇستۇرا تەگمە‍ـ
گىنىگە ئۇزاق بولغان قويۇق، يىرىك سا‍ـ
قىلى ئۆسۈپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن كۆز‍ـ
لىرىدىكى بىر خىل كۈچلۈك نۇر ئۇنـىڭ
كۆڭلىدىكىنى ئاشكارىلاپ قوياتتى. ئۇسـ
تـىبېشـى شۇنچە ئاددىي بولسىمۇ، بەك
رەتلىك ۋە پاكىز ئىدى. مەن بۇ ئادەمگە
نىمانچە بۇنداق سەپسېلىپ قاراپ كەتكى‍ـ
نىمدىن ئۆزۈمچە خىجىل بولۇپ، يۈزلىرىم
چۈمۈلە ماڭغاندەك چىمىلداپ كەتتى. مەن
يولۇمغا مېڭىشقا تەمشەلدىم، ئۇ قولىدىـ
كى ماڭا تېخىچە بەرمەي تۇتۇپ تۇرغـان
بىر كىتابنى كۆرسىتىپ مۇلايىملىق بىلەن:

— مەن بەك خىجىل، كەچۈرۈڭ. بۇكى‍ـ
تابنى ئەتىگىچە ئالماشتۇرۇپ بېرەي، بو‍ـ
لامدۇ؟ـ دېدى. مەن ئەجەبلىنىپ قالدىم.
چۈنكى، ئۇنىڭ نېمىگە ئاساسەن بۇ گـەپـ
لەرنى دېگەنلىكىنى چۈشەنمىدىم. كۆزلىرىم
ئۇنىڭ قولىدىكى كىتابقا چۈشۈشى بىلەن،
قوشۇمىلىرىم ئىختىيارسىز تۈرۈلۈپ كەتـ
تى. قارىسام، ھېلىقى كىتابنىڭ مۇقاۋىـ
سى ۋە بەزى يەرلىرى پۈتۈنلەي لاي بە‍ـ
لەن بۇلغـانغـانىكەن. مەن ئىچىمـدە:
«ئۇنىڭ گېپىنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈڭ
تېخى، كىتابنى ئالماشتۇرۇپ بېرەرمىش.
بۇكۈن بۇنداق دېگەن بىلەن ئەتە ئـۇنـى
كىم كۆرۈپتۇ؟» دېگەنلەرنى ئويلىدىـم ۋە
توڭلۇق بىلەن:

— بولدىلا، ئاۋارە بولۇشنىڭ ھاجىتى
يوق!ـ دېدىم. لېكىن ئۆزۈم ئارزۇلاپ سې‍ـ
تىۋالغان كىتابىمغا قىيالماسلىق بىلەن
قاراپ قويۇپ ئاستا يۈرۈپ كەتتىم.

— سىز چوقۇم ماڭا ئىشىنىڭ، كىتابنى

سىزگە ئەتىلا تاپشۇرۇپ بېرىمەن، — دېگەن گەپلەر قۇلىقىمغا كىردى.

ئەتىسى يەكشەنبە كۈنى بولغاچقا، يېزىدىكى ئۆيۈمگە بېرىپ كېلىش ئۈچۈن ئەتىگەندىلا ياتاقتىن چىقىپ كەتتىم. بۇ ئارىلىقتا تۈنۈگۈنكى ئىشلار ئېسىمگىمۇ كەلمەپتۇ. پەقەت كەچقۇرۇن ياتاققا قايتىپ كېلىپلا ئۇ ئىشنى ئەسلەپ قالدىم. ئۇ بۈگۈن كېلىدىغانلىقىنى ئېيتمىۋىدى، كەلگەن بولغىيمىدى؟ ياكى «ئات ئايلىخانىغا، يول سارىخانىغا» بولغاندىمۇ؟ بەلكىم مەندىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا شۇنداق دېگەن بولۇشى مۇمكىن.

— دۈشەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىشخانىدا دەرس تەييارلاپ ئولتۇرسام، خىزمەتدىشىم سارە مېنى بىرسىنىڭ ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. مەن دەرۋازا سىرتىغا چىقتىم ۋە ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەي تۇرۇپلا قالدىم. بۇ، ھېلىقى كۈندىكى ئادەم ئىدى. ئۇ گويا مېنىڭ ھەيران قالغىنىمنى بىلىپ تونۇشلۇق بەرگەندەك باش لىڭشىتىپ كۈلۈپ قويدى ۋە سومكىسىدىن ئۆتكەندە مەن سېتىۋېلىپ، لېكىن ئوقۇش نېسىپ بولمايلا پالاكەتكە ئۇچرىغان ھېلىقى كىتابنى ئالدى.

مەن بۇ ئادەم توغرۇلۇق ئارتۇقچە خىياللاردا بولغىنىمنى ئويلاپ خىجىل بولۇپ قالدىم، «ئەجەبمۇ سەممىي ئادەم ئىكەن بۇ» دېدىم ئىچىمدە. مەن كىتابنى قولۇمغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا بۇنچىلىك قىلىشىنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىنى ئېيتتىم. ئاخىرىدا ئۇنى رەسمىيەت يۈزىسىدىن ياتاققا تەكلىپ قىلىۋىدىم، ئۇ ئوڭايسىزلانغاندەك بولۇپ:

— رەھمەت، كېيىنچە يەنە كىرىشكە پۇرسەت بولۇپ قالار، — دېدى. مەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن، ياتاققا قايتىپ كىرىپلا كىتابنى ئاچتىم. كۆزلىرىم ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ كەتتى. بۇ قانداقتۇر بىرەر مۇھەببەت خېتى كۆرگەنلىكىم ياكى بولمىسا مەن ئويلاپمۇ باقمىغان بىرەر نەرسىنى كۆرگەنلىكىم بولماستىن، پەقەت مۇنۇ جۈملىلەر ئىدى: «راھىلەگە يادىكار — ئېزىزدىن». مەن ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمىگەندەك بۇ جۈملىلەرنى ئىچىمدە قايتا بىر قېتىم ئوقۇدۇم. بۇنىڭ چۈش ئەمەسلىكى ئېنىق تۇرسىمۇ، نېمىشقىكىن ماڭا تولىمۇ ھەيران قالارلىق تۇيۇلدى. «ئەجەبا، ئۇ مېنىڭ ئىسمىمنى بىلىدىكەن. بۇ ئېزىز دېگىنى زادى كىم ئۆزى؟ توختا، ئالدىرىماي ئويلاپ باقاي. ئېزىز ...»

مەن بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن، تۇيۇقسىز كۆز ئالدىم «پاللىدە» قىلىپ يورۇپ كەتكەندەك بولدى، «ۋاي، بۇ ھېلىقى ئېزىز بولۇپ قالمىسۇن يەنە!» مەن ئۇزۇندىن بېرى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ تونۇشۇشنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن بولسامۇ، لېكىن تېخىچە نېسىپ بولمىغانىدى. مەن گەرچە ئۇنىڭ بىلەن تونۇشمىساممۇ، يازغان ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسى بىلەن دېگۈدەك تونۇش، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىز مەتبۇئات يۈزىدە خېلى كونا تونۇشلاردىن بولۇپ قالغانىدۇق. ماڭا ئۇنىڭ ئەسەرلىرى پەقەت مەن ئۈچۈنلا يېزىلغاندەك تۇيۇلاتتى. مەن ئۇنىڭ بىر نەچچە پارچە ئەسىرىگە ئوبزور يازغانىدىم، ئۇ بەلكىم مېنى يامان كۆرۈپمۇ قالغاندۇ. مەن بەزى ئەسەرلىرىگە پىكىر يازغىنىم بىلەن، راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ماڭا بەك ياراپدۇ. ئۇنىڭ ئېلان قىلىنغان ئە-

سەرلىرىنى زېرىكمەستىن قىزىقىپ قايتا-قايتا ئوقۇيمەن، مۇلاھىزە قىلىمەن. مەن تېخى يېقىندا ئۇنىڭ «بەختسىزنىڭ كۆز يېشى» ناملىق پوۋېستىنى ئوقۇغان، ئەسەردىكى باش قەھرىمان گۈلسۇمنىڭ ئېچىنىشلىق مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرى ماڭا قاتتىق تەسىر قىلىپ كۆزلىرىمدىن ياش تۆكۈلگەن.

توۋا دېگۈم كېلىدۇ، تەقدىرنىڭ ئىككىمىزنى شۇنداق بىر تاسادىپىي ئۇچراشتۇرۇپ قويغىنىنى دېسە، بۇ ماڭا نېسىپ بولغان ئامەتمۇ قانداق؟ لېكىن شۇ ھامان كاللامغا بىر ئوي كېلىۋالدى: «مەن بۇنچىلىك ئويلىغىنىم بىلەن جاھاندا ئېزىز دېگەنلەردىن يالغۇز بۇلا بارمىدى؟! ناۋادا ئۇ باشقا ئېزىز بولۇپ قالسىچۇ؟ مەن نېمە دېگەن ئەخمەق - ھە! بولدىلا، بۇلارنى ئويلاپ نېمە قىلاي؟ بىراق، بۇ كىتابلار ...»

مەن بۇ چىگىش خىياللاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، باشقا ئىشلار بىلەن مېلىكە بولغان بولسامۇ، نېمىشقىكىن، ھېلىقى ئېزىز دېگىنى كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ماڭا زادىلا ئاراملىق بەرمىدى. «ھەي راھىلە، ساڭا نېمە بولدى - ھە، سەن شۇنچىلىك ئىرادىلىك ئەمەسمىدىڭ؟ ھازىر سەن ئاشۇ كىچىككىنە بىر ئىش ئۈچۈن غەلىتە خىياللاردا بولۇۋاتامسەن قانداق؟ بۇ بەكمۇ ئەخمىقەنىلىق ئەمەسمۇ؟ بولدى قىلغىن، ناۋادا ئاشۇ ئېزىز بولغان تەقدىردىمۇ، سەن ئۇنىڭ ئالدىدا ئادەتتىكى بىر كىتابخان، خالاس. پەقەت ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇساڭ بولىدۇ. باشقىچە خىياللاردا بولۇش تولىمۇ بىمەنىلىك! ئەسەرلىرىنى ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغان كىتابخاندا ئەسەر ئاپتورىغا نىسبەتەن ھۆرمەت تۇيغۇسىنىڭ بولۇشى تەبىئىي ئەھۋال، سەن ئۇنى ھۆرمەتلە، مانا بۇلار ساڭا يارىشىدۇ.»

مەن ئۆز-ئۆزۈمگە ئاشۇنداق تەسەللىي بېرىپ، كاللامدىكى غەيرىي خىياللارنى چىقىرىپ تاشلاشقا تىرىشتىم.

بۈگۈن پوچتىمدىن تاسادىپىي كەلگەن بىر بولاق مېنىڭ ئەمدىلا ئىزىغا چۈشكەن كۆڭلۈمنى يەنە پاراكەندە قىلىۋەتتى. ئۈستىگە ئادرېسىم بىلەن ئىسمىملا يېزىلغان بۇ بولاق قولۇمدا خۇددى ماڭا تېپىشماق تاپقۇزۇشقا تەييار تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. مەن بولسام تاسادىپىي كەلگەن بۇ «ئىلتىپات» تىن ئېھتىيات قىلغاندەك ئۇنى ئېچىشقا ئالدىرىمىدىم. لېكىن كىچىككىنە ئىشلارغا قىزىقىپلا يۈرۈيدىغان ئادىتىم ئۇنى ئېچىشقا ئالدىراتتى. بولاقتىن ئۈچ پارچە كىتاب چىقتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى بۇرۇنلا ئوقۇشنى ئارزۇ قىلغان، ئەمما تېخىچە ئوقۇيالماي ئىزدەپ يۈرۈۋاتقان كىتابلار ئىدى. كىتابلارنىڭ بىرىنچى بېتىگە ئوخشاشلا ئۇنىڭ ئىمزاسى قويۇلغانىدى.

مەن ھەيرانلىقىمنى ئاللىقاياقلارغا چۆرۈۋېتىپ، كىتاب ئىچىگە كىرىپلا كەتتىم. ئوقۇۋاتقان كىتابىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدىن تۇيۇقسىز بىر ۋاراق قەغەز قولۇمغا چىقتى. قارىسام، ئىككىلىك خەت ئىكەن: «بۇ كىتابلارنى ياقتۇرۇپ ئوقۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئادەم ھايات مۇساپىسىدە ئۆزى ئويلاپ باقمىغان ئىشلارغا دۇچ كېلىپ قالىدۇ، لېكىن ئۈمىد ئۇنىڭ شىپالىق دورىسى. سىزنىڭ بۇ دورىنى ئۆمۈر بويى يېنىڭىزدىن ئايرىماسلىقىڭىزنى تەۋسىيە قىلىمەن.» مەن تېخىمۇ ھەيران قالدىم، ئۇنىڭ بۇ خېتى

مېنى گاڭگىرىتىپ قويۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم. كۆز ئالدىمغا يەنە ئۇنىڭ ساقال باسقان چىرايى، ئوت يېنىپ تۇرىدىغان سىرلىق كۆزلىرى، ئاددى، ئەمما پاكىز، رەتلىك ئۇستىباش كىيگەن قامىتى كېلىۋالدى. كېچىنى پەقەت ئۇنىڭ يازغان، مېنى چوڭقۇر ئويلىنىشقا مەجبۇر قىلغان ھېلىقى خېتىنى مۇلاھىزە قىلىش بىلەن ئۆتكۈزدۇم.

كىتابلارنى ئوقۇپ بولغىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغان بولسىمۇ، ئۇنى قايسى ئۇسۇلدا قايتۇرۇپ بېرىشنى بىلمەي ئاۋارە ئىدىم. ئارىدىن يەنە بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى، تېخىچە، ئۇنىڭدىن خەۋەر يوق، ئۇنى قەيەردىن ئىزدەپ تېپىشنىمۇ بىلمەيتتىم. بىر خىل تىت - تىتلىق ماڭا ئارام بەرمەيتتى، مەن تەققازالىقتا زارىقىپ كۈتكەن كۈن ئاخىرى يېتىپ كەلدى. بۈگۈن پوچتالىيون بىر پارچە خەت ئەكېلىپ بەردى. كونۋېرتقا يېزىلغان ئىسىمدىن ئۇنىڭ پۇچۇركىسىنى تونۇدۇم، خەت مۇنداق باشلانغانىدى:

«تەدىرلىك راھىلە، ياخشىمۇسىز؟ مېنىڭ نېمىشقا بۇ خەتنى يازغانلىقىمغا ھەيران بولماي، خەتنى باشتىن - ئاخىر بىر ئوقۇپ چىقىسىز. سىزنى خاپا قىلغۇم يوق، مېنى يامان كۆرۈپ قالماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئەمدى تۆۋەندىكى قۇرلارغا نەزەر سالغايسىز:

سىزنى دوستۇم دېسەم رەنجىمەيدىغانسىز؟ مەن ئەزەلدىن باشقىلارنى مەيلى ئۇلار ئوغۇل ياكى قىز بولسۇن ئالدىراپ دوستۇم، دەپ كېتىمدىغانلاردىن ئەمەستىم. چۈنكى، ھازىرقى شارائىتتا دوستلۇقنى كۆپلىگەن كىشىلەر قەدىرلىمەيدۇ. ئۇنى قانداقتۇ مەنپەئەت، شەخسىي غەرەز دېگەنلەر بىلەن ئارىلاشتۇرۇۋالىدۇ، مەن بۇنداقلاردىن تولىمۇ بىزار. شۇ سەۋەبتىن ھازىرغا قەدەر مېنىڭ ھەقىقىي بىر دوستۇممۇ يوق. سىز بەلكىم ئىشەنمەسلىكىڭىز مۇمكىن. چۈنكى، بىز بىر - بىرىمىزنى تۈزۈكرەكمۇ بىلمەيمىز. مۇشۇنداق تۇرۇپ مېنى دوست دەپ يۈرۈپتىغۇ، ئۇنىڭ نەزىرىدىكى دوستلۇق زادى قانداق دوستلۇق بولغىيتتى، دەپ قېلىشىڭىز تۇرغانلا گەپ.

توغرا، بىز بىر - بىرىمىزنى تولۇق چۈشىنىشمەيمىز. بولۇپمۇ، سىز مېنى ھېلىقى كۈندىكى يۈز بەرگەن تاسادىپىي ئىش ئۈستىدە كۆرگەن بولسىڭىزمۇ ئىلگىرى مېنى كۆرمىگەن، شۇنداقمۇ؟ بىراق مەن سىزنى خېلى بۇرۇندىن تارتىپ بىلەتتىم، ھەممە ئىشىڭىزدىن خەۋىرىممۇ بار، بۇلارنى سىزنىڭ ئىلگىرى بىرگە ئوقۇغان بىر دوستىڭىزدىن ئاڭلاپ بىلگەنتىم. سىزنىڭ كۆڭۈلسىز، ئازابلىق مۇھەببەت كەچۈرمىشلىرىڭىز قەلبىمدە سىزگە نىسبەتەن چوڭقۇر ھېسداشلىق تۇيغۇسىنى قوزغىغان. لېكىن مەن پۇرسەت تاپالماي يۈرگەن، مېنىڭ سىزگە قىزىقىپ قېلىشىمنىڭ مۇھىم بىر سەۋەبى، سىز مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى بەكلا ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىكەنسىز. بۇ ھەرگىزمۇ ئەسەرلىرىمگە قىزىققانلىقىڭىزدىن ئەمەس، ئەڭ مۇھىمى سىز ھازىرغىچە مەن تېخى ئۇچرىتىپ باقمىغان ھەر جەھەتتىن ياخشى بىر قىز. مەن ئىلگىرى سىزگە نىسبەتەن مۇرەككەپ بىر خىل قاراشتا بولغانىدىم. سەۋەبى: يازغان ئەسەرلىرىمنىڭ كۆپ قىسمى كىشى كۆڭلىنى خۇش قىلالمايدىغان، تۇرمۇشنىڭ كىشىلەر كۆزىگە ئانچە چېلىقمايدىغان تەرەپلىرى-

ىدىكى قارىماققا ئۇششاق ـ چۈششەك، ئادـ
دىي تۇيۇلىدىغان، ئەمەلىيەتتە تـۇرمۇشـ
تىكى مۇھىم، ماھىيەتلىك سالماقنى ئىگەـ
لەيدىغان ۋەقە ـ ئىشلارنى ئەكس ئەتتۈـ
رىدۇ. مەن بۇ ۋەقەلەر ئارقىلىق جەمئىـ
يەتتىكى بىر قىسىم ئاجىز، بىچارىلەر ئۈـ
چۈن ئۇلارغا قەغەز يۈزىدە بولسىمۇ خەيـ
رىخاھلىق قىلىشنى، ئۇلارنىڭ جاراھەتـ
لەنگەن ئازابلىق كۆڭلىگە تەسەللىي بېـ
رىشنى، ئۆزۈمنىڭ ئىجادىيەت نىشانى ۋە
مەقسىتى قىلغانمەن. مېنىڭ يازىدىغىـ
نىم ئەنە شۇنداق تۇرمۇشتىكى پارچە-پۇـ
رات ئىشلار بىلەن چەكلەنگەن بولسىمۇ،
مەن جەمئىيەتتە يەنە كۆپلىگەن كىتابخانلارـ
نىڭ قوللىشىغا ئېرىشىپ كېلىۋاتقان بىر
ئاپتور. مەن بۇرۇنلا سىزنىڭ ماڭا ۋە ئىـ
جادىيىتىمگە قانداق پوزىتسىيە، قاراشتا
ئىكەنلىكىڭىزدىن خەۋەرتاپقاندىن كېيىن،
سىزگە قىزىقىپ قالغان. سىزنىڭ ساختا
مۇھەببەتنىڭ قۇربانىغا ئايلىنىپ، بۈگۈنـ
كى ھالغا كېلىپ قالغانلىقىڭىزنى ئاڭلاپ،
سىزگە بولغان ھېسداشلىقىم ھەسسىلەپ
ئاشقان. سىزنى بۇرۇن بىر قانچە قېتىم
كىتابخانا ئالدىدا كۆرگەن. سىزنىڭ مەـ
لۇم ئىش سەۋەبىدىن كۆڭلى ئاغرىغان
ئادەمدەك دائىم مىسكىنلىك، دەرد ـ ئەـ
لەم شولىسى ئەكس ئېتىپ تۇرغان ھەسـ
رەتلىك كۆزلىرىڭىز ماڭا يـۈرەك دەردـ
ڭىزنى ئاشكارىلاپ قويغان. سىزنى بىر
ئەمەس، بىر قانچە قېتىم ئاشۇ ھالەتتە
كۆرۈپ سىزگە بەكمۇ ئىچىم ئاغرىغان،
سىزگە تەسەللىي بەرگۈم، ئازابلىرىڭىز
ۋە دەردلىرىڭىزنى يەڭگىللەتكۈم كەلگەن.
سىزگە قارىسام كۆڭلۈم يېرىم بولاتتى.
سىزمۇ بىر بەختلىك ئىنسان بولۇشقا ھەقـ
لىق ئەمەسمۇ؟

كەچۈرۈڭ راھىلە، يۈرەك يارىڭىزنى
قوزغاپ قويدۇم، ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ
بىرىدە بىز تولىمۇ تاسادىپىي ئۇچرىشىپ
قالدۇق. بۇ تەقدىرنىڭ ماڭا قىلغان شەپـ
قىتىمىدۇ؟ مەن ئاشۇنداق
پۇرسەتنى كۈتكىلى ئۇزۇن
بولغانىدى.

راھىلە، ئەگەر ماڭا ئىشەنسىڭىز ھەم
خالىسىڭىز بىز يېقىن دوستلاردىن بولۇپ
قالساق. مەن ھازىر بۇ شەھەردىن نەچچە
يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر خىلۋەت
يېزىدا تۇرمۇش ئۆگەنگەچ يېزىقچىلىق
قىلىۋاتىمەن، يەنە بىر ھەپتىدىن كېيىن
قېشىڭىزغا قايتىپ بارىمەن. بۇ خەتنى
يېزىپ بولۇپ سىزنى رەنجىپ قالارمۇ، دەپ
بەك پۇشايمان قىلدىم. ناۋادا تەلپىمنى
رەت قىلىۋەتسىڭىزمۇ سىزدىن قىلچىلىك
رەنجىمەيمەن، چۈنكى مەن سىزگە ئەبەدىي
ھېسداشلىق قىلىمەن.

ئىشەنچىم كامىلكى، سىز مېنى نائۈمىد
قالدۇرمايسىز. چۈنكى، ھەر ئىككىمىز ئوخـ
شاشلا ساختا مۇھەببەتنىڭ قۇربانلىرى،
ۋىژدانسىز كىشىلەر تەرىپىدىن تاشلىۋېـ
تىلگەن تەقدىرداشلار ئىكەنمىز. شۇڭا، بۇ
خەتنى يازدىم. ئويلىنىپ باقسىڭىز، ئەگەردە
ماقۇل كۆرۈپ ماڭا جاۋاب خەت يازماقـ
چى بولسىڭىز، كونۋېرتنىڭ ئىچىدە مېنىڭ
ئادرېسىم يېزىلغان كارتوچكا بار. خەير،
سىزگە بەخت تىلەپ: ئېزىز.»

مەن ھەم تەئەججۈپلىنىش
ھەم ھاياجانلىنىش ئىچىدە بۇ
خەتنى ئوقۇپ تۈگەتتىم. كۆزۈمدىن ئاقـ
قان ياشلار قولۇمدىكى خەتنى ھۆل قىلىـ
ۋەتتى. توۋا، بۇ راستىنلا مېنىڭ ئوڭۇممىدۇ؟
مەن ئۆزۈمدىن بېرى باشقىلارنىڭ ماڭا

(ئاخىرى 119 ـ بەتتە)

ئەنۋەر تاھىر

ئاخىرقى سىناق

(ھېكايە)

ھەر شەنبە كۈنى بىر- ئىككى سائەت،
ھېچ بولمىغاندا، يېرىم سائەت بالدۇر ئىش-
تىن چۈشۈش — بىزنىڭ بۆلۈمدىكىلەرنىڭ
ئادىتى بولۇپ قالغانىدى . مانا بۈگۈنمۇ
بۆلۈمنىڭ بۇ «ئەنئەنىۋى» ئادىتى بويى-
چە ئىشخانىدىكىلەر ئالدىراپ ئۆيلىرى-
گە قايتىشقان. پەقەت مەنلا بۆلۈمدە بىر
نەرسە يېزىپ ئولتۇرۇپتىمەن. بىر چاغ-
لاردا كۆزلىرىم تېلىپ ئاغرىشقا باشلىدى،
يېزىۋاتقان نەرسىنى قويۇپ سائىتىمگە قا-
رىدىم، ۋاقىتمۇ خېلى بىر يەرگە بېرىپ
قاپتۇ. كېرىلىپ بىرنى ئەسنىۋالدىم-دە،
ئالدىمدىكى ماتېرىياللارنى يىغىشتۇرۇشقا
باشلىدىم. دەل شۇ چاغدا تۇيۇقسىز تېلې-
فون جىرىڭلاپ قالدى. مەن ئىرەنسىزلىك
بىلەن بېرىپ، تۇرۇپكىنى ئالدىم.

— ۋەي، كىمنى ئىزلەيسىز؟!

— خالمۇراتمۇسىز؟— بۇ سۆزنى ئاڭ-
لاش بىلەن يۈرەكلىرىم ھاياجان ئىلكىدە
سوقۇپ كەتتى. چۈنكى بۇ يېقىملىق ئا-
ۋاز — سۆيگۈنىم ئادىلەنىڭ ئىدى.

— يۈرىكىڭىز تونۇۋاپتۇ- ھە؟!- دېدىم
شوخلۇق قىلىپ.

— قېلىن، - دېدى ئۇ نازلىق ئاھاڭ-
دا،— ئەتراپىڭىزدىكىلەردىن
ئۇيالمامسىز؟

— ھا، ھا، ھا... شۇ تاپتا ئۇلار ئۆي-
لىرىدە خوتۇن - بالىلىرىنى ئەركىلىتى-
شىپ ئولتۇرۇشقاندۇ؟- بۇ چاقچاق بىلەن
ھەر ئىككىلىمىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق.

— خالمۇرات، مۇنداق بىر ئىش بار
ئىدى، ئەتە يەكشەنبە ئەمەسمۇ؟ شۇڭا ئا-
پام بىلەن دادام سىزنى بىزنىڭ ئۆيگە
كېلىپ ئولتۇرۇپ كەتسۇن، دەيدۇ.

— نېمە؟ ئۆيىڭىزگە؟... مەن... بۇ...

— ئۇلارنىڭ سىزنى كۆرۈپ باققۇسى بار
ئىكەن، نېمىدىن قورقاتتىڭىز،سىزنى سوت
زالىغا كەل دېمىگەندىكەن، كېلەلەر-
مەمسىز؟

— بولىدۇ، لېكىن...

— لېكىن- پېكىنلىرىڭىزنى قويۇپ، ئە-
تە چوقۇم كېلىڭ، ئەمىسە سائەت ئىككىدە
سىزنى كۈتىمەن، خەير.

— خەير.

× ×

يول بويى ھاياجان ۋە ئەندىشە ئىچى-
دە كېتىۋاتىمەن. ئاھ خۇدا، مەن كۈتكەن
ئاخىرقى سىناقمۇ يېتىپ كەلدى - ھە؟
چۈنكى بۇ ئىشقا بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر ئال-
لىبۇرۇن قوشۇلۇپ بولغان. پەقەت ئادى-
لەنىڭلا ئۆيىدىكىلەرنىڭ پىكرى باشقىچە
بولمىسا، ھەممە ئىش پۈتكەن بولاتتى .
مانا ئەمدى بۇ سىناقنىڭمۇ ۋاقتى يېتىپ
كەپتۇ. ھەي... ئاخىرى نېمە بوپ چىقار-
كىن؟... كاللامنى ئاشۇنداق زىددىيەتلىك
خىياللار چىرمىۋالغانىدى. پۈتلىرىم مېنى
باشقۇرامدۇ، مەن پۈتلىرىمنىمۇ بۇنى بىل-
مەيمەن. تۇيۇقسىز بىر نەرسىگە پۈتلىشىپ
كەتكەندەك بولدۇم، تېرىككەن ھالدا ئىت-
تىك يەرگە قارىدىم. ھەي، ئالدىرىغاندا

ماۋۇ پېشكەللىكنى ـ زە، يەردە تۇپىغا مىلەنگىنىچە بىر كىچىك بالا يىغلاپ يېتىپتۇ.

— ئادەمگە پۇتلىشىپ يۈرگىچە ئېرىقدا ئۇيناساڭ بولمامدۇ؟ ـ دەپ ۋارقىرىدىم ئاچچىقىمدا. بالا قورققىنىدىن تېخىمۇ بەك ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. ئىلاجسىز بالىنى يۆلەپ، توپىلىرىنى قېقىشتۇردۇم. ئۇنىڭ كىيىمىدىن توزىغان توپا ـ چاڭلار تېخى بايىلا ئۆيدىن نەچچە سائەتلەپ دەزماللاپ قاتۇرۇپ چىققان شىم ـ كاستىيۇملىرىمنى بۇلغىۋەتتى. ئاچچىقىم شۇنداق كەلدىكى، كىچىك بالىكەن دېمىسەم، نەچچە شاپىلاق ئۇرۇۋەتكىم كەپ كەتتى. ئامال قانچە، ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئەيىبلىشىدىن قورقۇپ يەنە ئۆزۈمنى زورىغا بېسىۋالدىم.

توۋا ـ بەش ياشلاردىكى بۇ بالا بەك قاتتىق يىقىلىپ كەتتى بولغاي، تېخىچە يىغىسىنى توختىتالمىدى. «بالىسىنى مۇشۇنداق كوچىلارغا قويۇپ بېرىپ ئولتۇرىدىغان قانداق بىغەم ئاتا ـ ئانىلاردۇر ـ ھە؟»

ئەمدى بالىنى بەزلەشكە باشلىدىم:

— ئۆيۈڭ قەيەردە، بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرەتتىڭ؟

— ئۆيۈم ... ئۆيۈم ئانداق چوڭ بىنادا، بۇ ... بۇ يەرگە ئوينىغىلى كەلگەنتىم، ـ دېدى بالا ئىسەدەپ تۇرۇپ.

ئەسلىدە ئېزىپ قالغان بالا ئىكەن ـ دە، دەپ ئويلىدىم.

— ئاكا، سىز مېنى ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويامسىز؟ قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى، ـ دېدى بالا تۇيۇقسىز.

كىيىملىرىمنى شۇنچە بۇلغىۋەتكىنى يەتمەي دەۋاتقان گېپىنى قارا بۇ شۇمتەكنىڭ.

بۇ چاغدا ئۇ تېخىمۇ ئۈن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى.

«قانداق قىلىش كېرەك؟ ھېچبولمىغاندا پەيچۇسوغا بولسىمۇ تاپشۇرۇپ بېرىش كېرەك. لېكىن ... سائىتىمگە قارىدىم. ئاپلا، چاتاق بوپتۇ، ئىككىگە پەقەت ئون مىنۇتلا قاپتۇ ئەمەسمۇ. يەنە تېخى بىر كىلومېترچە يول بار. ئۇنداق بولغاندا ئۈلگۈرۈپ بارغىلى بولمايدۇ، ئەگەر بالىنى بىرگە ئېلىۋالسامچۇ؟ ياق، ئۇنداق قىلسام تېخىمۇ مۇۋاپىق بولمايدۇ. «بولدىلا» دەپ قەتئىي قارارغا كەلدىم، چوقۇم ۋاقتىدا بېرىش كېرەك، چۈنكى بۇ مەن ئۈچۈن ئاخىرقى سىناق ئەڭ مۇھىم سىناق.»

ئەمدى بالىغا قەستەن يالغان سۆزلەشكە مەجبۇر بولدۇم:

— ئۇكام، مېنىڭ بەك جىددىي ئىشىم بار ئىدى، سەن مۇشۇ مېگىشىڭچە ئۇدۇل ماڭغۇرسەڭ، ئۆيۈڭگە بارالايسەن.

بالا نېمىنىدۇر چۈشەنمىگەندەك ماڭا قاراپ قالدى. مەن ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئۇدۇل يولۇمغا ماڭدىم. «ئاخىرقى سىناق» توغرىسىدىكى بايىقى خىياللىرىم يەنە داۋاملاشماقتا. بىر ھازادىن كېيىن تۇيۇقسىز تونۇش بىرسىنىڭ مېنى چاقىرىغان زىل ئاۋازى خىيالىمنى بۆلدى.

ئاۋاز چىققان تەرەپكە ئىتتىك قارىدىم، ئادىلە مېنىڭ قارشى تەرىپىمدىكى پىيادىلەر يولىدا ماڭا قاراپ تۇراتتى. مەن چوڭ يولنى كېسىپ ئۆتۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم. ئۇنىڭ ئوماق چىرايى تاتىرىپ كەتكەن، نېپىز لەۋلىرى بولسا بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتاتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىدىن بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز بەرگەنلىكىنى بايقىدىم.

— بۇ يەردە نىمە، قىلىپ يۈرۈيسىز ؟ بىرەر ئىش بولدىمۇ ؟!

— ھەي كۆرمەمسىز ، - يىغلامسىراپ سۆزلەشكە باشلىدى ئۇ ، - كىچىك ئۇكام دىلشات ئەتىگەن ئويىنىغىلى چىقىپ كىتىپتىكەن ، ھازىرغىچە قايتىپ كەلمەيۋاتىدۇ . بىر نەچچە، سائەت بولدى ، ئۆيدىكى ھەممەيلەن شۇنى ئىزدەپ يۈرۈيمىز.

كۆڭلۈم قانداقتۇر بىر نەرسىنى سەزگەندەك بولدى . «ئاپلا ، بايا مەن سوقۇۋەتكەن ھېلىقى بالا شۇمۇ - يە ، ئەگەر شۇ بولۇپ قالسا ، ئىش چاتاق ... ياق - ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس، مۇشۇنداق چوڭ شەھەردە ئۇنداق ئازغىنىپ يۈتۈپ كىتىدىغان باللار ئاز بولاتتىمۇ؟»

ئەمدى كۆڭلۈم سەل ئارام تاپقاندەك بولدى ، ئادىلە بولسا مىشىلداپ يىغلاۋاتاتتى، ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى كۆرۈپ بەكلا ئىچىم ئاغرىپ كەتتى. خۇددى مېنىڭمۇ ئۆز ئۇكام يۈتۈپ كەتكەندەك بولۇپ قالدىم ۋە ئۇنىڭغا تەسەللىي بەردىم :

— ئەندىشە قىلماڭ، ئۇكىڭىز چوقۇم تېپىلىدۇ ، يۈرۈڭ، بىز ئۆيگە بارايلى !

ئادىلە مېنىڭ سۆزلىرىمدىن سەل ئۈمىدلەندى بولغاي ، كۆزلىرى باشقىچىلا نۇرلىنىپ كەتتى. بىز خېلى ئىزدىدۇق، مەن ھېلىقى بالىنى سوقۇۋەتكەن جايغىمۇ باردۇق. لېكىن ئۇنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. بىر چاغلاردا ھېرىپ - چارچاپ بىر يەرلەردە كېتىۋاتاتتۇق، تۇيۇقسىز بىر ئايالنىڭ ئادىلەنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى، بىز تەڭلا ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدۇق. ئارقىمىزدىن ئون نەچچە قەدەم يىراقلىقتىكى بىر تاركوچا ئېغىزىدا بىر ئايال بىلەن بىر كىچىك بالا بىزگە قاراپ تۇراتتى. ئادىلە «ئاپا!» دەپ توۋلىغىنىچە ئۇلارنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەتتى، مەنمۇ ئاستا قەدەملەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئالدىغا باردىم. كۆزۈم بالىغا چۈشۈشى بىلەنلا، يۈرىكىم «قارت» قىلىپ كەتكەندەك بولدى. « ئاھ خۇدا، بايا مەن سوقۇۋەتكەن بالا شۇ ئەمەسمۇ؟ » قاتتىق ئوڭايسىزلانغانلىقىمدىن ئۇلار بىلەن سالاملىشىشنىمۇ ئۇنتۇلۇپتىمەن، ئادىلە تارتىنغان ھالدا ئۇلارغا مەن توغرۇلۇق نېمىنىدۇر دېيىشكە تەمشىلىۋاتاتتى، تۇيۇقسىز بالا مېنى كۆرسىتىپ:

— ئاپا، ئاپا، قايا، بايا مېنى سوقۇپ يىقىتىۋېتىپ يىغلاتقان، ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويۇڭ، دېسەم ئۇنىمىغان ئاكا شۇمۇشۇ،- دەۋەتتى .

كۆتۈلمىگەن بۇ سۆزدىن خۇدۇمنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم. ئادىلە ۋە ئۇنىڭ ئانىسى ئالدىدا خىجىلچىلىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم...

مەسئۇل مۇھەررىرى: **مۇختەر ئىبراھىم**

ياسىنجان قادىر

شېئىرلار

تۈلكە ئىت

ئىت دېگەننى، قاۋاپ چىشلەر دەپ،
يۈرۈپتىمەن خاتىرجەم دەسسەپ.
لېكىن،
بۇ، ئىت ئەجەب،
كەلدى كۈلۈپ، ئاستا ئەركىلەپ.
مېنىڭمۇ زوقۇم كېلىپ،
قويۇپتىمەن ئۇنى پەپىلەپ.
ھوشۇمنى بىلمەي، كۆز يۇمۇپتىمەن.
«ۋايجان!...»
قارىسام بىر چاغ،
ئىت دېگەن نەدە؟
قېچىپتۇ ئۇ، گۆشۈمنى چىشلەپ.

قارغا...

قۇياش بېرىپ ساڭا ئاپئاقلىق،
كېتىپ قاپتۇ قەلبىڭنى ئېلىپ.
جۇدالىقتا چەكمىگەن ھەسرەت،
ئۇچراشمىغىن، كېتىسەن ئېرىپ.

پارچە ئىلھاملار

سەدىقىسىز قالغان قەلەندەر،
ياشاش ئۈچۈن يۈرەر تەمتىرەپ.
سۆيگۈ كۈيلەپ... يەنە بىر شائىر،
ئۆلۈپ كەتتى مۇھەببەت تىلەپ.
*
باش باھارنىڭ جۇدۇنلىرىدا،
ئانا ئۆيدە قالدى ئەنسىرەپ.
تۇنجى قېتىم ياسانغان قىزى،
كەتكەچ تاغقا گۈلدەستە ئىزلەپ.
*
تاغ سۈكۈتتە تۇردى قىزىرىپ،
شەپەق كېلىپ سۆيدى لېۋىگە.
تۇساتتىنلا تارتىنچاق قۇياش،
پېتىپ كەتتى ئۇنىڭ بېلىگە.
*
دەريا ئېيتقان مۇڭلۇق ناخشىدىن،
مەجنۇنتاللار، زېرىكتى ئەجەب.
ئېرىتەلمەي ئاۋارە شائىر،
تاش يۈرەككە مۇھەببەت سۆزلەپ.

سەمەت ئىمام

ئىككى شېئىر

قۇياش، قۇش

ئىگاھىڭ ئۇپۇقتىكى غۇبارسىز قۇياش،
تەلپۈنۈپ سەن تامان ئۇچماقتا بىر قۇش.
شەپەقتىن سىن ئالغان ئۇنىڭ قانىتى،
ئوتقاشتەك جۇلالىق، يۈرىكى بىھوش.
زېمىندىن يوقالسا پەرۋاسىز قۇياش،
پىغانلىق سايرار ئۇ، مەشرىققە قاراپ.

يوقالماس كۆزىدىن ئىشەنچ شولىسى،
قاقىدۇ قاناتىنى سۇر ئىتى كاراپ.
ئىگاھىڭ ئۇپۇقتىكى ئۇبارسىز قۇياش،
تەلپۈنۈپ سەن تامان ئۇچماقتا بىر قۇش.

ئالدانغان روھ

كەچمىشىمگە رەڭ بەرگەن كېچە،
ئۆكۈپ قالغان ئوخشايدۇ بۈگۈن.
قۇتلار تىلەپ كۆز قىسقان يۇلتۇز،
ئايلانماقتا بوپ سىرلىق تۈگۈن.

ئاۋۋالقىدەك جىلمىيىپ يەنە،
بۇلاقتا ئاي يۇيۇنار ئەلۋەك.
جۈپ ئاياغدا يەنجىلگەن گىياھ،
قەسەملەرنى قەي قىلار يەك - يەك.

مۇختەر ياسىن

پۇلنىڭ ئېيتقانلىرى

پۇل ئېيتۇر: «يۇرۇيمەن ئىنسانلار ئارا،
بىرىگە دىلرابا، بىرىگە بىۋاپا.
ھېچكىمگە بولمىدىم مەڭگۈلۈك نېسىپ،
كىرىمەن، چىقىمەن شۇلدۇر مۇددىئا.
كۆرگەندە ھەر كىمنىڭ قىزىرار كۆزى،
ئۆزىنىڭ قىلماققا قىلىدۇ دۇئا.
كىملەردۇر، مەن ئۇچۇن شەپقەتسىز جېدەل —
باشلايدۇ، ئاتا ھەم پەرزەنتلەر ئارا.

كىملەردۇر، خىيانەت قىلىپ دوستىغا،
مېنى دەپ ئۆلتۈرەر ئۇنى بىگۇناھ.
ئاچ كۆزلەر قولىدىن قېچىپ چىققاندا،
دەردىمدە ئۇرىدۇ ھەسرەت، ئاھۇ - ۋاھ.
بەئەينى چىققاندەك يۇرىكى تەندىن،
ياتىدۇ تولغىنىپ كېسەل - بىداۋا.
ئەي پەرزەنت، مەن ئۇچۇن بەرمەچوڭ بەدەل،
شەپقەتسىز مەن ئاخىر، بۇ شۇنداق دۇنيا!

نۇرئامىنەم ئەخەت

شەپەق ئوخشاش قان پۇركۈگەن يۇرىكىم

سېنى مەڭگۈ سىرداش بىلىپ ئۆزۈمگە،
مەن يۇرۇيمەن ھېتىرقاشتا ئىنتىلىپ.
جۈپ - جۈپ بولۇپ سەپ تۈزۈشكەن قارلىغاچ،
ئۆتۈپ كېتەر كۈلۈشكەنچە كۆز قىسىپ.

ئاھ، بولدىلا ئۇلار خۇشال كۈلۈشسۇن،
مەن باغلىناي ئەقىدەمنىڭ قەدرىگە.

كۈلەر روھىم، كۈلەر چوقۇم بىر كۈنى،
يەتكەن چاغدا ساپ سۆيگۈنىڭ قەدرىگە.

ئالەم ئارا ئاقتۇرىدۇ بىر سىنى،
شەپەق ئوخشاش قان پۇركۈگەن يۇرىكىم.
ئاھ، پاناھسىز كۈتۈشلىرىم مۇڭلانما،
مۇڭلۇق كۈيگە سىڭىپ كەتمىن تىلىكىم.

ئالىيە تۇرسۇن

كۆزلىرىڭدىن تاپتىم ئۆزۈمنى

قاچانىدۇر ئۇچراتتىم سېنى،
ئىزلىدىم - ئىزلىگەندەك
شۇندىن بېرى
رىيازەت قوينىدىن - ۋىسالكارۋاننى.
مەن ئۆزۈمنى قويدۇم يوقىتىپ؛
ئۇپۇق سۆيگەن چۆللەر قوينىدىن،

ساماد‍ىكى يۇلتۇز توپىدىن
ئۈمىدلەرگە مىنگىشىپ
قالارمەن دەپ ئاخىر ئۇچۇردۇڭمۇ.
تاپالمىدىم
يەر شارىدىن، ئىنسان توپىدىن ...

ئاي شارىغا كەتتىڭمۇ ئۇچۇپ؟
ئاھ، تاپتىم، تاپتىم
ئەنە ئۇ
بۇلاق كەبى ئويناق، سىرلىق كۆزۈڭگە
قاپتىمەن چۆكۈپ ...

ئابدۇغوپۇرجان مەمتىمىن

قايتىلانماس سەبىي چاغلىرىم

دەۋران بولۇپ تەنتەك خىياللار،
پەپىلەيدۇ تىنىقلىرىمنى.
دىللىرىمدا گۈڭگا بىر سېزىم،
كۆمۈپ تاشلار گۆدەك ئېڭىمنى.

دېرىزەمنىڭ يوچۇقلىرىدىن،
نەزمە سىلىپ ئاقار كۆز يېشى.

تومۇرلاردا شادلىنار ئوقچۇپ،
يېگى ھاياتنىڭ تۈنجى قەترىسى.

ئەمدى كەتتى غۇبارسىز يىللار،
ئارمان تۇغقاچ، مۇڭلۇق ھېسلىرىم.
خۇش دېدىمەن ئۈمىدلىك بېقىنىپ،
قايتىلانماس سەبىي چاغلىرىم.

نۇرىمانگۈل ئىدرىس

كۆز يېشى

جۇپ بولاقتا بولدۇقلىغان سۈزۈك سۇ،
شىكەستە دىل مۇڭلىرىنىڭ تامچىسى.
ئۇندا بار دەپ كىم ئېيتىدۇ ساختىلىق،
چۈنكى دەردسىز تۆكۈلمەيدۇ كۆز يېشى.

جۇپ بولاقنىڭ يىلتىزى بار يۈرەكتە،
شۇڭا ئاچچىق ھەمدە قىرتاق كۆز يېشى.
يا مغۇر بىلەن يۇيۇلغاندەك چاڭ - توزان،
كۆز ياش بىلەن تۆكەر دىلنىڭ ھەسرىتى.

ئايگۈل بەكرى

مۇھەببەت ھاياتقا تارتىلغان كىرىچ

سۆيگۈ — سىرلىق كۆلكە، دولقۇنلۇق دېڭىز،
بۇ دېڭىز كەڭ، تېگى ئەمەستۇر تىنچ.
ھەر تىنىق غەۋۋاستۇر ئىزدەر جاۋاھىر،
مۇھەببەت ھاياتقا تارتىلغان كىرىچ.

مۇھەببەت — ھاياتقا تارتىلغان كىرىچ،
ۋىسالدۇر — ھىجرانغا بەتلەنگەن ئوقيا.

ئاھ، مەست ئېلىكىدە پۇچىلانسىمۇ گەر،
جۇپ لەۋلەر قېتىدا كۈلىدۇ دۇنيا.

جۇپ لەۋلەر قېتىدا كۈلىدۇ دۇنيا،
سوغ ھىجران كۆزىگە تىقىلسا شەمشەر.
نىگاھلار ئەيلىسۇن قۇياشنى پەرۋاز،
گۆگۈمگە سوقۇلۇپ تۇغىلسۇن مەھشەر.

ئەمەتجان قۇربان

قەشقەر

قەشقەر،
خېزىر سۈپەت، مويسىپىت بوۋا،
تىنىچ ـ ئامان ساقلاۋاتامسەن؟
بۆز ـ ماتادىن تىكىلگەن،
كونا مەيدە يانچۇقىڭدا،
چاقناپ تۇرغان «ھېيتگاھ» رەڭنى؟!

× ×

قەدىم ئاھاڭ، قەدىمكى كۈيدە،
يۇمشاقىنە سادا بىر ئۈندە.
ناخشا ئېيتىپ چىقار دىۋەيلەپ،
خانىقاسىدىن شۇ ئۇماق قۇياش.
شۇنىڭ بىلەن باشلىنار ھايات،
كىچىككىنە قەشقەر شەھرىدە.
ئېھ،سۆيۈملۈك قەشقەر ھاياتى،
مەڭگۈ ـمەڭگۈ مەۋجۇت ئەمەس سەن،
ھەتتا يىراق-يىراق ئەللەردە.

تىماقچىلىك كىچىك شەھرىمنىڭ،
كۆركۆچىلىكى باردۇر بازىرى.

سودىگەرلەر دوقمۇش ـ دوقمۇشتا:
دەيدۇ «سىزگە ئەرزان ساتىلى!»

يۇلتۇزلارنىڭ بازىرىمۇ ئۇ،
ھېيتگاھنىڭ كەچلىك بازىرى.
شۇنچە يىراق مۇساپە بېسىپ،
ئاي يۇلتۇزمۇ كەپتۇ سەيلىگە،
بۇ بازارنى كۆرمەستىن نېرى.

قەشقەر،
سەن ئوخشايسەن،
شاھى يوپۇق، پەردە ئىچىدە،
كۈلۈمسىرەپ تۇرغان بىر قىزغا.
يامغۇر ياغسا پاتقاق يوللاردا—
(بوران، شامال ئۇچۇرسىمۇ گەر)
ئۆچمەيدىغان كلاسسىك ئىزغا.

قەشقەر،
ئۇچۇم بولۇپ تۇرغان بىر قۇش سەن.

ئەنۋەرجان سادىق

چېچىلىدۇ ئىستەكلەر چايقىلىدۇ تاغلاردا

ئۇيقۇسىرىغان قۇياشنىڭ يۇمۇلغاندا كىرپىكى،
قاش تاشلايدۇ گۆگۈم ئاھ، گويا شۇنى كۈتكەندەك.
ساقىپ چىقار تولۇنئاي مەغرىپ تامان سۈتلىنىپ،
قاراپ قويار ھېتىرقاپ دىلخۇمارى يۈتكەندەك.

بۇلۇت سۈرۈپ شاماللار ئۇپقۇن چېچىپ ساماغا،
تولۇنئايدىن تاغلارنىڭ ئادرېسىنى سورايدۇ.
چىنەچىقلىتىپ كۆزىنى ئېسەنكىرەپ يۇلتۇزلار،
دەقىق سانا پ جاۋابسىز خىيال سۈرۈپ قارايدۇ.

ئۆتەر ۋاقىت تىنىمسىز يالاپ تۈنىنىڭ قەھرىنى،
ئاينى يوللاپ مەغرىبقا قۇت تىلەيدۇ سامادىن.

كۆتۈشلەردىن بىر ئوماق كېلەر ئۇچۇپ چولپان قىز،
كېلەر ئېلىپ يېڭى كۈي خەۋەر بېرىپ سابادىن.

ھەر سۈبھىدە بىر ئارزۇ قەلبىم ئارامىڭ قۇياش،
چىچىلىدۇ ئىستەكلەر چايقىلىدۇ تاڭلاردا.
مەن شۇ تاڭنىڭ بالىسى بەھىر ئالغان — نۇر ئالغان،
ناخشا توۋلاپ بارىمەن چەكسىز گۈزەل تاڭلاردا.

بىز باسمىغان يوللار بار تېخى

چەكسىز ئالەم چەكسىزدۇر ئۇپۇق،
چەكسىزلىككە يېيىلغان زېمىن.
چەكسىزلىككە سوزۇلغان ئارمان،
چەكسىزلىككە بېرەر يېڭى سىن.

بىز باسمىغان يوللار بار تېخى،
چەكسىز ئۇپۇق گىرۋەكلىرىدە.

ئاھ، ئۇنىڭدا گىرىمسەن نۇرلار،
ئىز قالدۇرار تىنترەكلىرىدە.

بىز باسمىغان يوللار بار تېخى،
ئۇ بۈگۈنكى يوللارغا تۇتاش.
ئالىمگە مۆكۈنگەن ئىقبال،
تۇرار كۈلۈپ بولۇپ زەر قۇياش.

ھۈسەيىن تىلىۋالدى

نەسپىلىدىك لىرىكىسى

قوغلاپ تۈن كۈندۈزنى،
قوغلاشماق - تەبىئەتنى شۇنداق،
پەسىللەرمۇ مىسلى دورامچۇق.
چېقىلىدۇ يىللاردا،
نەپەسلىرى ئۇلارنىڭ ھەر ۋاخ.
يىللار نەپەسلىرىدە —
باشلايدۇ رەڭلەر بەزمىسىنى.
قۇملارغا يازىدۇ شوخ شامال،
كۆمۈلگەن يىللار قەبرەنامىسىنى.
ھەسرەتتە ئۇپۇق ھەردەم،
تۆكۈپ ۋىسالىسىز كۆز يېشىنى.
كۈرەشچان دەقىقىلەردە،
تىلىسىملارنىڭ رەڭۋاز ئەينىكى
ئېلىپ كېلىدۇ تارىخ ئەكسىنى،
سۈكۈتتە شامال لار...

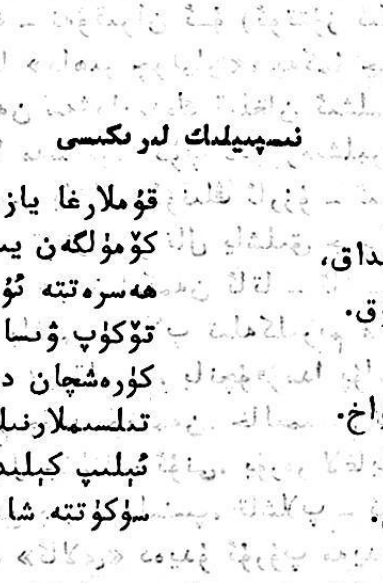

ئابدۇقادىر مۇھەممەت

خوتۇن بېدىكىنىڭ پۇشايمىنى

قۇلاق سېلىڭ ئەي كىتابخان، ئاڭلاڭ ھېكايەت،
ھېكايە ئەمەس بەلكى غەيۋەت – شىكايەت.
بىر دوستۇم بار، يا قوشنىمەن، ئىسمىدۇر تالىپ،
مەنمەنچىلىك روھى ئۇنىڭ ئۆزىدىن غالىپ.
نارازى ئەل، ئۇنىڭغا يات ئىنسانىي خىسلەت،
يوقماس ئاڭا قىلچە تەنقىد ياكى نەسىھەت.
شۇ تۈپەيلى ئۆتەر بويتاق، تۇرمۇشى ۋەيران،
يۇرتىمىزدا ھەممە ئۇنىڭ ھالىغا ھەيران.

× ×

تالىپ ئۆزى ئوبدان يىگىت، ئاددىي زىيالى،
خوتۇن – قىزدىن كەتمەس يىراق پىكىر – خىيالى.
تېخى كۆدەك – نەۋقىران ئۇ (ئوتتۇز ئىككى ياش)،
قىز تاللاشتا «ماھىر چولپان»، بەكمۇ چېچەن – شاش.
شامال تەگكەن سەۋدايىدەك قىلغان ئىشلىرى،
ئەل ئاغزىدا مەسخىرە، كۆپ كەچۈرمىشلىرى.
پەيزى سۇرۇپ، ياشاش ئۇنىڭ ئارزۇ – ئىستىكى،
كۆلمەپتىمىش تېخى بىر تال ياشلىق چېچىكى.
دەيدۇ تالىپ: «بەختلىكمەن ئاتا – ئانام تەل،
ماڭا ئامەت باقتى قوشلاپ تىلەكلىرىم ھەل.
سانىسام كۆپ لايىقلىرىم، يانچۇقۇمدا پۇل،
خالىغان چاغ جۈپ ئۆتىمەن، خالىمىسام تۇل.»
شۇنداق خىيال چۇلغاپ ئۇنى، يۈرەر لاغايلاپ،
ھەر يېزىلدىن بىر ئۆيلىنىپ، تاشلاپ – ئاۋايلاپ.
قىزلار كۆرسە «ئالاي» دەيدۇ ئۇرۇپ مەيدىگە،
پۈتى تىنماس كۆنمىگىچە، كىرىپ كەينىگە.
پەيت تاپسىلا «تويۇم بار» دەپ چاپار پەتتىگە①،
نىكاھلىنىپ بولدى ھازىر ئالتە – يەتتىگە.

ساتىرا ۋە يۇمۇرلار

① پەتتە – تۇرمۇش قۇرۇش كۈۋاھنامىسى

هەر خوتۇندىن پەرزەنتى بىر، ھەممىسى يېتىم،
تەشكىل - دوستلار تەنقىد قىلدى، ئۇنى كۆپ قېتىم.
بىراق، تالىپ نەسىھەتكە قىلمىدى پەرۋا،
ئاتا بىلەن جاڭجاللىشىپ قىلىشتى غەۋغا.
ياشانغان ئەر - خوتۇنلاردا نە بولسۇن چارە،
سەھەر- ئاخشام ئوغلى ئۈچۈن يەنە ئاۋارە.
كۆندە ئۇلار زېرىكمەستىن قىلدى تەربىيە،
سەسكىندۈردى ئۇلارنىمۇ سۆزلەپ لېكسىيە.
شۇ ۋەجىدىن ئاتا - بالا تولغاشتى بويۇن،
چۈشەنمەسلەر داۋراڭ سېلىپ كۆرۈشتى «ئويۇن».
تالىپ يەنە ئۆز مەيلىچە يۈرۈۋەردى شاد،
يۇرت ئارىلاپ، بەزمىلەرگە چۆكۈپ قاتمۇ - قات.
مەھەللە - كوي قويدى لەقەم: تالىپ بىدىك دەپ،
ۋە بەزىلەر دەپ ئاتاشتى «تالىپ لەپپەك - لەپ.»
يىراق - يېقىن ئەلگە تارقاپ، پۈر كەتتى نامى،
تۈتتى كونا كۆندەشلەرنىڭ نەپرەت - پىغانى.
ھەممىسى تەڭ پەرزەنتىنى بىر-ىشتى تاشلاپ،
قالدى يىغلاپ بىگۇناھلار، كۆزىنى ياشلاپ.
ئالتە تىلسىز ئۆيدە، تالىپ مۈڭدا يىگانە،
ئۆي ئىچىنى قۇچتى ئاھۇ ھەم يىغا - زارە.
كۆپچىلىك بۇ ئاقىۋەتتىن بولۇشتى خاپا،
ئەيىبلىدى تالىپنى، كۆپ قىلىشتى تاپا.
لەۋ چىشلىدى تالىپ ئاخىر ئاقتۇردى كۆز ياش،
كۆپ ئەقلىگە بولدى قايىل، ئەلگە قويدى باش.
بىۋاقىت ئۇ «ئۇشكەللىنىپ» قالدى جاپاغا،
(نەگە بارسۇن داتلاپ، ئۆزى تاپقان بالاغا.)
ئاڭا ئەمدى قىزلار تولگول، تېگەمدۇ جۇۋان،
ئالتە يېتىم غەۋغاسىدا تۇرسا ئۇ ۋەيران؟
مۇڭغا ئەسرار، بولدى تالىپ زۇۋانسىز گاچا،
تاپالمىدى پۇشايماننى ئالغىلى قاچا.

× ×

ئەي دوستلىرىم، ئالايلى بۇ ساۋاقتىن ئىبرەت،
تالىپ يەڭلىغ كىشىلەرگە ياغدۇرۇپ نەپرەت.
نىكاھتىكى بېدىكچىلىك ئىللىتى كۆيسۇن،
بىزنى قۇتلاپ بارچە چىمەن بۇلبۇلى سۆيسۇن.

ئېلى ئوبۇل

«چاقچاق» نىڭ ئەرزى

مەنكى كادىرنۇر چاقچاقاندىن ئىلتىماس،
ئۆتكەن ئۆمۇر ئېقىن سۇدەك توختىماس .
قۇلاق سېلىپ ئاڭلاڭ جىندەك سۆزۈمنى ،
سۇنغان ئەرزىم باشقىلارغا ئوخشىماس.

ئېيتىپ كەلسەم بۇندا كېيىم بەك تولا،
قايغۇم بىلەن تاما-تاما كۆل تولا.
نىيىتىمنى ئۇلار توغرا چۈشەنمەي،
تاماخور دەپ قىلىشىپتۇ غۇلغۇلا.

باشلىق ئامراق بولغىنىچۇن، مەن بۇرۇن،
قىلار ئىدىم ئىدارىدا كاتىپلىق.
ئەمدى قوغلاپ چىقىرىلدىم، شىللىمگە
«چاقچاق»دېگەن چىرايلىق نام-ئاتىقلىق.

كىمگە ئېيتاي ئەمدى بۇ دەرد- هالىمنى،
ئەرز قىلسام«قۇرۇق گەپ»دەپ ئاقىمدى.
تەرلەپ پىشىپ ئاران تاپقان سۆزلىرىم،
يېڭى باشلىق قۇلىقىغا ياقمىدى.

غىر ىپسىنىپ بېشىمغا كۈن چۈشكەندە،
چۈشتى ئەسكە ئاشۇ «دەنا» باشلىقىم.
بولسا، دېدىم،-هازىرمۇ ئۇ يېنىمدا،
قىينالماستىم، ئاقمايتتى كۆز ياشلىرىم.

مەن چوقۇنغان ئاشۇ كونا باشلىقىم،
سۆزلىرىمنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلايتتى.
ماڭا قاراپ ئالايغاننى «تەربىيلەپ»،
ئەتىسلا خىزمىتىدىن شاللايتتى.

كونا باشلىق، بولغانىدى يۆلەنچۈك،
ئەپسۇسكى، ئۇ بولۇپقالدى رەهمەتلىك...
يېقىنقى ئىش ئەهۋالىمنى دەپ باقاي،
مالال كۆرمەي ئويلاپكۆرسۇن رەهبەرلىك.

مەن ئۆزۈم بىر تەجرىبىلىك، پېشقەدەم،
كەم ساۋاتلىق دەخلى قىلماس ئىشقا هەم.
«نېرۋام» ئاجىز،شۇندا قىتىمۇغە يرەتچۈك،
توختاتىمىدىم خىزمىتىمنى بىر قەدەم.

ئاغزىم يۇمشاق، پۈتۈم ئىتتىك بۇرۇندىن،
ئاتىلاتتىم شۇڭا ئەلدە نۇر چاقچاق.
ئىدارىدا بوشىتىلغان كادىرنى،
(دېمەي ئاخىر،بولالمىدىم،مەن چاقچاق).

مۇمكىن بولسا كەلتۈرسىكەن رەهبەرلىك،
شۇ كىشىنىڭ خىزمىتىنى ئەسلىگە.
«چاقچاق» دېگەن بۇدۇشقاقتىن قۇتۇلسام،
مەيلى ئىدى رەهبەر بولسام يەسلىگە.

× ×

ئاڭلاپ بولۇپ چاقچاقنىڭ بۇ ئەرزىنى،
كۈلۈپ كەتتىم تۇتالماستىن ئۆزۈمنى.
باشقىلارغا ئورا كولاش يامان ئىش،
ئىسپاتلاندى ئويلاپ كۆرۈڭ سۆزۈمنى.

كېرىم قاسىم

كېسەل تەگكەن قۇلاقلار

ياراتمىش ئىكەن، شۇ شەپقەتلىك تەڭرىم،
هەر بىر ئادەمگە ئىككىدىن قۇلاق.
بولغاچقا قۇلاقنىڭ رولى شۇنچە كۆپ،
بۇ ئالەم، بۇ ئىنسان تاپقانىكەن روناق.

هەيرانمەن ۋە لېكىن، بەزى قۇلاققا،
بىلمەيمەن، يا كېسەل تەگدىمۇ-قانداق؟
قارىسام بوپقاپتۇ نورمال ئىشلىمەس،
بىر مىسال كەلتۈرەي ئۇلاردىن مۇنداق:

ياخشى گەپنى ئاڭلىماس قۇلاق

مىڭ ئېغىز ياخشى گەپ بولسا يېنىدا،
بەزىبىر قۇلاقلار بىرىنى ئاڭلىماس.
بەزىلەر كۆڭلىگە پۈكسە غەيرىي سۆز،
ئۇ تۇرۇپ تىڭ ـ تىڭلاپ ئاڭلايدۇ خالاس.

تاپىدۇ ئۆز ئارا ئاغرىق ـ ئاداۋەت،
كۆڭۈلدە تۈگىمەس ھەسەت، شىكايەت.
قىزارسا بولمامدۇ ئۇلارنىڭ يۈزى،
ئۆتكۈزۈپ يۈرگىچە مۇنداق جىنايەت؟

تەرجىمان قۇلاق

بولسۇن يا ئۇ مەيلى قانچە ياخشى سۆز،
تەرجىمە قىلىدۇ يامانغا ئۇنى.
ئېيتىڭلار نەس باسقان شۇ قۇلاقلارنىڭ،
مەقسىتى نېمىدۇر، ئۇقا يلى شۇنى.

مەقسىتى: بىردىنى بىردىگە چېقىپ،
ئىناقلىق بېغىغا تېرىدۇ تىكەن.
ياخشىغا ھامانە تۆھمەتلەر توقۇپ،
مۇقىملىق، تىنچلىقنى بۇزماقچىكەن.

كېسەلگە مۇپتىلا بۇ قۇلاقلارنىڭ،
دەيمەنكى، رولىدۇر تۈگىمىلىق پەقەت.
بالنىستىتا ياتقۇزۇپ داۋالاتمىساق،
ئۆزگىرىپ راكقا ئۇ، ساقايماس ئەبەد.

ترانسفورماتورلۇق قۇلاق

بىر كىشى «يىكەنگە ئوت كەتتى» دېسە،
كوچىيتىپ «يەكەنگە ئوت كەتتى» دەيدۇ.
بىراۋنى كۆپتۈرۈپ كۆتەرسە كۆككە،
بىرسىنى چۆكتۈرۈپ نۇقسان ئىزدەيدۇ.

بىلسەڭلار، مەۋجۇتلا بولسا بۇ قۇلاق،
جامائەت كۆڭلىگە غەشلىك سالىدۇ.
ئۆزگىنىڭ ئالەمچە غەم ـ قايغۇسىدىن،
بىر ئويۇن كۆرگەندەك ھوزۇر ئالىدۇ.

× ×

بارچىمىز تىلىسەك ساقلىق ـ شىپالىق،
بۇ قۇلاق ئاڭلىسا ئىمدى نەسىھەت؛
بۇ كېسەل قۇلاقتىن ئېلىپ بىز ساۋاق،
باغلايلى زامانغا، دوستقا مۇھەببەت.

(بېشى 107 ـ بەتتە)

بۇنچىلىك سەممىي گەپ قىلىپ باققىنىنى بىلمەيمەن. مەن ھاياتىمدا ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن ئاشۇ كۆڭۈلسىزلىكلەر سەۋەبىدىن ئۆزۈمنى بەكلا تاشلىۋەتكەنىدىم. ئاي، يىل ئۆتۈپ كەتسىمۇ، ئەينەك دېگەنگە قاراپمۇ باقمايتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، باشقىلار بىلەن ئارىلىشىپ ئۆتسەم، ئۇلارنىڭ بۇرۇنقى كۆڭۈلسىز ئىشلارنى سوراپ قېلىشىدىن بەكمۇ ۋايىم يەيتتىم، شۇ سەۋەبلىك بەزىلەرنىڭ كەينىمدىن «مۇز چىراي، ھاكاۋۇر» دەپ ئەيىبلىگىنىنى پات-پات ئاڭلاپ قالاتتىم. بىرەرسىنىڭمۇ ھالىڭ نېچۇك؟ دەپ سوراپ باققىنىنى بىلمەيمەن، مۇشۇلارنى ئويلاپ مېنىڭ بۇ دۇنيادا ھەقىقىي بىر سىرداش، دىلكەش دوستۇمنىڭ بارلىقىغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. ئۆتكەن ئىشلار مېنى مۇشۇنداق يۈرەكسىز، غەلىتە مىجەزلىك قىلىپ قويغاچقىمۇ، ئەتراپىمدىكىلەرگە بىرەر ئېغىز ئوچۇق گەپ قىلىشتىنمۇ ئۆزۈمنى قاچۇراتتىم، يەنە قايتىدىن دەرد ـ ئەلەم، ئازاب چېكىپ قېلىشىمدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتىم. شۇڭا، بۇ دۇنيادىن يەككە ـ يىگانە ئۆتۈپ كەتمەكچىمۇ بولغانىدىم...

ئېرىزنىڭ خېتى مېنىڭمۇز بولۇپ قاتقان يۈرىكىمنى ئېرىتتى. گويا ئەرشتىن چۈشكەن بىر پارچە خاسىيەتلىك ئوتتەك مېنىڭ قاراڭغۇ دىلىمنى يورۇتتى. ماڭا ئۈمىد، ئىشەنچ ئاتا قىلدى. مېنى ئادەملەر ئارىسىغا يېڭىباشتىن باشلاپ كىردى، مەن ئاخىرى ئۇزاق، چوڭقۇر ئويلىنىشلاردىن كېيىن، ئۆز كۆڭلۈمدە ئويلىغانلىرىمنى ئۇنىڭغا ئېيتىش ئۈچۈن قولۇمغا قەلەم ئالدىم...

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇختەر ئىبراھىم

روزى ئىسلام قوشاقلىرى

72 ياشلىق خەلق قوشاقچىسى روزى ئىسلام 1921 ـ يىلى پەيزاۋات ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. 1934 ـ يىلىدىن 1940 ـ يىلىغىچە ئۆز يېزىسىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇغان، 1940 ـ يىلىدىن 1952 ـ يىلىغىچە دېھقانچىلىق ئەمگىكى بىلەن شۇغۇللانغان. ئازادلىقتىن كېيىن 1962 ـ يىلىغىچە باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان، كېيىن قىسقارتىلىپ يېزىغا چۈشۈرۈۋېتىلىپ، دېھقان بولغان.

روزى ئىسلام 60 ـ يىللاردىن باشلاپ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، نۇرغۇن قوشاق، بېيىتلارنى ئىجاد قىلغان. بىر قىسىم قوشاقلىرى «قەشقەر گېزىتى»، «مىراس»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» قاتارلىق گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىپ، ئاممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن. تۆۋەندە ئۇنىڭ يېقىنقى يىللاردا ئىجاد قىلغان بىر قىسىم قوشاقلىرىنى تاللاپ تونۇشتۇردۇق.

— مۇھەررىردىن

يېزىمىزدا يېڭى توي

كۆندە مەشرەپ ، كۆندە توي،
قىزىلسۇدا مەھەللە ـ كوي.
يېڭى ئۇسسۇل ئوينايدۇ،
زامان ھىدى بەك خۇشبۇي.

قىز ـ يىگىتنى نىكاھتا
زورلىمايدۇ باشقىسى.
ئۆزلۈكىدىن قېپقالدى،
ناچار ئادەت قاشقىسى.

باغدا گۈللەر بولمىسا،
بۇلبۇل كېلىپ قونامدۇ؟
پۈتۈشمىسە قىز ـ يىگىت،
زورلىغانغا ئۇنامدۇ؟

ئىشتا سۈرئەت تويلۇقى،
زەپەر قۇچۇش شەرتىدۇر.
ئاشۇنداق توي قىلغانغا،
خەلق رەھمەت ئېيتىدۇ.

ئالتۇن، مىسنى زەرگەرلەر،
ئوتقا سېلىپ ئېرىتكەن.
كونا ئادەت ـ كونا توي،
قەلبىمىزنى چىرىتكەن.

ھاۋادىكى لاچىنىنىڭ،
لەپىلدەيدۇ قاناتى.
يېڭى تويدا شادلىنىپ،
ئۆتەر خەلقىم ھاياتى.

خەزىنە

توي قىلغان قىز ـ يىگىتنى،
قىزدىلگۈلگە ئوخشاتتىم.
خۇشال ئۆمۈر سۈرۈڭلار،
مەدھىيە منى ياڭراتتىم.

مەن دوختۇردىن خۇشالمەن

مېنىڭكى بىر ئوغلۇم بار،
ئىسمى ئۇنىڭ ئىسلام چوڭ.
ئىش ـ ئەمگەكتە مەردانە،
قەھرىمان ئۇ، غەيرەت چوڭ.

كېسەل بولۇپ بىر كۈنى،
يېتىپ قالدى ئىنجىقلاپ.
مەن دوختۇرغا ئاپپاردىم،
ئۆمىد بەردى ئېنىقلاپ.

دوختۇر دېدى : غەم يېمەڭ،
سوقۇر ئۈچەي بولۇپتۇ.
ئوپېراتسىيە قىلىمىز،
دەرد ئىچىگە تولۇپتۇ.

خۇشال بولدۇم دوختۇردىن،
سىزگە رەھمەت پەرىشتە.
ئاشۇ بالام ساقايسا،
بېشىم يېتەر ئەرشكە...

ئامان چىقسا بالام ـ دەپ،
ئالدىغا كۆپ پۇل قويدۇم.
خۇيى تۇتتى دوختۇرنىڭ،
سەكرەپ كەتتى يول قويدۇم...

ماڭا قىلىپ تەربىيە،
ئۆز ئىشىم دەپ بىلدى ئۇ.
خۇشال بولدۇم قەۋەتلا،
مېنى كۆزگە ئىلدى ئۇ.

پارتىيىگە مىڭ رەھمەت،
زامانىمغا تەشەككۇر.
ئېيتتىم دىلدىن ئاخىرى،
ئەي پەرىشتەم مىڭ شۈكۈر.

لەنەت باخشى ، رەمچىگە

باخشى، داخان، رەمچىلەر،
چالىدىكەن دېپىنى.
ئەپسۇن ئوقۇپ ، كۆز بوياپ،
تاپار ئىشنىڭ ئېپىنى.

قورساق كۆرۈپ ، رەم سېلىپ،
بالاڭ ئوغۇل دەيدىكەن.
ئالداپ توخۇ ، قويلىنىڭ
سېمىزىنى يەيدىكەن.

ئەل قاقشىتىپ، جان سېتىپ،
بىكار «سۈپ ـ سۈپ» دەيدىكەن.
ساقايمىسا يەنە كەل،
قايتا ئوقۇي دەيدىكەن.

چوقۇناركەن بەزىلەر،
ئېچىلماپتۇ كۆزلىرى.
ئالدانماڭلار خالايىق،
رەزىل داخان سۆزلىرى.

ساڭا تەنقىد يازايمەن،
باخشى، داخان تونۇۋال.
تۇمشۇقۇڭغا بىر يەيسەن،
توغرا يولغا مېڭىۋال.

ئىتتىپاقلىق ـ كۈچ ـ مادار

ئىتتىپاقلىق ـ دوستلۇقتىن
ھوزۇرلاندى يۈرەكلەر.
ئىناقلىقتىن دەۋرىمدە،
ھەل بولماقتا تىلەكلەر.

باغدا كۆچەت بولمىسا،
بۇلبۇل كېلىپ قونامدۇ؟

ئىتتىپاقلىق بولمىسا،
خەلقىم ئىناق ياشامدۇ؟

قىزىلگۈل پۇراق چاچسا،
ھىدىنى تەڭ پۇرايمىز.
ئىناقلىقتىن بۇ يۇرتنى
گۈل ـ چېچەككە ئورايمىز.

كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولىمىز،
ئىتتىپاقلىق چىڭىسا.
ئىناق، ياخشى ئۆتكەنلەر
روناق تاپار بىخوپ، راسا.

ئىناقلىقنى مەدھىيلەپ،
توقۇدۇم بۇ قوشاقنى.
ھەممە مىللەت ئۆيۈشۈپ،
ئېلىۋېتەيلى توساقنى.

قاندى مېنىڭ ئارزۇيۇم

ئالدىم قولغا قەلەمنى،
شېئىر ـ قوشاق يازاي دەپ.
ئارزۇيۇمنى ئىچتىن قىسپ،
گۆھەر كانى قازاي دەپ.

لەگلىكىمۇ ـ لەگلىكىم،
كېلىپ قوندى قولۇمغا.
مەدەت بەردى ئىسلاھات،
ئىجادىيەت يولۇمغا.

ئامرىقىمغا خەت يېزىپ،
پوچتا بىلەن يوللىدىم.
ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنى،
يۈرىكىمدىن قوللىدىم.

ئۆمىدىنى خەلقىمنىڭ
چىن يۈرەكتە ساقلايمەن.
قوشاقچى دېگەن نامنى
ھەر بىر ئىشتا ئاقلايمەن.

چېكەرمەنگە نەسىھەت

بىلمەيدىكەن چېكەرمەن،
گېزىت ـ ژۇرنال قەدرىنى.
چېكەر يۆگەپ تاماكا،
كىممۇ ئاڭلار دەردىنى.

نالىسىدىن گېزىتنىڭ،
يۈرەك ئازاب چېكىدۇ.
كىتاب، ژۇرنال ئاسراشقا،
مەردلەر جاننى تىكىدۇ.

گېزىت ـ ژۇرنال زارىدىن،
تۇرۇپ بولماس ھەر كىشى.
ئەقىللىقتا ئۇستاز ئۇ،
پەن ئەھلىنىڭ دىلكەشى.

گېزىتلەرگە بېسىلار،
يېڭى خەۋەر، ماقالە.
مەدەنىيەت ئۆگىنەر،
ھەر بىر ئادەم، ئائىلە.

قەدرىگە يەت چېكەرمەن،
نەسىھەت ئاڭلا، چېكەرمەن.
پەيزىۋاتلىق قوشاقچى،
شۇندا سەندىن رازىمەن.

زىياۋىدىن ئابدۇراخمان

«خىزىر» غا يولۇققان دېھقان

(شېئىرىي چۆچەك)

مۇشۇ يېقىن زاماندا،
يېپەك يولى تاماندا.
ياشىغانىكەن بىر بوۋاي،
دېھقان ئىكەن، هالى ۋاي...
ئىشلەپ يەرگە ئۆتەركەن،
يەردىن بەخت كۈتەركەن.
ئىككى ئوغۇل دىلكىشى،
دەردىلىك ئىكەن كەچمىشى.
يىل ئۆتۈپتۇ تىزدىلىپ،
مۇشەققەتتە ئېزىلىپ.
يېشى ئۇنىڭ ئۆسۈپتۇ،
ساقالىغا ئاق چۈشۈپتۇ.
كەپتۇ ئەجەل يېقىنلاپ،
سېلىپ دىلغا ئىزتىراپ.
بالىلىرىغا قاراپتۇ،
مېھرى ئۇتتەك تاراپتۇ.
دەپتۇ بوۋاي: «بالىلىرىم،
سۆۋۈي دېدى قانلىرىم...
ئىككى ئېغىز قىلاي سۆز،
ئورۇنلاڭلار يۈزدە - يۈز.
ياشاڭلار ئۆم، ئىتتىپاق،
ئۆتۈش يامان، نائىناق...»
دەپتۇ بوۋاي، تىنىپتۇ،
ئۇ ئالەمگە كېتىپتۇ.
قاپتۇ يىغلاپ ئوغۇللار،
بىناۋا ياش بوغۇنلار.
يېتىم بوپتۇ، خار بوپتۇ،
كەڭرى جاھان، تار بوپتۇ.

× ×

ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ،
ئوغۇللارمۇ ئۆسۈپتۇ.
چوڭىنىڭ ئىسمى تۇراخۇن،
كىچىكىنىڭكەن نۇراخۇن.
تۇرمۇشى كۆپ جاپاكەن،
كېيگىنى بوز - ماتاكەن.
تېرىپ زېمىن ياشاپتۇ،
هوسۇل ئېپمۇ ئاچ قاپتۇ،
چۈنكى ئىكەن يۇرتى ساي،
سۇ كۆرمەسكەن هەپتە، ئاي...
يىللار قاتار ئۆتۈپتۇ،
ئۆسمۈرلۈكمۇ پۈتۈپتۇ.
ئۆيلىنىپتۇ ئاكىسى،
بوپتۇ بالا - چاقىسى.
ئاڭا ئىكەن مېھرىبان،
ئۆتىدىكەن ئۆم هامان.
دىلى يۇمشاق ئىنىسى،
خۇددى باهار پەللىسى.
ئۇلار شۇنداق ئۆتۈپتۇ،
ياخشى كۈننى كۈتۈپتۇ.
كەتمەيدىكەن ئېتىزدىن،
ئاتا باسقان شۇ ئىزدىن.
تېرىسىمۇ يەرگە ئاش،
تۇرۇپ سەهەر ئالدىراش.
كۆپ ئەمەسكەن هوسۇلى،
پۇل كۆرمەسكەن هەم قولى.
ياشايدىكەن جاپادا،
يۇرتداشلىرى قاتادا.
ئۆتۈپتۇ يىل، ئايۇ - كۈن،
دەۋر قىلىپ كۈنۈ - تۈن،
بوغۇپ ياقا يوقسۇللۇق،
گاهىدا ئاچ، گاهى توق.
كۈنلەر شۇنداق ئۆتىسىمۇ،

غەمۇ ـ ئەلەم يۇتسىمۇ.
بىر ـ بىرىگە ئېچىلىكەن،
باغرى يۇمشاق ئېسىلىكەن.

× ×

بىر يىلى كۈز پەسلىدە،
(تېرىم پەسلى ئەسلىدە).
تېرىپ بۇغداي يېرىگە،
يەرلىرىنىڭ بىرىگە.
قىپتۇ يەرگە ئىلتىجا،
هەم دۇئا ئەيلەپ بەجا:
«بىزگە باققىن، بەر هوسۇل،
قىل مەدەت، ئاللا ـ رەسۇل...»
قىش ئۆزاپتۇ سوغ بوشاپ،
بوپتۇ ئۇلار خۇش شۇ تاپ.
سۇلار كەپتۇ، بوپ يېقىن،
بوپتۇ سىراپ چەت ـ يېقىن.
قىپتۇ خوشال ئۇلارنى،
خىلۋەت ئېتىز يوللارنى...
كەپتۇ ياز هەم بەك بەلەن،
شۇنچە پەيزى، خۇش لەۋەن.
باشلىنىپتۇ سەراتان،
ئىللىق ئىكەن تۈن ۋە تاڭ.
شۇنداق بىر ياز بولۇپتۇ،
پىشىپ بۇغداي ئورۇپتۇ.
ئەنجىلىرى قۇرۇپتۇ،
دىلغا شادلىق قونۇپتۇ.
خامان قىپتۇ ئىككىسى،
ئىشلەپ كۈندۈز ـ كېچىسى.
باشقا ئىكەن خامىنى،
ئوخشاش ئىكەن ئارمىنى.
ئىش باشلاپتۇ پەيتىدە،
كۈنىنىڭ قىزىق تەپتىدە.
ياڭراپتۇ ساز لاي ـ لېيى،
قۇچۇپتۇ كۆك هاي ـ هۇيى.
پايخان قىلىپ سورۇپتۇ،
چەشمە تەييار بولۇپتۇ.
كۆڭۈللىرى بوپتۇ شاد،
ئولتۇرۇپتۇ كۈنمۇ پات.
بۇ كۈن شۇنداق ئۆتۈپتۇ،
تاڭ ئېتىشنى كۈتۈپتۇ.
چەشنى ئۇلار ئەتىسى —
ئۇسسۇيدىكەن ئىككىسى.

× ×

ئاكا ئۆيگە كېتىپتۇ،
ئۇكا ئويغا پېتىپتۇ.
ئۇكا شۇنداق ئويلاپتۇ،
غەم تېغىنى بويلاپتۇ:
«ئاكامدا بار ـ ژېمىن ئاز،
ئىشلەر ئۆزى قىش ۋە ياز.
بولغاچقا كۆپ بالىلىق،
باشتىن كەتمەس باج، سېلىق.
ئۆتەر كۈنى شۇنچە تەس،
باسقانىمىكىن بىزنى نەس.
ئاش بولسىمۇ هەم ئاكا،
ياردەم بولسۇن ئادا...»
ئويلاپ شۇنداق ئىنىسى،
تىنچلىنىپتۇ مېڭىسى.
كۆز باغلاپتۇ هەر ياقنى،
تۈن يېپىپتۇ قاناتىنى.
شۇ چاغ تۇرۇپ ئۇكىسى،
چەشنى ئۇسسۇپ كېچىسى،
هاپاش ئېتىپ تاغارنى،
يىغىپ غەيرەت ـ سادانى،
ئاكىسىنىڭ چېشىگە،
ئۈنچە ـ خامان ئېشىگە.
تۆكۈپ قايتىپ كېلىپتۇ،
شاد ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

× ×

ئاكا ئۆيدە ئويلاپتۇ،
ياش مەگزىنى بويلاپتۇ:
«ئۇكام، ـ دەپتۇ ئاكىسى،
ئەسكە چۈشۈپ ئۇكىسى.
ـ كىچىك قالغان ئانامدىن،

ھەم مېھرىبان ئاتامدىن.
يوقتۇر بالا ـ چاقىسى،
ئۇنىڭ مەن بىر ئاكىسى.
ئادام قىلغان ۋەسىيەت،
ھايياتلىقتا نەچچە رەت.
ئىگە قىلىپ ئىنىمنى،
قەدىمكى جاي ـ زېمىننى.
باشقا ماكان ئەتكەنتىم،
جايدىن چىقىپ كەتكەنتىم.
بولغاچقا تەس ھال ـ كۈنۈم،
بېھۇنەر بولغاچ قولۇم.
بولمىغاچقا ئىشىنچە،
ئۆيلەلمىدىم تېخىچە.
بۇ يىل ئىشىم ئوڭشىدى،
ئامەت دائىم قوشمىدى؟!
بۇغداي بولسۇن، ئاز ـ تولا ـــ
ياردەم قىلاي مەن ئاكا.
بۇ ئىشىمنى ئۇقىجان،
ئۇقماي قالسۇن ھېچقاچان.
تازا پۇرسەت بۇ كېچە،
ئىشىم تۈگەپ پۈتكىچە...»
دەپتۇ ئاكا ئويلىنىپ،
دەردمەن دىلى مۇڭلىنىپ.
دەس تۇرۇپتۇ ئورنىدىن،
يانماي نىيەت ـ ئويىدىن.
خامىنىغا كەپتۇ ئۇ،
ئاش تۇشۇشقا چۈشۈپتۇ ئۇ.

× ×

چىققانىكەن بۇ كېچە،
خىزىر كېچە پۈتكىچە.
ئايلىنىشقا جاھاننى،
شەھەر، يېزا ... تاماننى.
كەپتۇ خىزىر سەھەردە،
جىمجىت، خىلۋەت بۇ يەرگە.
خامان تامان يېقىپتۇ،
تۇغقان مېھرى يېقىپتۇ.
قىپتۇ ئايان سىرىنى،
كۆرۈپ تۇغقان مېھرىنى.
دۇئا قىپتۇ خامانغا:
«بەرىكەت» دەپ چەش ـ دانغا.
شۇ ئان تاغ بوپ ئۈنچە دان،
چەش بىلەن تولۇپ خامان.
كارامەت ئىش بولۇپتۇ،
دانغا نۇسرەت قونۇپتۇ.
چىللىشىپتۇ خورازلار،
تاراپتۇ شاد ئاۋازلار.
تاڭ ئېتىپتۇ تۈن كېتىپ،
دالا زەردىن تون كىيىپ.
ئويغىنىپتۇ نۇراخۇن،
كەپتۇ ئۆيدىن تۇراخۇن.
كۆزى چۈشۈپ خامانغا،
تولۇپ كەتكەن چەش ـ دانغا.
ـــ نېمە ئىش بۇ؟ ـ دەپتۇ تەڭ،
ھەيرانە ـ ھەس قاپتۇ تەڭ.
بىر ـ بىرىگە قاراپتۇ،
بۇ ئىش ئەلگە تاراپتۇ.
بۇنى ئاڭلاپ بىر بوۋاي،
دەپتۇ: «لوقما سۆز قىلاي.
بولسا ئىنسان ھەر زامان،
بىر ـ بىرىگە مېھرىبان.
قىلسا قانداق ھەرىكەت،
تاپار ئىشى بەرىكەت.
بەخت قۇچار، خار بولماس،
ھېچنەرسىگە زار بولماس.
قېنىپ ئارزۇ شاد ئۆتەر،
كۈلۈنەر، ئاۋات ئۆتەر...»

× ×

شۇندىن بۇيان ئىككىسى،
(ئاكا ھەمدە ئۇكىسى)
ئۆم ۋە ئىناق ئۆتۈپتۇ،
سائادەتكە چۆكۈپتۇ.
زار بولماپتۇ قورساقتىن،
(ئارزۇسىكەن ئۇزاقتىن).
شۇنداق ياشاپ ئۆتۈپتۇ،
ئۆمرى غەمسىز پۈتۈپتۇ.

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئۈچقۇنجان ئۆمەر

« مىراس » ژۇرنىلىغا مۇشتەرى بولۇڭ !

ئەسسالام

ھۆرمەتلىك كىتابخان !

نەچچە يىلدىن بېرى سىز ئوقۇپ كېلىۋاتقان « مىراس » ژۇرنىلى سىزنىڭ سىرداش دوستىڭىز بولۇش سۈپىتى بىلەن سىزگە مول مەنىۋى بايلىق ئاتا قىلدى . « مىراس » ژۇرنىلىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنمۇ سىزنىڭ سىرداش دوستىڭىز بولۇپ قالىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز .

ژۇرنىلىمىز ئۆز سەھىپىلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىممەتلىك مەدەنىي مىراسلىرى بولغان ئەپسانە ، رىۋايەت ، داستان ، چۆچەك ، قوشاق ، ماقال - تەمسىل ، لەتىپە ، تېپىشماق ، سۆز ئويۇنلىرى قاتارلىق خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ، خەلق سەنئىتىگە ، ئۆرپ - ئادەتكە ، خەلق سەنئەتكارلىرىغا (جۈملىدىن مۇقامچىلارغا) دائىر تونۇشتۇرۇشلارنى ۋە بۇ جەھەتتىكى ئىلمىي تەتقىقات ماقالىلىرىنى ، تاجىك ، ئۆزبېك ، تاتار خەلقلىرىنىڭ خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتىگە دائىر ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلىرىنى تونۇشتۇرغاندىن باشقا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەشھۇر كلاسسىك مۇزىكىسى « ئون ئىككى مۇقام» ۋە يەرلىك مۇقاملارغا دائىر ئېلىمىز ۋە چەت ئەللەردىكى مۇھىم تەتقىقاتلارنى تونۇشتۇرىدۇ ، شۇنداقلا دۇنيا فولكلورشۇناسلىقىغا دائىر تەتقىقات نەمۇنىلىرىنىمۇ ئۆز سەھىپىسىدىن ئورۇن بېرىدۇ .

بۇ ئەسەرلەر سىزنىڭ روھىڭىزنى ئۇرغىتىپ، ئەقىل بۇلىقىڭىزنى ئېچىپ، مەنىۋى دۇنيارىڭىزنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ. « مىراس » — پەسىللىك ژۇرنال. ھەر پەسىلنىڭ ئوتتۇرا ئېيىنىڭ 20- كۈنى نەشىردىن چىقىپ تارقىتىلىدۇ .

ھازىردىن باشلاپ ئۆز جايىڭىزدىكى پوچتىخانىلار ئارقىلىق كېلەر يىللىق سانلارغا مۇشتەرى بولۇشىڭىزنى سورايمىز .

پارچە باھاسى 2.00 يۈەن ، يىللىق باھاسى 8.00 يۈەن

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى : 60 — 58

« مىراس » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

گۈل شەيداسى

پەرھات ئابلىز فوتوسى

قەشقەر ئەدەبىياتى (22-يىل نەشرى) «喀什噶尔文学»(维吾尔文)

(KASHGAR LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE)

1993 年 第五期（双月刊）
编辑:《喀什噶尔文学》编辑部
出版：喀什行署文化处
新疆《喀什日报》印刷厂印刷
喀什地区邮电局发行
全国各地邮电局订阅
各地邮电局代发行
国际统一刊号: ISSN 1004—2547
国内统一刊号: CN65—1081/I
邮政代号: 58—62
印张: 787×1092・1/16、8 张

1993-يىل 5-سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
شىنجاڭ «قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
قەشقەر ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتا ئورۇنلىرى مۇشتەرى
قوبۇل قىلىدۇ، ۋاكالىتەن تارقىتىدۇ
خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: ISSN 1004—2547
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65—1081/I
پوچتا ۋاكالەتچىلىك نومۇرى: 58—62
فورماتى: 787×1092 مم، 1/16، 8 باسما تاۋاق

邮政编码: 844000 电话: 23196
定价: 1.50 元

پوچتا نومۇرى: 844000 تېلېفون نومۇرى: 23196
باھاسى: 1.50 يۈەن

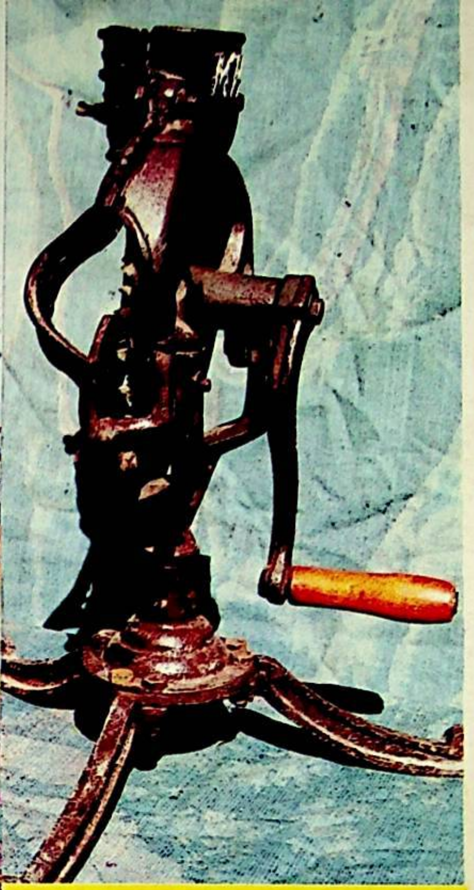

شىركەت دىرېكتورى:
ئابدۇسەمەت روزى

مۇئاۋىن دىرېكتور: ۋۇ بوشياڭ

شىنجاڭ يىپەك يولى يەرلىك ئىمپورت - ئېكسپورت شىركىتى قەشقەر ۋىلايەتلىك نەپىس سەنئەت بۇيۇملىرى تارماق شىركىتى خېرىدارلارنىڭ پايدىغا ئورتاقلىشىشنى خالايدۇ.

بۇ شىركەت - مەدەنىيەت بۇيۇملىرى، كۆندىلىك پار - پۇر بۇيۇملار، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى، يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلار، بۇلاردىن باشقا مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلەشمىسى ۋە پاكىستان قاتارلىق خوشنا دۆلەتلەر بىلەن چېگرا سودىسى قىلىدۇ، گىلەم، ساپال بۇيۇملار، سۆلياۋ يوپۇق، تۈرلۈك ئۆلچەمدىكى پولات ماتېرىياللار، ئالتۇن، زىبۇ - زىننەتلەر، قاشتېشى بىزەكلىرى، تۈرلۈك قۇرۇق يەل يېمىش قاتارلىقلارنى سېتىپ چىقىرىدۇ.

ئورنى: قەشقەر شەھىرى خەلق غەربىي يولى 46 - قورۇ
ئالاقىلاشقۇچىلار: جاڭ ۋېي، خې جيەنگو
تېلېفون نومۇرى: 24290

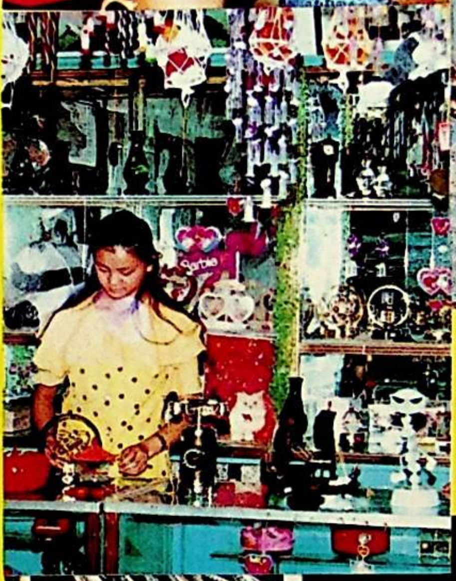

مەدەنىيەت بۇيۇملىرى، كۆندىلىك پار - پۇر بۇيۇملار، يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى، يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلار